

ჩვენი მწერლობა

გამოცემის თავში ითვჯერ პარასკეობით

ფასი 1,50 ლარი

11 აპრილი 2008

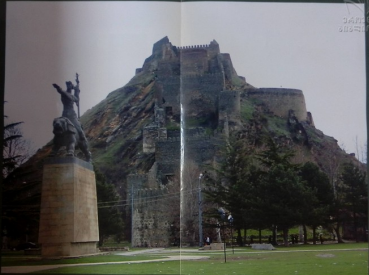
№8(60)

1516

2008

ეკლავნება თომან ჩხეიძეს

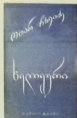
ის მცველები
ერლური პაექრობანი
აზნის ველის მისტერია
ოშა აბულაძე რომ არა
განატერი „ბორიყსი“

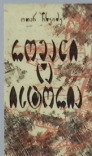
ოთარ ჩხეიძის ნიგნებიდან

მწერლის პორტრეტი წიგნი

1947 წელი

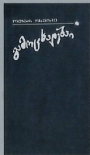
1965 წელი

1948 წელი

1970 წელი

1969 წელი

1988 წელი

1996 წელი

1989 წელი

1990 წელი

შინაარსი

კანადაში არსებული	2	ახალი რკადის მასშტაბი
პრეს კონსა	3	ღია კუხიანიძე მშობლივი ქვეყნის მონაბა
შეხვედრა-შეხვედრა	6	„საკმაკების ზღაპარი“ – საგზანი მონკვემებას (საუბარი რაკელი გოგიაშანი)
პირსა	8	რისტომ ჩხვიძე ბაზნის მადის მისტორია (თავი ბიოგრაფიული რომანიდან „ავტისტის შვილები“)
მინიკონსა მონკვემება	25	თათია ჯგუშია ბნახსტები მკომ თამაშადის სულისა
მონკვემება სმარა	26	ვასილ კეკელიძე მონკვემებას მონკვემება
შეხვედრა მონკვემება	29	ოთარ ჩხვიძე რას ბახირბაშვილ მონკვემებას მონკვემება
რკადის სმარა	33	სახე სულხანიშვილი მონკვემებას მონკვემება (ბიოგრაფიული მონკვემება)
პირსა	35	იოსებ ქუშუბურიძე მონკვემებას მონკვემებას მონკვემება
შეხვედრა მონკვემება	37	ნუგზარ მუშაშვილი მონკვემებას მონკვემება
მონკვემება	41	ლელა ონიანური მონკვემებას მონკვემებას მონკვემება პირსა მონკვემებას მონკვემებას („ახალგაზრდა კომპოზიტორის მონკვემება“)
მონკვემება	45	თამარ ბარბაქაძე მონკვემებას მონკვემებას „პირსა“
მონკვემება	49	მკა ჯგუფარიძე მონკვემებას მონკვემებას მონკვემება (მონკვემებას მონკვემებას)
მონკვემება	50	გვა მუშაშვილი მონკვემებას მონკვემებას მონკვემება (მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას)
მონკვემება	57	მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას
მონკვემება	59	მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას
მონკვემება	60	მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას (მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას)
მონკვემება	63	მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას

მონკვემებას მონკვემებას

მონკვემებას მონკვემებას,
მონკვემებას მონკვემებას №41

მონკვემებას – (995 32) 96-20-62

მონკვემებას – (995 32) 65-93-68

მონკვემებას – (995 99) 98-80-34

მონკვემებას – (995 32) 96-20-62

E-mail: info@mtserioba.ge

მონკვემებას მონკვემებას – მონკვემებას მონკვემებას

მონკვემებას მონკვემებას – მონკვემებას მონკვემებას

მონკვემებას მონკვემებას – მონკვემებას მონკვემებას

მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას

მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას

მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას

მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას

მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას

მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას

მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას

„მონკვემებას“ მონკვემებას მონკვემებას მონკვემებას 25 მონკვემებას

ს ა ქ ა რ თ ი ვ ი ლ ი ს
ს ა რ ლ ა მ ი ნ ი ს ტ ი ს
ს ა რ ლ ა მ ი ნ ი ს ტ ი ს
ს ა რ ლ ა მ ი ნ ი ს ტ ი ს

ახალი რეალის დასაწყისი

ამ დღისის ნომრის გამოცემა განზრახვით კი განმეზახსა, მაგრამ ჯერ შიანე არა.

ამ დღისის - ერთი მხერალს რომ ეძღვნებოდეს თავიდან ბოლომდე. მიუძღვნას და სსორად ჩვენი ვერნალის დანიშნულებსისა და რანტის კვალობაზე: ამ თავმოყრილი მასალები წარმოადგენს ლიტერატურულ ღირებულებას, აუცილებლობას სამწერლო პროცესის ბუნებრივი სელისასთვის, თორემ ზერედუ, ზედაპირული სტატეგია სოციალურ თვის ადვილად შეიძლება შეიკრიბოს და არც გამოქვეყნებული, შეიძებლიოსათვის კარგად ნაცნობი მხატვრული თუ ესთეტიკური თხზულებების ხელახალი ბუბლიკაცია საშველი...

ახლი შემთხვევაში ვერნალისა თუ გახევისის ნომერი გადგენილად კი დამეგანება რადიკალს, მაგრამ ეს „რადიკალს“ არ იწუნება - ანკი როგორ შეიძლება იყოს - ერთბუნო სახელის მომზადნიუ სამწერლო სავრცეში.

მორეგენტიობა, ზედაპირულობის გამოდევნება ისედაც არ აღვია ჩვენს სალიტერატურო პროცესს.

არსებობს კიდევ ერთი საბათულები:

ცალკეული მასალები თავისთავად შესაძლოა ჩინებულაც იყოს, მაგრამ მხოლოდ ერთი ფანრობრავი ადებულებსის.

შამის ის იქნება კრებული და არა ვერნალისა თუ გახევისის ნომერი, რომელსაც შეკარად მოუფიქრებს ვანრობრავი მრავალფეროვნება.

შეკადრად - ვემოუნებანი შეიძებლის თვალში.

ამიტომაც სჭირდება მისამხედებლად ხანგრძლივი დრო ამ დღისის ნომრის გამოცემაში.

და, რა ვისაკერია, შორის შეკარადუდა.

მაგრამ იმე მოხებებოდა, რომ თავისთავად მოყოლიდა თავის სარედაქციო პორტფელში თორა ჩხვიძისაგემი მიძღვნილი ისეთი მასალები, რომელთა გადაკეთებაც იოლად მიგახებდებოდა მათი ვანრობრავი სხვადასხვაობას იქნებოდა ლიტერატურულად სიღრმეტიც, შემეარულ-ფსიქოლოგიური ჩანანეარეტი, კრიტიკულ-ესთეტიკური ანალიზიც, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ნარკვევაც, ლესიც, რეპორტაჟიც... მწერლის არქივში აღმოჩენილი ვსეცე ინვლისური ლიტერატურის ერთი ეპიზოდის არქივიც. აბა - უცხოეთის რებრიკაც არ დარჩებოდა ცარილად... თორემ „მოხაიას“ რომ აუცილებლად მოეხებოდა თავი, ეს არც შეიძლება გვეჭვეოდეს.

ეს მრავალფეროვნება ძალდაუტანებლად გიბიძგებს ადამიანს რებრიკების ამოვსებასა და იმ ნომრის დროულად შედგენას, რაც შორის გვალელორიდა...

გიბიძგებს, თუ ისედაც იგი, რომ მწერლის არქივში ვეება თხზულებად ძვეს დილორები, საერთო სახელწოდებით - „დრო-დადრო“ - ნლებს ჩანანეარეტი, რეა საქებალღეში თავმოყრილი... და მუნ კი ჩაფიქრებულად გაქვს ბიოგრაფიული რომანის შექმნა...

ოდესმე, ოდესმე, მაგრამ... ხომ შეიძლება ერთი თავი ამ საგანებში ნომრისათვის უკვე დაიწეროს?!

და კიდევ დიდადღებულობს წიგნის გასრულებას... თორემ ვის გაუკარებება, რიგვესაც შეიძებოს, რომ ჯერ გვლი არ მიგრევა ბიოგრაფიული ტრონიკის შესახებნად, ისევე, როგორც ვერა და ვერ მიკარებოდი დილორები.

ორი თვეც გადაკვიდილი მწერლის გასვლიდან ამბორ სოფლით, მაგრამ საქებალღეში ხელდაუხლებლად ილო.

უნდა დამეგარიყო მათი გადაფურცელის ვაში და მარემ მიძღვნილი ნომრის მომხედების აუცილებლობის გადაცაბას ის ესთეტიკოლოგიური მარინი.

ეს ათსვეტრედიანი - და უფრო მეტიც - დილორები მწერალს გადავადლისინებნა მასალებად ვრცელი შემეარული ქმნილებისათვის, რომელიც ამითათვე განეზრახა - 1967 წელს, როდესაც იწუნება ეს ჩანანეარეტი - და არბულ, შორედ, მასამედ რომ ვეადრო, შერე აღარ ვასცალდა...

ამ ათს ვეერდში ჩართული ზოგირითი ისეთი ლიტერატურული სტატეგია და ვსეცე, რომელნიც ცალკეც გამოეფენებნა და საბოლოოდ მის კრიტიკულ-ესთეტიკურ თხზულებათა შორის უნდა დეიავოს ადგილი, ასე რომ, ისინი, დროდადროს“ ამოკლებუბნის. მაგრამ მათი ამოკლების შედეგაც ის მაინც დიდტანან ქმნილებად რება, და, ცხადია, არა მასალებად, არამედ თითოყოფად მხატვრულ-დოკუმენტურ ნიმუშად, მრავალმხრივ მნიშვნელოვან წვაროდ მწერლის ცხოვრებასა და პიროვნულ ხასიათში გასარკვევად და ეპოქის ზოგადი მინაარსისა და ათსვეტარი ნიუანსის აღხადაცადაც.

რაც შთაგარია, „დროდადრო“ აღბუძლია იმ მოუკრიბებლობათა და განზოგადებით, რაც სამწერლო, იშვიათობა განხედა დილორის, საერთოდ, შემეარული ვანრისათვის. იშვიათობა ხასიათებსა და ესთეტიკოლოგიური პორტრეტებში ის ასეი წყებაც და სრულყოფილი გამოყვანაც, თითქოს დილორ კი არა, ზღვებისტული ქმნილება იყოს. ამ შშიც „დროდადრო“ საქმად ჩამოგავს „მეტინადე ქარლისას“ ცილის ერთ-ერთ ნიმუშს „ქეში სავანს“.

იშვიათობა, ცალკეული მასალები ვტოფებებით და ნიველებებით რომ იკითხება.

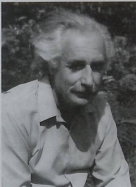
ამით მწერლად დილორის ვანროლ კანონებს არღვევს? თუ პირიქით - მის სახეგრებს აფაროებს?

სწორედვე აფაროებს... თუმც ეს მანც სხვა მსჯელობის თემა...

დილორის ერთი მოხაყველის - 1967 წლის ჩანანეარეტის - გამოქვეყნებაც სულ სხვაგვარად დამააროებს და საცანელი ნომერს და სრულყოფილს გახდიდა მის კომპოზიციურ ქარებას.

გადადება აღარ ივარგებდა.

ასე ბუნებრივად ისახება ახალი რეალი ჩვენი ვერნალის ისტორიაში - თორა ჩხვიძის სახელით გაიხსნება მიძღვნილი ნომერს და ყოველთვის შევევლებით მათი ავტისისას ეს მთავარი ძარბლე შეინარჩუნოს.

ლა კუხიანიძე

მშობელი ქვეყნის მოხარე

მე ვიცნობდი ოთარ ზეციძეს...

ჩემს წინ მართლაც კრძალვით მისაპრობებელი ტიპირი იყო ნაშობართული მისი პაროვნება. ტაძარივით, რომლის კედლებიდან ტანჯული ნინაპრების სახეები დიდაბული მოლოდინით შემოვლექვრისა და სულ განაბულმა გულსსურთ უნდა მიმართო შენთვის ნაიჭკაში იმ სიტყვე-ბისაკენ, გუშმათიდან რომ იღვრება თითქოს და მოაქვს ძალა ისტორიული წარსლისა, ტკიული – ანშყისი, ფირი – შავებდთან შეურთებლობისა და მომავლის, თავისუფა-ლი, ღირსეული მომავლის კონტურები. ამიტომ, მოუხედა-ვად მისი „თავისებურებებისა და განსხვავებულობისა“, მე ტაძარი ტაძარი არ დამხვედრია. ტაძარში, საკურთხე-ველზე მისი „მატიანე ქართლისაი“ იყო.

რა დავატოვია ოთარ ზეციძემ?

შემოქმედება – მატერული ისტორია ქართველი ხელ-ხისა, ჩვენება იმისა, რად იტყა იგი ილას გარეშე, გაგრძე-ლება კვლევისა, „რანი ვიკავით, რანი ვართ და რად შესაძ-ღია ვქუთუე კვლავად“.

პირუფენი რეალიზმით გამოხატა ტრავმული ერისა, „თავის დღენი უტყვისი ხელისუფლებისათვის კი არა, საკუთარი ხელისუფლებისათვის რომ იბრძოდა“. „ქართველი ტრავმული გამოხატა საერთაშორისო ეთიკ-რების ფონზე“. „ნაპერქვიანი ტრემლით“ გვიჩვენს, მარტო ის კი არა, „რო ინტერვივა სული, ქართული ხული, სული ადამიანური“, არამედ მიხეზუბებს იმისა, „რა ქმნი-ლიყო ის უმტკიცესი საფუძველი იმა უძლიერესი სახელ-მწიფოსი. იმა უძველესი სახელმწიფოსი ან რა ქმნილიყო, ან რას ეფუძნებოდა ფუფუნულ კედლები ამ საგარეულო სახელმწიფოსი“.

რას ნარმოადგენს მისი ფუნქციონის შესწავლა?

მარტო იმის სრულ სურათს კი არა, როგორი იყო ახელოვ-ნის ბედი ტრანსულ სახელმწი-ფოში“, არამედ უფრო მეტს, თუ რა სიმაღლეზე აიგინა მან ქარ-თული რომანი და როგორ შეძლო თავისი შემოქმედებით „ერთი მრწამსი რომ გასდევს მთელს-თავისუფლება“. ყველა იმ სა-კითხზე ეძება დიდმწერლურად, რაც ასე წინამდებელია თანა-მედროე მსოფლიო რომანისათ-ვის.

რა მარნდა თავისი მოღვაწე-ობის მთავარი მიზნად?

შეეძინა რომანების ციკლი იტდან, სადაც შეერდა ვახსლ

ზარნიო, რათა გაგრძელებულიყო მატერულ სიტყვამი გაეცობებული „მატიანე ქართლისაი“, როგორადაც მოკვანიებით უნდა აეტორმა აღნიშნულ ციკლს, 22 რომანს რომ აერთიანებს.

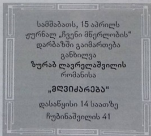
რა პირობებში მოუხდა მწერალს სამწერლო ასპარეზ-ზე გამოსვლა და საქმიანობა?

XX საუკუნის 40-იან წლებში „30-იანის მრისხანების შემდგომ“ და იმათავთვე მოქცია მკითხველი საზოგადოებისა და ხელისუფლების ურთიდება თავისი ნიჭიერებისა და ყველისათვის საედადგულები მკაცრად დადგენილი სოცრალიზმის პრინციპების უგულვებელყოფის გამო, რაც მამინ თავის განირჯა ნიშნავდა.

ოთარ ზეციძეს არჩევანი უნდა გაეკეთებინა პატრიონებ-ბასა და უპატრიონების, დადატა და ერთგულების, დე-დასა და დედრანაცვალს და, შეიძლება გადგულებულად ითქვას, სიკვდილისა და სიციცხლეს შორის. მან აირჩია ის, რაც ყველანაირ პირობებში უნდა აერთა ადამიანური და ლიტერატურული სინფის მიქნე მწერალი. ტყეშით მო-ტანილი სიტყვები (რწმინდობა იგი თავისი მწერლური პო-ოგრაფიის პირველ ნაბიჯებს იგონებს) ამიტომაც ტყეშა-რიტი ლიტერატურისადაში დიდი მწერლის სრულიად ბუნ-ნებრივი დამოკიდებულების გამოხატვა და არა დიდისა თავმდაბლობის ერთ-ერთი ნიშნუმი. ახალი უკვე განაზარ-ღებულყო, სულიერადაც განმარცხელიყო. შრომა არც ეგრე აფული გახლდათ. ნარმოადგენელიყო იგი... მეც ვერას გაუხედავად თავდაპირველად არც მგერისა თუ ვე-დავად რაშესა. ბროლიო?... რა საიქმეშლა... არც მე-გონა თუ ვუპარისპირდებოდი იფურ საფუძვლებსა რე-ეიშისა. არა, რა თქმა უნდა, მე მხოლოდ მარტოსულ ადამ-მანებებს ვხატავდი... იმას ეამართლებდი, რისაც პარტია ვგმობდა, რადგან რა სწორედ ის იყო მართალი, რისაც რა პარტია ვგმობდა. ლიტერატურა მხოლოდ სიზარ-თელია, აქ მე არაფერ შეუძს ვარ. რასან რა ენერდი, ვერც დანერდი სხვანიარდა. სხვანიარა სურა განცქეშლობა იქ-ნებოდა ღელავდა იქნებოდა სიზღის ღელავდა. ვრის ღელავ-ტა. ამას რა თავი დავანებოთ, უფსალოდ, უსრინდობა იქ-ნებოდა ლიტერატურის მიმართა“.

რას მოითხოვდნენ მწერლისაგან და რას უპარისპი-რებდა ის მათ?

მოითხოვდნენ მწერალს სა-მოქმედო პროგრამად გაუხატა მიაღვან კლასიკურ ნაშრომად სოფებულ სტატია, აპარტოული ორგანიზაციისა და პარტოული ლი-ტერატურა“ და მანამ გაუგონარ-ო, განაიგნებელი უგუნურო-ბით, აპარტისი ც. კ. ისტორიული განვითარების ყოველ ახალ ეტაპზე აიარალებს საბჭოთა მწერლობას ახალი იფურ-მე-მოქმედებით აღმავლობისათ-ვის პრძიდობის ნათელი, მეცნე-რული პროგრამით“ შთაგონე-ბულს მითთან ერთად, ვისაც ვ.წ. ოქტომბრის რევოლუციამაც მშობლიურ ენაზე დამწერლობაც

კი არ გააზნდა, შეეცნა საბჭოთა ხელის სულღერ ღირებულებათა საგანძურს.

დაბრისბრუნება მწერალს უზარმაზარ იმპერიის სახით გამოხატულად ანადამიანურ რეჟიმთან სწორედ იმით გამოხატავდა, რომ იგი მიმდინარეობდა სახეობის კომპარტიის ყოველმხელ იდევნის კი არ ახორციელებდა. საბჭოთა იდეოლოგიის გზური ინტერვიით შექმნილი ადამიანი კი არ ახტურებდა, არამედ ის, თუ როგორ ენადავდივებოდა ადამიანი მის მინჯან გარდაქმნას, ბუნებრიობიდან ამოგდებს, კეთილ-შობილური ტრადიციებიდან გადაცდების უბიროტის მოელენებს.

როგორც უწყველსი ლიტერატურის თავისი შემოქმედებით გამგრუნებულმა კარგად იცოდა: რა ანტიუნება, უნათვის რას ნერვდა და როგორ და წარმატების საფუძვლის მხოლოდ ქემწარტრის ლიტერატურის იმ მოთხივანთა ერთგულებამა რომ იყო, პირობითად რვა მუხლისგან შემდგარ ვადა-ფმაველს ნერვობა. წიქტური მწერალი რომ ჩამოყალიბდა.

რატომ იყო მიუღებელი და სამომხელსუფლებლობის ითარ ჩვირძე?

საბჭოთა საზოგადოების ცხოვრების ამოსავალ პრინციპად „ერთი ვეღლასათვის, ყველა ერთობაშია“ ვითომ ექვივით, ითარ ჩვირძე კი თვისი რომანებით ცხადყოფდა, რომ აღნიშნულ საზოგადოებაში არ იყო არც სხვანი შენთვისა, არც შენ სხვათათვის და არც შენ შენთვისა“. ძერნავდა სახეებს საბჭოთა „ბუნებრიობის“ აბსურდულობას ჩამწვედობა ქართველებისა. აბა, სხვა რა უქმნილი იმ მდგომარეობას: არაც ავი ვგონით, ავი არ არის, რაც კარგი ვგონით, კარგი არ არის, რაც უყვარს, სიყვარული არ არის და რაც სახელი, სიძულვილი არ არის. რასაც იჯერებენ, დასავყერი სწამთ, არ არის, რაც სწამთ, ხარნმუნთ არ არის და რაც არ სწამთ, იმაზეც მართლები არაა“.

მაშინ, როცა ხელისუფლება სასტიკად აფრთხილებდა ქვენი მწერლობას უნდა ახსოვეს, რომ სამშობლოს ცნებებში არა მარტო „ერთი მტკაველი“ საქართველო იცოვლისებება, არამედ მთელი ჩვენი თვალწინაველი ქვეყანა, მონიწვე კაცობრიობის დიდი შექურა – ჩვენი მიღვერი სოციალისტური „სახელმწიფო“, ითარ ჩვირძე თავის მკითხველს შეაკურებ-მოაკურებდა: „ერთივერითი ქემწარტიება არის ერთ...“ მწვერერებაც ერთი, ერთ... სხვა ვეღლავერი სიჯრევა“.

მწერლის „დამაბაულებ“ კოდე უფრო ამომიგებდა მისი სამწერლო უნის სტელი ვეღლასავან განსხვავებული და გამორიყული. თავისებური პროტესტი ენაში გამეფებდა. ერთნაირობისა და ერთფეროვნების წინააღმდეგ. მისი შემოქმედების – ორღებული მახელების შკორე პირი, ასე უსტიკურებად რომ იყენებდა ბიროტების საშობლებელ დაუნდობელ ბრძოლში.

როგორ სჯიდენ მწერალს და რით პასუხობდა ის მათ?

სჯიდენ მათთვის ჩვეული მწერალთა „შობილორეგბელი“ სამუღლებებით აგრესიულ-მურყანცემყოფელი კრტიკიდან დამყებულის სიყოფის ხელყოფის მურყანით დაბობერებულ. საბჭოთა ლიტერატურული კრტიკის „შობილა“ წარმოადგენლები ითარ ჩვირძის ყოველ ახალ რომანს ხედვოდენენ აღმოფიოებით იმის გამო, რომ „სავსებით შეუნყარებელია მწერალი ანგარიშს რომ არ უნდა კრტიკას და საზოგადოებრივ აზრს და ჯოტად განაგრძობს მცდარ გზაზე სიარულს“. ისინი „კურმოჭრული მონობით განდევნულნი“, მწერლის „ცუდი ქართულისა“ და „მდარე მხატვრული ფორმების“ დაფრებულ აღნიშვნით განაძღვლებს ხედენენ მის ცხოვრებას.

50-იან წლებში გამოქვეყნებული რომანებით „ჯგბარი“, „ბურუსი“, „მქჩი“ მწერალმა იმდენად თვალსაჩინო ვახადა მკითხველისათვის საბჭოთარი ცხოვრების სიყალბე, რომ ის საქართველოს კ.კ.ე.კ.ის მდღისი მოხსენებში საგანგებო მსჯელობის საგნადაც კი ექცა (არც ერთი მხატვრულად ან აზრობრივად უსუსური წინაწიობა არ გამბდარა ხელისუფლების მსჯელობის საგანი, ითარ ჩვირძის „ბურუსი“ კი გახდა). ნერდა შემდეგ აკაკი ბაქრაძე, რომელმაც უც ფეტიკ მწერლის პატრონების განმნახლერულად მოჰყავდა: „ითარ ჩვირძემ იცოდა, რად ღირდა „ბურუსის“ სიმართლეო“.

ამის გამო, ქართული ემიგრაციის თვალსაჩინო პიროვნებამ აღელსანდრე მანველიმეილია მას „ქართული პასტრნაკი“ უწოდა). ხელისუფლებამ და მისმა დამქაშებმა, როცა კრტიკითა და დაყვებობა-დამირებებით ევრადგონ მიადრეს, სხვა ხერხს მიმართეს. საერთოდ შეუნჯატეს მისი ხსენება. სრული იგნორირებით მისი განიარაღება მონდომეს, მაგრამ ამოად.

მოუხედავად ვეღლავრისა, შემოქმედი აგრძელებდა რეალისტო მწერლისათვის ჩვეულ მოღვაწეობას: სიკრულის ეპოქაში მართებულად ასახავდა სინამდვილეს. სინამდვილეს მართალ სახეობით, მართალ სურათებით, ურთიერთობის მართებულ წარმისახვებით და მართლის თქმის დებას სწინდა „კვაქემწარტიტებულ სიკრუეს“. ქწინდა მატინეს საუყუნისას, რომლის ერთ-ერთა საუყუთებს (არა მარტო მის შემოქმედებებში, არამედ მთელ ქართულ ლიტერატურაში) რომანის „პორაიკის“ შექმნით (რომელიც დღემდე 1924 წლის ავუსტოს ამბობების დროინდელი საქართველოს ყოფის ამსახველ უტყუარ მხატვრულ-ისტორიულ დოკუმენტად რჩება და 16 წლის შემდეგ ძლივს ეღიარა სრული ვარიანტით გამოცემას), მაშინ, როცა „საბჭოთა საქართველო“ თავისი ამსახველ საშობლებელ დაუნდობლავრთუნოვანი იუბილეს დიდი მომწვეურობით აღნიშ-

ვალსაუღლი

გნისთვის ეწმადებოდა, კიდევ ვროზღედ დადასტურა თან-
ვრის მოქალაქეობრივი გამბედაობა, სულეტირ გაუტეხ-
ლობა და მამულიშვილობა.

რას თვამტყია ციკლისა მატატანე ქართლისი? და კი-
ნაა მისი მთავარი გმირი?

„მატატანე ქართლისი“ არის ისტორია დაგრობილი, სახელმწიფოებანართმეული ქვეყნის ცხოვრებისა, რომ-
ლისთვისაც XX საუკუნე ერის ახალი ტრადიციით, იღიას
მეველელობისა და მისი გზის უარყოფით დაინყო და ამის
ჩამდენ ახალი მოძრაობის საუკულებართოდ მოხულების“
(აკაკი ნაწმინა სილდეგეთაგან მთელი საუკუნე ვერ გა-
მოესხნა.

ვახლი ბარწიფმა ერის ისტორიული ნაწილული მუქლო
„ტრადიციული სილის წყნება ტრადიციული ხალხისა“, ოთარ
ჩხეიძემ კი XX საუკუნის ქართველი საზოგადოებით, იღი-
ას „პირფილიმ“ ნაწმენები საზოგადოების მოაშიმეველით,
რომელიც არის კიდევ მისი მატატანის მთავარი გმირი, ან-
გარითგასანდე ძალიდა მამის რომ იქცევეს, როცა გამზორ-
ციდელებზე ის, რაც ოთარ ჩხეიძის ლიტერატურული ფორ-
მულით ასე გამოითქმის: „ხალხი ყველაფერია, მაგრამ
ჯერ ხალხია მოსაპოვებელი, რომ იტია რწმენა. რწმენა ზე-
ნობაა, ზეწიება ათი მცენება, მერე იწყება ერი“.

ოთარ ჩხეიძემ მთელი თავისი შემოქმედებით, განსა-
კუთრებით ბოლო რომანებით: „არტისტული გადატრია-
ლება“, „თეთრი დათვი“, „პერმუდის ზღაპრები“, „2001
წელი“, „პირწილი“, „ლაზერმოს“, ნიღბის ჩამოხსნა ადა-
მიანის უთავაფრობის, განუყოფლობისა და მისი,
როგორც ლეთის ხატობის მოძულე საშინელ ძაღვს –
ბოლშევიზმს, რომლისთვისაც აფამინა, ხალხი, არის სა-
შუალები მიზნისათვის და რომლის არსებობა, მოუხედა-
ვად საბჭოთა რეჟიმის დაშობისა, ერთი პარტიის ყოფნა-
არყოფითი არც განისაზღვრება და არც სრულდება.

მწერლისათვის სულერთი იყო, რას ჭიარქმევედა ხალ-
ხის მზრად გადამტყეველი ძალი და რას დაპირფებოდა მის-
გან გაბრწყინებულ-ფაბრმავებულთ, ყოველწარი ძალიაფუ-
ლებსა, რომელიც მიმართული იყო პიროვნებისა და მისი
ღირსების დაპირფებისაკენ, თვეგამოფებით ებრძოდა.

რა მათწმინდა ხსნის გზად მწერალს?

„ერთთა ერთობს“ მოტრფილად, ყოველგვარი საერ-
თის კერძობე, უნიფრმალურის ინფიდეალურზე, ზო-

გადკაცობრულის ეროვნულზე, საზოგადოების პირო-
ვნებაზე გასატრენების მოხუღე მწერალი გადატრენის აღ-
დგინელ-გაძლიერებელ სახელმწიფოში ზედაფდა, რადგან
„სახელმწიფო უმადლებს, კულტურას ერისა. ერი არ არის
სახელმწიფოს გარეშე... სახელმწიფოა იდეალი ჩვენი.
პიოზიაც სახელმწიფოა. მწევერტებაც, სიბრძნეობაც,
ბედნიერებაცა. სახელმწიფოა. სახელმწიფო. სახელმწი-
ფო უმადრედეტეფილად“.

როგორ ზედაფდა ოთარ ჩხეიძე ქართული ლიტერატუ-
რის მომავალს?

„როგორადაც არ უნდა დაქვემდებარე მისადეეთის
ლიტერატურა, რა მომზიბლაობისაც არ უნდა შეიცავდეს,
ქართული ლიტერატურა მიიწე ვერ განუდგება რეალიზ-
მისა ჯერ, კიდევ დიდხანს, ანუ არც არასდროსა. ჩვენი
ჯერ კიდევ ბევრი რამ არის მოსაგვარებელი და უმომქნი
ტერითი ისევ მხატვრულ ლიტერატურას ანებს ზურგზე-
და ქართული ლიტერატურა ეერ მიეცემა თვითგანცხრო-
მისა და არც ის არის დიდედ საამაყო, სხვაგან უკვე უარ-
ყოფილი გზებირო ტყეპისი. ამისა გზებო“.

არ დარწმინდა თანამედროვეობის არც ერთი უმომ-
წმელოვანესი, ერისათვის ყოფნა-არყოფნის ტოლფასი
საკითხი, ოთარ ჩხეიძემ რომ არ გამოხმზაურენობდა. მისი,
როგორც ქართლის შემოგატანის თედათახედა ყველაფ-
რის აღქმა-განსაღიზიზების ასწრებდა. მათ შორის იმისაც,
ჯერ მთოდედ მოუღწენა რომისა, დრო კი გარკვეული ხნის
შემდეგ რომანებზე, ტრადიციებზე, დრამებზე და იქცევის
და რომელსაც მწერალმა უნდა ახალი თემისათვის
ქართულ ლიტერატურაში – სამომზადელ გასულთა
ცხოვრება“.

***

იმის შემდეგ, რაც ოთარ ჩხეიძე ჩვენთან აღარაა, მი-
ზეწიხთა სხეთა და სხეთა გამო ხშირად მაგარდება ანტო-
ნიო მარაღის სიტყვები სათქამო მიველ დე უნამწუნოზე:
„...მით, კისაც ეერ გაუფია, რომ მისი სიყვდილი მასმტა-
ბურად ეროვნულ კატასტროფას უტოლდება, ესდა მწე-
ვიძლია ეუთხითი მოუტყევე მათ უფალი, რამეთუ არა უწ-
ვიანი, ვინ დაკარგეს“.

თუ რატომ მაინცდაამაინც ეს სიტყვები, გამგებო გა-
გება.

სუთმბათის, 17 აპრილის
ტურნალ „კეენი მწერლობის“
დარბაზში
ვერჯილ ნემოიანუ
ნაიკითხავს საჯარო ლექციას
„თორწტომ უაილდარი“
დასაწყისი 14 საათზე
ჩუბინაშვილის 41

სამშაბათის, 22 აპრილის
ტურნალ „კეენი მწერლობის“
დარბაზში
ვერჯილ ნემოიანუ
ნაიკითხავს საჯარო ლექციას
„ახალი პირტიპა vs.
პირტიპაპირი პირტაპაპულა“
დასაწყისი 14 საათზე
ჩუბინაშვილის 41

„უკვდავების ზღაპარი“ – საგზალი მოკვდავებს

საუბარი ირაკლი გომიხისთან

ყოველთვის დაგზავნი, არადერი ზღაპარი ჩვენს პატარა ქალაქში სიტყვა „ჩაივალს“ და „შეივალს“ ერთადერთი და პარადიკალი მნიშვნელობა აქვს-მეტე. გული კი არ გავწყვეტოდა, გულს ვწვდებოდი თანდათან ჩვენ, პატარა სამყაროში. მარე?.. აბა, რა უცილი წყალ-წყალი ტყაღაღბი კი გაშობდის, ეტყობს, დროადიერო ზედიერო სახალღებსა და გაშობაშობებზე აყვები რაღებან...

ისევ პრემიერაო, გვიადგ... სულ მალე თუ არა, ცოტათი მალე მაინცო! ოთარ ჩხეიძის პიესა, „უკვდავების ზღაპარი“, ასე ჰქვიაო. მშვედვ როგორც მოუქცივად, მოკვებენებაო. ნაენი-ბია თქვენთვის ჩემი მისვლა-მოსვლის მისხლ აღწერა...

ზედგიდის მალე დაფინანს სახელობის დრამატული თეატრი „გვარს ზებან“. შირაგი პრემიერის მოლოდინი თუ უზრალოდ ჩანაფიქრა, რომელიც ჩვენს „კარის“, ზეკინაზების, ზეკინაზების დასაყვადებლად ურგამაზებების დასტურა? „უკვდავების ზღაპარი“, როგორც იგია და მისი ზორცემსხის სახესტესა...

მჭონდა იგია, ქართულ სცენაზე დადგმულიყო უცნობი ავტორის „სიბრძნე მალეავარი-სა“, მაგრამ მისი გაიხსენებინებოდა, ზურზეტი მისი გამოხატვისა, აღმონდა ძალიან რთული და ექვემდებარე ქართულის და-წერილი პარაბოლას.

და აი, უკვდავების ზღაპარი“ აღმონდა სწორედ ის, რაც შეიქმნებოდა – ქართულად არ მივყვარს, როცა დრამატურგი იფენებს ქარგონს. ლექსიცა გაპრობოტოლდა და გაუხსნადა და საზოგადოებაც, ზურზეტიც, მის მიმკვებოდა. უზედურება ის არის, რომ ის სწორი უკონიათ... როცა არ არის ქართული წინადადება, მაშინ არ მოდის აზრი, არ მოდის ქართული სიტყვა, და უცვებ აღმოქმნით საფრთხის წინაშე. პრობლემა კიდევ ერთი აღმოჩენის გზა გაინდა, – ოთარ ჩხეიძე.

– სექტაკლზე მუშაობის შესახებ მინდა გკითხოთ, იმ ხელისმეშველებზე, რაც პიესის სცენაზე გატარის ახლაც თან.

– ერთი არის სურვილი და მეორე – შესაძლებლობა. თეატრში, რომელსაც მე წარმოვადგენ, ამის დადგმა ძალიან ძვირია. ძვირში რის გუჯლისობა? მსახიობებს კი არა, ეს შენც კარგად იცი, სხვაც მხრივ. ზღაპარი მებტ გამოჩნეულობას მოითხოვს მხატვრული თვალსაზრისით...

– როგორ ფიქრობთ, ზედიერული (და არა მხოლოდ) მაყურებელი რამდენად მომზადებული, მომლოდინე და გაცნობიერებულია ავტორისა და თვით პიესის არსით, იდეებით, ხასიათით?

– ვფიქრობ, ოთარ ჩხეიძე, როგორც წყარო, სტირდება ქართულ მკითხველსა თუ მაყურებელს... გავიხსენით და დაეკვირვებო, როგორი იყო მწერლის გზა, სრულად ამოვარდნილი იმ ეპოქაში. ის არ წყვედა დაკვეთითი ეს კი მართლ დასაბუღად ითვლებოდა... ხალხი სექტაკლზე შეხვებოდა და მიიღებს ძალიან კარგად. მათ უკვე მიიღეს პროზა, იმთავითვე. თეატრს მესწეებს ძალი, ფილის საზოგადოების ერთგვარი მესაჭე, მართოს იგი, გაუღვივოს, ან პირიქით, ჩაუცხროს ის იდეები, სულსკეთებოდა, გეზი და ზედვის მიმართულება მისცეს მას. ცუდი უთარებება, როცა არ იცი ქართული დრამატურგია და მთავაზობ რაღაც ეფროპულს, ამერიკულს, გადგინებული ანტიკურს თუნდაც... ქართული პიესები სადღა დაეკარგეთ? იმდენ კარგ ქართულ დრამატურგს არ იცნობენ, რომ თამაშად შეიძლება ითქვას, თვითდაც სტირდება ნაკიბვა თითოეულ მო-

– სამწუხაროდ, ვეღვას ავიწყდება, რომ ქართული თეატრი დეზზე დადგა და ოქროს ხანებშია უნა მამის, როცა რეჟისორები ქართულ თეატრში აცოვლებდნენ ისევ და ისევ ქართულ დრამატურგიას. ავილით ნებისმიერი მაგალითი: კოტე მარჯანიშვილის სექტაკლები. რა იყო პირველი სცენის მარჯანიშვილის თეატრში? – ოთხმოციოც პროცენტო ქართული დრამატურგია. იგია სადერი ახმეტელის საუკეთესო სექტაკლები; რობერტ სტურუას „ვერცხვარე თუთაბერი“; თემურ ჩხეიძე, პიკი რა არის? – „ჯავოს ხიზები“. ნებისმიერი რეჟისორი და ის სექტაკლები, რაც ზემოთ ჩამოეთვალეთ, ავტუბულია ქართულ და არა ეფროპულსა თუ ამერიკულ დრამატურგიაზე; ვეღვას ამდენი კარგი ავტორი... მიზალია ჩემი გაეფრთხილდინ მავალითად მოუციყვინ: კონსტანტინე გამსახურდია, მისტერი „გარსი მარადა“, რომელიც ავტო ოთხმოცი წელია დევს, არცერთ ტომიერული არ უკულა. ვასო კინაძის დამახებრება, რომ ეს პიესა ჯერნალში მიიწვ დაბეჭდვა. გადარსა! მანვე მომამოდა მე... ჯერ ჯავარიქმეთ შედევრებს, მაგრამ წერდა პიესებს მიზელი ჯავი-ბილი, ნიკო ღორთქვანიძე, ალექსანდრე ვახტანგი, მაილი იამბოლსაც კი აქვს მედველობა დრამატურგიაში. აქედან გამომდინარე, მე ყოველთვის მიჩნდებოდა სურვილი (მჭონდა ძალიან მცირე მასალა ნაკითხული, ის მიესებო, რაც დაიდგა ქართულ თეატრში) და უკვე ორი წელია-დია მაქვს ჩაფიქრებული, დაეგდა ოთარ ჩხეიძის პიესა.

განს. მაკვირს როგორ? პოლიკარბი კაკაბაძემ მარტო „ეფარველად თუბაღორ“ დანერგა? და კიდევ იციან „კლემენტინის ქარსინება“, რა უნდათ? ანთი კლემენტინების და კომუნისტების რეკლამა ხომ არ გაუკეთებიათ... ქვეტექსტი სულ სხვა არის იგოროცა ვაშლით, ქართული დრამატურგია არ არსებობსო, რა, არ გვეყავს დავით კლდიაშვილი? ნიკო შოკვაშვილი? შეიძლება ბევრმა არც იცოდეს, ჩინებული ქართველი დრამატურგი, მისი „შთის ზღაპარი“. ხომ გვეყოლია კონსტანტინე გამსახურდია, როგორც დრამატურგი, მერე რომ ვეღვა გაიძახობდა მის პიესაზე! სად არის? ამომიბეჭდეო, ნამსკიოთხეთო!... ხომ არის ოთარ მზივანი? მზინდა ქართული... ჩვენ კი ვიღებთ გარე, სხვათა პიესებს და გვუფლავს ვინაა... რომ ითქვას, ვთარგმნით ფრანგულ პიესას სიტყვა-სიტყვით ქართულად და ეტოვებთ რას? - სცენაზე გაიქცხობო: „მადმუაზელ!“ ანა მე მდამბობას შევარქმევდა, შიდათი თარგმანი კი სასაცილოა, თავისთავად. თერთონ უტოლორი პიესა, როგორც აბეთი, მეტად ფასობს. ავიღებ შე ახლა თუნდაც „უკვდავების ზღაპარს“, ვთარგმნი უცხო ენაზე და ოთარ ჩივისას ნაცვლად ნეაქტურ რაინი ინტონირი სახელსა და გვარს. მერე მოვანოდებ ქართულსა. იგი, როგორც უცხო და არა ჩვენივე, ათათასსაქურ მეტად დაფასობდა... ერთი სიტყვით, იტყვიებენ იგი? ამაში ხალხს არ ეადანამოვლებ, მათ იმის მოთხოვნა უნდადებთ, რასაც ანდები, საითაც ნაიფიან მავურ რტულს, იმ მხარეს გამოიყვება, რასაც შეაჩვევ, იმას მოვითხოვს, რასაც იტყვი, იმას გამოიყურებს. ეს უნებნარია. იმდენი ვიძახებ, მე ვარ ქართული და მამასადავმ ევროპული, მამასადავმ ამერიკული, მამასადავმ აზიული, რომ საკუთარი თავი დაეკარგეთ. არავითარ „მამასადავმ“ ჩვენ ვართ ქართველები! სულხან ცინცაძეს რომ ასრულებენ ამერიკაში და ჩვენზე კარგად მღერაინ იაონლები კომანძულს, მოდი, ვერ ჩვენ გაეკეთათ ჩვენი ვასაკეთებელი.

ვიდრე დოსტოევსკის და შექპირის დავაგამ, მე შენი დოსტოევსკი ჯა შექპირი მჭირდება ენახო. მაგალითისთვის მოვიყვან ერთ ფაქტს: მანეკული ვარ ფსტოვალზე პოლონეთში, იქ ვარ ანტიტუტებს მენი შიტანალი, სატყვაზე, „მამულტ“, ჩვენ შიგვაქვს ჩვენი, ქართული, ეროველი. ამის დანახვა და გარჩევა, დაკვირება მასზე, გაცილებით საინტერესოა.

- პროტესტის გრძნობა ისედაც ძალ-რბილიშ მიქვს გამუფარო, და ამ ტალღაზე ის ვამახსენდა, ქართველები, შევფარს რომ ვაყვანებთ პიედესტალზე და ქვეშაში კიდევ შეუფუფგამთ ხოლმე რაღაც-რაღაცებს, მეტი სიმბალიზოების. საფერად რომ გავიხდით და მასთან შეხვედრას, შეგობობას, მეზობლობას რომ დავიბრალდებ ეითომც ერთადერთი თვითმზილველები. ვითქმერ, ბატონი ოთარის გარდაცვალებამ ხომ არ ნამოგინითო-შეთი შესაძლებლობების შექმნიან... მასსოფს, მე, ზუიად ეკარატებლია და სხვა, ჩვენი საერთო შეგობრები ეიხებელი ჩემს კაბანტელა და სწორედ ამ პიესის დადგმის გვემებზე ვსაუბრობდით. ბატონი

ოთარი მამის ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო, სურათი მოვიხიეთ, ძალიან ცუდი ხარისხისა აღმოჩნდა და ბატონ როსტომთან დადრეკეთ დანტარტებისთვის. ამ დროს შევიტყვეთ ბატონი ოთარის გარდაცვალებას ამბავი... ანთი იმის თქმა მინდა, რომ იღვა ფაქტობაან გამოშინებარე არ წამოსულა, ჩინაფირი უკვე არსებობდა...

თვით ეს შიქია „უკვდავების ზღაპარი“ აქამდე მხოლოდ „ზღაპრის თეატრში“ დაიდგა.

ზუგდიდის შილეა დავიანის სახელობის თეატრში ექვსი ახალი სექტაკლი დაიდგა, ეს ტრეში თუ შენართება, რა თქმა უნდა, გაგრძელდება, ჩვენი თეატრის ფინანსური, ტექნიკური და სხვა ზღვებისშეღული პრობების მოუხვედავად, არ უნდა ჩაეკვეს თეატრალური ცხოვრება, ჩვენს თეატრს - ის ორმოცწლიანი არსებობის მანძილან ერთად - ძალიან მდიდარი ისტორია და ტრადიციები აქვს, სასაცილოა, საშუალება რომ არ არსებობს იმისთვის, მავურებელს რაღაც ღორბული, საინტერესო და ახალი მიანიოვ. მერტლებლია არ აღენიშნო მამახობის მდგომარეობაც, მოუხვედავ ზღვადსანი სიმტორისა და პრობების უქონლობისა, მანც რადაცაა ცდილობენ, იბრკიან.

პიესის დადგმის გვეჭამ მხოლოდ იფიანა და ჩინაფირის ფარგლებზე და ახლა მათი ვასცდა, მადის სეროლოლი მზადება და შეუბობა სექტაკლებზე, უბრალოდ, ვკლავებთ, იქნება გამოიყვინოინ დაბმარების ხელ... ეს არის წინადა ქართულ ფსტებზე დაფუძნებული აზროვნება, მზინები თუ გზა, რაც ვინცა ის დეაქტუა, ეს არის მიმართულება, ქართული საწყისითა და დავასრულია...

***

ბატონ ოთარის დავემშვიდობე, კარის მიხურვა და კიბზე ჩამოსვლად რაღაც მათხოვრულად არტისტული გამომოხდა, ემოციებით სავსე და უყვედაფრო... .. ერთი სიმღერა ამკვიტავა დლოდან: „ისტორიას დაარჩება ის, რაც ეიპოვინე ჩვენს მე და შენი!“...

ესაუბრა
თათია ჯგუშია

ოთხშაბათს, 16 აპრილს
ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში
გთმართვება შეხვედრა

მანანა გვიგინეიშვილიან
დასასწყისი 14 საათზე
კოსტავას 5

როსტომ ჩხეიძე

ალაზნის ველის მისტერია

თავი

ბიოგრაფიული რომანიდან
„ავინისტო სვილაძე“

- მასაღისათვის ვაძირებ თელავში წასვლასო, - შეგობრებს ამცნობდა და შეხაზავსებდა: თქვენც ხომ არ ნა-მოხედოდით, რამდენი ხანი იტყბა კახეთისათვის აღარ გადავიღლია თელავო.

მანამდე სხვათა შორის გავმხილა, ვასილ ბარნოიზე რომ აპირებდა რაღაცის დაწერას.

იბანი მეცნიერულ ნარკვევს ივარაუდებდნენ, გორის პედაგოგიური ინსტიტუტის საკლემო-სამეცნიერო გეტ-მით გათვალისწინებულს, რამდენიმე წელსადმი იტყბო მცირე მონოგრაფიისთვისაც მოყვარა თავი, ბიოგრაფიულ რომანს კი არ ივარაუდებდნენ.

ასეა თუ ისე, გამოკვლევას დროულად მომზადება სჭირდებოდა, ვასილ ბარნოი და თელავი ღამის განუყოფელი სახლები გახლდათ და, რა გასაკვირია, ცალკეული ცნობების შეგროვება-დაზუსტებისათვის ამ ქალაქის სიმ-ველეთასაცავებსისთვისაც მიეთითა ადამიანს, ის კი არა, ცალკეული ოჯახებისთვისაც - ვინ იყოს, რა ძვირფასი დოკუმენტი ინახებოდა კერძო არქივებში, თავის დროზე ეითომდა ფარატჩაი ფურცელს ამჯერადაც სულ სხვა მნიშვნელობა შეეძინა და ხელის შეტებას მიელოდა, შესა-ფერისად რომ აელევარებულყოფო და თავიბი აფგილიც მოე-ძებნა კვლევა-ძიების დრამატურგიაში.

ისედაც მოსალოდნელი გახლდათ რაიმის მიგნება და, რაკილა ამათაც უნოდა თელავისაკენ, დაბევითობი ირ-ნემურებდნენ, უთოოდ ისეთი მასაღელი ეგულებს, სობარუ-ლის თანაზიარი ჩვენც უნდა გადავსავსო.

ჯერ ისედაც აფილავ ამყებობდნენ.

ახლა აღმოჩნის მადეურებაც აფიონებდით და მორს აღარც გადასდებდნენ.

აგერ თელავიც შემოკლებითათ.

ჯერ ქალაქი უ არა, ცივის მთის კვერნაქებზე?

ცივის მთის კვერნაქები იყოს.

უფიერ სიმველეთსაცავებსა და ოჯახებს მონარჩევეს, დაე გადახედოს ალანის ველს, ცივის კვერნაქებთან ასეთი დიდებულებით გადაშლილს, გონების ნამტანს რომ იტყვიან, მასთან ერთად ამათაც სული მოთქეან

მეზავრობით დადილობა, განიცადონ მშვენიერების ერთობაში დამატყვევებლობა და მიშვენენ ვასილ ბარნო-ვის კვალზე დამაგვარ კაცს, რწული მწერლის ჭირისუფ-ლობა რომ გადაუწყვეტია და ისეთ ნარკვევს თუ ლიტერ-ატატურულ პორტრეტს მოაბაშს თავს აუცილებლად, ზღვრესახებად რომ გამოშკვეთოს იმისი მინაველებული

ღვანლი, ის მონუმენტური ქმნილება გათვალისწინების ხალხს, მხატვრულად გარდასახულ ქართლის ცხოვრ-ებად რომ ნამოხროულა, მაგრამ დაბნეულ მწერლს უკრა და ეერ შეუმწევია, მონუმენტურ ნაგებობად კი არა, ფრავმენტებადაც ევლარ აღუქვამს, არადა, სწორედ ეს სჭირდება ქართველობას - ეს მხატვრული მატარა - სე-ლიერი მხნეობის შესანარჩუნებლადაც და თავისუფლე-ბის წყურვლის გასამაფრებლადაც, თორემ იბრიტება უროვნული ენერჯია და ხელშიც ჩაგეკარება, ვეღა-ფერს თუ არ მოეჭიდე მის გადასარჩენად.

დაე გადახედოსო და: ისიც გადასიტყვოს, მზე ბრუნავს ალანის ველზე, მზეში მოტოვებს მდინარე და იმ ჩე-რამდევე ბრუნავს არე-მადამო.

დრო ჩრდება.

აქ საათს არავინ დამატყვევს, რათა მისი უღმობელი სწრაფა შეყურის. ნიკოი ისედაც უჩინარდება მარადი-სობაში, უჩინარდება, ეიდერ ზღვალა ჩარათებდაც წე-თისოფლის ტაში და საათის ისრებიც ამოძრავებობდნენ.

ნიკო-ნიკო-ნიკო კვლავ შემოტყინებს წუთისოფელი და მზის აღმურც თანდათან ნეტება.

ისაც შემოძრავდება.

თანამგზავნი მოავლებს თვალს.

- ახლა სადმე ჩავეხედოთ, თელავი დაელოცოს, ალან-ის სადაღვრებლისაც წე გამოტყვევბო...

- ჩავესხედოთ, მაგრამ... მასაღები რომ უნდა მოგე-კრინა?..

- მასაღები უკვე ხელი მაქვს ეხებურებით თუ?

- კი მაგრამ... როდის?.. პირდაპირ აქ არ ამოვედიო?..

- ხელი მაქვს... რი-სამ თვეში წიგნი მოთავდება.

წიგნი? და... რისამ თვეში?..

- ბოლოსკენ ვახვედი უკვე?

- ჯერ არ დამარყოფა.

და ეფრადობე დაეუტებოდა.

კვლავს თავთავიბი აღანჩინი ეტილა ცივის კვერნაქების იმ გადასახედვიან, ოთარ ჩხეიძესაც თავის ალანჩინი გა-ნიცადა, მეწროფა და ის ხილვა ასე შემოცურდებოდა ვასილ ბარნოვის ცხოვრების ტრონიკაში:

- ცივის მთაზე ღრუბლები გააპო, ალანის ველზე ერთი აფილავს დეიქა შუქი, ბლუჯად დეიქა, გადაიარა, გაკრო-ფა. მალე სხვაგან ჩამოვდა სვეტი, კვასიონის მოაგრ-ხილს დაშევა და მიც აღანჩინი ჩაეშუქა. შინარჩინდან სხვა შუქში მოაბარა ნაპირებს; სხვაგან სხვა სვეტი ჩამოს-ვეინა, იქით კიდე სხვა, თოქოის სათითაოდ ჩამოიფოდა სხივები, ერთობაშად ვერ ჩამოტყვევანათ, თოქოის მზე ტკე-ბოდა, ასე ნელ-ნელა უფრო ტკებოდა, ნელ-ნელა ეხეყო-და, ეფერებოდა საცხე მდინარესა, საცხე კენახებსა, ბლან-ბაღლებსა, ადამიანებსა, იმ ნალავანებში გაუჩინარებულ ხალხსა. ჩამოიფოდა შუქი და აფილავა შუქი ფერები, აფილ-და, შქერებოდა.

შემოცურდებოდა და თან ნამოიფოლებდა თვითონ ვა-სილ ბარნოვის ხილვასაც, ასედაც საგულბარში ჩაქსო-ვილს, როგორც პერსონაჟის ვეებაზე ძვირფასი და ირტა-მური განცდისას, მშვენიერების აღქმა აქედან რომ ჩაქრო-და სულში:

დახსრებ მზეს შევალისფერებინა ნაგლეჯი ღრუბლე-ბის კიდებები, ხოლო ამწვანებული ტყისათვის ქვე დაეფ-

რქვა სიმრავლე სხვითა. აქით ცის ფეროვნება მოცრაობდა აყო, ღირს ბუნებრივი ცის გუბნითა უფრო ურთიერთ მოსწინადა დაგვიდა, უფრო მაღალი თუ უფრო ღრმა, შიას აქით, დაფეროდ მხებურებზე, შიგადაშიგ მოსწინა-დენი ბაღებში ჩამხდარი სიფლებზე, ხოლო მათ გარშემო დაშორებული ან უკუაღიოთ ანდაწინაგულ-ამბინებულის მიხედვით. დასავლეთიდან უბერაგვდა ნაზი ნიათი გავლენითლი და აღსაგებ ტყისა თუ ვეგეტაცია სურ-ნელვებით”.

პურსონაფისათვის მიენერა თავისი განცდილი. მართალია მასათი ბავშვობიდანვე არ შეთვისებოდა აქაურობას, მოგვიანებით მოუხდა თვდას თავ-შეფარებაც და აღაზნის განცდაც სხვადასხვა მარლოზიდან, მაგრამ აღქმისა და წარმოშობის სიმბოფრე ბოლომდე შეავარსობინებდა ამ ღანდშატის რაობასაც, ფსიქოლოგიასაც, ფილოსოფიასაც, ესთეტიკასაც, და თუ რეალისტიურ სურათად ჩაურთავდა თხრობას, ქვეტექსტი ამბავებზედა, რომ ციფის კერნაქიდან დაწახული არ-მდამო რაღაც უფრო მეტს, ვაკლებლთ მნიშვნელოვანს გულსსმობდა შითვის, ვიდრე მეზისის მომხილავი და თუნდ ძალიან მიმხილავი სურათია.

ჯავახი ბარჩუხი

აქ უწყაარდა დგომა ვინელ ბარჩოხს. და ეს ადგილი უნდა მოეცებნა მის პირი-ნულ ხასიათსა და ბოგარჯაობა ვარკვევის ცვე-ნა მსურველსადა.

ცხადია, იმბოტო არა, „შემქრალი შარაქანდების“ შე-მოქმედის ის სტრიქონებზე წართვება ცხოვრების მატია-ნის და დამატებით რამდენიმე სიტყვად თქმულყო პუიზა-ფორი სურათის შესავსებად.

ღრმა სიმბოლიკით იმსქველებოდა აღაზნის ხედი, რე-ალისტური პუიზატი წარმოშობით აღიქვებოდა და თითარ ჩვილისათვის აქით წამოხელამდეც ნათელი ვახლდათ, „სედილის საფუბარის“ ის პასაჟი და თანამედროვეთა გაფ-მოცემები უფრო მეტს რომ აგრწობინებდა ამავე ადგი-ლას მდგომარ, ვასილ ბარჩოხის საყვარელ გადმოსახედზე, ვიდრე თუნდ დამატკვევებელი მიწვეორეკაბა.

დამატკვევებლობა დამატკვევებლობად, მაგრამ აქე-დან განედოდ აღაზნის ვლეს უნდა ამოქმედის ის სათქმ-ლო, თუ რამ შემოაბრუნა ვასილ ბარჩოხის ცხოვრება და ორბოდ წელს გადაცალდებული კაცი თავისდამოულოდნე-ლად მოუხან ისტორიულ პირობათთან და სულაც ქარ-თლის ცხოვრების მხატვრული ევროის შექმნასთან – მა-მასახლსების ეპოქიდან მოკიდებული დღევანდელ გაამ-დე მოთხრობებებსა და რამდენების ციკლს ოცდაორსაუკუ-ნოეპი ხანა რომ უნდა მოუცვა და ურომანეთის შენაცვლე-ობდა აღზნისათვის და დაცემის, თვისრულეებისა და ტორ-თათმისის, სასონარკვეთისა და სიმხევის დროებანი და სურათები.

რა მდელი, რა ძალა დასაკულოდა მაინც იმ ადგილსა თუ აღაზნის ეელს, ამ კერნაქიდან მაინც განსაკუთრებული

სიღრმით განცდილის, რომ დიდი მწერლის დაბადების არამცხულ მოწინა, შიამაგონებელიც ვიფილყო?!

დასკულოდა კი... და ტფილისიდან გამოდევნა ვასილ ბარჩოხისათვის სასიკეთიც აღმოჩნდებოდა. თითონ გარის სემინარი-ში მასწავლებლობას იხვედებოდა. რაკია ტფილისის სისულელო სემინარიის რექტორის მკვლელობის შემ-დგომ საეტეო მონაფეებსაც გარიცხადებდნენ და თვადში ამოღებულ პედაგოგებსაც მიფანტ-მოფანტავდნენ სხვადასხვა სასნადე-ბაღში, ვასილ ბარჩოხს თვდას არცე-ნებდნენ და აქით დიდხანს ძალიერ გა-მოხებდებდნენ. თითონ ძალიან, ძა-ლიან გინოდია იქ გადაგვლებას, მაგრამ საკულოთ თავი აქ უნდა აღმოქრინა თორუნე და ქართული სიტყვიერების რავითო მკვლევარ-ი და შიარქმენილი ევროპული რანისი რომინისტად ვარდასა-ხელოდი.

ეს იღუმელი პროცესი ხელ-შესახები იმ ხილვადი ხეებოდა, აღაზნის ეელი რომ გადაეღებუ-ბოდა – უსახლერობის მუნეცითე-ბული, და თითარ ჩვიდიე რეალის-ტიურ სურათს ამიბოტაც გაამკვეთ-რება სიმბოლიკით, ქვეტექსტს უე-მით ამოხედავდა და ცისა და მდინარ-ის მუღთა თამამს თავისებურ ემზახად გაითხრებდა, ადამიანის ხელახალ შობას რომ შეეცდნენ.

გიათხრებდა და გამქვირვადედი მაინიმებდა მწერლის შობის მისტერიას.

მხატვრულ ქმნელებში საყვებით ეკმარებდა სხვითა ჩქერალში ამოვლებული აღაზნის ეელის წარმოსახვა, მკითხველი ეთოდე მოუხებებოდა ჩასაფიტრას, მაგრამ რა-კიდა არომანი და ისტორია? ვასილ ბარჩოხის ცხოვრების ქრინიკად განზრახულიყო, თუნდ გამქვირვადედი მინიმებდა შეცმება-დახსენებებსა შიითხოდე.

და კადეც: – სხვითა ჩქერები ასევე უნდა დაფრქვეოდა ჩაქუფ-რულ ისტორიას, სხვითა ჩქერები და სუნთქვა ყვავილია, დადაფხულყო სხივებისგან ამოქმენილი, გულგადახასნილი.

სხვითა ჩქერები ჩაქუფრულ ისტორიას უნდა დაფ-რქვეოდა...

პურხათის აღწერა უშუალოდ ვაფმოცის ისტორიულ რომანთა ციკლს აუცილებლობაზე.

ესეც ის მისტერია.

და ამ სიმბოლიკური აქტის ფონზე უნდა შეპიროსბარდეს ისტორიკოსისა და მწერლის მოვალეობანი და მათი გან-სხვებებაც, რათა კანთილდე მოქმედის ვასილ ბარჩოხის ნავ-ვაშაწევა და ასეირვად წარმატებული არწევანის ფსიქოლო-გიური პირუდლასაყო.

ისტორიკოსი სხე იოლად ვერ ეუფლებოდა ღრმად ჩაფ-ლულ წარსულს, მზის ძალა არ შესწევდა, სხვითა ჩქერები რომ დაეშინა ჩაქუფილი ისტორიკოსისათვის, არც ამდენი ყვა-

ვილი ექნებოდა ხელი, ვეღვაფერია რომ დაეცვროს ვინც-
ნა, მზისა და მზისის ძალის გამოხატვლები.

სხიც დაუცხრომული მათიგელი რომ გახლდათ, ამა-
ნელეღებოდა, გულამივარდნილი მათიგელი?

მაგრამ ეგაა, ხან რომ აღარ ყოფიდა ისტორიკოსს არ-
ცელოლოგივით და ვინმეგრაფიული მასალები, აღარც ის-
ტორიული ჩანაწერები და... კანონზომიერება ვერა და ვე-
ლარ დაეგვიანა, რაღაც აკლდა, ეგებ სულ პატარა, სულ უმ-
ცირესი, აზრით რომ კიდევ გადამბოვდა, მაგრამ უსაბუ-
თოდ არ ურწმუნებოდნენ ისტორიკოსს.

და რომანისას?

– მცირე რამეზე ვინ აუხრებდა, ურწმუნება, თუნდაც
ძნელი დასაჯერებელი იყოს, ოღონდ გამოხატვას, ვარჯად
გამოხატვას, სარწმუნო გამოვლენა, დაიჯერებს როგორც ის-
ტორიას, როგორც დიდ მავალის, დაიჯერებს და ამაღ-
ლებს. ბოლოსდაბოლოს, სხვა რაღა შეეფერა ისტორია,
თუნდა წარსულისა თუ არა ამაღლება მაშინმავალითა, თუ
არა ამაღლება ერთგული სიამაყისა, საერთო, სახალხო,
განუყრელი სიამაყისა, გაღვივება გპირული სულისა. და
სიმარტულიც სხვა, ქემარტულიც სხვა, რაც ხალხს გპირად
აქცევდა...

რაკვია მისტერიის შიღველინი გაუმხარებართ, თავი-
სი კომპოზიციური ჩარჩოც სტორიება მის წარმოსახვას,
და უკეთ რა შექმნივს ქარება და დაგვარვრვებებს ამ იდე-
მად ხილვას, თუ არა ალაზნის ევლის სურათი, მზის მებრ-
ვალეზებაში მოხრდელიაღა.

განცვეთილი ხილვა უნდა შეერთდეს.

განცვეთილი სიმახვერე უკიდურესობის მიადნოს.

– სხივთა სვეტები პრილებება ალაზნის ევლზე, მებ-
რე უფრო ინაქვებოდა, ინტელუიდა დაფუძვლილი ღრუბ-
ლები, სვეტის ერთეულები, ერთობაშემაღვინე, იფრქვე-
ვოდნენ ერთმანეთში. შუტა იფა, დიდი შუტა და
პრილებება ალაზნის ევლი, ტორტმანება, ვითარცა
ხედა შუტისა...

და ალავერდის ტაძარიც ძალდაუტანებლად უნდა შე-
მოყურდეს ხილვაში.

გვირისათვის შეეფარებინა მისი უცვარი ამოტყორცვა
განხრდი ღვინოში.

ეერ არის ხელგამოხილი შედარებო, – გულს დააკლდე-
ბოდა თიარ შიგვის, – სრული სახება, სიღამაზე კი გამო-
ხატა, მაგრამ სიღამაზე ვერო.

სხვა პოეტს რომ მიეგება ამ შეტაფორისათვის, აუცი-
ლებლად დაუფასებდა ამ შიმახვერედა სახეს, მაგრამ გე-
ორგი ღვინოში სხვა ჯადოსნობა, სიტყვის სხვა დოვლათი
მოსდევდა და მისგან ყოველთვის შეტს მოითხოვდა მკით-
ხელი.

მინც რომელი შეტაფორა დამეწინდებოდა უფრო ალა-
ვერდის ტაძარს?

ალბათ ისე... მზე.

თითონაც ისე ახებულდით, თითქოს მზეზე ამოდეს,
ევლის მზეზე.

სურათი დასრულებულია და ვეღვაზე შესაფერისად
დაეჭირეგინებოდა.

ხილვა სრულყოფილი.

მწერლის ფაბრების მისტერია დიდი ხელოვნებით
გამბოტანილი დარკვლებზე.

– მისაღები რომ უნდა მოეცერება?..

ხელი პტონად უკვე.

და არამარტო ღრმა ფსიქოლოგიურ-ფილოსოფიურ ჩა-
ნართად, გენებად ერთ-ერთი სიუჟეტურ რეგლავად, არა-
მედ თითონ ამ ბოგრაფიული რომანის დახატვებაც.

სიყმაწვილდარეე მაყვევბოდა ვასლ ბარნოვის სახე-
სი, უკვე მამარ აღტაცებულყო მისი ისტორიული მოთ-
ხრობებითა და რომანებითა და ვერ ხასიათები და სიუჟე-
ტები რომ აღტყვევებდა, შერე თანდათან სტილიც განაცდ-
ვინებდა თავის უჩვეულო ძალმოსილებას. და თითონაც
რომ მოხატვებდა კლამს, პრეველიე ედმებო შეამწინედა
გამოცდილი თვლი ამ სტილის გაღენას. ამ სტილისტიკა-
ში იტრიალებდა და აქედანვე დაიხსნოდა თავს, განსხვავ-
დებოდა თავისთავადი სტილითაც, რიტმიკითაც, ინტონა-
ციითაც, თანდათან სრულად დამორღებოდა, მაგრამ
უზუალო შიამგონებელი მინაც ის გახლდათ მოდერნი-
ტული მიტებისაღ და მონუმენტური შერობის აგებისაკენ
წრაფვასაც.

უზუალო შიამგონებელზე კიდევ მინიმუმება ერთ-
ფერიტი ისტორიული მოხატობის სათაურითაც: კომპი-
ლი ნაიელი, სახელწოდება ბეჭდვები შეიძლება შეჩრ-
ვულიყო, მაგრამ შეგნებულად აჩუკობნება სწორედ ამ
სიტყვათშეთანხმების, მკითხველის ასოციაციში ვასლ
ბარნოვის რომანის სათაური ოღონდ რომ ნამოტივებავ-
ბულიყო.

ისტორიული ეპიზოდებს რომ გამოკლდა და თვითონ-
ნაც წარსულში ჩაგულულიყო, მამამაც გაერეებოდა თან-
დათანობით წინამორბედის სტილურ მანერის, თხლა ხომ
კიდევ უფრო გავაღვივებოდა, რადგანაც თანამოცას
თავით ბოლომდე თანდათანობით აჩუკობნება. ბუნებ-
ისტიკაშიც, ცხადია. თორემ დრამატურგიაში მიტლ
ციკლს შექმნიდა ისტორიული პიესებისა, მაგრამ იქ სა-
ღვლეს საზოგადოებრივება ანტიკური, კლასიციტური
თუ შექმნილი ტრავადები მისი და თანამოცას
ეკლამის საზოგადოებრივება მამამის ტრადიციას თუ გაავ-
რებულება, თორემ ვასლ ბარნოვიან საერთო აღარაფე-
რა ექნებოდა. თუმც თითხმეტმარტულინი საზოგადო-
ებრივობა ნამებულის შემოქმედობანაც იტნეს თავს დრო-
დადრო, მაგრამ ის მინც ბუნებრივტულ ეკლას მოსდევს,
განხრევადით თიარ მზევის ტრავადებისაგან, რომელ-
სიც ბარნოვიანად მოეხია.

გარდა პირად გაჩვილი ზეგადებისა, ისედაც აფ-
ვილად დაინახავდა ვასლ ბარნოვის დიდ გავლენის ახალი
თაობის შერელებზე – ბუნებრივტუბის მის ეკლას ჩახვეყო
მოფინე და, თავდაყვისებურ სტილზე თუ გამოქანდაკება
ყოველი მათგანი, შიამგონებელი და შემოგულიანებელი
არამახის მსხრვევის შემოქმედი გახლდათ, და ისე ამაკ-
ვრად, ისე ხელშესახება იკუთვებოდა მისი ლიტერატურ-
ული სკოლა, შეუძლებელია ვეღვასათვის კანითილ არ ყო-
ფილიყო.

20-ანი წლების ესეისტიკა მის სტილურ ტყეობაში
აღმორწინებოდა, მაგრამ აჩუკიანდ შიამგონ ბუნებრივტულ-
ად სკოლა იყო, ეგაა, მიმდევარნი არაფერსიღვიებოთ არ
აღიარებდნენ ვასლ ბარნოვის არამცთუ განსაკუთრებ-
ულ, არამედ სულ მცირე წელიწადსაც მათი სტილური მანე-
რის შექმნა-დახვევანი და წინამორბედის შიამგონება რ-
ჩინება. გრეგორ რომაქიძე დამბალებდა თავს, ნყო-
ლორითფინიძე თუ კონსტანტინე გამსახურდია?..

განა როდემდე?

როდემდე შეიძლება?

არბული და ლიტერატურული საზოგადოებები საამისოდ შესადგურს გარემოს ქმნიდა, ამას ემატებოდა – რწებს სულაც გამსაზღვრავდა – პიროვნული ხასიათიც: მწერლისაც და მისი მიუღივსაც. გადაშტეტული მორიგეა, განზღ დაკონა, შეეუბნა უჩინარობასთან... ისედაც ვიარაფრებდნენ დღემდე და შენც თუ ნაშეველებოდი შენი უზომო მოკრთალებით, სკოლის მეთაურად გამოცხადებინეთ კი არა, განაზიარა აფგონსაც ადარ შეგარჩენდნენ.

შეგს მიწვდობდა ვასილ ბარნიოვი.

იუნგე ვარეგნული გახლდათ ეს მოჩირალება და გუნებაში ნიშნისაც მარტულებმა წუთისოვლად: მაგრამ ღმერთი არ გასწარავს ვასილ შენგან განაწინასაო?!

მართლაც არ გაეწინაო...

„რომანი და ისტორია“ მიუწვდია იმ ადგობს, რაც შეუფრთხა – და არამარტო ქართული მწერლობის ისტორიაში: საერთაშორისო რანგის მოვლენად მერცხლებდა და ვეროპული მოდერნიზტული ძიებების ერთ შესაძირკვლავად დადასტურებდა – ეს უკვე მოვკვათი ხანის კვლევით, რომელნიც აგრძელებდნენ და ავეიერგუნებდნენ ბიოგრაფიული რომანის სულისკვეთებას და იფიურ მიწამას.

ჯერ ცხოვრების ქრონიკა უნდა შექმნილიყო.

მაგრამ რატომღაც რომ უწინაურდებოდა მისი დამწყება?

საგანგებოდ გადავიტოვო კიდევ ერთხელ ვახლ ბარნიოვის მოხრობები და რომანები, მოგონებები მისიც და მისზეც, სააბტოჟო მასალებსაც ჩაეფიქოდა, მაშინდელი ფრწული გასუბიხიც შეესწავლა ეპოქის რომანის და სიღრმეში ბოლომდე გასარტყა, ხელისგულზე ვეღო მწერლის პიროვნული ხასიათიც და ცხოვრების ქარგაც, ისტორიული რომანის თავდასაცალე გულდასასითი დაემუშავებინა უოლტერ სკოტთან მოკიდებული და ურთი მხლიან პრეცედენტად გავაზრებინა სიახლენი მისი განფთარების გზაზე, რადგანაც ვეროპული ფონი ყველაზე უკეთ წარმოაჩენდა ქართველი მწერლის დანახვს. არ იუმარებდა მასალების შევარგებას უშუალოდ ვასილ ბარნიოვის ირგვლივ და მთელ XIX საუკუნეს გამყვებოდა ტრადიციულ დასაბამამდე. სხვადასხვა მემუარები და ეპისტოლეები გაუძლეებოდნენ და... რაღა რწებოდა, დანერგის გარდა.

კარიბჭესთან იფდა და... შელებით კი ვერ შეელო.

პირველი სტრიქონი არა და არ წებდებოდა კალამს.

ბიოგრაფიული რომანისათვის პირველად მოეცა ხელი, მაგრამ რომანისტის გამოყვლენად საკმაოდ დიფერენცია – ექვსი რომანი მოუთავებინა უკვე, აქედან ერთი – სამ წინაშე, დო უოლდითოს – მანამდეც და მას შემდგომაც – ერთი შეტყვით უფრო ერთყნა მათი შექმნა. დიდბანს ფიქრებადა თვითულ მათგანზე, კომპოზიციასაც, ხასიათმგებაც, სიუჟეტის გამოსაცვ გონებებით აყალიბებდა, მთლიანობა უკვე ხელთ ეყარა და ნაფუხლის დღეებში რომ ნაუჯყებოდა თავალებლად – სისბამ ფილიდან გადამუადლეუბამდე, ოთხ-ხუთ საათამდე, ორ თვეში ან ორდღამნაღებარში კიდევ დასარულებდა.

გადათვითებაც ადარ სქიორდებოდა.

აქ კი რა ხდებოდა?

ველარც სხვა რომანზე გადაართულო, ველარც ამას აფგებოდა საშუელი და უცერად გაულებებდა მდე ფლობერიული ხომ არ დამმართინაო.

„გულტავ დლოზებს თუ რა დამართინოდა სადალამბოს“ შექმნის წინა ხანებში, ეს ქრისტობიათული აზმაკ ვასილ ბარნიოვის ცხოვრების ქრონიკაზე ჩაერთოდა, რაკოდა სადალამბო“ ისტორიული რომანის კლასიკური ნიმუში გახლდათ და ვეროპული ფონის გააზრება-გაივლისწინებობას მასაც დაისაჭიროებდა ოთარ ჩიქოვი; იმ მორიაც უნდა გაეცნო მკითხველისათვის, თუ რა ხომამდე შრიძლება იყენებდნენ მწერალი ისტორიულ ნეარობება და მასალებს, თან ებოქის სურათებიც რომ ადაღებინოს და თან ძალიანაც არ გააფტერთოს თხრობა.

იფუამლად კი პირად განცდებოც შეეცნოდა ფრანგო მწერლის ფორიაცსა და სულიერ ჭაღდს ამ ეპიკური თხზულების შექმნის წინ.

დავეიერგა რწებოდა ლიტერატურის ისტორიაში ფლობის გამოარჩეული ფაგო თვითული ქმნილებობისათვის, უკოფრესი სტალური დახვეწილობის ფინი დილდამ საღამომდე მიაჯეყეფდა ბოძმე მკაცრად და რომ დის-როდის დასარტყლებიგება ნული სტრაქოქის, რომელითგან მეორე დღეს სამს გადახლიდა და ელოლიავეუბოდა იმ ორს, კიდევ კარგი, თქვენ მანც არ გამოიშტეთი და რწმთან დაწრითი.

ოფლისწურვა არ უცეროდა, მაგრამ სადალამბო“ მანც ძალიან გაფიქარებოდა და უჯოდა და ქაბანწყეფება იქ უნდა გუნებოდა, და ოთარ ჩიქოვიც მის კრწიო მართობის გადაკოთხისას არავერტან რომ იგრწობდა და დიდლის ხეწმებას და ქმნას, იმ პასიყაც მიაეყეფდა ყრადღეებას, გადაქანებული დამამინი წულის: ჩქმი მავადა ნიწვლით აესტებოდა, კიდევ მასტალბის და დასაბრული არ უჩინო.

არც გამოეწინებოდაო, – დასტყნს მისი ქართველი თანამოკალბე და მკითხველს განწრატაკას, რომ ვერ მოკიდებოდა ფლობის საღმეს სწურედ, და რაკოდა მოწვდომებინა, რომ ძველი კაროატების ფონზე აეგო თავისი ქმნილება, მოლოდ კართაგენის შესწავლას ვერ იკმარებდა და ვერც აფელად შეისწავლიდა. კართაგენი ხომ ძირველი ეთანადე მოთხობარა რომაელებს ქრისტეს დაბადებამდე ს საუკუნეში, ამიტომ ძველი რომიც უნდა შეესწავლიდა, საბერძნეთიც, და არა მხოლოდ უახრების წინა კვლევებითა და აღმოჩენებით, არამედ მამორველი ნეაროკვლევაც, ისტორიული ნაშრომებით, მხატვრული თხზულებებით, ქანდაკებით, არქიტექტურის ნიმუშით მომერთინან მოკიდებულა.

– იხეივებოდა, მამ რა იქნებოდა! პირველ ვაგონებტს დანერგა კიდევ, მატარება ბოლომდე ასეთი ვაგონგახობითა და სიმწრით, მაგრამ ვაგონიკობადა და... ჩანფიქორის ანარკელსაც ვერსად დაღანდავოდა და გულს შემოეყრებოდა. წყალს მოქმენდა აზხელა ნაჯეფი და... მოულოდნელი აზრი გაეკვსაედა ვონებამი მუწლე ამ ფურცლებს, მათ ჩასწორება-გადაკეთებას წელა შეეცდებოდა, მანც არავერი გამოიჯო, ამიტომაც სჯობს აფიოკოს-კენ გაფურო და კაროატების ნაშთი, თუკი რაიმე გადარწინილა, საკუთარი თვალით იხალო.

დაუნახებლად მოსწოროდა იმ პირველ ვარიანტს. ნიწვებაც მიყვრდ-მოპყრდა, ოთიქოს მათზე იძიებს შურს, და კართაგენელთა ნაშობახლარს მიადგებოდა.

ზოგიერთი მკვლევარი ირწმუნებოდა: ცოცხალმა აფრიკამ ბევრად მეტი მოთავსებდა მასცა, ვიდრე აუარებელმა ნივთიანობა.

თორავ ჩხვილე სწორედ ამ გაკვირვებას გაიხარებდა, თუმცა ისტორიული წყაროებისა თუ ათასგვარი გამოკვლევების შესწავლასაც არ ჩაუთვლიდა ამბო გარჯად, არ დაუპიროსპირებდა უშუალო ხილვისაგან მოკვრილ განცდებს: იმ დადებით ცოდნის დაფუძნებასაც თავისი დრო უხდოდა, გამობდა ხანს, დაიდულა და იშვა „სალამბო“, საოცარი და მომბიბლავი წიგნი, ბრძნული და ემოციური, ეპიკური და ნაზი, რეალისტური და სიმბოლური, ერთად მერწყმული, შენივთებული, ჩამოსხმული მშვენიერ ქანდაკებად.

მობდებოდა ისე, რომ თითარ ჩხვილესაც მოუწევდა კართავების ხილვა – ბორცვად ღარიქნისის, მარტოღენ ბორცვად, ნანგრევებშიც რომ არსად აიოცებოდა. რომ არა გეოგრაფია, ამ იყო ოცდელა და მრეხებელი კართავებით, ევრე ოფორტებით, იმ უჩვეულო გარემოში თუ ამოცეოთ თავი, პანინალის ლეგნდარული სახელები რომ აღბეჭდილიყო შენს ცნობიერებაში და თავგანთივლით, დაუთმობელი ბრძოლებით რომის სამხედრო-პოლიტიკური უქსანისის ნინაღმდეგ. მცირე ნაბიჯის და ნაფხუქის მავნებასაც ფუჭად მოინდომებდა და მხოლოდ სახელს – კართავები – უნდა ეგრნობინებინა იმ საფარის, ეპიკოს, ადამიანების სული, იქ ღვთის განცდის უნდა მეტყვის გული და კონცხა და ნარეშულადაც ჩაგებქმოდნა ხსოვნაში, როგორც ერთი ძვირის და საწვევარ ხილვითაგანი, მისს გულზე ადუცებული ბარცვიდან წარმოსახული ფაბიო დინება, მარადიულად მონაღველე ჰერსონაგებით.

თუ „სალამბოს“ დანერგა განგებრება, უკვე ევლარაფრის უნდა შეედრებინო.

თუ არა, ის შეგრძნება გამოკვდაცა, ფლორენსის რომ ღაფლდობოდა ამ გადახროცებულ ბორცვის შემკურსა.

მავრამ ეს შეგრძნება ათი წლის შემდეგ უნდა გასქნოდა კართავებში მოხვედრილს, თორემ ჯერ ვასილ ბარნოვის ბიოგრაფიული ქრონიკა ითხოვდა თავის მომბის და, უეცრად ფლორენსის ანრდილი რომ ამოესვეტებოდა ფიქრში, შეებნათ ამოსაუნთქებაც: ეპოეე, რაც მინდობდა. და მერე იყო, მეგობრებსაც რომ ამცნობდა: მასაღებინათეის ეპირბე თიღაფში ნასეკასო, – და იმათაც აიფილებდა.

მერე კი: ცოცხის მთაზე გაიმობოდა ღრუბელი. ალაზნის ველზე ერთ აფიგასს ბღუჯად დაეცემოდა შეუკ.

მაღლე სხვაგანაც ჩამოფეგებოდა სვეტი. მდინარეღაფაც სხვა შეუკი ამორიაღებოდა.

და აბრიაღებოდა ალაზნის ველი, ატორტამაღებოდა შეუქის ხეღად.

დაფუღებულყოფი დიდადილ ცოდნა, ფრთა ევრა ნამიერ ხილვა-განცდასაც და „რომანი და ისტორიაც“ ერთი ნაფეღომის-შეტყვით შეემატებოდა ქართული ბიოგრაფიული რომანის მინარ გაღურებას.

რაკიდა რეალისტური და სიმბოლური სურათები ჩანვრნოდა ერთმანეთს, ეასილ ბარნოვის მწერლად ღებადების მისტერია ამ სახელწოდებაში მიეცეოდა – „შუტი ალაზნის ველზე“, ოლონდ ცხოვრების ქრონიკას ეს თავი არ დაუფებდა სათავეს, კომპოზიციური ქარგა სულ სხვა ფაღობ-

ზე ამოცეოდა და დანებითაც ვასილის მამის, ზაქარია მღვდლის მღელვარე განცდებით დაინებოდა, თუ როგორ ეცემოდა ველი, ევლესის განსწრეე კომპ რომ მომკრეედა ივალს.

ელდეე ეცემოდა და გაუკვარებოდა კოდეე, ნებტა რა არის და რისკან არის... და კომისაგან თუ იყო, ნებტა საეღლოდ მარტო უნდა განდობოდა კომიქი?

ამასაც ახსნიდა მწერალი – ზაქარიას მღელვარებასაც ღრმა მრეებადმე ჩამეცებოდა, ვასიკოს ბავშვობისაც მოადევნებდა და ქართულ მითოსსაც გადამლოდა, თითქმის მარტოღენ იმ გარემოდა, სადაც უნდა გაამონათობილო ენაილის ცნობიერება. ეს ხილვები და გადმოცემები, კომპალს, ახსარისა თუ სხვა თქმულებანი ერთად უნითებდა და ეასიკოსაც წარმოსახვასა და რეალობას, დევთა ეღუეტას სანამაღლოდ განაცევერებდა და ამ სულით ზრდობდა, რომ შესაძლო კონადა-იხსარის გზადაც გადამწეროდა, თორემ მათ კვალს ხომ ბევრგან შპოებდა – გადმოცემებით დაფენილსაც და ახალთაბაღრცა, ის-იანა რომ ჩაველით.

თითქმის მარტოღენ იმ გარემოდა...

ეს „თითქმის“ რატომღა, როდესაც სხვა განმარტება არც იფილისებება?

ამ ბიოგრაფიულ რომანის მიხედვით უფრო მეტს ევრე იგარაუფებს მკითხველი და ევრე დაუმტკიცებ, მწერალს უფრო ღრმა განხრახნავაც აგულანებდა, მითოსური ხილვებით რომ გააეკრა იხრობის დასაწყისო. ასე გამოცეღვეტებულად მართლაც მწიფი ვასილანებელი იმ „უფრო მეტს“ ძიება, მავრამ როგორც კი გარკვევა, რომ ვასილ ბარნოვის ბიოგრაფიული ქრონიკა ერთიანი მხატვრული სისტემის აუცილებელი რეალი კოდიცა, ის კი არა, სულაც საყრდენი პარონის იტალიურ დღიურებთან ერთად, მართყსონილი მკითხველი უკვე თითონვე ამოიკვლია პირველი თავის („მავტრობანი ტოლასოლელი“) ამოიშულებლასაც – უმანულის ცნობიერების გადახსნას მითოსურ გადმოცემათა შესაწოედა.

და მერე თავის მიარცდამიანე ამეგარი აღნაგობაც საცნაური გახებდა.

ეასილ ბარნოვი თავისი ნოველების კრებულს ამ სახელწოდებას შეერჩევა: „ტფილისის ანრდილები“.

სწორედ ეს სახელწოდება განმეორებოდა ამ თავის სათაურად და ანრდილებსაც, იმ კრებულში იფუშლად გამომხარალი, მინიშებებსა და ნავულისაზნობაში მამინარებულთ თუ ჩაკორელთ, ჩამორეგებობათ მკითხველის საებნა, რათა ხელმძახებდა წარმოსახვათ აკოეფილსათეის ტრაგიკული XIX საუკუნე, თვალის გადაცეებით, ოლონდ ეს კმაოდ ტვიჯადა და სისხლავსედ გარეცეფიერბით ეპიკოსის სული, რათა უფრო ღრმად ჩაგვეცედა ვასილ ბარნოვის დროების ნაკაეღები, თუ რა ნანამაღლები განსაზღვრავდა მისი გარემომცველი რეალობის იფურსა და ესთეტიკურ მინაზნას.

და რადაც უფრო მეტსაც გულისხმობდა ამ თავის დანებებოდა.

ეს უკვე ერთიანი მხატვრული სისტემის გამორცევის შემდგომ განმარტებოდა დაბეჯითებით.

მანამდე ლუკსანრეე ქვაფევაძემ რუს მიხედვითა შეგონებას ამაღლ დაამობდა: მფარეეღობით ტრაგეტიკით სულ სხვა რამ ნერია, ეცენის მინარეე მმართეღლობაში რომ არ

უნდა ჩარეულიყოთ, მაგრამ თქვენ უდგინო და უდგინო ახალ ნივთსო; პლატონი რომელიმე ისე მიიღოდა, თითქმის მიტება იწოდებოდა შემდეგითი, რაკილა ტანად საკმაოდ ანონილიყო და ზნაოდან ვადმოქურება მოსარულყო, ბაქენარდებოც ვერ შეგონივებისა და თავის დროზე ნიკოლოზ ბარათაშვილს რომ ახიბითებდა: ჩვენს დიდ პლატონის ძილში კატა ფისონლია ბაქენარდებზე და ერთი ბაქენარდი ვათლელი დარჩენია, მაპირიყას ეურჩეთო,

ოთარ ჩიქვაშვილი

მაგრამ არ გეუფერებს და ესლა აკლდა მის ფილოსოფიურ სახესო, - ეს ზნაობა მოიგვებოდა ჩხველტა ნესტარეთო, აღარ იქნებოდა ამკვევნიად ბარათაშვილი, მაგრამ მის ზნაობას ყველი არ ვასილოდა და არც გაუელოდა, რაკილა პლატონი იოსელიანს იმპერატორის ტახტის ერთგულება დაესხა ცხოვრების აზრად და მიზნად და ძალიან აღზინა ნებადა პატრიოტებს; ცოტა მაინც აღქვანდრეც ორბელიანს უფრთხოდა, როდესაც რუს ისტორიკოსთა და მუხლიყისტთა კვლობაზე ასხვადერებდა საბრთველოს ტრაგიკულ ბუდისნიერას, სკოლადავდა სიპარბოლეს და, თუ კინდე ნაკვეცვად ტენდენციურობასა და სიბრუებს, მარტოაქვან აღქვანდრეც, რაკილა ბეურად უკეთესად გარკვეულიყო სამეფო ტახტის დამხობის მიზეზებში, ხელისგულზე ეტო XVIII-XX საუკუნეთა განსაყარი და პლატონი მინი გულის მოზნადირების ცდლობდა, როდესაც აკოროვი მეცამეტის ცხოვრებას უკითხავდა და განსაკუთრებით ამ სახვებზე მიაქვცენებდა ყრანდებობას, მეფის მიაველი რომ ჩნდებოდა თავისი პერიონითა და თავკანინითო:

სკოლაში ღლიონიქ, ვიარაცა ღლიმი ვარემოცული მტერითავან, იბრძოდა ქვეყნისათვის, მეფობისა დაუკარგველობისათვის. ღუქში მქვეუ? დაღუბდა აქა? ბატონებო, იყვანილ ფიზილად, ჯვარცხულის მადღობა, იღუბება ქვეყანა უშველებლად?

ჯერ მისებოდა და ვერ გადაებებებინა ამგვარი ჩანარბობით: რას უშველდის ეს კეთიარცა ღლიმი ვარემოცული მტერითავან?, როცა მიიღე კუცხოვრებაში უცხო სული ტრონიდავებო. აღქვანდრეს ხსენება ძალდაუტანებლად გამოიხვევდა 1832 წლის შეთქმულების სურათებს და ეროვნული აჯანყებისათვის დიდი სამხადისას... კომიკურ ამბოლოებას, ნაცვლად პერიონის და თუნდ ტრაგიკული ფიზილისა.

მეფე ერეკლეს ვაჟმარჯოსო, ეს ყოფნიც ვასიმოდა დროდდროს უტლაქში და, ყმანელიბი თუ ვაოცებუდნენ, აკი საუკუნის მინურულს გარდაიცვალა ეს გმირი მეფე და ნოთუ მკვედრითი აღდგო, თურმე ხალხი მის შეუღივილს ესალმებოდა, ირაცილი ბატონიშვილს და ამ მისადმებობა აქსოვდა აღტაცებას მისი დიდებული მამის - აღქვანდრეც ბაგრატიონის ვატებლობითა და ვაუნელებელი ბრძოლით დაკარგული სახელმწიფოებრიობის ამოსახვებად.

და ბევრი კომედული რამ რომ ხდებოდა ოდენდაც უმკლურეს სატახტო ქალაქში, გოროგი ერისთავი დინდებდა მით აკინებას, გული ერის და მწანედ იყინის, მერე სულაც ვაევილება ტფილისს, მიზნოლოურ სოფელ ხელისთავს მკვედრება და მისი ჩასვლის ცქერითა იბრუნებს სულს თეთონიარც ჩამავალ მესა დამკვეთებულა.

გორი კი არა, ტფილისაც დაიძვროდა მის ცხენდართან გამოსახობებლად, მაგრამ გროვოლ ორბელიანის ხელვას მაინც განსაკუთრებით უნდა აღხმურებინა და აეციონებინა ხალხი.

მაშინაც უნდა აყიციბებულყოცნერ, ეს უკვე ტფილისში, ამქრების ამბობებს დროსაც რომ გამორდებოდა გრიკოელ ორბელიანი და, მთავარმართებლად აღუცებელი, ბრძანებას ვასცემდა: დიამალეთო. ისინი შეხიბოდნენ გველისამაქურყო, - ეს კო, წინამძღოლობას ვინ ჩივის, ვერას შეუსხვდა ხალხს.

და ბეთანოს ველესობა თამარის ხატს რომ შეკვეცნობდა: არ გამოფიზილდე, რომ აღარ ეგრანობდე ჩემი სამშობლის სულით დაეცემბი, - აღია და მისი თაბილენი ჩინ-მედლებით მოკონწყული მკვედრე დაადებდნენ ზელს: აი, რა არის სულით დაეცემბი.

მოვიცლით ნარსულ დროებზე დარდო, - აღია ამ დროით უნდა ვამოქრენელიყო და მალე თეთონივე ჩამორულიყო ნარსულ დროებაზე დარდა და წებილბი, ელეგორი განხვობილენი რომ განსხვავდავდა მის მხატვრულ ნარსოსახებლად, მუხლიყისტიკასაც, საქვეფო მოღვაწეობის გეზსაც.

გოროგი მუხრან-ბატონისაც მოურწედა ხელდა, მცირე ერების ენათათვის ვარდუვალი დაღუქვა რომ ეწინასწარმეტველებინა და თავიე მოქონდა ამ აღმბრუნითი. აღია მორად საქმეზე მიადგებოდა, რაკილა იმასი სიტტევა კანონი იყო ვურამოვილებს ოჯახში და ოლასთან შეუღლება თურმე მისთვის უნდა ეთხოზა. - ვიყო, რომ ოლასს სწამა ბედნიერება სიმდიდრის ვარემო, - უსწინდა აღია და მისამხმელე რომ ჩივირებდა: თქვენ იმას კარგად არ ცნობთო, - სტუმარაც ჩაეყინებოდა, ოღონდ უფრო თავდაჯერებით: რამდენდაც ეციონბო.

სემინაროს ჩაინიღებულ დერეფნებში უცკრად მუქს უნდა ევლვა, იაკობ გოგებაშვილი რომ მოვლენებოდა იქიპრობას, ჯერ მხოლოდ ელეგენდათო განხმანდებოდა მისი ვაგარი სემინაროებს მორის და სიბოთ ჩადგებოდა ვაყინრე, კედლებში და სხვითა ათინიოც ათამამდებოდა, მოვიანბნით ბელუჯა-ბელუჯა რომ უნდა დაყროდა აღაზნისი ევლვაც.

ახლა თვლავ და ეს მღწინარე დავლოკოთო, - თანამგზავრებს ემატებოდა ითარ ჩიქვი და ისინი შეხიბოდნენ: ველდავრებს მოვასწრებთ, სუფრას სად ნავთვი, ჯერ მენი საქმე მოათავე, მასდღებისათვის ჯერ საით აპირებ ნასელასო.

შვედ ვაჟოცნო.

და მთელს ზღვად ბრუნავდა აღაზანი.

სტალიური ზეგავლენა სტალიურ ზეგავლენად XX საუკუნის ქართულ ბელეტრისტიკაზე, ერთი მხატვრული ტენდენცია სულად მის რომ უნდა განესაზღვრა, მაგრამ ის მოწინააღმდეგე რაოდენ შთაბეჭდილო მოიხსი, ერთი მთლიანობად რომ იყერის ქართული მოდგმის თავგადასავალი.

ქართლის ცხოვრებას წერდაო, - მოგრაფიული რომანის ფინალში ამ სახელწოდებით მოხსენიებოდა იმისი მწერლური დედალი, - თითო რომანი თითო თავი იყო ამ ცხოვრებისა და თითო თავი თითო ეპოქის შეიკავდაო.

მეშუაგების წიგნი „სამწუხარო ღამე“ ბოლომდე რომ მიღტანა და ახალგაზრდობის მოგონებებს გადმოსცილდებოდა, თვითონვე გააძეულა ამ განზრახვას, საქართველოს ისტორიის მხატვრულ ვერსიას რომ ქმნიდაო, - ამასაც დასძენს.

არ ვუძვება, სწორედ ასე რომ გააზრდებინა და შემთხვევითი არ ნამოძირათილიყო ეს ვეება შენობა, ერთმანეთთან დაჯიკავირებულ მარგალიტებს თვითონვე კი არ შეეძვინათ ფარდელის გარეგნობა, ყოველივეს ავტორის მტკიცე ნება და, თავდაზნებ თუ არა, ცოტა მფიცირანება თუკე მკაფიოვად გააცნობიერებული სისტემა ნამომრთავდა.

რა აუცილებელი იყო, მიწოდებამდე ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით შემოყოლოდა ეპოქებს - ღვე შორეული გადასვლები, მკვეთრი შინაგეგმიანი ისტორიულ გახაჯვარდინებზე უნებური არჩევანი პერსონაჟი და მკითხველს, საქართველოს წარსულში გატაცებული კაცის მონრქედობად დროებითა ტრიალსა და ხასიათს მრავალფეროვნებში. ადრე თუ გვიან ხომ იჩენდა თავს ქრონოლოგიური თანმიმდევრობაც და მკაცრი შინაგანი ნესრიაციც და თავისთავად ამონრდებოდა მხატვრული ქართლის ცხოვრების დიდებულებაც.

მაგრამ... ეს განზრახვა ოცტომეულის ავტორისთვის გვემძინო რომ უნდა ახახვლიყო?

აბა, მამ სად და რადისაქ?!

გამოცემით თუ ვერ გამოვიცა ისტორიული მოთხრობები და რომანები იმ თანმიმდევრობით, შინაგანი სისტემა თუ ნესრიატი როგორც მოთხრობა, ნაოცნებარ ოცტომეულში მინც უნდა დაღვებოდა თხზულების განზრახვის შესაფერისად, თუკი მართლა არსებობდა ასეთი განზრახვა - ერის თავგადასავლის გააზრება ერთიან პროცესად.

მაგრამ სამაშობო ალოკაცივდ არ მოჩანს ოცტომეულის ავტორისთვის გვეგამაო.

დაშეოთანხმებით: ან აქედან იქით უნდა მიპყვებოდავს ქრონოლოგია, ისტორიის სიღრმისაკენ, ან იქიდან აქეთ მოგმართებოდეს.

„მურისებრი“ - ფარნავაზამდელი ამბავი - ან პირველი ნიშნები უნდა იყოს ანდა უკანასკნელი დხზულებათა სიაში. უკანასკნელია - შევიცე ტომის ბოლოსაა აღნიშნული.

მაგრამ... სხვა ქმნილებანი ისეა არეული ერთმანეთში, ვერავითარი ქოლოგიური კანონზომიერების ვერ აღმოჩენ მათ შორის და მძებრები, რომ ამგვარი პრინციპის სიროლებით არ არის ნაღვლისხმევი ოცტომეულის ქარგად.

როგორც ჩანს, სულ სხვა პრინციპი ვერაუდნა ვასოდ ბარნოს - ესთეტკური, ფსიქოლოგიური, გნებავი ფილოსოფიური, მაგრამ ქართლის ცხოვრების ხერხემალზე არ ავსყო თხზულებათა ერთიანი კონსეპტი.

გაუცნობიერებლად ქმნიდა იმ მოწინააღმდეგე შენობას და ნამომრთავს შეუფიცობად ვერა და ვერ დაენახა მისი მტკიცე შინაგანი ერთიანობა?

ასეც რომ იყოს, არც მაშინ დაიძრახებოდა.

თითორ გზა გავსავლა კოლუმბოვით ახალი მატერიკოსაკენ და დაე შესაფერისი სახელი სხვებს დაერქვიათ მისი აღმოჩენისთვის.

თთარ ჩვიძის მარცხ სწამდა, რომ გაუცნობიერებლად ახვლდა შენობა ვერ ნამომრთავებოდა, მწერლის ინტერესები ვეღარ გადაწვდებოდა საქართველოს მთელ ისტორიას და აღარც შინაგანი ნესრიაცი ოცნებებს ავტორივდ დასცილდა.

არავფერი შევებოდა, თვითონ თუ არ დალაგებდა ტომებს ისტორიულ-ქრონოლოგიურ პრინციპზე და არც გიორგი ლეონივდ გამოვებდა თავს ამ მხრივ, ავტომეულს რომ ვამოუცემდა მსითვის განსაკუთრებით მკორებს მწერაღს [ვეება წიგნებს, ნაველად ბარნოსისეული გვეგმის პაჭარ-პაჭარა კრებულებას] და თხოვლებს დაწერის თარღების მიზნად მოაღებებდა ოცნებებს.

რდესმე სწორედ ისე დავლაგებთ ვასოდ ბარნოსის ტომებს, ქართლის ცხოვრების მხატვრულ ვერსიას რომ შეხვედრის და აღბათ მწერაღაც ასევე ამგვომრნება, ოცნების გამოცემა ხელშეხებინო რომ გამხდარიყო და მის სოციალებშივე შეეუთავაზებინათ დაწვეება. ერთმანეთე ვეჯახა-ხა-გაგმობახაუდა წინისწარ ვეგმას, გამწავებულ მასალებს გადაამყო-გაგმომარწობდა და თითო მოთხრობას და რომანს მხატვრული ისტორიის თითო თავად ჩალავებდა.

არა უშავს რა - შთამომავლობა მოუჩენს ავგელს ამ რიგზე.

უოლტერ სკოტის რომანებში როგორც აღმოჩინდლიყო ერთიანი სისტემა: და ვასოდ ბარნოსი - სავეცებით მუგნებულად თუ შეეშვერეულად - ამ ზოგად აღნაგობას რომ იშორებდა, თთარ ჩვიძე საგანგებოდ ჩაუტყვიდებოდა ვერაუოდ ისტორიული რომანისადმი მიძღვნილ თავში [რას ამხორბოდა ბალხაკი სკოტას და სხვა ამბები] და ორორე ვდ ბალხაკის მავლიერების მიხერხებაც აცნობდა მკითხველს, მაღვლერებისაგ და შეუბავრებლაც, რადგანაც ოროვე განცემა დაფულებოდა ფრანგ რომანისტი.

„ადამიანური კომედიის“ წინასიტყვაობაში იქედნრუად გაბედავდა დიდ მოტლანდიელს დიდი პარიზელად ვერ შეასრულა დანატყვობი, ვერ განახორციელა რაც შეეძლო, შეუძლებოთ კი შეეძლო ერთიმეორეზე მივეჯიქვა ყველა ამბავი და შეექმნა ისტორია, რომლის ცალკეულ თავი იქნებოდა რომანი, ხოლო თვითველი რომანი - ეპიკოა.

და იქვე დასძენდა: ეს არ ამყიერებს ღღრნებას დიდი მოტლანდიელისაო.

ღღრნებამი უპირველესად მაინც რას გულისხმობოდა? - იმისი ჩემთვის აღმოჩნდა სახარბოვლო, სწორედ მისმა ნაკლმა გამამშუტა ჩემი გეგმა და შესრულებაც შეეძლებინათაო.

თთარ ჩვიძე თავისას დასძენდა, ბალხაკის მღვლეარე, დაუშომწინებელ ბუნების რომ გაახსენებდა და მიმორწლო.

მას სად აღარა, პროფესიათა გაუთავებელ ცვლას უფრო საკუთარ მოწოდებას მივსწვდები, ეს მოწოდება კი აუცილებელია და მოტივანდორ ციკლიზი ჩამადგლიყო.

— კარგა ხანს იბორბა, იმყოფა, იგაგდება, რომანებში არ გაუმართლებს, პიესებშიც მარცხი მოუტანს; ზეცტის ვაჭრობა მოკლეა, მეტრამბულის ნაშობი, ვერცხლის საბადოების გახსნა მოინდობა, ერთი სიტყვით, ღლებ-კორესი მოელო, უფრო გადაფურცობდა უოლტერ სკოტსა; გადმეყარა და გრანდიოზული გვეგმაც გადავიღა. უფრო რეალის რომანებში ვაუფინეს ეს გრანდიოზული გვეგმა, ვეგმა გვეგმა გადაუფინეს და ვეგმა ძალითაც შეეგმა, შეეგმა და სძლია...

შესამჩნევთ კავშირი არ არსებობდა სკოტის რომანებს შორის?

სამაგიეროდ, ბალზაკი გამოიბნინდა ამ კავშირს თავის რომანებს შორის და კოდეც გააერთიანებდა. ადამიანური კომედის“ სახელწოდებითაც, ეს აღმოჩენა ისე ადრეა ცნობადი, დასთან შეფერვბოდა გამოარღვლებული მომიღოცე, გენოზობის ვხაზე ედვებოი, — და იმ გრანდიოზულ ვეგმასაც რევე გადაუღვლიდა: ისტორიკოსი თვით ფრანკველი საზოგადოება იწებდა, მე კი მოლოდ მის მადეინობას დაეყრდნობო.

თავდაბლობა, ვერაფერს იტყვი!..

საყრდენი კი ამ ვეგმებშია გვეგმის ის მხატვრულ-ესთეტიკური მონამის აღმოჩენებოდა: არა ქმარა იყო უბრალო ადამიანი, უნდა იყო მთელი სიტყვით.

აბნურ მორვა ბალზაკის წინამორბედად ვეგმს ფენი-მოსი უკუგზავს დასახებელივდა.

სახესებით შესაძლებელია აზრი ამ სიტყვებსა და პერსონაჟთა ერთი წიგნიდან მეორეში გადაყვანაზე ბალზაკს ფენი-მოსი უკუგზავს წინამორბედად ვაუფინდა, რომელიც უფრო თვის აღაფრთოვანებდა“.

და კოდეც:

„ამ ამერიკელი რომანისტის გავლენით გადაწყვიტა ბალზაკმა აერვა „შუანები“ „უკანასკნელი მოიკანის“ ინფილთა ყუფილზე. ფენი-მოსი უკუგზავს რომანებში სახელგანთქცილი ტრაპერი — „ტყუარის ნინდა“ — ყველა ინტრიგის მუდგულში იმყოფებოდა, არცერთი მათგანი არ ინასკებოდა და არც წყებოდა მისი მონანილობის გარეშე. ერთი სიტყვით, მას უკუგზავს შემოქმედებაში ისეთივე ადგილი ეჭობა, როგორც მეშვეკომ ზურტრენმა მოიპოვა „ადამიანური კომედიაში“. ბალზაკი განაცვიფრა მწერლეს ამ ხერხმა“.

მხოლოდ ამის შემდეგ მოიხსენიებს მორვა უოლტერ სკოტს, უფრო ფერმკრთალად — მხოლოდ „მეორე ანგლო-საქონელი რომანისტად, რომელიც მთავარა“; და საგანგებოდ იმნიშნებს ბალზაკის სინანულნარეფ ფრანსა: სკოტს რომანებს შორის კავშირი არ არსებობს.

მაგრამ... ბალზაკი თავის მთავარგონებლად მარტოაფენ უოლტერ სკოტს რომ მიიწევს და მის გვერდით სხვას არავის ასხერებს? არც უკუგზავს, ცხადია...

სკოტმა გაუშუქა გვეგმა.

ამ ტვირთის აწევეც მან შეაძლებინა.

აბნურ მორვა მარცხ თავისას უბეჭებოებს მკითხველს, თუმცე სიფრთხილებაც იჩენს: საესენით შესაძლებელიაო.

თვითონ კი ანე სნამს, მაგრამ ვარაუდების სფეროს ვერ გასცილებია, რაკილა ბალზაკი წინამორბედად მხო-

ლოდ მოტივანდორ რომანისტს გააყურებს, არა „მეორე ანგლო-საქონელია“, არამედ უმარტველს შთამაგონებლად.

მორვა ღრმადია ჩახებული ბალზაკის პიროვნულ ხასიათშიც და გრანდიოზულ ლიტერატურულ მემკვიდრეობაშიც, ამასთან, მამრადვე საერთაშორისო საწარმო სიფრცვე თავით ბოლომდე გადავიდა თვინწინ და მისი ვარაუდიც უკველთის ჩასაფრებელია, მოთუშტებს, უკუგზავს რომანებით ბალზაკის აღტყებაც ცნობილი და, დაუკვირებლ თუ არა, იმასაც ცხადად დანიხობ, უკუგზავს მხატვრულ სამკაროს სტრუქტურა მუდგედურ საფეროს რომ წარმოადგენს უოლტერ სკოტსა და იბორე ფე ბალზაკს შორის.

ესე უკუგზავს მთავარგონებელიც სკოტი გახლდათ, ვეგამ ამერიკელი მწერელი ერთსა და იმავე გმირს რომანიდან რომანშიმ გადაიფენდა და ამით გააძლიერებდა ამ სხვადასხვა ქნილბებათა შორის კავშირს.

ყველა ეს რომანი დამოუკიდებელი რჩებოდა, ყველას თავიანთი კომპოზიციური ჩარჩო გამოეჭებებოდა — საკმაოდ მეტიცეც და დაურღვეველო, მაგრამ ერთმანეთსაც გადაებმოდნენ და, ამერიკელი ყოფის სურათის თანდათან რომ ამოავსებდნენ, საბოლოოდ ერთ მიღობისად წარმოგვეტოლდნენ.

ეს მუდგედური საფერო გაყოლებით უფრო ზემოთ უნდა აეზნდა ბალზაკს და, არამეთუ ეს თუ ის ციკლი გამოჩინა თავის შემოღებებში ერთ მიღობისად, არამედ ყველა რომანში თუ მოთხრობა მიეცევა, ადამიანური კომედის“ მოთუშტებურ მშენობში, ყველა დამოუკიდებელი და, ამასთან, მიღობისობის წინაღობა.

ერთმორეს მიევაფეცე ყველა ამხაყო, — კარგად მოქსენებოდა, რასთვისაც მიღობა და არც ბაქთისას მოკლებებდა; — შექმნი შარბოს ზენი-ფიერელებათა ისტორია, რომლის ცალკეული თავიც რომანია, თვითფული რომანი კი — ეპოქაო.

და ბრითონი გახებდაცე უოლტერ სკოტს.

ჯეუშ ღენამორ უკუგზავს — არა.

ეთომ რა — არავრად ჩაეგვო მისი მუდგედური საფერო?

რატობდა არა, რაკილა დიდად აფსანბნა ამ მწერალს, მაგრამ სკოტსა და საკუთარ თავს ვერ გაუტოლებდა, ეზებმეტებოდა მისა მქანამობა და პირდაპირ სკოტს ამიტომაც მეშინიხობდა, მის გვერდით და... მასზე აღმატებულდაც ვლინებოდა თავი — ცალკე თავისი მხატვრული სისტემის, ამხავეთა ერთმანეთზე გადაჯაჭვის გამო, ცალკე იმიტომ, სკოტს თხრობის საგნად ადამიანი რომ გაეხებდა, ბალზაკისათვის კი უფრო მთავარი ზენი-ფიერელები გახლდათ: ვეველიურის ის განსაზღვრავს, უზენი-ფიერელებოდაც არც უფროებდა არსებობს და არც ადამიანი... და ცალკეც იმიტომ ნაჭებებებს თავს: შენს გმირებს ვნებდა რა გაანთით, პროტესტანტ ქალს რა იფედლები უნდა პქინდეს, სიფარული ვერსახლავს აღანთებს კათოლიკესათი, რადგანაც სიფარულსაც ისევე მოეცევა, როგორც მუდგედობას — სამეფილით, ნესიურებით, კუთლოზნიერებითო.

მან შეევაებებას — იქ, სიფრცვეში — თხრობის ამ მონაკვეთის ძარღვად აქცევედა ოთარ ჩეიცი და ამ ფრანხთ ყველაზე უკეთა დაავტორგონებდა:

– ახალი მხატვრული სისტემა შექმნა და იმის ეფექტიანობა, უნაყოფო დაელო სათავე ამ სისტემისა.

ბალზაკი თუ სკოტის აზრების დასაბუთება, ბალზაკის აზრადღონ უკლიამ ფოლკნერი გამართადაც დაეკის – ასე პირდაპირ არა, მისი ნაკლი მე გამომავდით ან რაღაც ამგვარი, მაგრამ მისთვის ერთ ველად მე ძვირებს სახელად რომ მოისწავრობდა „ადამიანური კომედიას“ შემოქმედს, რაღაც თანაც კერ მუყავებზე: ზოგიერთი მისი ნაწარმოები უფროსად მთამანაო.

სტუდენტებთან საჯარო შეხვედრისას ვერ დაეფარა გალიზიანება, ზემოწმებულვლებას სწევდა უცვარი ნამოსროლები და დანერის დროს კი რენე კდევი შორიფებოდა მკაცრ ებითებებს. დიდი ამხვი, ზოგიერთ მის ქმნილებას თუ მინცხდაპინივ ვერ მოხებოდა, რა ავტობიოგრაფია, მწერლის ყველა თხზულება შედეგური ფორს და ერთნაირად აღმტაცო – ეგაა, ყოველთვის იმ უკეთესის მახვილი მსჯელობენ და აფხებენ და თავისთავად იგულისხმება, მდინეებს ველა ნანარმოები რომ ვერ გაუბატოვდება. და მინცხ, რაკილა ეს მკაცრი ებითები მოადგა ესაზე და არც დაეწიდა, მხოლოდ იმიტრომ, თავისი მოწინააღმდეგე საკვირთო იმის „ადამიანური კომედიას“ რომ შეტეოქებოდა.

სტუდენტებთან საჯარო შეხვედრისას ვერ დაეფარა გალიზიანება, ზემოწმებულვლებას სწევდა უცვარი ნამოსროლები და დანერის დროს კი რენე კდევი შორიფებოდა მკაცრ ებითებებს. დიდი ამხვი, ზოგიერთ მის ქმნილებას თუ მინცხდაპინივ ვერ მოხებოდა, რა ავტობიოგრაფია, მწერლის ყველა თხზულება შედეგური ფორს და ერთნაირად აღმტაცო – ეგაა, ყოველთვის იმ უკეთესის მახვილი მსჯელობენ და აფხებენ და თავისთავად იგულისხმება, მდინეებს ველა ნანარმოები რომ ვერ გაუბატოვდება. და მინცხ, რაკილა ეს მკაცრი ებითები მოადგა ესაზე და არც დაეწიდა, მხოლოდ იმიტრომ, თავისი მოწინააღმდეგე საკვირთო იმის „ადამიანური კომედიას“ რომ შეტეოქებოდა.

სადაც იქნებოდა – ის ცხრამეტის რომანოსი. მანამდე ეწოდებოდა ზოლასა და ჯერ გოლზუორთისა გამოვლენებანთ ეს მხატვრული სისტემა.

ზოლას – რუგონ-მკარების ციკლი. გოლზუორთის – „ფორსიტების საგამი“, თუმც ამ სახელწოდებთა ქვეშ მთელი თავიანთი ლიტერატურული მემკვიდრეობა კი არ მოეცოთა, ანდა ყველა რომანო, არამედ გარკვეული რკალი. ზოლას – რომანების, გოლზუორთის – რომანებისაც და მოთხრობებისაც, თუმც სიფრთხილით ორივე იფრთხილებდა – მთლიანობა არ დაგვიდავდესო, და ბალზაკთან გაჯობრებას ზედმეტად მიიწვედნენ – მხოლოდ ერთ გვარს გაუკლებოდნენ, მათ თავდადასავლას და ბეჭდისწერას მიაფეცნებდნენ თვალს, მათ გადაიყვანდნენ თხზულებიდან თხზულებამი. ამბობამი, პარიზისა თუ ლონდონის საზოგადოებრივი ცხოვრებაც რელიეფურად და შიამბეჭდავად წარმოსახებოდა, მაგრამ თხრობა ერთ კალაპოტში მივიწინებოდა, რაკურსიც ერთი იქნებოდა, სხვადასხვა ვარიაციით, მაგრამ მანებ ერთი.

ფოლკნერი ასეთ სიფრთხილებას არ გამოიჩენდა ანდა რისთვის უნდა ეფრთხილა – დარწმუნებული იყო, თხრობის სადავეები არასოდეს გამეცეცა ხელად, სხვადასხვა გვართა და ოჯახთა თავგადასავლასაც რომ გაეცეცა ბალზაკითი.

და ძალიც შესწევდა ქაღალისა. ინტელსურ ენაზე ჩასახული მხატვრული სისტემა ფრანგული სამყაროს გამოვლით კლავ ინტელსური სინამდვილეს დაბრუნებოდა – მის ამერიკულ გამმტოებას – სრულყოფილი, დახვეწილი, იმ განადობიზულობით აღმართი, ადვილად რომ ვერ მთავაბლოვებოდა.

მისი განმეორება თუ შეიძლება.

და ფოლკნერიც გაიმეორებდა.

სხვა ცვლადფირი ორიგინალური იქნებოდა მის ოციანაპატოების საგამი და ისეთი ძლიით გამოხატვად ამერიკულ რეალბობას, შიამბეჭდავდა გრანდეს, რომ ამერიკური რჩებოდა შეუმწინეველი ცხოვრების ზრუნვა-ტრიალბი და ტრიალბის უკიდურესობასაც მიადევდა, რაკილა ვერც მას წარმოგვიგნა რაიმეს შეფერვალება, შერბობლება, დაფელელება. არ განასხვავებდა ადამიანს და ზნე-ჩვეულებას, მართალ საზღვარსაც ვერ ხედავდა მათ შორის და ისევე გამოხატვდა ადამიანსა და ზნე-ჩვეულებას ერთ მთლიანობად, როგორც რომანთა ნაცებს, ერთმანეთს რომ გადაჯაჭვოდნენ.

ქართული მხატვრულ-ენობრივი სიფრცე უკვე იცნობდა ერთიანი სისტემის ზედაც ქარვას – ეახილ ბარნოვის მიერ გამოცხილებლს... მაგრამ ამ მხატვრული სისტემის კლასიკური სრულყოფილებაც უნდა გამოჩინეულიყო ქართულ განმტოებდ თუ ვერნობად და ისე მოხდებოდა, რომ ეს ახალი მენობა უწავლედ ვასილ ბარნოვის მოწინააღმდეგე გვერდით აღმართებოდა.

არა ოდესმე, არამედ მალევე და ეს განმტოება გაიმეორებდა არა ადამიანური კომედიის, არამედ ოციანაპატოების საგას არმეფანს – მარტოაფენ რომანებში გამოვლიანებულიყო ამ წრეში.

ეს მოვალეობა ოთარ ჩხვიტის უნდა ეტკირთა.

თანაც – უშიმისე პირობებში – არსახული ანტიკომუნდური, ანტიულტრარული პოლიტიკური რეჟიმის ბასტრობის ტაშს, იფრთხილურა და ცენზურული წნების განასკუთრებულ სულსმემხოთელობისას.

ქალა ხანა, როდესაც სტალინ-ენობრივი ძიებაც პოლიტიკურ ერესად შეირაცებოდა.

თანადროულითის რეალისტური წარმოსახვა ხომ პოლიტიკური დანაშაულია და დანაშაული, ამიტომ ვერ ცენზურის საცეცხებს უნდა დაუსხლტეს როგორმე და მერც ჩეკისტური კრატტიკის თავდასხმებს გაუძლოს.

ამიტომაც იწყება მწერლობში თავმესაფრის ძიება ისტორიულ წარსულსა თუ ადუგორიბებში, თორემ აგერ მახვილ ვაეხიპილის მწარე ხედიან – მკაცრი გაკვეთილი ახალი თაობის მწერალთათვის – თუ რა შეიძლება მოჰყვეს სიმართლისაკენ სწრაფვის, თანადროულითის პირეთინულ გამობატებას.

არც ფოლკნერს სკოტს, არც ჯეიმს ფენიმორს კუპერს, არც ინიორ დე ბალზაკს, არც ენოლ ზოლას, არც ჯონ გოლზუორთისას, არც უკლიამ ფოლკნერს თავიანთი მხატვრული ქმნილებებისათვის სულსმემხოთეული ცენზურის თუ პოლიტიკური დევნა არ გამოეცადათ (მართალია ზოლას პოლიტიკური დევნა არ მოაკლებია, მაგრამ არა რეგონ-მკარების ციკლისათვის, არამედ ფრთველის სასამართლო საქმეში ჩარევისათვის) და მხოლოდ თავდაუზოგავა ვაფო სტიფიდებოდათ თავთავიანთი მხატვრული სამყაროს ასავეებდ.

ვასილ ბარნოვის უკვე ეგრნორ ცენზურის სიმკაცრეც და პოლიტიკური რეჟიმის სულსმემხოთეული მუქმარაც.

ოთარ ჩხვიტე სულაც მას შუაგულში აღმოჩნდებოდა.

და ბალზაკისა და მენდემთ ფოლკნერის მორცად დადგნილ მხატვრულ სისტემას თანამედროვეობის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური სურათის სრულყოფილი წარმოსახვისათვის მომწარვეებდა.

განმორღებოდა მხოლოდ მხატვრული სისტემა, მისი ზოგადი აგებულება.

სხვა ყველაფერი ორიგინალური იქნებოდა, - ხედავს, თემატიკაც, პრობლემატიკაც, სტილური მანერაც, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ფორცხე, ხასიათებაც...

არ მითარბავდა თავისუფალი იტალიის.

არც პლევროსის.

რეალიზმი და მხოლოდ რეალიზმი - პირუთინელი და

დაუთმობელი, მკაცრი და მკაცრ-ფერადებული, ირონიამი, სარკაზმში, სატრამი გადახრდული.

საბჭოთა სატრაველი უნდა გამოეხატა რომანთა ამ ცოცხლს, მკაცრ საუკუნის დრამატული და ტრაგედული მოვლენების მართალი სურათი შემოქმედის პოპოზიციონისათვის.

მიამჩნევს ნარმოვდგენდა, რომ პოეტობაშია ხანაც მისი გამოსახატა იქნებოდა და ახალი საუკუნეც მისი კალმის ქვეშ ამტკაცდებოდა, როგორც ყველა განზრახვის ბუნებრივი დავტრეგინება - კვლავაც სატრაველია და ტრაგედული მონაცვლეობით აღბეჭდილი.

განგება აცლიდა ამდენს.

და ასეთ სუღირ ძალას შეუნარუნებდა, ძნელი შესაჯერებელია თვით განათვლილი მკითხველისათვის, რომ სორილია ითარ მხეიძემ ოთხმოცდასამი წლისამ შექმნა, აღსურმოუ - ოთხმოცდაოთხსამი, უფრო ადრინდელზე ნურც ნურაფერს ვიტყვით.

„ტრის ხიდზე“ რომ ჩაუდებოდა, პირველ რომანს, უკვე განკონკრეტული ექვსოდას ეს გაბეჭული - თავზუნებულადებული კი - განზრახვა, „დამამწერი კომედიისა“ თუ „ოქტავიანოვს საგის“, და კიდევ ეასოდ ბარსიფის დაუსათარებელი საგის კვლას რომ უნდა მიეყოლიდა, ოღონდ ღვიმას არ განიხილდა ჩანაფიქრს, ღვალაღებოდა, ვიფარე მკაუთოდ გამოკვეთილია მონუმენტური შერობა, ერთმანზე გადაეკეთული ამბებით, ველა მნიშვნელოვან სასოციდებრივ-პოლიტიკურ მოვლენასა თუ პროზოლოკურ მინაკვების თავისი რომანი რომ უნდა მიიღწეოდა.

ვგაა, „ჯებრისათვის“ ნამძღვარებულ რამდენიმეფრანზან ანოტაციამი ესეც აღინიშნებოდა: დამოუკიდებელი ნაწარმოებია, მაგრამ მისა პერსონალები გადადიან ამავე ავტორის სხვა რომანებშიცო.

მკითხალი აღნიშვნაა, არა გვილასათვის, არამედ გამოვლილი მკითხველისათვის დასაზრელი - რომანიდან რომანში პერსონალების გადასვლა რაღაც ერთეულ ეპოქის რომ გულსტამბოდა - ბალახისა თუ ფოლქტერის შიატურულ სისტემათა მთავებს.

ეგრე მოვათვე ერთი რკალი რომანებისა, ერთი რკალი ეპოქისა, ვერც მოვათვე და ვერც გამოვლით, აქამდე მარცხ რაც დამწერიაო, - გაუბრუნებულად ატყუებოდა ეს ფიქრი, სულ უფრო გაუმძებრებოდა სანუხარია, ორმოცდაათ წელს რომ მიატანდა, და მრეველ განხლებზედ გადმოაღებოდა 1969 წლის ქრისტეობისათვის 14-ს ჩამოსწული დღეურის ფურცლებზე: აქამდე კიდევ მოვლებოდა დაეიშეფერებოდაცო, ახლა თუ არა, მერე იქნება-მეთოც, და დასასრული ადარ გამოვლინდა ამ მერე-მერესა, ამის დასასრული არ გამოვლინდა და მე სიმერტი შევედიო.

— ორმოცდაათი წელნიადი ორმოცდაათი წელნიადი და სახელოვანი გადაღებული საქვე განხიროლია, - მდებრელოვ კაცათი ქორს მოაფდა კარსიაო...

ინერტობა ეს წელიც, თვითონ ასე ახსენებს: მიეკურნაო. და ფიქრინელი დღეებისაგან ახალს რომ აღარაფერს გამოვლიდა, რომანთა რკალს მარცხ გადაეღებოდა თვითონ - რამდენის დანერა მოვლნო და რამდენისა კიდევ - გამოცემა.

ცხრა რომანს მოეყარა თითო.

მათგან ორი - საერთოდ გამოცეკვებულა.

ოთხი - ფრანგულში დაბეჭდილი, მაგრამ წინაგან გამოცემა უფრო არ ღირსებოდა.

გამოცემულიათგან ცოტა „ტრის ხიდზე“ ეთანარებოდა გულად ბოლი წანილს გადამუშაებდა უნდაო, - და ცოტაც „ჯებრისზე“: წინა წანილს დაუფერსენებოთ.

ეს არის და ესაო, - დასძინეს, - დანერითაც ვერ მოვათვე ერთი რკალი, გამოვლინი პირს სათქმელისა... მაგრამ რაც უნდა იყო, უნებრა პირ ჩემს ხელი იყო, რად ვერ მოვათვე ერთი რკალი მარცხაო?!

ეცოტყებოდა, ძალიან ეცოტყებოდა ცხრა რომანი.

— ეგრე მიერეფარ ჩემს მთავარ საქმესა, მთავარსა და უმთავრესსა...

განზრახვასთან შეფარებით მოხანდა მცირედ, ვრანდიოხული წინაფიქრის ფორსე ვარაფერობა და თავის საყვედურობა, ერთი რკალის ამოთავება მარცხ რა გამოხდა, ნუთუ მეტი ვერ უნდა მომეცხრებინაო?!

ცხრა რომანი დაღატკებულა.

და ვერაფერს დიდებით ვერ აუხსნა, სხვათა ბამბის ჩხრილობა ასე რატომ უნდა ჩაკარგულყო თუნდაც ეს ცხრა, ასე უღმერთოდ როგორ უნდა მყურებულყო, როდესაც სხვებისათვის ერთი რომანიც ამოთავება სასახლოდაც, საცხოვრებლადაც, სამამრტკანოდაც, ყველასთვის რომ გადაეღაცებინათ.

რკალი მარცხ რატომ ვერ დასრულებულყო?

გვირ ვიკატორი
ილუსტრაცია რომანისა „ტრის ხიდზე“

2020

ტროულებს არაფერს აბრალებდა: ეს მთელი ჩემი ცხოვრების საგზაადაა გამოჩნდილი.

აი, პიესებს რომ წავლი დრო და ხალისი, ეს კი გულს ბტკენდა: ამაო გამოდგაო. თუმც იმდღს მიახვ მიცეიდებოდა, უკვე თსულსმე მარცე გამოადგეს ეინებსო.

უფორადებოდა, უკორადებოდა და: სამსახურის ბრალი უფრო უნდა იყოს და ჩემი მოწყობილი ცხოვრებისაო.

სასიკეთო ბორი თუ უჩანდა მისი ცხოვრების ოდნავ მარცე გამოცეიებას?

საამისო ნომებს ეერაფერს გუცობდა და ლამის ხელი ჩაქცინა:

გადანურულად უნდა ჩაითვალის იმედი ჩემი ეპოპეის დამთავრებისაო.

ფორს სადარდელი აემალა, სადარდელს ბოლო აღარ უჩანდა და ლამის უკვე ჩაქცინა ხელი და გამოტტორა გაბედავლი – იქნეს თავზუნებელადებული ფფორ შეეფერებოდას – განზრახვა:

– აფრა მიიქურნა ეს ნელნადიდა, მიიქურნა ჩემი გადაანურული იმედიო...
გადანურული, მაგრამ არა გამქქრალი.

ნკომეე ეგადა, მაგრამ ნკომეე უჯრაც ინარჩუნებდა თავს და საშეალებას მისცემდა, მარტოლობაც აფენო და ფენის მისაქიდელები კენქციე ეწებნა გამაბერებელ ყოფნაში – ათი წელნადი თუ კიდევ მინერია ასე თუ ისე უჯადმყოფო სიცოცხლეს, ეგება ხუთიოდე რომანი მანცე მოგასწრო ანუ ერთი რკალი მარცე მოგასწრო განზრახული ეპოპეისა, ერთი რკალი მანცე იმ იმედისა დაღსო...
რა განზრახვა ამისთინა, რომელ დიდ იმედს გამოქიდელოდა უჯრ კიდევ როჯიდამ?

– არსად განმცხადებია, ჩემთვისაც არსად ჩამინიშნია, განზრახვა დიდი იყო, მინიმე იყო, საამომცე იყო, არ განმცხადებია, რატომო, რისთვისო, თუ შევასრულებდი, თავისთავად გამოჩნდებოდა...
აქაც არ ამხელს, დღეორშიც არ განმარტავს მკაფიოდ, მინიმცხებას ქმარობს და... ფორს უქცრად აქციე გაურბინს ეგება სჯობდა განცხადებანი, ეგება სჯობდა გამოქცეწენებისათვისა, ამ იუბილეს ვუწლენი, იმ იუბილესაო, ეგება გამომგფარეფო ასეთი ბაქიბუტი, ეგებათ და გამოქცეწენობა კიდევაცა... – ასეთი რამ კარგად ეწერებოდა, კარგადაც იყენებენ, აფიშინება თუ რკალიმარება ბეჭერს მეწინააო...

მორიდან გაბედავდა აფიშინებისაც, რეკლამირებასაც, გაზედავდა და... კიდევ აარიდებდა მზერას, რაც არა სწედა, ვერც დაქტეოდა, საკუთარ ბუნებას ვერ უღალატებდა, ვერ გაჯახუხევედა გამოჯილდე გაზს. თუ შევასრულებ, თავისთავად გამოჩნდებოა...
ყველაზე ძალიან მიაჩნცეს განცხად უღლავდა გულს: ათი ნელნადი თუ კიდევ მინერია ასე თუ ისე უჯადმყოფო სიცოცხლეო...

1970 წელს გამოქცემული, საამი რომანისასგან – „აღმართდაღმართი“, „ეკერნაქი“ და „ღანდები“ – შემდგარ წიგნს ოთარ წიციძის მოკლე წინათქმნა რომ დაერთოვდა, იქ უკვე გარკვევითი იმედიოდა: სამივე ეს რომანი დამოუკიდებელი ნაწარმოებია, ოღონდ ამასთანავე ნაწილია ვრცელი ეპოპეისა, რაც ავტორს განუზრახავს და რამაც უნდა მოიცეეას ჩემნი დამეტრული ისტორია მოკლავდა გულს: ათი ნელნადი თუ კიდევ მინერია ასე თუ ისე უჯადმყოფო სიცოცხლეო...

1970 წელს გამოქცემული, საამი რომანისასგან – „აღმართდაღმართი“, „ეკერნაქი“ და „ღანდები“ – შემდგარ წიგნს ოთარ წიციძის მოკლე წინათქმნა რომ დაერთოვდა, იქ უკვე გარკვევითი იმედიოდა: სამივე ეს რომანი დამოუკიდებელი ნაწარმოებია, ოღონდ ამასთანავე ნაწილია ვრცელი ეპოპეისა, რაც ავტორს განუზრახავს და რამაც უნდა მოიცეეას ჩემნი დამეტრული ისტორია მოკლავდა გულს: ათი ნელნადი თუ კიდევ მინერია ასე თუ ისე უჯადმყოფო სიცოცხლეო...

– განზრახვა დიდი და იმედიც დიდი იყო. ახალგაზრდობამ იყის დამეტრული იმედოვნება, მაგრამ მალე გადაიარა ვერაო, თან გადაიყვანა ჩემი ახალგაზრდობა და ბეჭერა ფორსო აღმსარულია იმ იმედოვნება, თუმცა არაფერი დიუზოგნია ავტორს, არცა დრო, არცა ძალღონე, თავი არ დაუზოგნია, მანცე არ აქნა და არა, ოდნავადი ვერ მოუხალავდა განზრახულს. სიმძლეე უფრომტტი აღმარნდა, ვიდრე ელოდა. ძალღონე აღბთა იმედნად არ იყო, გული რომ ეწმოდა, ოღონდ რაც იყო, იყო, აქამდე ერთი რკალი მანცე მოთავდა იმ იმედოვნებისა, ერთი რკალი, ათი რომანის რაოდენობით.

ეს რომანები, თანამედვე ეთითა ეთარებისა, უჯრეკრობით ასე ლატებოდა:

„ბორიაც“, „ტინის ხიდე“, „უჯბორი“, „ბურუსი“, „მტენი“, „ცთომილნი“, „აღმართ-დაღმართი“, „ეკერნაქი“, „ღანდები“, „ნაკრძელი“.

ათი რომანი უქვეულო ხელმეგავინობად გამოიქურნებოდა ქართულ სალიტერატტრო პროცესში, როდესაც მის თანამოკალმეტი ოროდო რომანი თუ უჯროვებოდათ, მაგრამ თეთიონ ძალიან ეცოტავებოდა და მართლაც მცირე მონამოქრად მოჩანდა ჩინაფიქტის გრანდიოზულობასთან შედარებით.

დაბორებით იუ პირადებოდა მკითხველს: მერე სხვა იქნება, ისეე თავის იმედსა და ძალღონეს მიწნდობა ავტორს, – და ეს რკალი რომ გაიხრებოდა, არვის ექცეებოდა, მაგრამ სადამდე? მანცე რამდენი შეემატებოდა ამ ათ რომანს?

სამსახურისდრონდელი ოცნება ხელმეგავებდა ზომ უკვე გამოქცეულიყო, მონამეტრური შეწნობის კიდვები საკამად ნამოხედილყოფო და მთავარია, გულგატტვილობა არ დამაწეოდა.

ხელისუფლებისა და ჩეკისტური კრიტიკის წყნება თუ ვერ ჩაქცეწენებინა ხელი, უჯრადლებობის, დიდი რეზორირების სომარქსაც უნდა მორსოდა, გამოქცეწენების შეუერხების ტვითისთვისაც გაქცლო – იმ ათი რომანიდან, საამი აჯატებდათ ელო და მალე კიდევ ერთიც შეემატებოდა, საქქოთა რეწმის პირობებში გამოქცეწენებობისათვის განწინილი: „გამოცხადება“, 1956 წლის 9 მარტის ტრავდაიხე – და თანამედროვეობის მხატვრული ისტორია განზრახვის შესაყერისად გაქსრულებინა.

– არა ეფუთო თუ მიქქინს წუთისოფელი, რა ვუფუთო თუ მოკლე სიცოცხლე ერთი ადამიანისა. ასევე მოქქოდა, ასევე მოკლე იყო, მაგრამ აღსრულებულია დიდი განზრახვანიც, ყველა თუ არა, ცოტა მანცე აღსრულებულია.

და კიდევ ერთხელ:
– მო, ისეე თავის იმედსა და ძალღონეს მიწნდობა ავტორსო.

საერთო სახელწოდებაც თუ მოეფიქრებინა უკვე? მოეფიქრებინა, მაგრამ „ბორიაცს“ გამოქცემას აჯალღებოდა, რათა მხატვრული ისტორიის გამსწნვე წიგნში, ეპოპეის პირველ კარმი გამოცხადებინა საერთო სათაფრი.

როდის-როდის, 1977 წელს თითქოს დაადგებოდა სამიველი 1968 წელს შექმნილი „ბორიაცს“ გამოქცემას ცალკე იმედნად [საბურწნალი ვარაზნაძე] მონათლულ „ცისკარსეულ“ პუბლიკაციში მთავარ თავზე ამოფორდენს] და მისთვის განზრახულ წინათქმნაში, მკითხველთან გასაუბ-

რების მხარით რომ დაინერგებოდა, სრულად გააცხადებდა, ჩვენი ცხოვრების, ჩვენი დროის ვრცელ გამოცდა რომ ჩაეფიქრებინა, ჩვენი საუკუნის წარმოსახვა მხატვრულ სურათებში:

— ცალკეულ საზოგადოებრივ მოვლენას, ცალკეულ ზნობრივ-ეთიკურსა თუ ფილოსოფიურ-სოციალურ პრობლემას ცალკეული რომანი მიტღენებოდა და ცვლიდა ერთად თავის მიზერიადა ერთი სათაურის ქვეშა: „მატიანე ქართლისა“ — და ამ სათაურით თავიდანვე განვსაზღვრავდი ფონსა, სარბილსა წმთა თხზულებათა, გარემოსა წმთა პერსონაჟთა, თავისებურ გარემოსა და თავისებურ ხასიათებსა რაოდენ ზოგად სოციალურსა თუ ეთიკურ პრობლემასაც უნდა შეეხებოდა.

გამოტყვევა მჭირდა და ამა გამოვიტყვეო, დაძინება და ორ მიზეზსაც განუმარტავს მკითხველს:

— ერთი ის, რომ პოლოსკაბოლოს თვითონაც მუქსევედა ამ გრანდიოზული ჩანადიქრის არსებობას; და მეორეც ის, რომ ერთი სურია მაინც დამთავრებულყო განზრახვით ეპოქის, თანამედროვე ქართული თორმეტი რომანის მოცულობით.

— „პორციო“ პირველი ვარი ვახლავთ ეპოქის. იმ ათს კი ორა რომანიც მიიტყვევდა: „გამოცხადება“ და „ცხრანავაი“ — 1937 წლის ტრაგედიაზე, ვაჟთა ვითარების მიხედვით ერთი „პორციუსა“ და „ტინის ხისს“ შორის რომ მოთავსდებოდა, მეორე კი „საქრძაღის“ შეიმდგომ.

ამ რომანთა სათაურთა აქ აღარ ახსენებდა, არც მათ საფარავლო ადგილს განსაზღვრავდა... და თურმე მამართვას ვერც უნდა მიღწეის მკითხველამდე, რადგანაც ჩაიბღებოდა „პორციუს“ ეს გამოცემა და კიდევ შეიძენი წელი უნდა ელოდა, ვიდრე სამზოზე ამოაღწედა ეპოქის ეს პირველი სურა, მანამდე ეს ეპოქის საერთო სახელწოდებას 1979 წელს გამოვიკვლიე სამი რომანის — „ბურჯისი“, „ღამარო-დაღმართი“ და „საქრძაღი“ — მოკლე პროტაგონაში გაამიგეღვებოდა; ამ სამ რომანში ახსება ჩვენი საუკუნის 50-60-იანი წლების თბილისის ცალკეული სურათები და განწყობილებანი, ზოგი რამ კიდევ გამოხატულია რომანების იმ სურათში, რომელსაც ავტორმა უსოდა „მატიანე ქართლისა“ და შილიანად თორმეტ რომანს მოიცავს.

ესე სახსეთამორისოდ გაიკვლია ქართული მწერლობისათვის ამ მრავალმხრივ მნიშვნელოვანი მოვლენის გაცხადება.

ერთიმ მოღად უმნიშვნელო თუ არა, რიგითი ლიტერატურული ფაქტი ურეგობად მკითხველს.

მოგვიანებით, მესამე თაისწლეულის დამდეგს, ტარიელ ქანტურია რომანთა ამ სურათს, უკვე დასასრულს მიახლოვდეს, „საქართველოს საზოგადოების საგად“ მოხსენიებულს, უღიამ ფულტერის „იონანაპოტოფის საგის“ უშუალო ანალოგიით და მწერალსაც მაინაშენებდა თუ მოგერნოს, პირვანდელი სათაური ამ სახელწოდებით შეეცადო.

ყოველ შემთხვევაში, ამ მტფაფორიოვად შეიძლება განსაზღვრულყო რომანთა ერთიანობის ზოგადი მინარსა და მკვლევარებსაც წაადგებოდად მსუდებობის ტაგტოლოგიის ასარადებლად.

იქვე ვსეც აღნიშნებოდა: თათარ ჩხვიძის რომანთა სურათში უკეთ, ვინც რომელიმე სხვა თანამედროვე მწერ-

ლის წიგნებში, მოცემულია თითქმის მთელი მოკლე საუკუნის საქართველოს ცხოვრების რთული და სირთვრესო სურათი.

და რომელიც ტარიელ ქანტურია გაიხსენებდა, რომ ოთარ ჩხვიძე მარტყოფნ რომანების შემქმნელი კი არ განხლდა, არამედ უამრავი ნოველის, მოთხრობის, ისტორიული და თანამედროვე პიესის, ესეისა თუ მუბღღოსტურის სტატისი, ორი მოზოგრაფიისა თუ ცალკეულ თარგმანთა ავტორიც, გაიკვებას ამ სიტყვებით გამოთქვამდა: მართლაც ასე ხელში ავაო? ეს ამოღება მერნობა, რა ძალია პეიონდა პიესა, რა წებისყოფა, ქველის და სიტყვის რა სიყვარული, მომავლის რეკორი რწმენაო, — იმასაც მოადევნებდა:

— ესაა უზარმაზარი პანორამა, რომელსაც, სხვას რომ ეველაფერს თავი დაეგნებოთ, მოცულობის, მასშტაბის თვალსაზრისით ქართულ მწერლობაში ანალოგი არ გააჩნია.

მანამდე, ვიდრე ეს შევასება თქმის, ბევრმა წერა ეს უნდა ჩაიაროს, და კიდევ ვრცელნიც და სისხლმა; ვეც კი საერთო სახელწოდება მხოლოდ ანოტაციით გაერთება პროფესორიანი მკითხველის იმედად, რომელთაც არახალი ვაქვლავდა, მინიმება, სხეთამორის აღნიშვნა არ გამოჩნებოდა და მწერლის მომღველი რომანებზეც ამ სურათის მათვლიან ეს „ვერეცერი ქალი“, ეს „სემი საგანო“, ეს „მათავრესილი“, ეს „ამაღლებაო“.

80-იან წლებში ეს ნიშნებში შეიქმნებოდა, თუმც კი ამ საგანზე“ თავიდან არც გულისხმობდა რომანთა ამ სურათში — თანრწმენის იმ მხატვრულ-ლიტერატურული ვადისა გახლდათ და ამით გამოჩინოდა სხვა რომანთაგან, სადაც დოკუმენტური ფონი ევლავდა იგრძობობა, მაგრამ კომპოზიციურ ჩარჩოს, საერთო ქარგის, ძარღვისა და ღერძის მხატვრულობა ეწმინდა, ამე საგანებში“ კი უარეა და ფონი ერთმანეთში გაადაღოდა და არც რომანული სიუჟეტი ფონიშენილიყო მათავრ საყრდენად.

გორის ზედაგოგორი იმსტატუტის ცხოვრების ხანგრძლივი ხანა — 30 წელიანი — აქვო ქარგად და პორტრეტები და ხასიათები ჩაუღებებინა შემეარისტულ თბრობაში, რომელიც ერთი ინსტატუტის მავალითვე ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტკურ ხინამდვილეს არეკლავდა და ამ მხრივ კი თავისთავად თავსდებოდა „მატიანე ქართლისა“ სურათში. მითუმტეტს, მას შემდეგ, რაც 90-იანი წლებიდან კიდევ უფრო გამკვეთრდებოდა მის რომანთა დოკუმენტური ფონი და ფანარკი პერსონაჟი სულაც მკვეთრთა გვარ-სახელით მოცემულია თბრობის შუაგულში ახვა „არტიტულ ვადატრიაღებამი“, ასეა „თეთარ დათქსა“ და „ტერმუდის სამკოხებელი“, და ასევე ექმნებოდა იმ სამ რომანზეც („2001 წელი“, „პორცილი“ და „დაზნურმოე“), ახალი თანამწლეულის გათვრფადი და მკვეთრი ცვლილებანი რომ უნდა გამოესტატა.

ესე ამითავდებოდა სურია და 22 რომანსაც მოიჭრია თავს.

დაახ. 22 რომანი.

მანჭარებდა კოვინაბატოფის საგას“ რაოდენობით. თითხმეტი რომანი რომ დოფეროვებოდა, მევადელოანებდ: იქნებ ფულტერის გაუსწრო-მეთკი. მადეურად მხედებოდა თვალში იმისი 19 რომანი და ძალიან მინდოდა, ქართული საგა 20 ნიშების მოცუვლი ყოფილიყო.

გაციონრება:

- ეერ შექმლბუ, ევსი რომანის დანერა ძალიან გამბ-
ნელადაა.

1984 წელა.

„ჩემი სახენი“ ჯერ ამოგდებული ექვს სათელავიდან.
- ჟონ სტაბილესაც ეერა?

სტაბილეს ერთიანი საგა ამ შექმნა, მაგრამ 17 რომა-
ნი დაქურდა და, ფილენკრის თუ ეერ შეტოლებოდა ხელეკა-
ვიანობით, მისი მონაპოვარიც მთამბტვადივად გამოიფურ-
შოდა.

- ეს კიდევ შეიძლება, მაგრამ უნებ მიეჭვებათ.

მანც ვაგულაინებდი და... გუნებაში ფურო „ოკნანა-
ტოფის საგა“ შექონდა ამოჭრილი. საგა საგაა, რაც უნდა
იყოს, და 19-ც ფურო იღებარება, ვიდრე 17, რომელიც
„თეთრი ფიფის“ შექმნის - ანუ 1996 წლის - შემდეგ უკან
მორბეოდა და „პერმუდის სამკუთხედი“ გათიანაბრებდა
„მატიანე ქართლისას“ და „ოკნანატოფის საგას“. 2000 წე-
ლი ჩამბდგებოდა.

2001 წელს ცალეკ წიგნად რომ გამოიცემოდა „პერმუ-
დის სამკუთხედი“, მცირე წიხათვისა მწერალი ამ ფურაზე
დაამბოლოებდა:

- კიდევ თუ მეყო ძალღერო რომანისათვისა.

ეყოფოდა, და განა შილოდ ერთისათვის.

„2001 წელი“ უკვე ოკნანევიან სერიად წარმოაჩენდა
„მატიანე ქართლისას“.

მერე „პორჩილის“ წინათქმამიც კვლევ ის განცდა გვი-
ლებუბს, ეს რომანი რომ მაინა სერვის დამამბოვრებლად
და დიჯტანინა ფანრს ველარ მოაკვებეს ხელს:

- ამ წიგნს რომ ჩაითავებ, შობაბტვილებმა დაგრიება
ისეთა: თითქოს აგტორი კიდევ ახალი რომანის დანერკა
ამოვბედა. მაგრამ მე ეს არა მგონია. არცელი ფანრის წა-
ნარშობის ველარ მოერევა ვლდარა. აღარც ძალღერე აღარ
ეყოფა კიანაბა, აღარც სურფული აღარ მოიყვება. წერა
მარც თუ არ მოასვენებს, სურბრუნდება ისევ ეტოლებმა,
ისევ მცირე ფანრის თუ შებბედავის.

2004 წელია და, რა გასაკვირია, მარლაევ ასე ყოფილი-
ყო... მაგრამ მომდევნო წელი კიდევ ერთი რომანის დასრუ-
ლების წელიც აღმოჩნდებოდა მისთვის - ეპოეის უკანას-
კნელი კარი, ოცდაორკარდის დამაგვორეფინებელი.

სათარეიც რაოდენ მიეღვავრვა და ტრაგეიშით გან-
სათვალელი - „ღაზერმო“.

ისევ, როგორც ეპოეის პირველი კარისა - „პორჩილი“.
აღლესამწერე ორბელანის საზოგადოებრა ითავებდა
„მატიანე ქართლისას“ სრულ გამოცემას - ცალკეულ რომ-
მანებად - და მწერლის ხაცოცხლები რვა ნიშეში გამოშ-
დებოდა - ერთნიარ ფორმატის წიგნებად, ამკრეულდ
ჯიშის სერვის გამოცემათა მსგავსად, სხვათა შორის,
„ოკნანატოფის საგას“ რომანებისთვისაც ეს გარეგნული
იერი მისადავებიათ.

რომანების გამოცემისას ეამჯობინებდით გაგვეთვა-
ლისწინებთა თიანდროულ საზოგადოებრე-პოლოტიურ
პრობლემათა სიმწეაევ და არა დანერკის ქრონილოგია თუ
გამათა ვითარების თანმიმდევრობა. სამაგვიროდ, თითოე-
ულ გამოცემას დაერთვის ეპოეის სია, სტორიული ქრო-
ნილოგისი შესავლერისი, და როდესაც სერია გასრულდება,
მკითხველი თითონვე დააღატებს თანმიმდევრულად და
ხელთ ექმება საქართელოს ტრაგეიული ბედისწერის

მხატვრული მატანის სრული, ექმარეიული, მოკერბე-
ბელი და სანდო სურათი - XX საუკუნისა და ახალი ასწლე-
ულის გარეგარვის ქრონილოგიურ წარწოში მოქეულს.

სწორედ ამ ექმარეიულობისა და სანდობის იგულის-
ხმებდა ლეკან ხანიკიძე, ჩემთან შემხმევეითი შეხვედრისას
მონაღმბისთიანეე ამას რომ მოადღებდა:

- დამიჯერე, „არტისტული გადატრიალებას“ ოდესმე
ისევე გამოიყენებენ ისტორიკოსები, როგორც პომპროსის
„ილიადა“ გამოადგათ ამ ამბებისა და ეპოეის აღსადგე-
ნად.

რაკიდა „არტისტული გადატრიალება“ სისხლი სას-
ხელთავინა მთელი ეპოეისა, ამ რომანით მოგვრეული მთა-
ბეტვილებმა თავისთავად განზოგადებდა „მატიანე ქარ-
თლისას“ სურათზე და, მხატვრულ-ესთეტიკური, ფსიქო-
ლოგიური თუ ფილოსოფიური გავლენის გარდა, ისტორი-
კოსები მარლა დაქნალებთან ამ უმარავ, მრავალმხრივ
საგულესშიმ ცნობას მოვლენებას თუ ადამიანებზე, ეპო-
ეია რომ შემოიხასიახდა და 90-იანი და ახალი საუკუნის
დამიჯერეებრა, ქოტურ ყოფიმი გზამკვლეობისაც
იგვირგვინდა.

გრიგოლ ორბელიანის სამწერლო სარბილზე აღუქსან-
დრე ყაზბეგის გამოჩენა ნამოაცონებად პომეილის სა-
ხელს, „ამანის მკვლელს“ მოიხსენიებდა ქართული პომე-
რისის უწინლებად, მაგრამ მთელ მის ხანერებს იგულის-
ხმებდა - უკვე დანერკისაც და მომავალბს საგარაუდო-
საც. ისე ლაზაბეგობა ვაზბეგის მწლავრი ტლანტისა და
ხელედათიანობის მიმეგრეთითიც, რომ XIX საუკუნეს თა-
ეთი პოლონეც უნდა გამოიყოფოდა მისი მხატვრული მა-
ტიანე - ექმარეიული და პირთენცილი სურათი, და ევება
მონაღმბისთიანეე ნამომბოლოცი.

არ დაღვალდებოდა მომხმარებლის განზრახვლის ეკე-
დლების ამოცენაევ კი.

თუმც ისე დამბტვადეა საზოგადოებრა ცნობიერებას
და ისეთ ღრმა მთაბტვილებმა შობადნდა, თითონ თუ
ეერ შეხასამდა ხორცის დიდა და გაბადულ განზრახვის,
სხვის უბიებებად საამბოვ, ენაც ძალღერე მსწენდა.

უზარველქადა ეასილ მარწოთა აფორიაცქება და სა-
კუთათა თავსაც ამოწმინებად, აღუქსანდრე ვაზბეგის
მითხრობებისა და რომანების სულისკვეთებით მთავრე-
ბული ევება ხარბიელს რომ შემოხებედა ხელს ქართულ-
თა მოღვმის უზირების ეამიდან და თანამედროეობამდე
მონაწედა.

უოლბერ სკოტის რომანები ძალიან რომ ზობლავდა
ვაზბეგს და გახამკვლავადაც ეგულებოდა მწერლობის
იფულბი ბილიებზე სორაულისას, ადრე თუ გვიან აღბათ
იმის მხატვრულ სისტემასაც გამოიკრებდა, ის კი არა, იქ-
ნებ ზაღზაეს საყვედურიც გაეთვალისწინებინა და ამბები
ერთმანეთისთვისაც გადაუტავებდა. ან რადა იქნებ - „ამანის
მკვლელს“ „ელენის“ რომ მიეკუთნა, ორი დამოყოკებრე
ლი ამბები ერთმანეთისაქენ რომ გათკელებს ხელს, ნოთ-
ეს შემხმევეითობაა და არა მინაშენა ვარკვეული კონინ-
პრობერების მონაღმბისთიანეე მომბოლობაზე?

ასე თუ ისე, ვასილ მარწოთა მისთვის მთავრებულ-
ყო და სკოტისთაც, და თუ ეს გავლენა, ან ერთისა, ან მეორისა,
ხელმწიფებებად ან ჩინდა, თიარ ჩხიქის მიაკვლევდა
და ამბოხივად, თვლანთაილვის გახდანდა გველასათვის
და მსჯელობას არც იკმარებდა, აღლესადრე ყაზბეგის

პროზა

პორტრეტსაც კანთილად, სიხლსაცედ ნარმოსახავდა ვასლ ბარნოსი ცხოვრების ქრონაკა, სწორედ ამ თავისა – „შუკა აღა ხრის ველზე“ – მწერლად დაბადების მიტერჩისა რომ უტრიალებს.

არ მომხდარა ეს მიტერჩია აღუქანდერე ყახბევის გავლენის გარეშე და ვინ, თუ არა იგი უნდა შემოქორწილო თხრობაში იმ დაუმომხმონებლობით, მის პიროვნულ ხასიათისა და ესთეტიკურ ბუნებას რაც განსახლურავდა.

არასოდეს მოახლოვებდა ვასლ ბარნოსი შეპატრუებას თავისი მთაწაგონებელთან და XIX საუკუნის საქართველოს სინამდვილის გამოხატვისას უფიფი სურათებსა და სცენებს არ გასცოდებოდა – ჰეროიკულ პათოსს არკანდერამდე მოიტანდა, აღუქანებდა პატრიარქალის მრევლმწერი პორტრეტის გამოკვლევამდე და მომდევნო ხანის გმირული გაბრძოლების ამბებს აღუქანდერე ვახბევის დაუტოვებდა.

ხედავდნენ ხედავდნენ, ქართველია პომეროსობა ქართველია პომეროსობად, მაგრამ XIX საუკუნე არ მოქცევულა ერთთან მხატვრულ მატანებში. დადებით რაფორ არ მოხლავდა აღუქანდერე ვახბევის, მაგრამ ავი ჰეიმსინგრა არ დაეძინებდა.

ნეტა XX საუკუნის მარცხ გადასწავლვდა მხატვრული მატანე, გაგრძელებული იქნა, ვასლ ბარნოსი სადაც შემოქრებულიყო – 1924 წლის ტრავმითიდან.

მირან მეფისა და ქართლის გაქრისტაინების ეპოქის დადრქვევდა, მაგრამ არმაზის მხატვრეში თვალნის მომხდარ უბედურებას უფრო ნარმოსახავდა შემხერელ სურათებად.

მხატვრული საბურველი რომ არა, ვასლ ბარნოსაც ისევე საბურველად გადაიტევდა ამ რომანის შექმნა, როგორც მიხეილ ჯავახიშვილს „ჯაფარ ხინგებისა“. იქ უფრო ხელშეწყობდა იყოთებოდა თანადროული ამბები, როგორცეით მოტანილი შემზარათბინ, ხეივონს დაქვამა და განუქოთხოზა.

უღმოსოდე პოლიტიკური რეჟიმი თავისას უნარყოფდა. მწერლობას თავისი მთავარი ძარღვი უნდა გადაერჩინა; და ამ პირობებში კიდევ დამატებით ტყროით გახლდა საბჭოთა საქართველოს მხატვრული მატანის შექმნა – ყველაფერი ნარმოსახულიყო ისე, როგორც სინამდვილეში იყო, და თითარ ჩხიცი ამ აუცილებლობას რომ ინამებდა, იმსავდ იფრანოზობა, მას რომ უნდა აღესრულებინა ეს მოცალეობა.

ანუ: მერვე საუკუნეისაც უნდა გამოსჩენოდა თავისი პომეროსი, და რომ მეცხრამეტემ ვერ აღსარდა, მეოცის მესხსა ხორცი განგების ნებითა და იმ ძარღვზე დაქრწმობით – აღუქანდერე ვახბევის ხელსა და თავგანთირესაც გაენათებინა ახალი ვაშის ეპოქი, დროის შენაფერსივად – ისე რომანებად სახელდებულად და არა პოეტურ ქმნილებებად. „ტრის ხიდს“ რომ ჩაუფრევებოდა 1950-51 წლებში, თავისი პირველი რომანს, ეპოქის ზოგადი ქარავ უკვე განეხსავლეთა, მაგრამ რომანთა ოცდათხთხთიანი დაყოფა – ოცდახუთხუთე: ეპილოგი – ვერ არ მოუფერებინა; და ამიტომაცა, სამ ნივანდ რომ გაიხარებდა და თითა რაოდენობაზე საშიფეგან განსხვავებული იქნებოდა, მოუხდევად იმისა, რომ მოცულეობით სამივე წიგნი დასაძლიერით თანაბარია. არადა, პირველი წიგნი ორმოცდამეხუთ თავად

დაინარღვებოდა, მეორე – ოცდამეხუთად, და შესაძლო კ იმ ოცდახუთად, რაც ჩვეულებრივი სტრუქტურა იქნება თითარ ჩხივის რომანებისათვის.

როგორც ჩანს, პირველი რომანის წერის პროცესში გამოიკვეთა ამგვარი აგებულების აუცილებლობა.

მოცუანებით, როდესაც „ტრის ხიდს“ ხელახლა გადაამუშავებდა – ღამის ოცი წლის შემდგომ, და მერე კიდევ ერთხელ და საბოლოოდ დაახუბრებდა მის სტრუქტურას – სამ კარად დაყოფას შეინარჩუნებდა, ოღონდ ოცდახუთ თავად დაინაწილებდა თვითლევის და კართა მორის და თინალურ ნაწილად ნივლეებს ჩაურთავდა, „ეროსატების საგას“ ინტერმედულებსა არ იყოს. მუსოსი ცოცხლად ნარმოადგება ეს ნივლეები: მისი მორინება, მისი სიკვდილი, მისი სადღეაო.

ეპოქის ზოგადი სტრუქტურადან გარეგნულად მარცხ გამოიკვეთავებოდა რჩება „ტრის ხიდ“.

რაც უნდა იყოს, პირველი რომანია და გაბედულ განხრახებას ცოცხა ოცნად დახუბენა სქირფებოდა, კიდევ უფრო სრულყოფილი ნარმოადგენა ყოვნაში.

– შენა ბრალა, ასე რომ გამოქრინდერა „ახალი პორიზონტ“, – მდგომრულად, მაგრამ მარცხ საყვედურობა ღლიდ ავლიანი დიდი ხრის შემდგომ.

– ჩემი არ ბრალა? – ვერ მოუხდებოდა თითარ ჩხიცი.

– სამ ნივანდ რომ ნამომცელ „ტრის ხიდ“, მეც ამან შენაგულიანი და ჩემი რომანიც სამ ნივანდ ჩაუფიქრე. დაჯონრედ და ამდერი წლის შემდეგ ძლივს დაეკიმაიარე, მიყელი ცხოვრება „ახალი პორიზონტ“ მოუწინი. ნეტა შენ არ აყყოლიდი..

– „პირველი წიგნის დასარული“ რომ ეწერა ბოლოს, ის ორი წიგნი ზეფოხედ მოჰყვა, ამას რატომ აღარ დაუკვირდი?..

– რდესაც დაეუკვირე და ძალიანაც შეუფიქრინდი, გუანდა იყო, უამრდ ვლარა განივებისებოდი და ვლარც ორ წიგნის რავატყდი სათქმულს.

– თავდასევე არ გქონდა მთლიანობაში გაახრებული და მაგის ბრალა.

– გხუბმდი, თორედ მეც ვიყო, რომ მაგის ბრალა... ისე მინიც „ტრის ხიდა“ ამყოლია.

პირველი რომანის წერის პროცესში გამოიკვეთა ამგვარი აგებულების აუცილებლობა.

ნეტა როგორ ორბუნებანი ამასა ხომ არ აგულიანებდა უნებურად „მატიანე ქართლისას“ შემოქმედს.

24 თავად კი დაიყოფა მასი რომანების კომპოზიციური აგებულება – „ლიავასა“ და „ოღისას“ 24-24 სიწვერას შესაბამისად.

25-ე თავი ყველა რომანში თავისებური ეპილოგია, ეგაა და ეგ, სოფტები უკვე დასრულებულია, ყველაფერი გარკვეული იმ ამბებს შესაფერისად, და ეს უკანასკნელი თავი, ოროდ გამოჩალდის გარდა, ყოველთვის მცირე გასაუბრებას მკობხვლიათ.

ყოველგვ იმ 24 თავში წყდება.

ეს 24-ე პომეროსული ასოციაციის გარდა 1924 წლის აგვისტო-სექტემბრის ტრავგიითაც მთავონებულოყო თითარ ჩხივისათვის, ერთ სიმბოლოს მერეც გადაჯეტოდა და ამით გავლიებით მახლობელი შექმნილოყო მისთვის თხზულების დაყოფა ოცდაათი მონაკვეთად. საქვეყრო უბედურებას პირადი ტრავგიაციაც მერეოდა – მამა-პაპათა

ჩახოცვა დაკარგული სახელმწიფოებრიობის დაბრუნების ნაღვლისაივის.

24 გოჭუნებულ ტკივლად ამიტომაც მოპყებოდა მთელი ცხოვრება.

„ბორაიყ“ ამიტომაც ითხოვდა შექმნას მასი ხელეიან - არცელი ეპოპის გამშსნეღადაც და თავისებურ გვირგვინდაც.

გულში ამთავითვე ამოქროდა. რა გვირგვინა - მწერლობას იმიტომაც მოეკიდა, 24-ის ტრავგეიდა გამოეხატა, და ამ სურვილსა თუ სწრაფვას აება ძალდაუტანებლად ის ევება გეგმა, მოციე საუკუნის ჩატევა რომ მიიწიღომა ერთიან მხატვრულ სისტემაში.

24-ის ტრავგედის გამოხატვას მწერლურ ხელეუენებზე არანაკლებ თავზებულადებულ გამაბედაობა სჭირდებოდა, იმპოთი გამძლეობა, ფანტატიური რწმენა, და კოდვე შაქეღვალადა უფალ ბილიკებს ამ რწმენითა და შეუპოვრებით.

რას დაგიფევედა ჩეკოსტური კრიტიკას გაუთავებულ თავდასხმებსა და შუქარებს, რას დაგიფევედა ხელისუფლების გულსწყრომასა და ფეუნა-მეწერეობას - თითქმისა და სამოქალაქო ყოფას, ციხის საქენისა თუ კატორღის მავთულხლართების ატუი სუნთქვას სწინამფეველმა თავისებურ გულავად რომ გადამაძევედნენ.

„ბორაიყ“ უციღელულად უნდა შექმნილიყო. და შესაფუერისი აფეველიც მიმწუნდა ეპოეიში - მხატვრული გარემოც ღრისეული ქეიონდა, თორემ სულს ვერ მოილექებდა კომპრომისული, აღავ-ალავ სულს ვალები რწმენების გამოშეცემაში. შრავადაქარედს ის სულსიკეუთება უნდა გაეგრძელებინა, რიკავს გამშსნული კარი ასახრდოლებიდა, თორემ რომელიმე კიკის ჩავარდნა უნებურად „ბორაიყავე“ გადმოწეღებოდა.

გახსნით თუ „ბორაიყა“ იხსნება მეცივე საუკუნის საქართულდის ეპოეი, მაგრამ თორარ ჩხეიქმის მის თავისებურ შესჯავლად ვასილ ბარნოვის ცხოვრების ქრონიკას გულისხმობდა.

თითონ ასე ნარწოდებინა, ასევე გაიაზრებდა იმ ბოვრადიფულ რომანსა, და, თუ ჩეუეუკირდებით, მართლაც ასეა. ქართული მითოსი მარტოდენ იმიტომ არ გახსნიებულისო მის პარველ თავში, რათა ვმანვიდის ცნობიერების გამწმინდობის გარეშო აღვეყენილიყო.

და არც „ტფილისის ამრდილთა“ გამობნობა დასქორეზოდა მწერალს მარტოდვე ვასილ ბარნოვის ძროების ფარულ ნაკადებსა და მის წინარე ხანაში უფრო ღრმად ჩასახედავ.

რადღე უფრო მეტსაც გულისხმობდა ეს ყოველივე, დაზეუთებით ერთიანი მხატვრული სისტემის ვამორკვევის შეფევე რომ გამწმინტებოდა მკვიხველისათვის ვაციღებოთ მკაფიოდ და დამაჯერებლად.

მითოსური ნარწმინახების ნაშთიკტიკება თუ XIX საუკუნისათვის თვალის გადაღლება საქართოეუდობის ისტორიის ერთგვარი კონსპექტის შედგენასაც ისახებდა, მითოსური ხანა და XIX საუკუნე მათ შორის მოქცეულ საუკუნეებს რომ უნდა გაეშთიანებინა და... ამთლიანებდა კიდეც.

ვასილ ბარნოვის რომანებისა და მოთხრობების განსჯა-შეფასებას რომ მოპყებოდა თორარ ჩხეიქმის, აშასობაში საქართოეუდობის ისტორიულად ნარსულდის ერთიან სურათსაც გადაამლავდა მკითხველის თვალწინ - იმ ისტორიულ რო-

მანითა და მოთხრობათა ფონდაც და კონსპექტის შესავებდაც.

ასე ერთიანდებოდა საქართოეუდობის ისტორია უძველესი ეპიოდან საბჭოთა ეპოქამდე და... ეპოეის შესავალიც სხვა კი არაფერია.

მეცნიერებს სწევეით, პრობლემატიკური ნაწილი დაარქვან ამ მონოგრაფიულ ნაშრომს, ძირითადი თხზულებისათვის იდეური საფუძვლის შემანაზღებლად რომ ევულებოთ.

პრობლემატიკური ნაწილი შესავალია, სხვა კი არაფერი, მაგრამ რადგანაც თავისთავად მოზრდილ ნაშრომა, მანინდამარედ ამ ბერძნულ სიტყვას იმიტომაც აიხუთინებენ, უბრალო შესავალი კი არ გვეკროთ, წინასწარ კუნსად აღიქვიოთ, მეკუშმულად რომ ვადამოსკვიძო ძირითადი ნაწილის მწრმასა და სულსიკეუთებას.

„ვასილ ბარნოვი“ სწორედ ამ ყიადის შესავალია - XX საუკუნის ეპოეის სრუტეებურ ნაკადთაგან გამოიკლექეუბული, მაგრამ მისი სრულუფლებიანი ნაწილი.

„მატიანე ქართლისაში“ ვამილავ და ვანტოტულია „რომანი და ისტორია“ მწრმასათვის და სულსიკეუთებით ვასილ ბარნოვის ცხოვრების ქრონიკას აესებს.

სიუეტეტრუდაც, სხვათა შორის.

მამ ქველ ეპოეის კიდეც ერთ პრობლემატიკურ ნაწილად ხომ არ ნარწმინგვიფევა?

ამილავ ეპოეისა განა არ შეიღება ორი „წინასწარი კურსი“ უძღეღებ, ორივე დამოუკიდებელი, ოდონდ ერთმანეთში ბუნებრივად გადასული, ეპოეის საერთო სტრუქტურისას არ ფოს?

თავისუფლების მიების ნივინა კიტალიური დღორები ბაირონისა“.

პოლიტიკური პამფლეტიკია. და ლორდ ბაირონის მღეღეარე, დრამატული ცხოვრებიდან გამორწეულია მისი სახალეოე იტალიელ კარნონარებიან და მორეადე მხარდაჭერა, ავსტრიის უღისიკავან იტალიელთა დასახსნელად.

იტალიის ეს ამბოში 1816 წელს ავსტრიის ბატიონების წინააღმდეგ ისედაც ისტორიის მიერ შეფასებული რომანტიკულ აჯანყებათა ერთ-ერთ რგოლად, მის სრულუფლებიანი ნაწილად, როვორც ჩვენ 1832 წლის შეთქმულება. ორივე ერთი სულსიკეუთებით აღესკვიყო და ერთნაირ თავგანწირვით ჩამბულიყო სამხედრო-პოლიტიკურად უთანასწორო ბრძოლაში (შეენ მაინც განსაკუთრებულად უთანასწოროში).

და როდესაც ქართველი მწერალი იტალიელთა სამხედვის აღწერას სახელმწიფო დამოუკიდებლობის აღსადგენად და ოხზულებს კომპოზიციურ ქარგას მის ორგველ ამოახვევს, მკითხველი იმ მოვლენებში ძალდაუტანებლად ქვეტრ ქართველ 32-იანელთა ბელსწერასაც და მათი ანდერძის მწრმარწმენებს, თავისუფლებისა და სახელმწიფო დამოუკიდებლობისაკენ სწრაფვას წყურვილავ.

ვასილ ბარნოვის ცხოვრების ქრონიკაში მთელი გვერდები ეძღებება 32-იანელებს და უფალიოდ ამ მონაკვეთს

უკავშირდება სოცეტურად ზაირონის იტალიური დილო-
რები“ - აგრძელებს, აღჩნავებს, მრავალჯერ ნაკადედ გა-
იმდება.

ამასთან, ზაირონის იტალიური თავდადისაველი თავისი
სულიერი მინარისი 1924 წლის ავანტიტასაც გამოცხადუ-
რება.

ზიდ გადებულა 1832 და
1924 წლებს შორის, ის დეკემბე-
რი და ეს ავუსტო-სეტტემბერი
ძალაუნებურად გადაჯტვიან
ერმანეთის მინავანი ძაღვითა
და არართი მსგავსებით, რა-
საც მხოვლ ჯავანიშვილი უტ-
ყვარადაც ამოცნობდა და ან-
დერმადაც დავიკტოვებდა წი-
ნაღმდეგობის მოძრაობის ამ
თრი ნიშანვეტის სულიერ ერ-
თთანობას.

„არსენა მარადელი“ 32-
წელითა ნაწინადისა და მუთქმე-
ლების გადემის ამბებს დოკუ-
მენტური საზუსტით რომ წარ-
მოსახავს, ისეთი ბუნებრივით
მურყნებს 24-ის ტკივილებს, ის-
ტორიული სიმართლის მუცხედა-
გადაკეობებს სრულებით არა
სჭირდება მხატვრული სიმარ-
თისის გამოსახატად. და თუ
თითონ არსენას პორტრეტსა
და თავდადისაველი მქაძვი
წილდაყმედის ზოგრაფიის
ნიშნები შეატებს მწერალს, ეს უკ-
ვე ცალკე სოცეტური ხაზია და
1832 და 1924 წლებს შორის გა-
დებულ ხიდს მხოვლედ ამკეთო-
რებს...

ასე წარუძღვება ოცდარე-
კარიან მხატვანე ქართლისა“
ორკარიანი შესავალი.

ოცდარი რომანი ჰგუობს
რთული ავებულების „პროპედევტკურ ნაწილს“, რომე-
ლიც თავისთავადი კომპოზიციური დანიშნულების გარდა
ეწინახება „ქმე საფანეს“ და განმარტოებულად აღარ ტო-
ვებს რომანთა სერიამი.

საერთოდ კი...
საერთოდ კედეც უნია ეპოქამ თვის შესავალიანად
ოცდართს.

„ზუსტად გამოერა „ოლიდასა“ და „ოდისესა“ აღნაგობა.
ცალკეული რომანი თითო სიმღერის შესატყვისად
წარმოგდა.

თითო რომანი მივქმენა თითო საზოგადოებრივ მოე-
ლენას, თითო წნეომრივ-ეთაქურსა თუ სოციალურ-ფი-
ლოსოფიურ პრიბლემას.

გადაჯეჟენენ ერთიმეთს და ველამ ერთობლივ მე-
ადგინა XX საუკუნის ქართული ეპოსი.

თითონ გულს აქლდა: წიგნერთი ისტორიული ეპიზო-
დი ამოსავსებიაო.

არადა, ვეღარ უზერებდებოდა.
90-იანი წლებსდამ ძალად ამწრადფებოდა დრო, თვე-
ბრედამხვევი რიტმით დაიწრებდა სრბოლის და გამოქლ-
დებოდა მისი მოვლა უცნაურე.
თავს არ დამოგაგდა წნეორი და კედეც ამკვებოდა ამ
გამოცხებულ რიტმს, მაგრამ ზოგორით ავრეული მოე-
ლენა გამოუხატველი რჩებოდა
და ეწინახოდა, რომ ვეღარ ას-
წრებდა საზოგადოებრივ-პო-
ლიტიკურ მოქმენათა ბრუნვა-
ტრიბლსათვის ეკალიმ მყო-
ლასაც და ლიად დაწრეული
ეპიზოდების ამოვსებნაც.

ცალკე რომინად რომ ესახე-
ბოდა „14 აპრილი“, 1978 წლის
ამ ისტორიული დღის მხატ-
ვრული გაახრება, ქართული
ენის კონსტრუქციური უფლება
რომ მუცხეინარწინა, ახლად რიტ-
რისმეტულ სურათად წარუ-
თავდა არტისტულ გადატრია-
ლებას“. ზოგორით სხვა მოე-
ლენაც ასევე სურათებად მიმო-
იფანტებოდა ახლად რომინებში,
მაგრამ უფრო მეტის შეძლება
დადამინის ძალდონენ ავებნატე-
ბოდა.

ჯერ ეწიე ვერ დავჯერებო-
ნის - თავბრუდამხვევი რიტ-
მის ასეთი სულიერი ეწრეგით
აყოლა.

ისე მწერლის გულნაკლე-
ლობის მიუხედავად, საკმაოდ
მტკიცე ხერხმული მოუძოვეპი-
ნა „მხატვანე ქართლისას“ და მე-
რომისის, ტრავინის, სატრისის
სურათები, სტალურ-წომბოვი
არტისტინობით აღბეჭდილი, ფე-
იერეკრულ, შიამხეჭყადე პაწო-
რანად გადაქიმულიყო.

ეახტანე ქელითე ურქედა: ნუ გამოაცალკევებს რომი-
ნებს მუწი მთელი შემოქმევებოდა, ეს ხომ ის ერთიანობაა,
ერთმანეთს რომ ავებს და განსაზღვრევის, და არამარტო
რომინებზე და წოყელებზე, არამედ ეწეებოც და პიქეებოც კი,
ისტორიულს რომ არქმეც და უპირველესად კი წუნენ თანა-
მედროვე ტკივილებს გულსშიბოთ.

როგორც ჯონ გოლსუორთის აფონსიბეტის საგის“
მთარცმწერლის და ამ მხატვრულ სამყაროში დრამედ გათო-
ვითოცნობერებულს, იქნებ ოთარ ჩხუბდის საგაც ამ კომპო-
ზიციური ავებულებით ამტომაც ურწინეო - რომინები და
წოყელები ერთმანეთს შეწაცვლებოდა.

ეს კი არა, ავტრ ეწეებსა და პიქეებსაც ამ ჩარჩოში მოე-
რენდა ადგილს.

პირად საუბარი პირად საუბრად და 1990 წლის 29 დე-
კემბერის დაწრულებულ ესეთია თუ ლიტერატურულ პორ-
ტრეტში „სოცელი ქართლის გულში“ საცქეროდაც განაცხ-
ხადებდა ეახტანე ქელითე თავის შეზედულებას, იქნებ ახ-

ვოცა წერეული
ავტრეკრეცია რომისისა „ნარსინალი“

ლა მარცხ გაიზიაროს, ანდა თითონ თუ არ ამჯობინებს ამგვარ სტრუქტურას, ლიტერატურის მკვლევარებს მაინც წაადგეთ, სხვა თუ არაფერი, გახათვალისწინებლად მაინცო.

მთელი შემოქმედება ამ საოცარი მწერლისა ჩვენი მხარის, ჩვენი ყოფის მხარეზელი მატარებს ნაწინააღმდეგს. და საოცარი სწორედ ის არის, როგორ მოახერხა მწერალმა თავის შემოქმედებაში ავსება თითქმის ყოველი მოვლენა ანუ ყოველი ტრაგიკული ფურცელი ჩვენი ხალხის ცხოვრებისა გასაბჭოების დღიდან. გაბნობი შედგენილი მართალი მატანად ამ დღეებისა ვერ არ არსებობს, და მით უფრო დიდია ფასი თათარ ჩხეიძის მხატვრული მატანისაო, – ამ ზოგად შეფასებას თავისთავად მოადგენება ამ ერთიანობის ერთგვარ გაღარბებულ თუ გაფერწკრილებულად რომ ეძებნებოდა და ერჩივნა თათარ ჩხეიძის ნადვანი ერთი სახელწოდების ქვეშ ხვალა:

ისივე საოცარია, რომ მთელი მდიდარი შემოქმედება მწერლისა – მისი ათეულობით რომანია, სამი წიგნი ნოველებსა, ისტემა, მეზეფარული ჩანაწერებია, რომელთა ცალ-ცეკ ნიგნად გამოცემის დრო ვერ არ დაჰმგვარა, კრატკული თუ პოლემიკური წერილებია – ერთი სატყეობი, გვილაფერი, რაც მწერლის ხელადაც გამოხუდა – ერთიანია, მილიანია, ანუ ერთ დიდ იფასს ემსახურება ავტებს და სრულყოფის ჩვენი დროის იმ მხატვრულ მატანებს. ისივე საგულსხმია, რომ პიესებზე კი, რომელთა დიდი ნაწილი იტორიულად თემაზეა ავტებული, ავტოვე ამ მატანებს ავსებს, რადგან მტყად გამჭივრვალ მეფარული ჩვენი დროის ტრაგიკული მოვლენებს ეხმაიგება. თანაც, ქვეც საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, ეხმაიგება აქტიურად, მეზრძოლი სილისიკეობით*.

თავისთავად საგულსხმო შეზღუდვება, მითუმეტეს, როგვან არსებობს აღვართი კომედიისა* თუ „ფორსაიტების საგის“ კომპოზიციური აღნაგობა, მაგრამ ვერა, ვერ გადაუხვევია თათარ ჩხეიძე პირფახველ განზრახვას, ვერ იგულსხმება ერთიანობაში ამ ყველაფერს – მაშინ ხომ ეგოსის სტრუქტურა დაერღვევია.

კიდეც უნია ეპოქამ თავის შესავლანად ოცდაოთხსა...

ნეტა ულანამ ფოლკნერზე ოცდაოთხისაკენ ზომ არ მიინახეოდა?

ლორდ ბაირონს სწორედ ეს 24 ამოჭროვია გულში და თათარ ჩხეიძე ბოგრაფიული რომანის ერთ პასაჟში შემთხვევით არ გაახაზვალდება ყურადღებას ამ რიტმის სიმბოლიკაზე:

– თითქოს კომპეროსი ევაკერებო, ან თითქოს რადა მოსატანია, სწორედვე კომპეროსი ევაკერებო, და მერცხედი გზა უღვევს დონ ქუანასა, დიდი და ურცული, აღარც კი ეოცა რა მუქედლებო, თითორევე უწუნებს ბაირონი, ოცდაოთხი სიმღერად გაუთივალისწინე (ავტე კომპეროსია), ოცდაოთხი სიმღერაში უნდა ჩამეტყა მთელი ამბავი, აჰ, შედეგამიგარ მეთორმეტესა, და, როგორც ვაჭყობ, ეს მხოლოდ მებაეალი გამოაფისო, ხოლო ეს თუ მებაეალიც, ახი სიმღერებ არ მყოფოა. ასამდე მინც ვერ მიიღვია, – არა, ძალიან ჩამოჩრა, თყესსატებუ შეურფდა, გაფარჩენილა მეჩვიდმეტე სიმღერის ნახვეტიციცა, ხმირად ამას არც მოისხიებენ...

სიმბოლიკა სიმბოლიკად, კომპოზიციური ქარვა კი დიპრემეს ლოგის ირგვლივია გაიშლილი, აქ ტრიალებს განსაკუთრებული სიმღერით თავისუფლებისა და ნაწინააღმდეგობის სული, ავტად გაფრევს მთელ იტალიას და აჯანყებს ციციხელი აქვან უნდა ავიზიზიდე... და მარცხით რომ დასრულდება დამოუკიდებლობის აღდგენის ეს მცდელობა, კიდეც გამოყრდნობა დიპრემეს ლოგა.

ერთდროს სიხლხასეც, მღვდელურ გარემო მღვდლურ აზრდობა საუფლოდ გადაიტყვია.

ვინ დაეზერტებია, ვის ცინე რგებია, ვის გაუსწრია, თითონ დიპრემეს კი გული გასკდომია.

მხოლოდ ვინწერეო მონტი გაფარჩენილა, ისდა დაბორიალობს ლა-სკალას მოღუმულ ღერუფენებში, ზანდისან დიპრემეს ლოგასაც გამოაფისო და ნელ-ნელა მიზრავს, ეთომდა არაფერ მეთოქსო, და გაუყვება მალანის ჩანბნულზეც ქურქს.

– გაუყვარება და უკვორდა, ანთუ რატომ არ დააბატონებდნენ ამასაცა, ანთუ რად არ გასკდომია გული, ანთუ ბრმა ტყვია რად არ მოხვედროდა, უკვორდა და ვერ ამოხბნა, ვის უფრო მწარე ზვედრი რგებოდა.

მონტის ბედისწერაში საკუთარი განცდებზეც შეერია მწერალს.

რაც მხოლოდ ვეახიხილესათვის სასაფლაოზე ცხოვრებას ვაიკოვოდა, ოთარ ჩხეიძისათვის ქორისაგან დარბეულ-ჩამოშლილ ბუფის დამგანებული ლოგა გახლდალ, თავისუფლებისა და სხვა ამაღლებული იფაიების, კულტურის, საზოგადოებრივი ყოფის შუაგულად და უკეთესი მერისის ფერტად რომ დასახლეო და... უკვე აღარც განსხეუდებოდა სასაფლაოსაკან.

მონტი იქ მუქყრებდა გამოცარილებულ, დაყრუებულ ფიგურებებსა.

ოთარ ჩხეიძე აქ ვერ შეპაუვებოდა სულიერების ნამთერბის ხილვას და მათ ხელახლად აღდგენის ოცნებობდა.

და ვერც ვაჭყორებია დაფორა – მასაც რომ ამ ამატორებდნენ, არც გული გასკდომია და არც ბრმა ტყვია მოხვედროდა.

თუმც ესეც საკითხავია, ვის უფრო მწარე ზვედრი რგებოდა.

მოამიჯებს ვინწერეო მონტი მალანის ქურქებში და მოპყვება კარზონარების სუნთქვა, და კიდეც – 1832-ისა და 1924-ის: ეს უკვე ქართულ ენობრივ გარემოში გადმოსახლებულს.

სვედიანია, ძალან სვედიანი ფინალური სურათი, მგვრამ იმდენია და მწერობით ვაესებს ბაირონის იტალიური ფლორენის* დაფუზომინებელი, თავისუფლების მახებენელი სკოლა და დიპრემეს ავარქმინელი ლოგისაგან გამოწვეულ ტკივლის ძალაუნებურად გაახაზიონსებს ერთი შეგონება *თედორედან*:

– ტამარი იყის, მლოციველები გამომინდებანო...

... სვეტი ზამომდგარიო აღაზნის ელზელ, სხროლი ჩქერებში ვახვეულოყო არე-მადამო, მდინარე თავის შუქს მოაბრიალებდა და ერთი მზესავით აღავერდის ტყამარც... მზესავით ერთო..

ჩაქმულ ნარსულსაც უნდა გადაელებოდა ეს სხივები, უარცხად ჩაქმულ თანადროლობასაც და გუგრღვია მოაფლის ნყუფილი, თორც ისე რა მუქვანა გახლდათ შუქის ზღვაში მოტორტმანე აღაზნის ეველო...

თათია ჯგუშია

ანანსლეთი ლაკო თათაშელის სულისა

ელსაფენებში მტრედი გახლართულიყო, ცალი ფრთით ეკადა, სადაცა ჩამოვარდებოდა... მაცხოვრის ქარის ტყელისა შემოეჩვენნენ. აღბათ ურთი მათვანია, ნაშინი გუშებით დაუტყვა და... ურთხანს ეუყვრე, შერე გზას გაეჩუდე.

- ამ აღმართს ავივლით და ტაძარიც გამოვწნდება
- ... ნუხელ „პორიაცს“ მოვრჩი.

- მურამდრედე?
- არ ეციე, ყველა ჯერზე ერთხარად ახალია წებთვისა! - ეიცე, რომ ახლა დაიწყება დიუსრულეგელი და ზღაპრის მსგავსი ამბავი სიკეთესა და ზოროტებაზე, ურთგულებასა და სიყრუეზე... -

- „მომკვეთით თავი და შეშობატარით მილად საქართველო“, - ლეყო თათაშელის სიტყვები გაუხსნებ, ნანაკითხობის მტიციებულედა.

- ეპოქის გამოჩენული ქმნილება და ზოგადად შედევრი გოველითის სიცილება თანადროულობის ჩარჩოს და ანშოში კი არ იცეკება წარსულზე დაწეროლი, ახალი დროების საძიებლად და საპოვნელად განაწარმის მკოთხეელს, მის ფანტაზიამ, მის ცხოვრებაში სახლდება და ძალაუნებურად იჩენს შემკვიდრებას.

- მართალი ხარ, ბასიათები არ იცელებიან, მკორდებოან ხასიათები, რა თქმა უნდა, დროის ყველა აუტოლებელი წინნის გათვალისწინებით.

- რეპრესიების ხანა ჩამთავრდა თუ არა, ფლის ხანითაღებუ გამოყოფა ამ ეპოქისთვის საშიშ დამნაშავეთა ტომი, კასტა. მათი ნაწარმოებების რიცხ. საშიშ და საფრთხილი ნიშნად ითვლებოდა „პორიაცე“. თავიონ ღირებულეების, პაროქრული ინტერესების, ერთდგარი სამხლებების, პერსონაჟთა ხასიათების გამო. მგავლითად, ლეყო თათაშელი. ურთი მუხეფით, ბავთა, შუოთისთავი, ტრაბახა, ურემი და ყველასთვის არასასურველი სტუმარა. თავისი სახელისა და პიროვნების ხშირა ხაზგასმა ნიშანებზედებულ და გამაღიზიანებელიცაა. შერე ზედები, რომ ყველაფერი ეს ერთგვარა ნიღაბა, ტალახში ამოსერელი და დამამბებელი ფარდა, რომელსაც მხოლოდ იმისთვის ამოვფარება ხოლმე ეს პერსონაჟი, რომ ყველასთან არ იყოს, არ აირეკლოს მასის სახე, განმეორებადი, ყველაში ერთხარად, ურთი დროით ჩადებული აზროვნება, შეხედულეებები, ზოგადად, ფსიქოლოგია. ჩვენთვის კარგად ცნობილი ლიტერატურული გმირები დღესაც დაიარებიან

გიორგი ბუჯია

შენს გარემო, პოემა და ზღლის ჩაქლება უნდა მხოლოდ... გიორგი ბუჯიას იცნობ?

- არა.

- თი, ახლა ვნახათ, აღბათ, ტაძარი... სტიქარისანია. თავიდან ზეიად კვარაცხელიამ და ჯაბა გურსამაშამ ამოიცნეს მისხი ლეყო თათაშელის კვალი.

- ეს უცხო არავისთვისაა, იციან ხოლმე შეგობრობაში შეხუზრება და რამზე კონოფილში-ბან ან ნანარმოებთან პერსონაჟის ემწმინათ გაიფიქრება.

- არა, გიორგის თვისებებში ძალდატანებლად, თავისთავად, ბუნებრივად არის გადმოსაკეთრებული ლეყო თათაშელის ხასიათი. ირეთავე ვთქვით, კატეგორიული, ენოციების დაფარვა რომ უქონს... -

- ქეთფის მოფარულიც არის აღბათ.

- რა თქმა უნდა, როგორც კოლორიტის ბუნებისთვისაა დამახასიათებელი... ორიგინალურ სადღეგრძელოების სარწევს გააფხედავს ხოლმე. დაქებულს, კარგად მკურნავს დროსა და სიტუაციას, თამაშობს ვერ შესაფაჩებ, თვარებს, თუშვა რა გამოდის, ისე ეცილება ხოლმე სადღეგრძელოებში, რომ ბოლოს თვითონ ხდება თამადა. ქართული მუფელების სადღეგრძელო უყვარს ყველაზე მეტად. ურთხელ, ვაკეში მეტისმეტად გააფარაქნულ ხალხთან სურფანზე ქართველი მუფეების სადღეგრძელო უთქვამს და, მოყვარებული სოციალ-ქილის მოუხედავად, ბოლომდე დაუცლდა სასმისი. დებოშს რომ აწეებს ხოლმე, მენ მამან უნდა ნახო.

- ლეკოსათი, არა?
- ზუსტად!... „ეუფით ქეას ვასროლინებ“, „ტალახში ამოვანგაღებ“ და მსგავსი ფრაზები... თან ისეთი ურთგულია, საოცრად კეთილი, არ მოგატოვებს, ზღის არ ვაგვიშვებს, თუნდაც ვთავად დაფიქრება, ოღონდ შერ იფიქრავდ... მოხონებს რომ დინახავს სადმე, ისე გაფიქრებს ხოლმე თვარს - მოწონებსაცა გამოხატავს და იმ ფერმერულ მურსაც, თვითონ რომ ეახიან... ჩონხის ჩაქმა რომ სანატრელი გაუხედავა კაცს და ვერ იცეკვას, უქონლობის გამო, ამაზე რაღას იტყვი?

- არ ეციე.

... ტაძარი გიორგის ნახვა ვამწეღდა. უკან რომ ებრუნდებოდით, გზის ვადამით შეენიშნეთ. ზეღში მკვდარი მტრედი ექონა, ელსაფენების გახედავად ხოლმე და იმუქრებოდა: „არ შევარჩენ, ტალახში ამოვანგაღე! კუდიო ქეას ვასროლინებ.“

ვახილე კიკნაძე

ოთარ ჩხეიძის გახსენება

ერთი დიდი სიამოვნება იყო ოთარ ჩხეიძისთან ყოველი შეხვედრა. ფართო გრუნდისაგან ერთად ჰქონდა ადამიანური ხმალი. იყო უზალო, მის გვერდით თავი სულელად გრძნობდი თავს. რაღაც გულუკაცური სისხდავე ჰქონდა, ყოველ შეხვედრასზე ისე მესაუბრებოდა, თითქოს მისი ტლიე ვიყავი. ხშირად ვხვდებოდით კულტურის სამინისტროში, სადაც ვმუშაობდი და საქმიანი ურთიერთობა მქონდა დრამატურგებთან. ოთარ ჩხეიძე უკვე აღარებული მწერალი იყო და მეუბანო კამბის მიხედვით მისი დისიდენტური აზროვნება, რომელსაც ვერ ვხვდებოდა ორთოდოქსული კრიტიკა. ოფიციალურ კულტურის ეჭვს თვითონ უფროებდა მის არაიდურ ნაწარმოებებს და არასაბჭოურ პოეზიას. მაშინ კულტურის სამინისტრო ერთგვარი განცალკევებული ოაზისი იყო, სადაც „ლიბერალიზმი“ თავისუფლად აზროვნებდნენ. უფრო მეტიც, კულტურის სამინისტროს ნამდვილი დისიდენტური აზროვნების ბუდე იყო, როცა სამინისტროს სათავეში ედგა დიდი კომპიუტორი ოთარ თავთაქიშვილი. ამიტომ ბ-ნ ოთარ ჩხეიძე თანამოხრებულს შორის თავს უფროც გრძნობდა. არადერი არ იყო ჩვენს შორის დაფარული, გულანდობლობისა და ნდობის პირობებში ჩვენი საერთო საზრუნავი იყო, როცა ვინც სიმართლე გაავტვანდა სცენაზე.

ბ-ნ ოთარის ყველა პიესა სიმართლეს ქადაგებდა და ამიტომ ცენზურასთან პრობლემები გვქონდა ხოლმე. თეატრების ბელმდგანელები ყოველთვის მხოვდნენ, თუ რომელ პიესას გაეუწევდა რეკომენდაცია. რაკი სამინისტროში ვმუშაობდი, ჩემი რეკომენდაცია მითითი ერთგვარ მებაშირდის როლსაც ასრულებდა. უფრო მეტ ნდობას იმსახურებდა, ვიდრე ჩემი თეატრმცოდნეობითი პროფესიული აზრი.

ერთხელ რეჟისორმა ანზორ ქუთათელაძემ მიითხრა: რაღაც გაბეჭდილი პიესის დაფგმა მინდა სოხუმის თეატრში, რას მაჩრებ, რა არის ახალი?

– გაბეჭდილი აგერ, ოთარ ჩხეიძის პიესაა „ქველი რომანსები“, მაგრამ ჯერ მთავლიტის ნებართვა არა გვაქვს— ორი დღის შემდეგ ანზორი შეუხანება, რომ პიესაზე მუშაობის დარგებს და ამასობაში დაფგმის ნებართვა მოვაქა... დაინყე – ვთხარი მე და ამით პიესას სამინისტროს ვიზა მივეცი. თითქოს ყველაფერი მარტივად გადამწყდა. ვავიდა დრო. მთავლიტი პასუხს აგვიანებდა, თეატრში რეპეტაციები მიდიოდა. ანზორი ზემი იმედით პიესაზე დამბეჭდებულს მუშაობდა. ყოველი შეხვედრის დროს ბ-ნი ოთარი მეკითხოვდა: სოხუმთან რა ისმის ახალი?

– კარგი ამბებია, – ვახალისებდი ბ-ნ ოთარს.
– ბ-ნი ოთარი ყოველი პიესის დაფგმის შემდეგ მსთვის ჩვეული ვტულუხობით მიდიდა სულხანს თეატრში. ეს თავისებური რიტუალი იყო.

მაშინ საბჭოური ცენზურა თითქოს ჩათვლენილი კი იყო, მაგრამ ძალით არ ვინა. თუ საქმე საქმეზე მიდგებოდა, ფუტკივარ თავს არავინ არ აიტკივებდა.

სოხუმთან მოვეუკავს ანზორი და მფრთხილებს, რომ თუ მთავლიტის მიერ ბეჭედისაშული პიესის ეგზემპლარი სახნარად არ გამოიგზავნება, აერეპეტაციებს მიჩრებენო. აუხანჯათის კულტურის სამინისტრო კატეგორულად მოითხოვს ნებართვას. ანზორი ძალიან შემწოთებული იყო. დავამსოვდე და იმავე დღეს დავეუკავრდი მთავლიტს.

ამ პიესის დაფგმის ნებართვას ვერ მოგვებო, უნდა გაასწროთო, – მამასუხეს მთავლიტადან, რა არ ვთხარი, მაგრამ არაფერმა არ გაქრა. შევეუკობინე ბ-ნ ოთარს. მეორე დღეს სამინისტროში შევედიო. ესენი ჩვენს პიესას ასე აველიედ რომ არ მისცემდნენ დაფგმის ნებართვას, ეს მე ნინანარ ვიცოდი, რაო, რას გვედავებინა?...
– ფინალი უნდა შეიცვალოს, არ შეიძლება საბჭოთა ადამიანი თავს იკლავდესო, მე ხანჯავსით და თან ღიმილით ვუთხარი ბ-ნ ოთარს.

– ეხათ, მაგას არ შეეცვლი, – თქვა კატეგორიულად. მეორე ჩემი მმთილი სახე და რაღაც ხანჯავსით თვითდაჯერება რომ დაინახა, ჩამკითხა: ვტყუობა, მუნ რაღაც მოთფრევე, თუ დაგყუარდეს...
– მთავარი პიესის ნებართვას ბეჭედი დაუსვან. როგორც ჩანს, აუხანჯათის კულტურის სამინისტრომ ატენა განგება, სოხუმის ქართულ თეატრში უნებართოდ იდგმება ანტისაბჭოთა პიესათ.

– ვახანჯავს საქმის კურსითა?
– იცის ვახანჯენი, ველამსავე მე და თქვენ უნდა ნავიდე მთავლიტში...
– ნავიდეო, მაგრამ არაფერს არ შეეცვლი.

ესაბეჭდე ქველი ხელისუფლების სამმართველო უფროსი იყო, ოთარის მეგობარი და კეთილმოსურნი, ძალიან უნდოდა, რომ ნებართვა მიგველი, მაგრამ იცოდა ოთარის უკომპრომიზო ხასიათი და ცოტა უიმედოდ იყო განწყობილი. მთელი დამე ვფიქრობდი, როგორ მომეცედა ორი კურდელი, – პიესის დაფგმის ნებართვა მიგველი და სექტაკალი არ დაზარალებულიყო. საქირი იყო რაღაც რისკიცა და „ემსკიპობა“.

მეორე დღეს მთავლიტი ნაყედი მე და ბ-ნი ოთარი. კაბრეტში შესვლის წინ ბ-ნ ოთარს ვთხოვე, ნებართვას მივიღებო, თუ თქვენ ნინანდმეგობას არ გამოხედი. ბოლო და ბოლოს, პიესა თქვენია და თუ ჩასწორება არ მოგვრწინებია, არ დაიდგმება. ისედაც არ გვაძლიერნ ნებართვას, გავრისკოთ.

– მენ რაღაცას არტისტობ, –თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა და ამ დროს ცენზორის კაბრეტის კართან შეეჩრდიო.

ბ-ნ ოთარს მკლავში ხელი გაეფარე და ღიმილით ვეჩრდილე: საბჭოთა ახალგაზრდა თავს კი არ იკლავს, ფეხი დაუცვდა და წვალში ჩავარდა...
ბ-ნმა ოთარმა გაოცებით, ოდნავ გაღიმებულმა შემომხედა და უარყოფის ნიშნად თავი გააქანა, – არ შეიძლება.

ასე ეწერება პიესის რეზიუმეში, ამით პიესის დაფგმის ნებართვა მივიღეთ, რეჟისორებმა კი როგორც უნდათ ისე დაფგან, მთავლიტის რა ბრალი ოქნება? ოთარის პა-

სუსტაც აღარ დავულოდე. კაბინეტის კარი შევაღე.

დიდი პატრონი მიღლი ბ-ნი ოთარი ქალბატონმა. ბ-ნი ოთარის პიესის პოლო გვერდი გადავძალა.

- საბჭოთა ახალგაზრდა თავს იხრჩობს წყაღში, მიზეზი ჩვენივე სულერიოა, პიესის დადგმის ნებათაღეს ვერ მოვცემთ, - თქვა და მე შემომხედა, რადგან ჩვენ ტელეფონით უკვე ნაკამათებული ვიყავით.

- ხეივანზე უნდა ვაღწიოთ თქვენი ნებათაღეს შესახებ, თანახმა ვართ შეიცვალოს ისე, რომ ვითომ გმირს ვუბნა დავუდა, შეგნებულად კი არ იხრჩობს თავს. რეჟისორებს ფანტაზიის ამბები ხომ იცით ქ-ნო, შეიძლება მამულეოდ გადახატონ და ამოყვანონ გმირი, მაგრამ თქვენ რეჟისორულად გადაწყვეტაზე მახებს ხომ არ ავებით, თქვენივე ტექსტია მთავარი, - ვუთხარი და იმის შიშით, რომ ბ-ნი ოთარი თვინი ხელით არ ჩასაწრებდა, ლბობით, ვითომ დიდ პატრება უცემდი ცენზორის აზრს, ქ-ნს მივანოდე კლამი - შევატანინე ორსატყუიანი ცელილები.

ცენზორმა უფროდამ ამოიღო ბეჭედი და პიესის თავფურცელს დაარტყა. ბ-ნი ოთარი მშვიდობიანი იყო, უცხოედი, რომ შენდობდა, მაგრამ მაინც გაოცებულ იყო მოკრულად, ხმა არ ამოუღია, არ გამაწილა, ბეჭედ-ფარტყალები პიესას დავაღე ხელი, დიდი მადლობა გადავუხადე ცენზორს და კარისაკენ წავიდე, ბ-ნი ოთარი გამოვიხედა ქალბატონს და, როცა ოთახიდან გავიქედი, გამაწერა და მითხრა: - ეს არა ტენი, ეტყობა ვახტანგაც ურევია ამ საქმეში. ისე უცნაური ამბები კი არის, საბჭოთა საზოგადოების წარმომადგენლები ათასგვარი ხრიკებით, ხერხებით ებრძვიან საბჭოთა ცენზურას... ა, როგორია? მაგრამ ავხატეთის საზოგადოების წარმომადგენელი სცენაზე არამ სხვადასხვა? ყველაფერი ანხორს დაბრუნდება, არა?..

პიესის დადგმა ნებადართულია, დანარჩენი ავხატებს აღარ ანტერეზებო, დავამშვიდე ბ-ნი ოთარი, რადგან ვიგრძენი, რომ რეჟისორის „თვინებობა“ ავიტუნდება. მან უკვე იცოდა, რომ ანხორ ქუთათელაძე ბ-ნი ოთარის პიესის პირველ ვარიანტს დადგამდა.

სწორედ ამ სტორიას გულსხმობდა ბ-ნი ოთარი, როცა ხედავს შესახებ დანერგო ერთი პატარა ნერილი ვარიანტი და ეს შემთხვევა, არა ახე დეტალურად, და იქვე აღნიშნა, დანარჩენს ანხორ ქუთათელაძეს იუბილზე ვიტყვი.

ანხორ ქუთათელაძის იუბილზე კი აღარ შევხედა. ეს ამბავიც ასე დეტალურად ამიტომ გავიხსენე.

ბ-ნი ოთარის თითქმის ყველა პიესის დადგმა ზიდათაინი იყო ამ საზოგადოებრივი მნიშვნელობისა. შემოხვედითი არ არის, რომ ახალციხეში პროფესიული თეატრის აღორძინების დასაწყისი მისი პიესის („თედორე“) სახელთან არის დაკავშირებული. ზედმა მარტენმა, რომ ამ თეატრის განახლების ისტორიაში დიდი მონაწილეობა მივიღე, მინდა აქვე

გულახდილად გავიხსენო, რითაც დანხორ ახალციხის თეატრის აღდგენის მიზლი ისტორია. ახალციხეში სახელმწიფო თეატრი 1946 წელს დაიხსნა.

როცა კულტურის სამინისტრომ ემუშაობდა, ახალციხიდან ნერილი მოვიდა მინისტრის, ბ-ნი ოთარ თაქთაქაძის ვილას სახელზე. ნერილს სამი თეატრი ზომიერი ეროვნების კაცი აწერდა ხელს. სომხური თეატრის გახსნას თხოულობდნენ. ამასთან დაკავშირებით შევეხედი ბ-ნი ოთარს. მინისტრი არამარტო დიდი კომპოზიტორი იყო, არამედ დიდი პატრიოტი და საზოგადო მოღვაწე. თითქმის პარადოქსია, მაგრამ მაშინ, საბჭოთა იმპერიის წლებში ქართველებში პატრიოტიზმის გრძობა უფრო გამაძვირებელი იყო, ვიდრე დღეს არის. „მოყვარე მტრის“ ფაქტორი უფრო მეტად მუშავებდა

ჩვენს პატრიოტულ გრძობებს, ჩვენს ემოციებს. დღეს თითქმის უკვე, რისთვისაც ვიბრძოდით, მივანდელი იმის, მეტი რაღა გვირდა?

აკი პოეზიიდანაც თითქმის გაქრა პატრიოტული თემა... განვლდა ემოციები, თითქმის სრულიად გული, ცხელი გული გაცივდა?..

ოთარ თაქთაქაძე აღნიშნა ახალციხეში ქართული თეატრის გახსნის დედი. მე მილიანად ჩავერთე ორგანიზაციულ საქმიანობაში, უპირატესად კი თბილისიდან ახალციხეში ახალგაზრდა მახათბია წასულს და მათი რეჟისორის მოძიების პრობლემა იყო გადასაჭრელი. იმ დროს თეატრალურ ინსტიტუტში მახათბია ვკუფუს უკუთხავდა ქართული თეატრის ისტორიის კურსს. მიღელი წელი ფსიქოლოგიურად ისე მოეპზა ახალგაზრდები, რომ ისინი მარტლად პატრიოტული გრძობით გამოსსყვარდნენ, მე მათ გავუვლიე და გავუცნობიერე ის, რაც ბუნებრივად შეეძინათ. მიღელი ვკუფი დათაინმა ახალციხეში წასულას. იმ დროს ნანა დემეტრაშვილი გორის თეატრში მუშაობდა, ჩავედი გორში, მოვილაპარაკე ნანას და ამ პატრიოტული საქმის მეთაურობაც თავა. თეატრის გახსნისათვის საჭირო იყო შიდალი მოჭაქობიერი მრწამსის, მადლზნეობრივი ახალგაზრდების განწყობილების თანხმევი პიესის შერჩევა.

ასე ბუნებრივად და დღევანდლად გახდა ოთარ ჩხეიძის „თედორე“ თეატრის განახლების წინამძღვარი. ეს მოხდა 1967 წლის 23 თებერვალს, შემთხვევითი არც ის იყო, რომ სპექტაკლის მუსიკა ეკუთვნოდა ოთარ თაქთაქაძის.

„თედორეს“ დადგმით გახარებული იყო პავლე ინგოროცა. პიესისტურ სახელმწიფოში სასულიერო პირზე, ზნეობრივ გმირზე დაიდგა სპექტაკლი. ბ-ნი პავლე, როგორც ჩემოდა, მრავალმნიშვნელოვან მითხრა: ეასო, ფანტასტიკური ამბები ხდება... მდევლად თედორეზე იდგმება...

გაიხდა დრო. რაღაც საქმეზე შევედი ვახტანგ ქულიძის კაბინეტში. ბ-ნი ოთარი იქ იყო. ვსაუბრებო ამ მოსახე და იმ მოთის ამბებზე, დრო შეუქმნევლად გავიდა

- ხომ არ გავგველო სადმე? - იკითხა ბ-ნმა თათარმა. უცებ ვერ მოხვდით სად უნდა გავგველო, ვახტანგ ტელიძემ თანხმობა მისცა.

- მაშინ ნუღა ეცევიანებო, - თქვა ბ-ნმა თათარმა და სკამიდან წამოდგა.

- სად მივდივართ?
- შენ გვეკიდებება, სადმე, თითო ჭიჭით დავილოცოთ.
- სურენასთან, სანაპიროზე, - ვთქვი და წავადით.

სურენასთან ბშირად დაედიოდით მეგობრები და ამტკობ ავირნივ, მაგრამ ფული იმდენი არ მქონდა, ჩემთვის საღვარულ ადამიანებს რომ გავუბნებებოდი, არადა კარგი მომენტია იყო თავის გამოსაჩენად.

მეგვიერთო სურენა გაიმხილა, ბ-ნს თათარი ყოველთვის ხელგამძლიერ მასპინძელი იყო და იმ დღესაც კარგად გუი-მასპინძლა. მეუფეთქიკელი, მე განსაკუთრებით ადრე მო-მეკოდა, სურენაზე ისეთი გულახდილობის გამოხატვის სუ-ღვედდა, რომ ვერ მოვიხსენებ და ერთი ჩემი შონადგობის-დროინდელი შემთხვევა გავხსენებ, თითქმის აღსაზრბისა-ეთი მონდობა მუთქვა, რაღაც ტვინითიანი წანა, როცა ბ-ნი თათარს ეხედებოდა ხოლმე, მინდობდა ახლა ეს ტვინიანი მომხსენადა. თითქმის ოდესღაც რაღაც დანამაული მქონ-და წადენილი ბ-ნს თათარს ნინამე. უცებ ჭიჭის დაეცა და ხელი, არ დაველოდე ახალ სადღეგრძელოს და რაღაც მათ-ტეტკურად, შრავალშიმდგენივინად ვთქვი მე მინდა რე-ბა მასწავლებლების სადღეგრძელო დაედიოთ. მე ძალიან ძქვიანი და კვილი მასწავლებელი დედა იოსელიანი რომ არ მყოლოდა, დღეს აქ, ამ სურენაზე არ ვქმნებოდი, დედა ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელი იყო.

სადღეგრძელოს ერთხმად დაუტყრეს მხარი, მაგრამ ჩემთვის ეს არ იყო მთავარი. რას იხილებოდა ადელ, სიტყ-ვედა მე ვაგაგრძელებდი სკოლაში სწავლის დროს რაოდენი ვაზუსტომა პატარ-პატარა წერილებს ვუჭრებდი, ჩემი მას-წავლებელი მაქვდა და მათეზებდა, რათა მეტა დამეწერა, უფრო გაბედულად, უფრო კრიტიკულად. ერთ დღეს აე-დექი და თქვენს რომანს „ტრინის ხილს“ ჩავუფრე და დაეწე-რე წერილი. შესავალში ბევრი კარგი სიტყვა ვთქვა, ეპქე რომანი, ნამდვილი ცოცხალი ადამიანები არიან, დედა სი-მართლთა გამომხატული-მუთქვა, მაგრამ ამ ქების გამო წე-რალი არ იყო „მკვარი“, ამტკობ სიტყვების ბშირი გამოე-რებების ნინამდმდე დაეწერე მკაცრად. ამოეკრიფე ერ-თი და იგივე სიტყვები. ზუსტად აღარ მახსოვს, კონკრე-ტულად რომელი სიტყვები ამოვლე, მაგრამ, ჩემი აზრით, წერილი მართლაც „მკვარი“ გამოიწვიდა.

- ნავაკითხე ჩემს მასწავლებელს.
- რას აპირებო, - მკითხა მშვიდად.
- თბილისში უნდა გვაეგზავნო, - ლიტერატურულ გა-ზეთში“ დასაბჭედავ.
- „სუსტი“ წერილი არ გავ ზავნო.
- ძალიან მიყვარდა ჩემი მასწავლებელი, შვილივით მზრდიდა, მაგრამ შეწყვირა, მე მცვარა „მკვარი“ წერილი დაეწერე, ის კი მეუბნება, სუსტიაო. დაიკობუნ.
- რატომ არის სუსტი? - ვკითხე განანდგენიული ადა-მიანის კოლდით.
- დაუსაბუთებელი ვინება არ ნიშნავს „მკვარ“ კრიტიკ-ის. წერილის შესავალში ცხოვრების სინამდვილეოთ ახა-ხელი, ცოცხალი ადამიანები არიანო გამომხატული, მერე

მთელი სტატია მოქმედები სხვადასხვა გვერდებთან ამოკრულივით ერისა და იმავე სიტყვებს. თუ ნამდვილი ცხოვრება ასახული და ცოცხალი ადამიანები არიან და-ხატულნი, მწერალს რაღას კრწი?

- ბატონო თათარ, სულ მინდობდა ეს ამბავი თქვენთვის მუთქვა...

- აი, როდის დაგინცია ჩემი ვაცნობა, - თქვა და გადამ-კოცნა.

შევეთ ამოცნუნებულე.

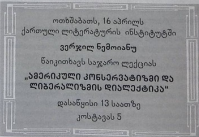
- „ტრინის ხილი“ ბავშვისათვის რთული ნასაკითხი რი-მანია. რამ ნავაკითხა, -ლიბოლით დაუშატა და მრტებზე ზე-ლი მომხვია.

ბედნიერი დღე იყო ის დღე.

სამიწვიე მუხანომხვ განწყობაზე ვიყავით. კარგად მოუღებინებდა. მაშინ რეპრესიების შესახებ ბევრი რამ არ იყო ცნობილი. „სუსტს“ არქივი დახურული იყო. ამტკობ ბშირად ფოლკლორითი ვრცელებებოდა სხვადასხვა ამ-ბები. მახსოვს, ბ-ნმა თათარმა გაახსენა რაღაც მითის მსგავსი ამბავი: კონსტანტინე გამსახურდიას შესახებ. როცა 1937 წელს მასობრივად იჭრდნენ ხალხს, კონსტან-ტინე გამსახურდიას შავი ჩოხა ჩაუცვია და რუსთაველის პროსპექტზე ვაუსვირონ-გამოსვირონებია ღემონსტრაცი-ულად. ბერისას მამიფე მუტკელი ეს ამბავი და გამსახურ-დიასათვის ეითომ მუთქვივალის: სულ ტყუილად ჩაუცვია შავი ჩოხა, რას გოლოვსო, მაგას უნდა დაეჭიად და გმი-რად იქცეს, გადაეცეთო, რომ არ გამოევა ვინობია, არ და-ვიჭერო.

ზედად გამსახურდიას პრეზიდენტობის დროს გაიხსნა „სუსტის“ არქივი, მეც მომეცა საშუალება ჩამეხედა იმ ჯო-ჯობიში. ძირითადად თეატრის მოქმედების საკითხებს ვიკვლევდი, მაინტერესებდა კონსტანტინე გამსახურდიას შესახებაც, მაგრამ მისი საქმის მასალები გიტანილი აღ-მოჩნდა. ს. ახმეტელის საქმეში კი ბევრჯერ არის მოხსენი-ებული, როგორც ნაციონალისტი და „კავკასიური გენის“ განსაკუთრებულობის იდეის დამცველი ახმეტელითნ ერ-თად. მას დასაბჭედ სახეებით საკმარისი მასალა იყო კიდევ კარგი, რომ გადარჩა. რა თქმა უნდა, ბერისას ნების ვარემე ვერ გადავრბობოდა.

თათარ ჩემებში კრისტალივით სუფთად გამაპატარა თა-ვისი ბოგრადია ურთულესი ეპოქისა.

ოთარ ჩხეიძე

რას აპხირავოდა ფილდინგი რჩარდსონს

რჩარდსონთან ფილდინგის პოლემიკის მიზეზებს შევსრულებთ უნიტებს იმას იდეურ მუხებზე და განსხვავებულობაში, დამარისპირებაში და სხვა; უნიტებს და პოლემებს, ამტკიცებენ, ასახულებენ ფილდინგის ბევრი რამ დაუნერვია, – რომანები, პიესები, პუბლიცისტური წერილები, სხვადასხვა დროს დაუნერვია, სხვადასხვემისათვის უთმეუნიება თუ ბევრნაირი სერვის გამოუყენება და მწიფე არ არის ცალკეული ციტატების ამოკრება იმ უამრავსა და უამრავნაირად ნათქვამიდან, ისე ამოკრება და შეკონინება, როგორც მოსურვებ; ამტკიცებენ არც იმისი მწიფეობა, თუ ნინასნარ აციკატებ ამ აზრსა.

ნინასნარ აციკატება კი აუღლებელი უდება, იმას გამო, თითქოს ლიტერატურის ისტორია მხოლოდამხოლოდ იდეური ბრძოლების ისტორია იყოს, მავაგებდნენ იმას, თითქოს ფილოსოფიის ისტორია მხოლოდამხოლოდ და ვარდაუვალად იყოს ბრძოლა მატერიალიზმსა და იდეალიზმს შორისა. ამის მიზანძიება და შექანსტორი გადატანო ლიტერატურის ისტორიაში, ბევრი რამ იმედა და ციამზირები მუფასებდნენ ბევრ რამესა. საამისო თვალსაზრისი მავალითსათვის გამოხდებდა თუფდაც ის დიდი და ცბიერი პოლემიკა, რაც გაუმართა ფილდინგმა რჩარდსონსა.

პოლემიკა დაწყო რომანისა „ჯოზეფ ედვარსი“, ეს რომანი დასწერა ფილდინგმა რჩარდსონის „პამელა“ გამსაქებულადა. მაგრამ ფილდინგამდის სხვაც ბევრი უნიტე გამოკვამათა რჩარდსონსა. დანერვა მავალითად: „ტანკისხული პამელა“, „ქუმწარტი ანტიპამელა“, „პამელა ანუ მწვენიერი მატყურა“, „პოლოფია მისის პამელა ედვარსისა“ და სხვა. ამ ნანარმოებთა ავტორებს არ მოსწონებდა რჩარდსონის „პამელა ანუ დაჯილდოებული სიყვით“, და სასაცილოდ გაუბნაოთ პამელას კეთილშობილუბა ამ ძალიან მკაცრად, მეტისმეტად მრისხანედ დასხმან თავსა. თავისთავად ეს ნანარმოები მსატყურად დად ღირებულებას არ შეიკავენ, თუ ვადარებინდნენ ლიტერატურის ისტორიაში, ვადარებინდნენ მხოლოდ იმბროსა, რჩარდსონს რომ გამოსდავებთა და ამის გამოც მათი უკრული ანალიზი საჭიროებს არ მოთხოვს. ერთი რამ მინიფ ავლანამავაია, ფილდინგე იმით სინაბრებს, ფილდინგსაც არ მოსწონს, მეტისმეტად და უღერესად არ მოსწონს ანეთი ხანაიათ, ანეთი საქციელი, პამელამ რომ გაამოინდა და რჩარდსონს რომ აღტაცებულა. რჩარდსონის აღტაცება იმდენი არაფერი, ავტორს მოუტყუებენ, აღტაცებული რომ იყვეს თავისი გმირისა, მხოლოდ ავტორით რომ შეუფოსახდებრბოდეს ეს აღტაცება, მაგრამ მოუტყუებელი ხედავთ თუ აიყოლა მკითხველი, თუ მოურია მკითხველსა და გაიტაცვა სადღაც ასეთი მხრისა, სასწრეელი რომ არ არის. აქ თითქოს ისეთი მსხრისათან

მივდივართ, იდეურობაზე რომ უნდა წამოვარდეს ლამარაკი, მაგრამ მე სხვა რამის დამტკიცება მინდა და არც ისეთ რამეს მივარებენ, რაც თითქოს მე შეინააღმდეგებოდა; არა, არ მივარებენ, აქვე განვმარტავ: არასასწრეულადა აქ ეთიკურ-მორალურია და არა იდეური კატეგორიისა, – იდეურად ერთი თუ არ იყვენ, არც დიდად განსხვავდებოდნენ რჩარდსონი და ფილდინგი.

მხოლოდ რჩარდსონი და ფილდინგი როდი, ამ აუარებულ „პამელას“ ავტორებიც იზიარებდნენ რჩარდსონისა და ფილდინგის მუხებზე დასწერას, უფრო აგრეც გამოუდავდნენ რჩარდსონსა, ესეც საგულესანაა, მაგრამ მხოლოდ ფილდინგის „ჯოზეფ ედვარსი“ აღმოჩნდა გამძლე, სხვა დანარჩენმა ჩაიღურის წყალი დლია. ეს ცხადი და ცხადმუხადი ისტორიული ფაქტაც საქმარისა, რომ პოლემიკის მიზეზები, ამ შემთხვევაში მხოლოდ ამ პოლემიკის მიზეზები მსატყურდ სდროში ვეძიოთ და არა ევრთინოდებდნენ იმედი ნინაღმდეგობაში.

მინიფ იდეური ერთიანობის დამტკიცება თუ გვინდა, არა საქირი ციტატებს გამოვიკეთოთ, ასე აფელია, ძალიან აფელია, – თეი ნანარმოებთა მინასნარს ჩაეხედოთ, ჩაეხედოთ საყუდელითად ცნობილ მინასნარსა, ავხადოთ ის ფარად, რასაც ვერ მისწიფენინან ამ არ უნდა მისწიფდნენ ის კრიტიკოსები, რომლებიც აციკატებული მოსახრებთი განხილავენ ამ პოლემიკის მიზეზებს ამ ჯაფილდინგებულად იმპორტებს ურთიდაიყვას. გამპორება აფელია, მითუმეტეს თუ მართლაც ამ გინდა ჯაფა დაიტანო, ამ ურყევად მიგანისა რომელიმე აზრი, დამკვიდრებული ლიტერატურის ისტორიაში, ზოგჯერ მკადარად დამკვიდრებული, ზოგჯერაც და ხმარდაცა. ესეც ერთ-ერთი იმათთაგანია.

პო მინიფ ძირითად სოფტებს გავვეთ, ამ ორი ნანარმოების სოფტებსა, ვეეცა რომ მოეხებენება და ვეეცა რომ იმეორებსმეთქი, წეეც ირევე გაიმეორებოთ; პოდა ისევე თუ გაიმეორებთ რჩარდსონის „პამელა ანუ დაჯილდოებული სიყვით“ ანეთი ამავეს შეიკაცეს; ურადად კეთილსა, მატოისანსა, სათონსა, ზრდილსა და სხვათი სანამატო თვისებთი დაჯილდოებულ ტლითიფულს, მინამოსანამატოის პამელას, მოსწიფენინან ამ ანდესე ბატონიფილი, რომელსაც მხოლოდ ირეცალით მოხსენებენ ავტორს, ეს ირეცალია – ბ. ბატონიფილის განზრახვა გასაგებია, უნდა მკლავებ დაეგოროს ლამაზი და ქორდა გოგონა. იმას არც ავლა ანეთი თევაგასავალი, საქმად თავზეხელაღებული ირეცელი ბრანდებია, ანდერისაცან უკან არ დაიხებს, არც აწიფენია, რაც მოუნდომებია აღსწრულენია და ამტკიცებენ გახელებულა, – როგორ ეს ენაა, ეს კომბითი როგორ მენინააღმდეგებოდა. ნინაღმდეგობა რუმა და გაუტყუელი, ქალბატონიფიც, ღედეამ ბატონიფილიანსა, არც იცის რა ხდება მის ოჯახში, პამელა იმასთან ურეცობირი გულახდილი, მხოლოდ ამ ერას არ უმხრეს, ამ უმხრეს გატებულად ღმებებს ფორებსა, საოცარ და მსათვის შე-

მადონუნებულ შენიშვნებსა. უფრო მეტი ნებისყოფა, თითქოს ნაწინააღმდეგარა. მაგრამ ეს ქალბატონი გარდაიცვალა, მანამდე მხარდაჭერის იმედი მინცა ჰქონდა, შესაძლოა ეს იმედიც აღადგენებდა, მაგრამ გამოცვალა ის იმედი თუ ზნეობრივი საფრენი, ახლა აუცილებლად გაეცვალა თუ უნდა გადართონის ზნეობრივი ხსენებდა, სხვა გზა არ არის. ის ირრეგულ სხვა გზასა, - იცის უფრო დაიბნევა, უზედური იქნება პარტიულ დარჩენილი ბატონიშვილი და არ მიატოვებს, არც მიატოვებს ბრძოლასა, უფრო მწვავე ბრძოლასა, რადგან უფრო გახვედრება ბატონიშვილი, მანამდე თუ დედის რიგი მინცა ჰქონდა, ვინა და არა მისარდილი აღარაინა, მაგრამ ამჟამად გაუტყებელია, ჰამედა, ხაღბის შილი უღებველია, დაიბნევა ბატონიშვილი, - ცოლად შერთავს ჰამედასა...

რომანის ძირითადი ხაზი ეს გახლავთ, სხვა ხაზები, სხვა დაპირისპირებანი იქ არ მოიპოვება, სოფეტო არ არის დახლართული, არ უნსკვება სხვა არაფრისა, ასე მოდის, ასე ვითარდება, მოაგრება ასეთინარადა: ჰამედა ბედნიერია, ბატონიშვილიც ბედნიერია. ინგლისური რომანის თავისებურება ხომ ეს არის, - ზოლოს ვედავანი ბედნიერი არიან. ფილდინგის ფინალიც ასეთია, ყველა რომანის ფინალი. მაგრამ ეს სხვათაშორისა, ასე წინასწარ სხვათაშორისა, აქ უფრო ეს არის გასამეორებელი თუ დასასკვნელი, თუ იდგებს ეფებთ ამ წინასწორებში, - რინარინის ქუმშარტი გამანაბლებელია, მამილუნებელია, ფეოდორ-არისტოკრატიული საზოგადოებისა, მამილუნებელია და მკაცრი კრიტიკოსიცა, მამილუნებელია შესაბამისობის, ცერადმეული, აღმავალი ბურჟუაზიის პოზიციებიდან; ჰოდა ცხადია გამანაბლებელია. არც ფილდინგი გახლავთ სხვა მსებულელებსა, ასევე გამანაბლებელია, ასევე მამილუნებელია და იმავი ნიადევე დაებსა.

ისევ მინაარსის მიხედვით რომ გავარკვიოთ, „ჯოზეფ ენდერსონი“ მინაარსი ამდაგვარი გახლავთ: პირველყოფილისა ურსუფი თურქე ლეიონი მია ყოფილა ჰამედასა, - ჰამედაც ხომ ენდერსონია; ესეც არაფერი, - ჯოზეფიც მსაზურადა დადებულის ოჯახში, ლედი ბუბის ოჯახში. ჰამედას ბატონი მხოლოდ ინიციალით - ბ - რომ იხსენებოდა, ფილდინგმა ბარქე გეარი მოაკერა ახმა ბ-სა, ჰამედაც აქცია და თანაც ახსნა, ეს ლედი ბუბი ლეიდი ზომაშვილია მამედას მეუღლისა; ესეც ვითორცა არაფერი, მერე, რაც არის: ჯოზეფიც, ჰამედასი არ იყოს, ბატონიანი ბოთია და თავცხადობით იცავს თავის პატიოსნებასა, - როგორც ბიბლოური მწვენიერი ოსებიც იცავდათ. სახელეც შემთხვევით არ არის შერჩეული, ჯოზეფიც ხომ ოსებია ინგლისურად, აქ პატიოსანი, ახალი, მრეული ყმანელი, რომელიც საოცარის თავგამოფებით, უმტკიცესი ნებისყოფით იტანს დედის ინტრიგებსა. ამ ინტრიგების თავი და ზოლოს არის, სავეარლად უნდა ჯოზეფიც ლედასა. სიტუაცია იცვება, ჰამედასი არ იყოს, მშაც ისეთივეა, მაგრამ აქ ეს სასაცილოა სასაცილოვე, რადგან ეველა ინტრიგების ქცეშიც, ევეი იბრძვის. „ქალწულების“ დასკვნავადა, თვით ეს გადამაბრუნებელი სიტუაციაც მოწმობს ფილდინგის გონებასამხილებლასა და მერე რომ მთელი სიტუაცია, ჯოზეფის ბედი ასევე სასაცილოვე ვითარდება. მაგრამ სიტუაციონ რომ თავი დაეანებოთ ამ შემთხვევით, მთავარი და მთავარზე მთავარი ის გახლავთ, რომ აქაც, „ჰამედასი“

არ იყოს, არისტოკრატია გარყვნილია, უზნეოა, ენების დაქმნულობების გარდა აღარაფერი ინტრიგებიც არ გაანია და ამისათვის დაუძმავეს მთელი უნარი, მოზრუნება, რაც ზედიზედ ემსხვერპლა ისეთ დიდ ნებისყოფასა, მესამეობების წარმომადგენელს რომ გაანია. რა უკუთო თუ ეთია, რა უკუთო თუ ლედი ახლავხრნადა და მწვენიერია, არა, აქ პრინციპით განაგებენ მის პატიოსნებასა, იველ პრინციპები და ივეური მუხედველებანი, თუ გნებავთ, რაც ამოძრავებდა ამ ასაღებველებს ჰამედასა ანუ ჰამედას აფტორსა. ფილოსოფიური და პოლიტიკური ტერმინებით რომ არ დავამძიმოთ აქვიათ, ასე გამოდის, თუნდაც შემოვიტანოთ ყველა ეს ტერმინი, სულერთია, ასე გამოდის, რინარინად და ფილდინგის ერთი ექოსის შიდეგნი არიან, ერთი დეფერ მინამის იზიარებენ, ერთობლივად ექოსის დამცელებად გვევლინებიან.

და მინც ბრძოლა ფილდინგისა და რინარინდის შორისა, „ჰამედა“ და „ჯოზეფ ენდერსონი“ ამ დიდი ბრძოლის ერთი ეტამია, დიდი და მღერი ეტამი. ეს აქვარია, ცხადია, მაგრამ არცუფ იეს ბეცად იცქირებანი ის მკველვარები, ილუერ წინამდებელობას რომ ენიებენ, კარგად იცოან, მხოლოდ ციტატები რომ არ ექმარებს რომანების მედარბთო ანალიზის დროსა და სოვეტებიაც ენიებენ თვითანო ბრის დამაბატურებელსა, სოვეტები ანუ რომანის დასასრულები, დასასრული ორევე შემთხვევით ბედნიერიამეტიც, ეს საერთო თავისებურებაა ინგლისური რომანისამეტიც, ეს მსაბერული ღერები საერთო აქვდა და აქ არა დაარბ რინარინდისა და ფილდინგი ანუ ედენინგი არ ევალება რინარინდისა, თორეც თვით რინარინდისი ღრმად იყო დაწმუნებული თავის სიმართლემი, უდიდესი პოპულარობაც დაარწმუნებდა და თავს არ გამოიშვებდა ამ თუნდაც ასე ითქვას, თავის არ გაუყადრებდა ფილდინგსა. ეს მერე, ფილდინგი რომ აუტყდა, თორეც თვით „ჰამედას“ გამოქვეყნება უკვე თავგამოვებაც გახლავთ და ახალი, ყოფილი, საუფახო-ზნეობრივი რომანის დადასტურებაცა. ოღონდ განსხვავებას მინც ენიებენმეთქი და რომ ენიებენ ეთვედაცა პოვეტებმეთქი, თუნდაც ზემს გარდა ესეც ბუფის უთქვამს, მაგრამ აქ მე მოგახსენეთ ერთხელ უკვე და შოტეიც ამის საფანელია; ჰო ენიებენ და პოვეტებმეთქი და ეს ნაპოვნი ასეთი გახლავთ: ჰამედა შერთოს ბატონიშვილსა, მათ ბედნიერი ოჯახი შემქნეს. აიო, მოგვახსენებენ, რინარინდისი არისტოკრატისა და ბურჟუაზიის მორიგების მომხრე იყო, ვინამხმებოდა 1689 წლის კონსტიტუციასა, ფეოდალური არისტოკრატისა და ბურჟუაზიის კომპრომისის ნაყოფსა; ამ მინამითი მეზღუდეულიყო და ამიტომაც ნაყოფ „ჰამედა“ ეთოფრი-ზნეობრივად, მებრძალი, პატიოსანი, ხალი რწმუნისა და ბრის ქალიშვილი ქალწულად, პურტანულ მანდილოსნად გადაქცეოდა. ეს თავისთავად თითქოს არაფერია, შიდეგნაც ასეც ითქვას და ასევეცა, მაგრამ „ჯოზეფ ენდერსონი“ რომ მეუდარებენ, სოველიად დაშვეიებენ აცხადებენ, აქ სხვა რამ გამოიღოს, - ჯოზეფიც არ ირთავს ქალბატონსა, ქალბატონი შეეცნება ურჩ ქმანელია, იმასაც ეს ურჩეობანი ამდენ პურტანობასა; იმას მწვენიერად და პატიოსანი სოველი გოგონა ფანი უყვარს, მართალია ბეერი რამ გადახებუბთ თავსა, მაგრამ ზოლოს მინც

ფრთხილად, აქ არაფერია საამისო, თითქოს ფილდინ-
გელ მომზად ყოფილიყო 1689 წლის კონსტიტუციისა, პი-
რაობით იმის დამადასტურებელია, რომ მომანადმდევე
ყოფი ფილდინგისა და რიჩარდსონის იდეური სხვაობაც
აქ არის და მათი პოლემიკის ძაღლის თავზე აქ მარხიათ.
- აი რა გამოდის, აი რა კარგად გამოიხსო.

მაგრამ ვერვარგადაც როდეს გა-
მოდის.
თუ კომპრომისული კონსტიტუცი-
ის თანხმობად იმის მიუხედავად, რომ პა-
მელა შერითო ბატონიძემილი, ხოლო
უთანხმობად იმასა - რომ ჯოზეფი
გაბაძე ქალბატონმა, მაიმინ რაღა
ვთქვათ „კლარისა პარლუსი“ ფინა-
ლის მიხედვითა, აქ ხომ არსტოკრატ-
მა დაბლესა კლარისა, მესამე წოდების
ქალიშვილი, ნესიერა, კედამონისა,
მომწოდელი, ფაქიზი სულას ადამია-
ნი? ფილდინგის ჯოზეფი მხოლოდ გა-
ბაძეო ქალბატონმა, ხოლო რიჩარდსო-
ნის კლარისა სულაც დაბლესა არის-
ტოკრატმა, - პამელა თუ რიჩარდსო-
ნისაა, კლარისაც მისივეა, პამელათი
თუ კომპრომისული კონსტიტუციის
მომხრეა, რაღა გამოდის კლარისათი?
აჯანყებული, დაუთმობელი მებრძო-
ლი, მამ რაო, ჯოზეფი ხომ მხოლოდ
გაბაძევის?

ჯონი ფილდინგი

საგულსწრისაა, რომ რიჩარდსონმა
ინგლისური რომანის ტრადიციულ ბედნიერ ფინალსაც
უღალატა ანით, ეს კიდევ უფრო აშკარაა უკომპრომი-
სობას რიჩარდსონისა. პო შეიძლება მართლაც ასე გაე-
ფიქრა და რიჩარდსონი ნარმოვიდგინოთ უკომპრომი-
სო რეალუციონერად, მაგრამ ეს არც მართლად იქნება და
არც საჭიროა ასეთი დაბნევა ლიტერატურის ესტორიში.
იდეებს სწორად ვერ გამოიყვანებ რომანის ამა თუ იმ ეპი-
ზოდთანა თუ ნაწილთანა, შერევის ცალკეულ ნაწარ-
მოებს ეერ დავეყრდნობით იმის შეხედულებათა გასარ-
კვეთად, მთლიანად ნაწარმოები და შემოქმედების მთე-
ლი გზა უნდა გავთვალავსინოთ თუ არა და დაბნევა ან
ტენდენციურობა გარდასული იქნება.

თოდა წინასწარ აკვალიტებულ შეხედულებას თუ დაეცე-
სნებითა, ნათლად და გარკვევით შეიძლება დავსკვნათ,
რომ ფილდინგისა და რიჩარდსონის იდეურ სხედულებე-
ბებში არსებითი, სამკვერო-სასიცოცხლო სხვაობა არ
არსებობდა, ფილდინგის პოლემიკა ასეთ სხვაობას არ გა-
მოხვედია, მიზეზი ამასა მხატვრულ-ესთეტიკურ შეხე-
დულებებშია საძიებელი და ადვილი სასახსნიელია ფილ-
დინგის დაუთმობლობა. ხელეწიება ფორმასა და ხელეწიე-
ბაში დეას მხოლოდ ფორმას ინეცია. იფიანა და ფორმის
დიდილტეკური ერთიანობის თეორიები სკოლასტიკაა
მხოლოდამხოლოდ, ამანორ შეხედულებათა მიმდევარი
ვერ იქნებოდა ფილდინგი, ამ პოზიციებთან არ ვალამ-
ქრებდა რა თქმა უნდა რიჩარდსონის წინააღმდეგა, ის ხე-
ლოვანი გახლდათ, ახალი ინგლისური რომანის, დიბო რო-
მანის, დიბო ფორმის, შემქმნელი გახლდათ და ახედებდა

ველეა სხვა ექსპერიმენტი, ახედებდა მით უფრო, რომ ეს
სხვა ექსპერიმენტი და ექსპერიმენტი - თუ ასე მოვი-
წინეთ რიჩარდსონის რომანებსა, - ბევრად პოპულარული
გახლდათ, მის ნარმატივებს ელოებოდა.

მართლაც თუ ნარმოვიდგენთ, მავალითად, რომ გაე-
მარჯვნა რიჩარდსონის რომანსა, ასე ადვილი ნარმო-
სადგენია, რაოდენ დაბრკოლებოდა
ინგლისური რომანის განვითარება.
დიდი ნარმატივები ინგლისური რომა-
ნისა მუცხარამეტე საუკუნეში დიდად
არის განპირობებული იმ გაბეჭდილი
რეფორმებითა, მხატვრული რეფორ-
მებითა, რაც მოახდინა ფილდინგმა
თავისა რომანებით, განსაკუთრებით
„ჯოზეფ ენდროუსითა“ და „ტომ ჯონ-
სითა“. არც ისა შემთხვევითი, რომ
„ტომ ჯონსი“ რეალური გაგრძელებაა
„ჯოზეფ ენდროუსის“. აქ პოლემიკა-
ცა გრძელდება, პოლემიკა ფორმის
გარშემო, გარკვევითა და მკაფიოდ
ფორმის გარშემო, ამას უკვე პატრი-
სტატური ხერხებით მიადევს ფილ-
დინგი რომანის უამრავ გადახვევებსა
თუ ჩანამატებში. ეს მომნობს თუ რაო-
დენ ძლიერი იყო რიჩარდსონის გაე-
ლენა თანადურლობაზე, რაოდენ
დიდ ძაღლს მოიხიბოდა მასთან ქიდი-
ლი და რაოდენ სარისკოც გახლდათ.
მაგრამ საუბედროოდ ინგლისური
რომანისა ეს ქიდილი გამოთრდა ფილდინგის გამარჯვ-
ებითა, მის მიერ შემუშავებულ მხატვრულ ფორმას, ახალი
რომანის ფორმა გაიზარა მუცხარამეტე საუკუნის ინგლი-
სურმა რომანმა, დიდ ნარმატივსაც მიაღწია და დიდად
დაუმაღლა ფილდინგსა, - თქვერიმ ფილდინგი აღიარა
მათად ყველა ინგლისელი რომანისტიცა. აქ იდეები არა-
ფერ შეუთია, არც შეიძლება ვეღვა ეპოქის მწიარლს ვე-
ზიარებინა შეხედულებანი ფილდინგისა, აქ რომანის
ფორმასა შუათი, კლასიკური ფორმა, ფილდინგური - თქ-
დაც ასე რომ ითქვას, ამას ვაიმეორება ყველა ეპოქის
მწიარლს, კიდევც გამოიწერს, კიდევც დაუმაღლეს... და
ეინ უწყის უფრო ის დაუმაღლეს, რიჩარდსონის რომანის
ფორმა რომ დაღენა ასეა თუ ასე, ორევე ერთია, ორევე
შემთხვევაში საკვე გვაქვს მხატვრულ ბრძოლასთანა,
ფორმის ბრძოლასთანა.

თვით რიჩარდსონიც გაბეჭდილი რეფორმატორად მოე-
ველარა, რა თქმა უნდა ფილდინგისაგანსა, გაბეჭდილად
დაარღვია საბავდასავალი-ავანტიურული რომანის
ფორმა, საარსებო ფთერაკებისა, და შორეული მოგზაუ-
რობების, ზოგჯერ ფანტასტიკურ-უტოპიური მოგზაურობე-
ბის რომანის ფორმა. ადამიანთა რეალური ცხოვრება, საო-
ყვედილი-სადღეისო, ყოფითი თუ სამაოლიტიკო საკით-
ხები მიყრუდა ასეთ რომანებში, ზოგადფილისოციური
ან ზოგჯერ უმინო თავგადასავალითა და ფთერაკებით
აღილსო, დამორდა სინაფიციუსს და ხელმძღვანელებს
გადაბრძედა. სერენატივსაც ასეთი მდგომარეობა დაბ-
ედა ლიტერატურაში, ამასვე შეეძლოდა „დონ კიხოტო-

თა", ოღონდ შეეზომოდა იმავე ხერხებითა, სათავგადასავლო-რწინდული რომანის ხერხებითა, გამასხრებელი, საცინად აგდებული ხერხებითა. თეთი რწინდული რომანის, სათავგადასავლო რომანის ხერხების გამასხრება უკვე დიდი გამარჯვება გახლდათ, მაგრამ მხოლოდ ამით არ დაკმაყოფილებულა სერვანტესი, დიდი სიმარტლევია საიქცა, თავისი დროის, აღორძინების ესპანეთისა და საერთოდ ადამიანის ჰუმანური იდეალების აღორძინებისა და გამარჯვების დიდი სიმართლე. ეს იყო მოთავარი გამარჯვება ახალი რომანისა, ეს გახლდათ დიდი რეფორმა რომანისა. იგივე რეფორმის მოთხოვნა ინგლისური რომანიც, მაგრამ იქ ასე ერთბაშად ვერ გამოიწვია სერვანტესის სიმღერის შემომწევა, ჯერ რწინდელნი მოვლდნენ ინგლისელებსა, ჯერ იმან შემობარუნა კესი, შიატოვა ზღვები თუ დიდი შარავნები, თავზეხელაღებული მეკობრენი თუ ბაქაყები, შიატოვა შორეული ქვეყნების ფანტასტური სურათები თუ ფანტასტური შემოხვევები და ერთ შენობაში, ერთ კარმიდამოზე მოქცევა მთელი სიერე რომანის მოქმედებისა; ერთ შენობაში მოქცევა, ერთ კარმიდამოში შიათავსა და ამით უცხად და უცხრად აღკვეთა მოქმედების ბოლოქრება და რთული-ფანტასტური ხელართების შესაძლებლობა. მოქმედ პირებადაც ყინარი ადამიანები აირჩია, გამობატა მათი ცხოვრების სურველი სურობა, სიკეთისა და სიათის შეკავება ამა ყოველდღიურებაში, ამ ერთი სარბიელზედა. ოღონდ ბოლოქრება შიანც შეინარჩუნა, ეს სულენი ბოლოქრებაა, აქ სულენი თავგადასავალია, ზოგჯერ ისეთივე და უფრო რთული კვიან-ხლართებითა, სათავგადასავლო რომანებში რომ იყო.

ასე განახლდა რომანის ფორმა და შინაარსი, მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ იყო სრული განახლება, განახლება ისეთი, ესპანელებსა რომ მოახდენეს, სერვანტესმა რომ მიახდინა, ინგლისურ ლიტერატურაში იგრწობოდა აუცილებლობა ასეთი განახლებისა, მით უფრო იგრწობოდა რწინდლისნი შემდეგა; რწინდლისნი დასახა ეს აუცილებლობა, რწინდლისნი უბიძგა თავისი მონიხალმდებელებსა, უბიძგა თავის საწინააღმდეგოდ, ხოლო თითონ დაკმაყოფილდა უკვე შესრულებული მოვალეობითა და იმ დიდი წარმატებითა, რაც მოჰყვა იმის რომანებებსა. ასე რომ ფილდინგი აუცილებელი მოვლენა რწინდლისნი შემდეგა, შემდეგა ანუ ოთქმის თანადროულადა, აუცილებელი და ქვემოთკალი მოვლენა გახლდათ, ვინც კარგად განქერიტა თუ რაიმე შეიძლება მოვალეობა შესაძლებლობანი რომანისა, შეიზღუდებოდა ადამიანის სულისა და მოქმედების თავისუფლება თუ შემოიზღუდებოდა რწინდლისნი გეოგრაფიული არეთი და ეთიკური კოდექსითა. ეს იქნებოდა ანუ იყო მეორე უკიდურესობა საფთავიკო-სათავგადასავლო რომანების შემდეგა, თავის დროისათვის აუ-

ცილებელი უკიდურესობა, მაგრამ საერთოდ – არა აუცილებელი, არა საჭირო, გამოუსადეგარი.

ფილდინგი დიდებულად განქერიტა, რომ ქვემოთკალი გახლდათ, ამიტომაც წაინარა ქვესათორად „გოზზე ენდურესსა“ – მიბიძგა სერვანტესისათვის ანუ სერვანტესის მანერის მსგავსადაც. ცხადზე ცხადია და ცხადზე უცხადია,

სა, აქ იგულისხმება გამოყენება სერვანტესის მხატვრული ხერხებისა და არა ისა, ვითომც სერვანტესიც არ ეთიანებოდა 1687 წლის კომპრომისულ კონსტიტუციასა, ვითომც მხურვალედ ენაბურებოდა ფილდინგის შეხედულებებსა და ოზიარება მის წყრომასა რწინდლისნი შიართი, რაკილა რწინდლისნი ემხრობოდა კომპრომისებსა და სხვა და სხვა. რა სათქმელა ან რა მისატანია, იმ დროისათვის დიდიხანა თვალები დაეხრება სერვანტესისა, დაეხრება სამუდამოდა და განუღლივ რომ შქონოდა, არავრად ეკითხებოდა ინგლისელთა კონსტიტუცია და ინგლისური კომპრომისები. სერვანც ახორდება ეკითხებოდა, უკვლავური ეკითხება დიდ შემოქმედობა, სერვანც ახორდება, ამაო იქნება ეს ახორება, ეკითხებოდა თუ არ ეკითხებოდა, ფილდინგი მოხიბლული სერვანტესის მხატვრული ხერხებითა და შესაძლებლობითა, მოჯადოებულიყო ცხოვრების დიდი სიმართლითა ანუ დიდი სიმართლის გამოყოფისა მხატვრული ხერხებითა და ამის მიხივ, ფილდინგს შიანც აღაზარევი ეკითხებოდა ამის იქითა, არ ეკითხებოდა ვთქვით თუ რას ფიქრობდა სერვანტესი შევე ფილდინგე. ეს ფიქრები სხვა არის, ესა და სხვა ფიქრები ისაა, რაც უნდა გამოითქვას, გამობატის დამაჯერებლად, შიანც შეხედვად, ამაღლებულად, ხოლო ამას ხერხები უნდა, ფორმა უნდა, მხატვრული საშეალებანი უნდა. დოოსტატება მხატვრული ხერხების შექნა და არა მხედველობებისა, შეხედულებების ოპოლიტკოსებსა აქეთ, აქეთ ეკონომისტებსა, მათემატიკოსებსა აქეთ, ფილოსოფოსებსა ხომ აქეთ და აქეთ, მაგრამ მხატვრები არ არიან. ასე რომ კომპრომისები არადრ შუამი, მხატვრული ხერხებისა შუამი და ფილდინგი სწორედ სერვანტესის მხატვრული ხერხების გამოყენებით დავსხა თავის რწინდლისსა, დავსხა და სძლია, სძლია და იმისი არ იყო, „დონ კოხოტის“ გამოქვეყნების შემდეგ სასაცილო რომ გახდა რწინდული რომანები, „გოზზე ენდურესსა“ გამოქვეყნების შემდეგაც ასევე სასაცილო იქცა რწინდლისისებური სტოლი, – ზნეობრივი სიმტკიცის გამოხატვა ყალბსა და დუჯურებელ ეკითხებობაში.

სეშუალ რწინდლისნი

დაუჯერებლობა ვერ იგვარებდა რომანში, ვერ იგვარებდა სიყალბე, ვერ იგვარებდა და ვერც იგვარებდა, ამისთვის იღწმუნდა ფილდინგი, ამიტომ გადასაკლებოდა რწინდლისსა, აღარად უთაღობდა ბევრი კარგი რომ რომ გაქვითვინა რომანის რეფორმისთვისა, აღარად უთაღობდა, აღარად მიიჩნედა, სიმართლისაკენ ეწეოდა რომანსა,

უსწრაფი მხარეობა

დღი სიბრძნისა, დღი რეალიზისაცხა; ამისათვის დაურქ ისა ემართა, ამატრეზი რომ დეინროტულებო რომანისა, ვითომ რა უჭირდა სათავგადასავლო რომანის ვრცელ ასპირტსა, – არა ისე ვრცელსა, ავანტურისტულსა და ფინტიტურსა, არა, დამაჯერებელ სივრცეზე გამილლ ამბავს, – ვითომ რა უჭირდა არც არადრო უჭირდა და უკეთესიც იყო, ამიტომაც ფილდინგმა ზომიერად აღადგინა სათავგადასავლო რომანის ხერხები, ზომიერადა, დღი სიურთხილითა, აღადგინა და გამოაზატა მრისხანი ბრძოლა სიყვითისთისა, ადამიანის სიყვარულისთისა, მოქმედების თავისუფლებისთისა, აზრისა და გრძნობის თავისუფლებისთისა. ეს გახლდათ იდეა ფილდინგისა, იდეა და მინაარსი მისი რომანებისა და თუ არ ვგავიტანდა უღმობელ ბრძოლასა, ბრძოლას მხატვრულ ხერხებისთისა, რომანის განახლებასა და განხილარებისთისა, ვერც ვერადგინო გამოხატეამდა, ვერ გამოხატეამდა ამ ქუშიარტ იდეებსა, ხოლო ეთანხმებოდა თუ არ ეთანხმებოდა 1689 წლის კომპრომიზულ კონტრატუციასა ამის გამოადა რინარდოსისეფური რომანითაც შეიძლებოდა, ყოველუმხხვევამი გამოსთქეამდა, როგორც მუხლიც-

ტი, ეხერხებოდა მუხლიცისტობაცა, გამოსთქეამდა უფრო იოლად, აფილად, დღი ჯაჟის ვარტუხ, რინარდოსითან ბრძოლას კი დღი ჯაჟა უღმობა, ისიც იყოლად, არ იყო იმედი, გამარჯვებდა თუ არა. რინარდოსი განაგებდა იმდროინდელ ანდოსელ მკითხველ საზოგადოებასა, ასე თუ ვრცელთა. ეს ცხადია მკითხველი საზოგადოება არცთუ ცოტა გახლდათ, ეს ხომ განათლების ეპოქა იყო, პერიოდული თუ ისე გამოცემების განვითარების დღი ეპოქა და ყოველი ნახვდი ისევე უფრებოდა, ისევე მალე ვრცელდებოდა, როგორც თუნდაც თანამედროვე სამედიკლებითა. ეს ცხადია შედარება, მხოლოდ იმის შედარებაა, რომ ნათლად გამოიხატოს თუ რა საიუკარი სისწრაფითა ვრცელდებოდა კლარისისა და პამელას ცრემლიანი ისტორია, იმათი ავტორის სახელი; ვრცელდებოდა და გავრცელდა, ადვილად არ იყო, დავიწყნით უყვარ; დაე ხომიჭებოდათ, იღონდა არა როგორც ამერქმელები, გულანაზრეებელი, ტრილის მომხერელი, არამედ როგორც სასაცილო. ასეც ამხვადათ და ასეც მოეჩვენა, ხოლო ფილდინგმა ბიბლია უღდათი სახელი ყოველ იმდროინდელი რომანისტის მამისა, როგორც თეკერეი უწოდა...

ორიოდ სიტყვით

საბა სულხანიშვილი

მხარეული პაქობანი

გიპლიობრაჟიული მინიშნა

ქერი ფილდინგის ლიტერატურული დაპირსპირება სემეულ რინარდოსითან, დავთომბელი, მგრამ წესობის ჩარჩოში მოქეულა.

მხოლოდ იმერლობის ერთი დრამატული ფურცელი. რომანის განვითარებდა ერთ-ერთა გარდამტეხი ფიმი. თათარ ჩხვიეჟ სორუდ ამ სიმბოლიდან ეკაზრებოდა სწორ გამოჩეული მწერლს პეიქობას.

ესეი რას ამპირებოდა ფილდინგი რინარდოსისა? საგინებოდა აღმანას სომოსისათვის? არ დანრილა, თუძე დასამტეჟდაჟ კი იქ გამხადდა 61-70-იანი წლების მიჯნაზე. ეს გამოქემა გამოჩეული მოუღენა გახლდათ თავის დროზე და დღესაც სანიშნოუდ რჩება, თუ როგორი უნდა იყოს შთაგრმწელობითი აღმანასი ან ტურნალი.

ვახტანგ ქეღვიძის ხელი აფეჟს და იმითომ. რეალური იმედი წნეებოდა თათარ ჩხვიძის კრიტიკულ-სეთიკური ახსულების გამოსამხურებლად, თორემ დღი ხალისით არ შეეგებებოდნენ რედაქციები ამ ლიტერატურულ ნარკვესს, რომელიც მსწრულდა 1967 წელს გორის პედაგოგიური ინსტიტუტის საკლდეეო-სამეცნიერო გვემით გათქალისინიშებულ ნაშრომად.

ვითომ რას უნდა მორიგებოდნენ, როდესაც ესეი თანადროულ საბჭოთა ლიტერატურულ ყოფის კი არ ეტება კრიტიკულად, არამედ იმდროინდელი მწერლობის ისტორიიდანაა გახიზნებული ერთი მღელეარე ეპიზოდი? მღელეარეც და კლავდა აქტუალური?

მგრამ აქტუალური პირმინიდან ლიტერატურული თვალთახევეთი, თორემ საბჭოთა იდეოლოგია აქტუალურს ვერაფერს ხდებდა ფილდინგის პოლემიკანი რინარდოსისთან, და თუ ლიტერატურის მკვლევარები დასაჭიროებდნენ მის ხსენებას, მხოლოდ იმის სამტკიცებლად, რომ „პამელაში“ თანმიზნა ფილდინგისა და ბურეუხის შორის, „ჯიხუფ უნდროლის თავგადასავლოში“ კი სწრული განხეთქილება, და რომ რინარდოსი ეთანხმება 1689 წლის კომპრომიზულ კონტრატუციას, ფილდინგი კი არა, და ამიტომაც ვთვლდებოდა „პამელას“ წინააღმდეგ.

ეს გახლდათ მკვლევარებო მარქსისტული კლიმე-ფორმულა, პრიორიტეტსა სარეველი, რომლის მიზნა გადამბეჭების უფლებასაც არ უტოვებდნენ მკვლევარებს, მგრამ თათარ ჩხვიეჟ ვერც ამეჯრად გაიზარებდა მკვლევარის მსჯელობას, ვალბ თეორიულ საფუძელებს, ანტილიტერატურულ მიდგომას და ამ ირი მწერლის დაპირსპირების მიზეზს მოეჩვენა მათ მხატვრულ-ესთეტიკურ სურედულებათა სტეიობის ფონზე.

ეს ახლდასარჩიობით, თათარ ჩხვიძის ესეი მკვეითად უპირისპირებოდა არამარტო უმჯოლოდ ამ შექანისტურ დებულებებს, არამედ მარქსისტული იდეოლოგიის არსსა და ყალბ მიზანს – ლიტერატურა გადამბეჭდა მკვლევარის სისტემის დანაშატად და მორილ მახაურად და უარყოფით ყოველგვარი მხატვრულ-ესთეტიკური თავისებურება.

გამატკმეზულ იდეოლოგიასთან ეს დაპირსპირება მოხილდაჟეა სიმინ გამოჩილბეს და ნამოიშისათვის დართულ ოფიციალურ რეცენზიაში გამოჩრეულად აღნიშნავდა ამ ახლებური მდგომარის მიმეგნელობას.

ეგაა, ეს ურველივე ინსტიტუტის კარადაში უნდა ჩაე-
ტილებო სახელმწიფო-სამეცნიერო გვერდით გათვალისწინე-
ბულ სხვა სამომავლოდ ერთად.

გამორჩეული მოვლენა გახლდათ თვის დროზე და
დღესაც ხანმოკლე რჩება...

დღესაც არ დასცავდა არსებობა ამ აღმწახს, მაგრამ
ერთბაშია ეს გამაოაინა დასავლური სამხრული პროცესე-
ბის ზოგადი სურათი და ქართული მთარგმნელობითი ხე-
ლოვნების საერთაშორისო რანგი.

თუმც ამჯერად შიხა ხანმოკლე არსებობა იმიტომ აღი-
ნიშნა, რომ ოთარ ჩხეიძის ესეი მხოლოდ ამ მიზეზით ვეღარ
გამოვიყენებდნა მის ფურცლებზე - უკვე დასაბუთდად გამზა-
დებული. ისე მოულოდნელად შენედა, რომ, ეტყობა, სო-
მერსტრე მოემსა შემუარული თხზულებას - „მეჯამბა“ -
მხოლოდ ერთი ნაწილი გამოვიყენე და პავროვი გამოვიყიდა
მინანური, დასაბურღლს მომდევნო ნომერში იხილავს მკით-
ხელო.

მერე აღარადა, არცერთი ტერმინისა თუ გახუთის რე-
დაქციებით აღარ მოტანია ეს ლიტერატურული ნარკვევი
ავტორს.

როგორღაც მარსა თუ მიავრუნდა, თორემ „ლიტერატურ-
რულ საქართველოში“ ზომ ნაროდდებდა ვახტანგ ქეიციძის,
ეისაც თორმე ამაოდ მიიქცა ვიხა აღმწახის ფურცლებზე
დასაბუთდა; და 1988 წელს გამოცემულ ლიტერატურული
ნეროლების, ქვეებისა და პორტრეტების კრებულშიც
[არკაი] აღარ შევიტანია.

ამ ნიგნის გამოცემის შემდეგ კი მოსახელისა და დავი-
ნა, მის გარეუ რომ დარჩა.

მერე ისევ ნაეფარა სხვა ნაწერების გამოქვეყნების
სურვილი და, როდის-როდის, დაწერიდან ღამის ოთხი ათე-
ული წლის შემდეგ ეღობრა მისს სიწაღელი.

შემოთხვეოთ არა ყოფიდა ოთარ ჩხეიძისათვის ამ თე-
მის არჩევა - მისთვის მერე მხოლოდ გარემოსათვის გაბ-
ლდათ ყოველთვის ინგლისურ-ამერიკული კულტურული
სიერცე - ელასკური ხელოვნება და თანამედროვეობა ერ-
თნარადა - და თქნებ გაეცლებით თელსაწირო კვალაც და-
ერწია ამ სიერცესთან ქართული სამყაროს ზარბებისათვის,
საქართველოს ტრადიციული XX საუკუნის სრულყოფილი
ნარმისახევა რომ არ განეზრახა რომანების ციქლით, ამ თე-
ვისებური ილიადათი.

ფოლოლოგის ფაკულტეტი დასავლური ენების გან-
ბრით დავიშორებინა 1942 წელს, საკანდიდატო დისკრტა-
ცია ჩარლზ დიკენსზე დავიქცა, სოფლის სკოლაში ერთხანს
ვიმარბნულ ენაზეც ასწავლდა, ვერ ბათობის, შემდეგ კი
გორის პედაგოგიურ ინსტიტუტებში სახელმწიფოების ლი-
ტერატურის ისტორიის კურსის კითხულობდა სამ ათულზე
მეტეი წლის მანძილზე და სხვადასხვა დროს გამოქვეყნებუ-
ლი აუტს ქსეებზე ტომას ელიოტისა და ხაერთოდ მნ-იანი ნიუ-
ბის დასავლური ზოეზაზე (ეს მამინ, როდესაც „მოდერნიზ-
მი“ დანამაულებრივ მოუღებდადა მიმწილდა და პირველად
ხდება გაბედული ცდები მოდერნისტული ლიტერატურულ-
ლი პროცესის თანდათანობით გატეობისა ქართველი
მკითხველისათვის), მერნარდ შოუს თუმორზე, ერნესტ ჰე-
მინგუის სტაღზე (საპროსისპროდ მსოფლიოში დაქციე-
ბების შემწიფეების კულტისა, ოთარ ჩხეიძე ამერიკელი
მწერლის სტაღული სახატვის გადაჭარბებულ მნიშვნელობას
არ მიანიჭებდა), ჯონ სტაინბეკის „მრისხანების მტკენე-

ბის“ მხატვრულ ტენდენციასა და თითქმისდა უღმელამო
ფინალის განსაკუთრებულ შთამბეჭდაობაზე, ჯერმე ჯოის-
ის ტრადიციულ გაორებაზე, ჯონ უეისის რომანზე „მათი-
რი მთაში“, ჩარლზ დიკენსის დავით კოპერნიკელზე... ლი-
ტერატურულ ნარკვევებს აღორძინება შეუძლიარისა“, რე-
მარტულ ენებზეც ქვლების ლიტერატურული პორტრეტისა
წამოხატვისა, მამობნეულია მისი ზოგადთეორიული მო-
სახარებელი თუ დაკვირვებანიც მთარგმნელობით ხელო-
ვნებაზე...

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს მონოგრაფია „იტა-
ლოური დილორები ბაირონისა“.

ასეულივე მონოგრაფია განეზრახა უოლტერ სკოტზე
და სიცოცხლის ბოლომდე ოცნებობდა, რომ მოეცალა
ამისათვის და მისთვის ერთი მეტეეით მოეცია ისტორი-
ული რომანის მამად აღიარებული შეუძლებლის ბედსწერა
ბიოგრაფიულ რომანში. ზოგერთი ფრაგმენტი სკოტზე
ნაფორმად გათვლებს ბიოგრაფიულ რომანში ვასილ
ბარნოზე და ჯონ უეისის ქმნილებისადმი მიძღვნილ სტა-
ტიაში.

იყო დრო, როდესაც ენებზეც ქვლებზე და ოთარ ჩხეიძემ
ერთად მოკლეს ხელი ჯან მალტრონის „დაკარგული სა-
მთობის“ თარგმანს თვით ღელსად, ოთარ ჩხეიძემ ორასი
სტრიქონი რომ გადმოიღო ქართულად, ყვეც გამოეხსნა
ამ უჯიბი სემქმე ბეერი დრო და ენერჯია მიაქცა, ამდენ
ნაწიში რომანს დაწერე და ისეც ის მარწმენითა. ასე რომ, ენ-
ებზეც ქვლებზე მარტოს მოუხდა ამ ეტიკური ქმნილების
დასრულებაც და „აბორენებელი სამთობის“ თარგმნაც, იმ
ორას სტრიქონს, ცხადად, თვითონვე თარგმნიდა ხელა-
ნდა, მაგრამ აღარ მოინდომა, პირდაპირ ნაერთო თვლის
თარგმანს და ამ პოემათა ორეც გამოცემისას აღნიშნა, თუ
ესე ეტყობისა ეს მცირე მონაკვეთი.

იცი წილის შემდეგ სტეფან კრივის, ევრლიბრის თელ-
საწირო განმარბულების, ღელქების მივილი ციკლიც გადმო-
იღო ქართულად, მერე ტომას ელიოტის პოემა „ბერნი და
ნა“, შემდეგომ ეწილი დიკენსის ღელქებზე მოსინჯა და
საკმაოდაც შექმნა მათი ქართული ვერსიები. ღორდ ბაი-
რონის ებიკური ქმნილებაც - „ღონ რუნი“ - თარგმნაც
სულ უნდოდა, ისეც თვით ღელქდა, მაგრამ ეველად მის-
თვის მოეცალა, შესავალი კი გადმოიღო და მთლიანად მა-
ურთო „ბაირონის იტალოური დილორებში“, როგორც ერ-
თავარი ქმნილიყო...

90-იანი წლებიდან, როდესაც ხელმისაწვდომი გაბდა
თანამედროვე ცერობული და ამერიკული ნიგნებ, ოთარ
ჩხეიძემ გადაიკითხა ახალი თობის მწერალთა უამრავი ხე-
ლოტრისტული ნაზღუბდა, თავისი გამორჩეული ავტორე-
ბეც შეავნა და ამირებდა მათგან რომელიმე აუცილებლად
ეთარგმნა, ილოდნე უღიანა თელქერის რომელიმე რომა-
ნის თარგმნის შემდეგ.

თავისი ყოველი ახალი რომანის დასრულებისთანავე
ფოლოკნის გადმოიღებდა ხოლმე, ხან რომელი რომანი
ეცირა და ხან რომელი, მაგრამ... ისეც თავის ახალ რომან-
სზე გადართვებოდა... ჩვენი ცხოვრების მღელვარებანი
სასწრაფოდ ახოზოდა გამოხმარებებს, ანალიტიკურ გან-
სჯას, მხატვრულ გახანებას, თვითონვე არ გავდოდა
ამოსწივითა და შენე შენი მოვალეობა უნდა ადგენილ-
ებოდა...

ჩანაფიქრები... აღუსრულებელი ჩანაფიქრები...

ორიოდ სიტყვი

სხვადასხვა დროს რედაქტორობდა უდიდეს მუქანობის ექსტრემულს IV და V ტომებს, ვეც ლონდონის ზეიტუნგულს II ტომს, რადიოდრანთი თავიორის „გეტანჯალს“. მისი მთავარეზით თაერენმა და მომხადე ინტელისუი და ამერიკელ მწერალთა ესეების დიდებანიან კრებულს (სხვათა შორის, აქ მტებანილია პეტრო ფოლდინკის ნინსიტკეკობაც რომანისათვის „ჯოხეფ ენდროუსის თავგადასავალი“, რომელიც ამ პაეტრობის მთავრული ტრიალებდა, ვირჯინია ეულფისა და ტომას ელოტის ესეების კრებულები, უალიამ ფოლკნერის საუბრების ციკლი, ანგლო-საქაერის საგმირო ეპოსი „პეოფულდი“, კურტ ვონეგუტის პიესა „დაბადების დღეს გოლიკავით, ვახხა ჯუნი“

მისივე მთავარეზითა და არაოფიციალური ზელმძღვანელობით მომხადეა პაატა ჩხეიძის მონოგრაფია „აენფე პასაბლის ტრადიკია“...

ჩამოთვლა შორს ნაფიციანს, შოლოფ ურთი საგულესიზმო პასაჟე გავრესნებით თამაზ ჩხეიძელს ესეიდან „რმმნა აქაორო“:

„პატრიოთარი იყო „გეტანჯალის“ რედაქტორი. ეფიქტრე, როგორც ზღედა ხოლმე, თვალს გადავიღებს და აწით მომჩნება-მეთქი. მაგრამ წიგნის რედაქტორს ვულდასნილი გეგმურკო თარგმანი. ბევრი შენიშვნა გავიზიარე და გაყოცდი, როცა მითხრა, ეს საბო ღეცხი ინტელისურ დედაწიში არ არის, საიდან მოიტანეო. ორი – თავიროს სხვა კრებულებიდან ჩაემაბატე ეს ურთო, ვერ დაეუბნა, რემი ღეცხს არის-მეთქი. ღეკორეცხით შეუმთხედა, მაგრამ არაფერი უთქვამს ის, რომ ოთარ ჩხეიძე იყო „გეტანჯალის“ რედაქტორი, ისევე მხახრამი, როგორც 1963 წელს პარიზში გამოქვეყნებულ „აფუფისტიკაციონის ღუთისმეტყველებში“ ამ თარგმანზე გემოთქმული ვიტტორ ნოზაძის სატეხარი სიტყვა“.

და კოდეფ ურთი დეტალო

პროფესიონალ მკითხველს იმ ქროის სათაურის გაცნობა – არას აბხორბობდა ფოლდინკე-რინარდსონისა – ძალდაუტანებლად გასწერებს ურთი თავის სახელმწიფების ოთარ ჩხეიძის მონოგრაფიიდან „რომანი და ისტორია“. არას აბხორბობდა ზალდაკო სკოტისა და სხვა ამბებს“.

გამაოურებს არ მორიდებია. თავდაპირველად ესეის ასე კრეცა საკვდელო-სამეცნიერო თეზისს შესაფერისად: „ფოლდინკის პოლემიკა რინარდსონთან“, მაგრამ გადაძლილი და საბოლოოდ ეს უმჯობინებია რას აბხორბობდა.

ორივე თავისია და ნებავს გამაოურებს და ნებავს არა, მაგრამ მისც აარიფებდა თავს, უეცრად რომ ამ მოყოფრებობდა, მიღელი ციკლი ხომ არ შევადგინო ლიტერატურულ შეჯახება-პაეტრობათა ქარგავიო, სწორედაც ლიტერატურული – როდესაც წეგობრივ, რაინდულ სიმაღლეს ინარჩუნებდნენ შეურიგებლად დაპირისპირებული მწერლები.

„ხოშიმ“ დანეცება ამ ციკლს ფოლდინკე-რინარდსონის სამწერლო პირძლით და „ხოშილევ“ გააგრძელებდა სხვათა და სხვათა პორტრეტების ნარმოქნით მათი ცხოვრების წეევე, შოლოფიო ლიტერატურის ისტორიისათვის მრავალმხრივ მნიშვნელოვან ნუფებში. და რეფერნად გამეყვებოდა სათაურებშივე რას ამბორბობდა...

შენდეებოდა აღმნახით. და ვეღარც ციკლს მოუმზადა თავი. მის კი არა, ფოლდინკე-რინარდსონის პაეტრობაც ჩამიარხებოდა „ხოშილს“ ნანგრევეებში და ღეალოფება იმ უეცრეს დროს, როდესაც უნებ ნაანეყებოდა მის ღეეგანს მწერლის არტეში.

პარალელში

იოსებ ჭუმბურიძე

ენის მცველები და სიტყვა სიტყვაზე

ენის უპირველესი მცველი მწერალია.

ქართული ენის სიმდიდრე და სილამაზე, მისი მთავარქართოლოდა, წეენის დროში, ვეღაზე მეტად (გალაკტიონისა და კონსტანტინე გამსახურდიას შემდეგ), ორმა მწერალმა დაიკავა: პოეტმა ანა კლანდიაძემ და პროზაიკოსმა ოთარ ჩხეიძემ.

თუ ჩაქრე, შევა მივდრეკები ქროზად,
ფოთოლოთა ცყენად—

— ეს ანა კლანდიაძის ქართულია.

აღელვა ხალხი, აფორიაქდა და აფორიაქდა ესეცა. ესეცა-მეოქი, — სახელს ახლავე წუ მოთხოვ, თხრობას მოქეცება-ვევლა ჩაჯეგება თავის აფილისასა“.

ეს – ოთარ ჩხეიძის ქართული. ბერია მათ შორის საერთო. თვითონ ემუბატეკური ხმოვანიც, რომლის ხშირი გამოყენება ახას უფრო აფულოად მალეტეცს (თითქოს, რამე ყოფილესოს მისატეცებელი), ალბათ, ამიტომ, რომ მოეხია, თავისი ბუნებით, უფრო კონსერვატეკო და არქონაყასასაც უფრო აფულოად ეგუება. ისრაც პროზაულ ტექსტში დიალექტი გვეკონია, პოეზიაში ასეთად არ გვეწეენება, არადა ორივეცან ზოგადქართულა. ოლონდ, რომელსაშე დიალექტში გადაარწინილი.

თუმცა ბოლომდე არც ანას მიუტეცეს: სხვა რომ ვერაფერი მოუტეცნეს, ეს თქვეს, მწეცმობრულიაო (?). ოთარ ჩხეიძეს, სხვა რომ ვერაფერი მოუხერხებს, — მწეღად საკითხიაო?!

„ოფეც ვარეფ ვაბოფეცს, არღა ღირდეს არცა ჩიარადო – ძვირობდა ვარდი. ძვირობდა და ძვირდებოდა და ძვირდებოდა. ფეითი მოაქციენიო, თუ ვარდებით ვაფიოფენენ ქუჭაში – მოაქციენიო, ანუ თუ ვარდების ხეღის-სუფლებისაგან განანყენებული ხალხი – მომხრენი თუ მოთაფანენი ვარდების რეკოლეუციისა, უამისოფა, უვარდებოჯ, რატომღა გადაფეგამდენ ზესხა!“

ახლა თუთონ ნაციონალები – გულზე პო ეხნათ. ტიციან ტაბიძეს მიხაკი ეზნია, სიძულელით ბოლ-შევიზმისა. ამით ვარდი. შვეარტნაძის დამზობის ნიმნადა“.

გადმოუნერე „სწულად საკითხავს“ ეს ამონარიდი და კიდევ ერთხელ დაეფიქრდი მწერლის სტილზე, შაკა ჯოხაძემ ახე ორიგინალურად რომ დახასიათა:

„ოთარ ჩხვიდის სტილი ერთგვარი შედიუმია, გამტარია შზესა და მინას შორის, ცასაჯილთა, შზის ენერჯიას რომ ფილტრავს და აკავებს. რომ არა ცა, შზის მხურვალება გადახუდავდა დედამინას. ოთარ ჩხვიდის შემოქმედებაშიც ასეა. იმდენი საიდუმლო, ისეთი პროცესები და მოვლენები იშალება და კავდება მისი სტილისტიკით, რომ არა ეს ხელწერა, მათი ნაღველები წამლევავი აღმოჩნდებოდა გონებშიადავს“.

ისეთი ახსნაა, ძნელია, არ შეგშურდეს. არ მიკვირს, ეთერ თაიაზაძემ, ოთარ ჩხვიდისთან ერთად, მისი ემფატიკური ხმოვანიც რომ გამოიტარა...

ტრაგიკული განცდა კიდევ უფრო გამძაფრდა მას შემდეგ, რაც ანაც „ღრუბელს გამოეცა ცადა“.

მაგრამ სასონარკვეთილებამაც არ უნდა შევუპყროს: მათი შემოქმედება ხომ ჩვენთან დარჩა?

იზინი ქართულ ენას კელავაც დაიცავდნ. ყოველთვის დაიცავენ.

„აღლდა ხალხი, აფორიაქდა და აფორიაქდა ესეცა“.

„თუ ჩაქრ, შევა მივდარები ქრობად...“
არ ჩაქრებათ!
არასიფეს ჩაქრებიან!..

***

ზემოთ შაკა ჯოხაძე დავიშინე, უფრო ზუსტად კი მისი სიტყვა, რომლითაც ოთარ ჩხვიდეს გამოეხიზოვა – მარ-თლაც ხანშიშუო სიტყვა.

მწერლის უკანასკნელი სათხოვარი („შოუარეთ გოგუბაშელს“) რომ გახსნოვანა, ქალბატონმა შაკამ დასძინა, ასეთ ანდერძებს სამყაროში რახანია აღარ ტოვებენო. საუბერურად, ასეთ გამოსათხოვარ სიტყვასაც აღარავის ეუბნებიან.

მაგრამ ოთარ ჩხვიდემ ხომ დატოვა?

კვირას, 13 აპრილს
ლიტერატურულ არტ კაფე
„ქარაივანში“
გამიმართება შეხვედრა
დათო ქართველიშვილთან
დასაწყისი 15 საათზე
ფურცელაძის 10

შაკა ჯოხაძემ ხომ უთხრა?

ილიასა და აკაკის ქვეყანაში ეს ტრადიციულ დავაქნი-ნეთ. გამოსათხოვარ სიტყვას უწინდელ მნიშვნელობას აღარ ვანიჭებთ, მასუხისმგებლობით აღარ ვცუდებთ.

საბედნიეროდ, შაკა ჯოხაძეს ეს არ ეტება. ზღრვილე და ოლიად ის არაფერს დანერს, არაფერს იტყვის.

მისი გამოსათხოვარი სიტყვა ღრმა აზროვნებისა და უდიდესი პასუხისმგებლობის ნიმუშია.

დიდი ოსტატობა სჭირდება იმას, რომ გამოსათხოვარ სიტყვაში ახსნა, თუ რატომ ავრძილებდა ოთარ ჩხვიდემ მარადიულ ქართულ მითს რატომ და როგორ უბრძოდნენ როგორ ვერ ვატყუებ; რატომ და რისთვის გამოიგონა ორიგინალურა მანერა, ეს სტაღური ნრებრუნეა, აზრის ნრთული ტრიალი“; რამ შეაძლებინა, შეექმნა 22 რომანი, მოთხრობები, პიესები, ნოველები, ესეები, პუბლიცისტიკა, გამოკვლევები, თარგმანებში... დიდა, აშარტო წაშთი-ელავს კი გასაღვარ შთაბეჭდილების ახდენს. აკაკისა და ილიის ენერჯია გახსენდება“.

***

ამ თხოვმეტოფე წლის წინათ, საფრანგეთის უკუდავ-თა აკადემიამ ტრადიციო რომ დაარღუდა და თავის რიგებში მანდილოსანი მიიღო, მარგარეტ თურსენარას, ვსაც ასეთი პატივი ერგო, ერთ-ერთმა „უკუდავებმა“ განსაცეფ-რებელი სიტყვით მიმართა.

ერთმა ქართველმა ლიტერატორმა მაშინ იხუმრა, იმას არ შვავს, ჩვენს აკადემიაში შ.ძ. რომ მიმართოდა ე.პ.-სა?!
ამ ხუმრობაში მწარე ირონიაც იყო და ეროვნული ნი-პოლიზმიც.

აგრდა, ყოველთვის გვჯავდა ისეთი მოღვაწენი, უკ-უდავთა აკადემიებსაც რომ დაამშვენებდნენ, უბრალოდ, ის არ ვიცოდი(?!), ჩვენსავე აკადემიაში ვინ აგვირჩია.

ვინ იცის, როგორ შეეგებებოდა ბატონი ოთარ ჩხვიდ მანდილოსანთა შორის ერთადერთ მოცუ-აკადემიკოსს, იქ მწერალი-აკადემიკოსის რანგში რომ დახვედროდა.

ნუსით და რიგით, უნდა დაზღუდროდა.

კიდევ კარგი, ისეთი პატივი ანას მაინც რომ არ გუნეს. კიდევ კარგი, რომ ჩვენ ქვეყნის ძლიერთ ბულბულის სტვენა ისევე არ ამინებდათ, როგორც ლომის ბუხური. კიდევ კარგი...

კვირას, 20 აპრილს
ლიტერატურულ არტ კაფე
„ქარაივანში“
გამიმართება შეხვედრა
გივი ალხაზიშვილთან
და აუდიო დისკოსა და კრებულის წარდგინება
დასაწყისი 15 საათზე
ფურცელაძის 10

ნუგზარ მუხამელი

ჭირისუფალი

1.

გასული საუკუნის 80-იანი წლების მეორე ნახევარში, დღემდე არ ყოფი, „პურესტროიკის“ თუ სხვა რამ ამკვარს უცნაური მოვლენის გამოისობით, ოთარ ჩხეიძე უწევრის-ტეტმა მიიწიეს. ველამ ვიციდით, რომ ხელსუფლების ფაორტი არასოფეს ყოფიდა და არც წარსინებულ პრო-ფუნდურად სარგებლობდა მოპულარობით, მაგრამ ამკვ-რად ფილოლოგიის ფაკულტეტის მალაქცილებისათვის სენსარების ჩატარება მიედიოთ მისთვის. ცხადია, ეს რუს-თაველის პრემია ამ იყო, მაგრამ მინც საკუარველი გახ-ლდათ.

იმ დროისათვის უკვე ოთარ ჩხეიძის გულმოდგინე მიმინბელი ყოყაი და მისი შემოქმედების მეომინბედე მი-მინბდა თავი. ეს იყო ძალზე ორიგინალური ფორმისა და სტრუქტურის მქონე ტრეველი, მაგრამ გამოკვეთილად ერ-თინი მხატვრული სამყარო, რომელზეც ვერც ერთ ლიტე-რატურულ დეკუფუტებას, სამშის ან კლანს ვერ მოკეთ-ენებოთ.

იგი როგორღაც განკერძოებით იფედა. არც ხუთწლდეე-ბის მხარდამხარ ამჩატებულ ადამიანთა სულების რწონ-რების გამაღებულ ფუსფუსში იღებდა მონაწილეობას და არც რაიმე ლიტერატურულ მოფას ამყოლიდა. მაგრამ უმ-თავრესი, რაც ვეუვას თვალში ხედეობოდა და ოლად არა-ვის ნებდეობოდა, რისაკვირველია, იყო მისი სტილი.

პარტებისა და მთავრობისათვის ოთარ ჩხეიძე ორმადეად მოუღებელი იყო. პირველ რიგში, როგორც ადიდა სოცია-ლისტური მწეწებლობისთვის ჩირქის მომცხობი“ და მერე როგორც მაინც ფორმალისტური გატაცებების მქონე მწე-რადელი.

„სავსებით მუწწწარებელია, რომ ოთარ ჩხეიძე ანკა-რომს არ უწევს კრიტიკისა და საზოგადოებრივ აზრს და ვეიეტად განაგრძობს მცდარი გზით სიარულს.“ – ეს 40-50-იანი წლების ნომენკლატურული კრიტიკის ტონისა, რომელიც, როგორც ცნობილია, ამკედარი გზებით ყუ-ტად მოსარულელებისათვის“ ხშირად ფატალურად მთავ-რდეობოდა.

საზოგადოებრივი აზრის შემკწწწელი და მოდების ვა-ნონმეგებელი სწობები უარყო კულისებში მყოითავდენი – ტედელოდერია, გლუბური სტილი აქვს, ეს ენფატკური ა“ ხომ ძალიან მეტისმეტობია და ა.შ. და ა.შ.

მაგრამ ერთი რამ ამჟამად იყო: მიუხედედეად ამჟენი „ნაკ-ლის“ დაბენისა ვერც ხელსუფლებასა და ვერც სწობებს მისი გატეტედე მინც ვერ მოუხერებენიათ, საკუთარი ვაე-წენური ბარტიონი შექმნას სტილისმომბედე. მაგალითად, დედ პოეტ შტეფან გეორგეს საგანგებო, წეროლებ წეროლი შრედეტე კი უწმენია და თავის იდედე უაღრესად როულ დეკეტებს ამ თეოდინამხბრული შრედეტე ბედედედა, რა-თა ამ გზით მოეწორებინა თაიდეან ხსენებულ კატეგო-რის მკითხველი. ოთარ ჩხეიძის ანევილ სტილის“ შექმნის ერთ-ერთი იმბულსიც შეიძლება თაედეაცვა ყოფილიყო.

ქარავანი მინც მიდიოდა. ამკედარი უწვეული თანმიმდევრებას, საკუთარი სტილი-სა და მოხიციის ასეთი ერთგულება, ცხადია, პატრიოსიცე-

მის გრძნობას აღმრდედა და ისეთ მოვლენად აქედედა ოთარ ჩხეიძის შემოქმედების, რომლის არად ჩაედეება, უბ-რალად, შეუძლებელი იყო.

მაგრამ იგივე სტილი პრობლემებს უწმენდა, ვთქვათ, ისეთ შესანიშნავ ლიტერატორებსაც, როგორცეც ივერნი ოტია პაქოროია და ნარია გელამოული. ოცი წელსინადე დამ-ტრდა იმისათვის, რომ მისი სტილი გადამელებას, შეკვეო-დი და ეს ბრწენიველ მწერალი აღმოეწინათ, – თაედევე ულარებია ოტია პაქოროიას.

შორს ადარ წაველ და მეც, ერთ მცერთავგანს, თავის დროზე ეს ხინბელ საკუთარ თავზე გამოხედედედა და ოუ-ღაც მზაველად მეღვანე იმისათვის, რომ ოთარ ჩხეიძის მხატვრულ სამყაროში თაეი მინაურულად მეკრძნო.

მწერალი ოთარის ზელოწენივად ქმნიდა სტილისტურ ბარტიონს, რაც მაკურნებდა და მიძილებდა მის ასახსნე-ლად რაიმე არგუმენტს მოიძებნა. მაგრამ მწერლის არე-ტენის თაურთეულებისა და ამ არმეუენის არსებული მინაგა-ნი სინტკიცით დაცვის გრადე ერთი მანაფიოთაც ვერ ნაეო-ნივ იწ. ოლდედ ეს ხომ სიდედე ცხადი იყო, ეს ხომ სინამ-დეილში ვერდერნად ვერ ხსნიდა. თუგვა ისიც კარეად მესმოდა, რომ ნარია გელამოელისა არ იყოს, „ეს მუღელისა ჩასწევეს სტილის მთელ საიდეუმლოს – იგი ხომ მწერლის მინაგენი სამყაროვან, მთელი მისი სულიერი კანონზომი-ერეიდან აღმოეწენებდა და მისი ფსიქიკურ-პანორმირეი აღ-ნაგონის ენობრივი ასლია?“

მთელ საიდეუმლოს მართლაც ვერაიერ ჩასწენებდა და ეს აღბათ არც მისი სტილი, მაგრამ ერთია სტილის გენეზისი და მეორეა მისი სტილიერად დედევა ისეუ გარემოში, სადედე ინდივიდეუალობის არამცოლ მონონტეუელი და ნახალისებუ-ელი, არამედ პირტივ – ყოველმხრივ შეწენოებუელი და დაიარეულია. ასეთი სტილიცხობის ასინა მხოლოდ სოყო-ტითია და შეუდედელობით არსამქარისად შექმენბოდა. სა-კუთარია გამოუდედელობით ყოეოდი, რომ დინების საწინა-მდედეო მიმარაულებით ცურევის ერთი კაცის ეწერეგია დი-ნაშას არ ყოფნის. ამისათვის საჭიროა სერიოზული რწმენა, აბსოლუტურად ნაეივი ცოდნა იმისა, რომ სწორია გზით მიდიართ. თუგვა ვეუვას არც ამ შემთხვევაში შეუძლია არ-ჩეიული გზის მოლომედ წარმეწერულად გაეღა.

მაგრამ რატომ იყო ოთარ ჩხეიძე ასე დარწმუნებუელი თაეიხი გზის სისწორეში? ეს სრულეებით არ მესმოდა.

2.

სხვათა შორის, მიუხედედეად სტილის საიდეუმლოს ირა-ციონალური ბუნებისა, ნარია გელამოელმა, თავის შესანიშ-ნავ წეროლებს („...სულს ენბოთ შემბანისეს...“), მინც სედედა ოთარ ჩხეიძის სტილის შექმნა რაციონალურად აეგნისა. მინ მომშეველი თაეის დროზე ეცრობაში გაქმენილი ფენომენი, რომელიც ლიტონი მკითხველის დასაფრთხობლად ხელო-წენური ბარტიონის შექმნას გულისხმობდა. მაგალითად, დედ პოეტ შტეფან გეორგეს საგანგებო, წეროლებ წეროლი შრედეტე კი უწმენია და თავის იდედე უაღრესად როულ დეკეტებს ამ თეოდინამხბრული შრედეტე ბედედედა, რა-თა ამ გზით მოეწორებინა თაიდეან ხსენებულ კატეგო-რის მკითხველი. ოთარ ჩხეიძის ანევილ სტილის“ შექმნის ერთ-ერთი იმბულსიც შეიძლება თაედეაცვა ყოფილიყო.

მწერალი ცდილობს მხოლოდ ის შეუშვას „თავისი ხულის კარნივადობით, ვინც მართლა ღირსია, ვისაც მივლი გულისტური და მიახივლი აზრი მოუკრებია“.

ლიტონი მკითხველის პრობლემა მართლაც ძალზე სერიოზულია, მით უმეტეს XX საუკუნის დასავლურ კულტურაში მასკულტურის მოძალტვის შემდეგ, ხოლო ჩვენში, სტალინური პერიოდის მწერალი კომუნისტური ცენზურის ძალადობისგანაც უნდა დაცივებ.

მართლაც იოლი წარმოსადგენია, „ოთარ ჩხეიძის ზეადრული ენის ზეველ ტექრებში“ ზაკარველ ცენზურის როგორ შეუწუხდებოდა გული, ვიფრე უამრავი სტილური განმეორება-დაზუსტებებით, თემატური გადახვევ-გადმობევევებით გზაზნეული „სათქმელადმე“ ჩაღწევედა და გამბრევეული იმა სათქმელს თავს დაადგებდა.

შეიძლება ისე წარმოვიფიგნოთ, რა ტიტლას დაავრბოდა მწერალი ამ „არაბორმალურ“ სტილს განმისამატევილი ცენზორი, მაგრამ, როგორც ცნობილია, საწმუხაროდ, ამან მანაც ვერ დაიცვა მწერალი პარტიისა და მთავრობის რისხვისაგან.

გარდა ამისა, ოთარ ჩხეიძე მამინაც არ დაიშლი თავი-სი გზით საარული, როცა კომუნისტური მარნუხები ჯერ მოუშვა, მერე კი მოღალე მოიწერა და მოიხადა.

ხოლო 90-იანი წლების დასაწყისის კატასტროფის შემდეგ, როცა მწერლის შემოქმედება მანამდე მითთვის უკითვლოდ დოკუმენტური და უწინავესი ხდება, ლიტონი სტილ-ხედილის დამაფრთხობელი „თევილ სტილი“ მინც უფელე-ედა დაჩრა. ეს იმ ვითარებაში, როცა შექმნილი განსაკუთრებული მდგომარეობის გამო მწერალს უსათუოდ ეხეო-მებოდა, მისი რომანები რაც შეიძლება მეტ ადამიანს ნაე-კობია, ლიტონისაც და არალიტონისაც, სწომსაც და არას-ნომსაც.

უნდა ვთქვა, რომ ამდენი კლევვა-ძიება სრულიადეც იმისათვის არ დამჭირებია, რათა ოთარ ჩხეიძის წიგნები როგორმე ნამეკობია. როგორც უკვე ვთქვი, იმ დროისათვის მისი ერთგული მკითხველი ვიცავა და მისი „პიზი სტი-ლით“ დანარული ტექსტების კითხვა დიდ საამოფრებასაც მანიჭებდა. მწერლის სტილიტიზმის საიდუმლოს ახსნა ჩემ-თვის მჭირდებოდა, რადგან ვთვლიდი, რომ ამქვეყნად ისე არაფერი მაღადა, როგორც სტილიტიზმი. გამჭოლი, ცოვი ქარების საუფლოში აღმოჩენილი, საკულიარ არსებაში მის ნიშანწყალსაც ვერ ვგოვლობდი. ქარში გატანილი ლამ-პირის როლმა ყოფნა კი ძალიან მიმძიმდა.

ამიტომ მოვთხოვ კი ერთმა ჩემმა მეგობარმა, თავიდაც ოთარ ჩხეიძის მკითხველმა, მწერლის უნივერსიტეტიში მი-წვევას ამბავი შემატყობინა, ბევრი აღარ მიფიქრა. გადაე-წყვეტე უშუალოდ პირველდგაროსთან გაემერკვია ჩემთვის საინტერესო საკითხი.

3.

უნივერსიტეტი უკვე დამთავრებული მქონდა, ამიტომ ბატონი ოთარს სემინარზე დასმარების ნებაართვა ეთხოვე. როგორღაც სიადე დამთანხმდა.

საერთოდ, მე მგონი, ეს იყო ერთი იმ უნიჭიათვის შემ-თხვეუთავანი, როცა მწერლის პირადად გაცნობამ იმედი არ გამიცრუა. მამინ პირადად ბევრს არ ვიცნობდი, მაგრამ

მწერალია, კვირში გამართულ საღამოებისა თუ განხილ-ეების ხშირი სტუმარი გახდებით და ყოველთვის თავიმა მხედვებოდა ურავალსობისთვის დამახასიათებელი ვერ-სოული, ძალზე ავითვისებანი პატერნიციარობა, რაც არ-ცოთ იშვიათად უხერხულა და სასაცილო ფორმებს იღბ-და. მგონი, მას შემდეგ შემეცარდა განხილვებზე სარული.

პირველი, რაც ბატონი ოთარ ჩხეიძისთან ურთიერთობისას მომხვდა თვალში, ეს იყო მისი სისადავე, სიმშვიდე და კეთილგანწყობა. მისთვის სრულიად უცხო იყო სწომისში, პოზიტივიზმი, ყოყმობა. იგი ოდნავადეც არ ცდილობდა სტუდენტების მოზიბელას ან საკულიარ თავისა და შემოქ-მევეების რელამირებას. თავის თავზე საერთოდ არ ღაბა-რაკობდა. თუმცა მწერალი იყო, მაგრამ მასში იგრანობოდა ფლოსოფოსისათვის დამახასიათებელი აუმწერეველობა, რაც ძალზე სერიოზულ ზნეობრივ საფუძველს გულის-ხმობდა. ამკარა იყო, რომ ეს კაცი ყოველგვარ წერლისან პატერნიციარობაზე მაღლა იდგა.

შესაძებ თუ მეთივლ შევედრაზე ჩემი შეკითხვა დაეუს-ვო. უცდილობდა გასაგებება მელაპარაკა, მაგრამ სანამ და-ვაშაოვრებდა მომეჩვენა, რომ უნებლიეთ ინტეიურ სფე-როში ვიჭრებოდი, რაც შეიძლება თავხედობად ჩათვალა და ნამეკენი დაჩრქილიყო. ეს კი ძალიან არ მინდოდა.

როგორც სწევედა კურადღებობი მომისმხნა, მერე თავი დახარა, გაღადა და მკორე პაულის შემდეგ დახალხობი ამგვარი რამ მითრას: „ამქვეყნად ყველა ამთვის გზა უნდა მოიხმუნს და თავისი ტვირთი ზიდოსო.“

ვიფიქრე, კიდევ დამატებდა რამეს, მაგრამ ამ თემაზე კინეტა აღარ დაფრთავა.

შესაძლოა, ძველი მწერლებივით ისიც თვლიდა, რომ რაც სათქმელი იყო, თავისი ქმნილებებით უკვე თქვა, ან იქ-ნებ საკულიარ თავზე ღაბარაკი უხერხულად მოიჩინა, ანდა ჩათვალა, რომ ამ აუდიტორისათან ამ თემაზე უკრავდ სა-უბარი უადგილო იქნებოდა.

არ ვიცი, მაგრამ მე იმედეგაცრუებული დავრჩი.

ახლა მეკონებ, მაგრამ მამინ თითქმის შეურაცხყოფ-ლადაც კი ვიფრქენი თავი. ის იყო და ის, იმ დღის შემდეგ მის სემინარებზე ფეხი აღარ დამიდეგამს.

როგორც აკაკი განერელია იტვობა, მართლაც ურთო-ლესი რამ გახლავთ ამდინაურ ურთიერთობასა კატალიო-გი.

4.

არადა პასუხი ზუსტი იყო, ღაკონურა, მაგრამ ზუსტში ოლოდენ ვინ იყო გამტევა?

ნესით, ვისაც მისი ტექსტები ნაკითხული მქონდა, თით-ქოს ეს პასუხიც უნდა გაეგო, მაგრამ თურმე რაღაცის გა-გება მხოლოდ ნაკითხვაზე არ ყოფილა დამოკიდებული.

ესეც მოგვანებით გაეფრთხობიერე.

ადამიანი მხოლოდ იმას იღბ, რასაც თვითონ იღბ, და-ნარჩული სადადაც დალევთ ინფორმაციად რჩება. რომ არა ფუნდამენტური მინაგანი კრიზისი, რომელშიაც იმ შემ-თხვევის შემდეგ მოკლე ხანში, სულ სხვა მიზეზების გამო, სრულიად განმსზიმირადა, მაგრამ მამინ მოულოდნელად აღმოჩენი და რომელმაც კინაღამ საერთოდ მომილო ზო-ლო, არ ვიცი, საერთოდ მომიზნებდებოდა თუ არა ამქვეყ-

ნად რამის ვაგებდა. მაგრამ რაკო სანამ ცოცხალი ხარ, პროცესი ყოველთვის გრძელდება და რაკო თან ზოგი ქარი ნამდვილად მარგებელია, კრიზისის დასრულების შემდეგ თითქოს ყველაღრმა ფერი იცვალა თუ განათებამ მოამბა-ბა – მწელი სათქმელია, თუმცა მთავარი ის არის, რომ ყველაფერი სხვა კუთხით გამოჩნდა. ყველაფერი და მათ შორის, ეხადია, ბატონ ოთარ ჩხეიძის პასუხიცა და მისი სტოლიზმის მასაზრდოებელი ნყაროც.

შეიძლება უცნაურად მოგტყუებოდ, მაგრამ იმისათვის, რომ კომუნიკაცია შეგეგს, ცოტა შორიდან, კერძოდ, ე.წ. ქართული მოდერნიზმიდან და ქართულ კულტურაზე მისი ზეგავლენიდან უნდა დაფიქსირდ.

საქმე ის გახლავთ, რომ XIV-XV საუკუნეებიდან დასავლეთ ევროპული კულტურისათვის დამახასიათებელი, ერთმანეთს ლოგიკურად ჩანაცვლებული, სხვადასხვა იდეურ-სტილისტური მამდინარეობების ჩვენს სივრცეში შექანიური გადმოტანა, ქართული კულტურის ვინაა თუ არა გაეცრობულების ხელაოწურ მდევლობად მომტყუნა.

ხელაოწურ, მაგრამ როგორც ხშირად ხდება ხოლმე ჩვენში, დიდი ხნის წინათ კანონიზირებულ მდევლობად.

სანამდევლიმი, მართლაც საქმარისა იღნავ მტეი მონადომება, რათა ნათელი გახდეს, რომ ის ურთულესი საზოგადოებრივი, რელიგიური, პოლიტიკური, იდეური და კულტურული განვითარების პროცესი, რომელიც რჩენისწინათ დაიწყო და პოსტმოდერნიზმიად მოვიდა, მხოლოდ დასავლური მოვლენაა, რაურ ყოფასა და ისტორიაში მოქმედი ფუნდამენტური ტენდენციების ლოგიკური შედეგია.

ქართულ საზოგადოებას XX საუკუნის დასაწყისშიც დღესაც და ყოველთვისაც სულ სხვა ტიპის პრობლემები აწუხებდა და მის ყოფას, ისტორიასა და კულტურასაც სულ სხვა ტენდენციები განსაზღვრავდა.

მაგრამ თუკი, ვთქვით, რევენტურ რომანტიზმსა და რეალისტურ მიმდევრულ მდევლობას ნერტლებად დავტყუნის ევროპულ პირველწყაროებთან, რაკი სწორედ XIX საუკუნისწინად, ვასაკები მიზეზების გამო, ჩვენში მიანდამანაც ევროპა და ევროპული ხდება ყველაფრის საზომი და ნიმუში, ქართული მოდერნიზმი სრულიად მტყანიკურ, ზედაპირულ მოვლენად დარჩა. თუმცა, და ეს არის გველაზე პარადოქსული და სეროზული დაფიქრების ღირსი მოვლენა, მან მანად დიდი ზეგავლენა მოახდინა ქართულ კულტურაზე. ამ ზეგავლენის კვალი და შედეგები, ცფიქრობ, დღემდე ძალეშია იგრძნობა.

ვაღიარებ, მხოლოდ ამის შემდეგ გაავიზრე ოთარ ჩხეიძის შირი ჯერ კიდევ 80-იანი წლების დასაწყისში გამოქმული შემდეგი ფეის სამარემ და მნიშვნელობა:

ვათა-ფშაველია პოეზიაში და ვასულ ბარნოვი პროზაში, – ნრდა მწერალი 1982 წელს, – ტმინდენ ქართულია ახალსა და თავისებურ სტელსა, მოდერნულ სტელსა, დიანდუ მოდერნელსა და არა თუ კეთილურსა და არა თუ ფსალმუნურსა, დეახანს როგორც რი ამტკიცებდენ დასამკრებულად, როგორც რი ერთი, ასე მორე დიდებული შემოქმედისა. ეს იყო დიდი და თელაწარმო საბედლ ჩვენს ლიტერატურაში, ეს იყო მოდერნი ჩვენი – გათავისებურება მსატურული სტელისა, მკეთილი, მსაფრი, დროული, თითქოს

მოვლიდნელი, მაგრამ დროული გათავისებურება. და უცნაური გახლდათ, მერე რი დასავლეთიდან შემოიტანა იგივე მსატურული ტენდენციები მომდევნო თაობასა და ცოტა უზერხული, ცოტა ხელაოწური სტილისტურ-ლიტერატურული ძებნის შემოვითავება, ვითომ რი ნამდვილი, ვითომ რი ტემპარატ საბედლა.

ვათა-ფშაველია და ბარნოვი ელას ახსოვდა, ელვის სისწრაფით გაეფსო ჩვენი ორბლებები დასავლეთი საქართველოს მინდორ-ვლებზე ნავარდით გაზრდილი ნიქმანელებითა და მოდერნისტებით, თითქოს რამტყანად შესაძლებელი იყოს ევროპული ტკივლები ქართულ ორბლებსაც ტკივლიდო. თითქოს ნიქმეს, ბოვლენას, რემესა იან

მაღალმსვლად ვინმესგან ესტყნით თეიჯანთ პრობლემები.

მაგრამ აღმოჩნდა, რომ თურმე ევროპული ტკივლებიც კი შეიძლება მოვად იქცეს, თან ისეთ მოვად, რომ საკულთარი პრობლემები ცხვირის ასაბზუებულ პროვინცილობად მოგამჩვენოს...

ტყმმარცხად შეუცნობელი არიან გ ხანში ჩვენნი, უფალო!

გველაზე უცნაური კი მაინც ის არის, რომ ამ მოვადს მთელი კულტურა ასე ნახებებს და შეისრტყავს, როგორც გვაღიერი დაბეტილი მანა მსაბურა ნიქმეს დიდი ხნით ნანატრ სინესტეს. დღეს ამის კვალი ეტყობა ჩვენს გემოვნებას, სტელს... ყველაფერს.

მაგრამ ერთი რამ იმთავითვე შეუმწვეელი დარჩა. საქმე ის გახლავთ, რომ მოვად გადმოწერული ტკივილი კარგავს გულწრფელი განცდის სამწვასეს და სწრაზურ, ნრფეული ნატურების დაბამწვეულ თამამად იქცევა.

5.

ოთარ ჩხეიძე ასე მოვითხრობს გიორგი ლეონიძის ნაამბობს:

ცისფერყანწელებს გიორგი ლეონიძეც მამონველ აპეგო და მხარში ამოუფდა ახალგაზრდული მგ წენბარები-თა, ბუნებრივი მგ წენბარებითა; იმათთან ერთად გაიმი-ნაურა „არტფორ“ და „სტევენ“, ოლოდ ჟრუანტელი

მეუღლესთან, მარიამ ზაუტაშვილთან ერთად

ქართლის ეპისკოპოსობის ვერ გაიხსნა, ოდნავადაც ვერა, ერთი ნაწილია ვერ გაიხსნა; მაინც ახლა და ტოლს არ უღებდა არცა თუ ლექსში, არცა თუ ლხინში, არცა თუ ფიქრში ნუთისოფელზე, ფიქრში ამასია, ამოუბნის, ახერხებს მოსწოლდა საუკუნის დასაბრუნება და ჩვენი საუკუნის პირველ ათეულებშივე გადმოტოვორილიყო, ფიქროსიმიოეთის ნუთისოფელზე, განთავისსა რომ მოერეოდათ ვერისა თუ ორთაქალის ბაღებში; ერთად მოერეოდათ და ერთადაც დაასკენიბდნენ, დაგზროთათი, ცსკარი რომ ცას მუხლებზედა, გადაცვენილიყვენ მტკვარში ერთადა; დაასკენიბდნენ და ნამოცვეთებოდნენ, მიკროდინენ ვერ თავეანყებოდნენ, ვინ ვის გაასწრებდა, თუ ვინ პირველი გადადარბოდდა, პირველი მსხვერპლიც ის იქნებოდა იმა ახალი პოეზიისა, დასაველთში რომ დრო მოჰქამა, ჩვენში რომ მაშინ იდგამდა თეხსა, იდგამდა და რომ ვერა იდგამდა, ვერც აიდაამდა, რაღა თქმა უნდა; ოღონდ ეს სხვა დროს სათრევი ვახლავს, - მოგახსენებდი, მიკროდინენმეთი ერთად, ვინამადაც რომ დაეზროთ თავე იგი მიწოდობილი, ნრველი იგი პოეზიისა თუ მტკვარობაში, მიკროდა მართლაც თავანყებოდი და ფლატეს რომ მიადგა გადასავეთებდა გულამოვერდნილა, მაინც მიიბნდა, რაღამაც მიახნდა უკანა, მიახნდა და რა დანახა, - განა მოყოლოდნენ, იდგნენ, სიცილით იფუტოდნენ თუ იკრიბებოდნენ სიცილითა, გულმუცველი ეჭრათათ ხელში; ზურგი ვეცევი და გამოვიქევი. მიმდევდნენ, მომძახოდნენ. უკან აღარ მიმიბრუნებია... - უთქვამს გიორგი ლეონიძეს.

6.

როგორც ჩანს, ოთარ ჩიქოძემ ძალიან ადრევე გაიკვირებოდა, რომ ამჯერაში სწობურში თამაშებში კიბორცია და დასალა ჩქნში სალიტერატურო აზროვნება და სხვაგან შემუშავებული სექციებისა თუ უკვე გამოყოფილი ფორმულების ტყვეობაში მოაქცია. ამხნე გაკვირდა ბუნებრივ განვითარების გზა. ამიტომ „კატბილ გზაზე“ სიარული არ მოსსურდა და თავისი შემოქმედებით ბუნებრივი განვითარების გზა გაავრცელა.

სტალინის მიერ სიფილზის“ მართლაც ვინ ჩასწვევება, მაგრამ, მე მგონი, მაინც ეს არის ყველაზე მთავარი და მნიშვნელოვანი მომენტები ოთარ ჩიქოძის პოეზიის შესახებ. ამ დღე და სწორი საქმის სავესები ნათელი შეგნებზე უნდა ყოფილიყო მისთვის იმ დაუღუგველი ენერჯისა და მნიშვნის ნეარო, რომელიც ასე მალეკება და რომელმაც შეასლებინა ასე ნარმეუბრებელ გამოტარებინა თავისი სტლი მონახნაზე ხელისუფლებისა და ცხვირამზუბებელი სწობების სავლასა და ქარიბდას ბორის.

რაც უფრო მეტად იქნებოდა ჩვენი გეომენტა მოდად შემოტრინდ დასაბლურ ტკივილებსა და ფორმებს აუღლიდა, მათ უფრო პრივიციუალად უნდა მოგჭყენებოდა ოთარ ჩიქოძის სტალი, მათ უფრო მასივად უნდა დაბირასპარებოდა მოდურ პრობლემებს რეალური ტკივილები, მით უფრო მეტად უნდა გადმოეზარებულათათი და თუნდა ამისთვის თვი წელა დავეციქრებოდა, მხედველი ბოლოს მაინც უნდა დაენახა, გაემგნეს მაინც უნდა გავეო, რომ ოთარ ჩიქოძის მიერ თავისი სტალიის ასე სტოიკურად

დაცვა არც ახირება ყოფილა და არც რაღაც ირაციონალური სიჯილუტე. მისი ამოუწერილი ენერჯისა და სიმძნების ნეარო გხება იმ ქემპინტების ნათელი შეგნებებს, რომ ყოველი კულტურა, ისევე როგორც ყოველი კაცი, მხოლოდ მაშინ ხდება მნიშვნელოვანი, მხოლოდ მაშინ აღწევს დიდ ხაზრმებსა და სივანებას საკუთარი თავისა და სამყაროს შემეცნებაში, რიცა საკუთარ, თუნდაც ძალზე პრივიციული პრობლემებზე ფიქრობს და საკუთარი, თუნდაც სულ ოღროსილერი გზებით დავის. ოღონდ იმსტომ კი არა, რომ სხვათა გზების შესახებ არაფერი სმენია და არაღერი ვაგებდა, არამედ იმტომ, რომ სხვათა თუნდაც უქმანინივესი და უღამაწესი გზებით სიარული ილუზია, თავის მოტყუებაა და მხოლოდ საკუთარი გზით მისიარულად და საკუთარი ტვირთის შიდახედა კაცმა კულტურამ შეიძლება მართლა რაღაც დაინახოს და გაიგოს ამ გავგებარ სამყაროში და მერე თავისი გამოცდილება სხვასაც გაუზიაროს.

7.

თბილისის ომი დამთავრდა. საინტერესო დროში გვეცხოვროსო, - უცნაურია, მაგრამ იგრძნობოდა, რომ ჯერ მარცხ ვეყლის არ ესმოდა, რატომ თოღდნებ ძველი წინელები ამ გამოთქმის წყველდა. ორივე სანამომო რუსთაველის პროსპექტისაგან იხველა. ეფიორია ჯერ არ განვლებულიყო და კარგა ხანი არც განვლებოდა უსაფუძველედ უსაზღვრო იმედს მალე ასევე უსაფუძველედ უსაზღვრო უიმედობა შეეცვლიდა. ცოტა ვინმეს თუ ესმოდა, სინამდვილეში ხა ხველია.

იმ დღეს მზე ანათებდა, თბილისური ზამთრის მსუბუქი სუსხი იგრძნობოდა. დამწვარსა და დასხიარბულ შეხებებს კანკაში მზე კოვედ უფრო უცნაურ სანახავს ხდიდა...

ბრძოლის ევლი ნავით იყო სავე. ქვა, ღორი, დამწვარი-დამტყნული ავერა, ცარიელი მასრები, ნაქრისა და ქადრის დამსხერვული ტრეტები, ზოგი ბნელი, ზოგი წველი, დიდი, პატარა... აქურ ხეებისაც დიდი ჯაბა დასახლოშოდათ.

გაველა ძალიან ტირდა.

სამხატვრო გალერეის მხარეს, ზედ შუა პროსპექტზე, ორი დამწვარი-დაცხრილილი დიდი სატვიროთი მანქანა ეცდო.

ბრძოის ბილიკი გაეტყუება, რომელიც რთული წინადაბებს გვერდს უღლიდა და სასტუმრო „ევირიისაკენ“ მიკლანებოდა. დაახლოებით პირველი სკოლის გამოსწორებ შუა პროსპექტზე გაჭრილ მთავარ ბილეს ორივე მხრიდან უერთდებოდა ბილიკება ხაღბი ორივე მხრიდან მოიწვედა. დაბინადრის სამხმარზე მოსულებითი ჩანსკრივებულფენენ, რიგი მიძიდვ მიწნედა ნინ. მაგრამ ვინ იყო ტირისუფალი? ტირისუფალი არ მანდა და არც არავინ ეცებდა.

შესართავს რომ მიუფახლოდა ოთარ ჩიქოძე დაენახებ: მყოფი ბილიკი მომუცებოდა. განიხარდა, მისთან საუბარი ვოღლეთის მსამოწნებდა. მაგრამ უკვე თავი ისე უხერხულად ეგრძენია, ტირისუფალთან შეხედრისა რომ მემართება დაღუგნე, რაღან მისთვის ნათქვამი ყოველი სიტყვა ვიღბი და უდავლო მტყენება ბოლმე. ტირისუფლობის მარტობა უხდებდა.

მტრინებაი პორტატიონათისი

მოთავი ბლაკამდე წემუ ადრე მაღინა და დინებას გაბეფა.

ვერ შემაინია.
არც მე შევეზიანე.
არც ეკოლი, რა მეთევა და თავი რაგორ დამეჭირა. სა-
ეროთღ, რა საჭირო იყო ლაპარაკი?

ათორედ კაცის შემდეგ მოვევბოდი. ყურადღებას არა-
ვინ აქცევდა. ვერავინ ცნობდა, რითაც ტრადიცია არ დარ-
ღვეულა: წევნი ზომ ცნობის ღირსს არასოდეს იცნობენ. ო
ზორისით მიდიოდა, რაც უსწორმასწორო ზილეს და-
ვაბრალედ აიხდებოდა, მუხბდავდა დამწვარი-ჩამოქცეულ შე-
ნობას, ისეც დახრიდა თავს. ყოველთვის ქარმაგავდ გამო-
ყურებოდა, ასაკ ვერ შეატყობდი, მაგრამ ახლა მომეცქენა,
რომ ძალიან მოტეხილიყო.

მას შემდეგ კიდევ 15 წელი იცოცხლა. რამდენჯერმე კი-
დეც შეუხედი, მაგრამ იმ შემთხვევის შესახებ არაფერი მით-
ქვას.

რა უნდა მეთქვა?

8.
ოთარი ჩხვიძე 87 წლისა გარდაიცვალა.

მან დატყობდა ოცდაათი წომისი, სკეპს სოფლის ცენტრე-
ბის რამდენიმე წინააშის კლამს ეკუთვნის პოეტები, მორაბ-
ფრები, ლეტერატურულ-კრატკული ნარკვევები, ესეები...

ამ ყველაფერი გულდასწომ ნაკითხვა და გაახრება
სქორღება. ცხადია, ისეც მოხებდა, რამაც თავის დროზე იქ-
ნებ ბერი რამეც შეცვალის ჩვეს. კულტურულ სივრცეში.
მაგრამ მე წემუ ვალი მაქვს მისი ხსოვნის წინაშე, თუმცა
კარგა ხანია საკუთარ თავს შუა გზაზე მტკოვებული საბჭო-
ების ან სულაც განუზოტყველებლო ჩანადირების თავი-
სებურ სასაფლაოდ ვიცილობებ. გამჭოლი, ციფრ ქარე-
ბისთვის ვერც თავის არიდება ეისნაილე და ვერც გაძღება.
შორლოდ და შორლოდ – მიმართულების გამოცნობა, მავ-
რამ ეს რა შედეგითა? სტოიციზმის ნაკლებობას ისეც ისე
ვეგნობს, როგორც თავის დროზე ვგრძნობდი, შეიძლება
უფრო მეტად... დრო კი სწრაფად გადის, იმაზე გაცილე-
ბით სწრაფად, ვიდრე 15-20 წლის წინათ ვგაიფოდა...

ქიქი

ლელა ოჩიაური

ისტორიული სინამდვილა და პიროვნების არჩევანი

„სახლბაზრდა კომპოზიტორის მოგზაურობა“

რაგორ შეიძლება მოქცეს ადამიანი, ხელოვანი იმ პო-
ლიტიკური რეჟიმის პირობებში, რომელიც საზოგადოებას
დოქტრინის, ძალადობრივი მართვის ქვეშ აქცევს და თა-
ვისუფლებას აკარგვინებს? იმოქმედოს და „მის ყოფნით“
მისთვის რაღაც გააკეთოს? იყოს მიმდინარე მოვლენების
აქტიური მონაწილე თუ განხრე დადგეს, ქვეყნის ბედის გა-
დარდველად კი სხვისა გადახაროს?

ამ საკითხებს ეხება გიორგი მენგელაიას ფილმი „სახლ-
გაზრდა კომპოზიტორის მოგზაურობა“, რომელიც შან
ოთარი ჩხვიძის რომანის „პორიკის“ [რომელიც მრაველი წე-
ლი იყო აკრასლული და თუ გავითვალისწინებთ, შანში გან-
ვითარებულ მოვლენებს, ავტორის პოზიციას და დამოკიდე-
ბულებას ამ მოვლენების მიმართ, საბჭოთა ტოტალიტარუ-
ლი რეჟიმის პირობებში აკრასლული მიზეზი სრულიად ნათე-
ლია] მიხედვით, 1984 წელს გადაიღო.

სენცარის ავტორები არიან: ერლომ ახლდვიანი და გი-
ორგი მენგელაია, ოქრატორი - ლევან პაატაშვილი, ხმის
ოქრატორი - ვილი გოგიანიშვილი, მხატვრები - ბორის
ცხაკაია და ნიკოლა მენგელაია, კომპოზიტორი - გუსტავე მა-
ლერი. მონაწილეობენ - ვია ვერაძე, ლევან აბაშიძე, რუსუ-
დან ტელიძე, ზურაბ ვიფიძე, რუსლან მიქაბერიძე, ტაბუა
ამირჯანიძე, თემურ ჯაფარიძე, ზინა კვცერცხელიძე, ია

რეწულიშვილი და სხვ. ფილმი მიღებული აქვს - ავტორების
დათვი“ საუკეთესო რეჟისურისთვის, ბერლინის საერთაშო-
რისო ფესტივალზე 1986 წელს და პრიტანეთის კინონსტი-
ტუტის პრიზი ზღის საუკეთესო ფილმისთვის, 1987 წელს.

აკაკი ბაქრაძე კინეზღში, ავტატრი. კინო“, სახალგაზ-
რდა კომპოზიტორის მოგზაურობისაფში“ მიძღვნილ სტა-
ტიკაში, აწინამე გადარჩენა, სერას: ასევეღებურე ეკრანისა-
ციის დროს ორი რამ ხდება: ან პირველწყარო (სულერთია,
პროზული იქნება ეს თხზულება თუ დრამატურული)
ზღუდავს ფილმს, ჩარჩოში აქცევს და უკარგავს კინოთა-
ვისათავადობას, ან ფილმი მღის, არღვევს პირველწყაროს
მხატვრულ-აზრობრივ ესაოფლს, აგონჯებს მას და, არსენო-
თად, მავურებლად ვერ ხეფება, რა მიზანი პეროდა ეკრანისა-
ციისა.

„სახლგაზრდა კომპოზიტორის მოგზაურობაში“ ეს ძნე-
ლად შესაზარუნებელი თანაზომიერება ზუსტად არის და-
ცვული. სენცარის ავტორებს - ერლომ ახლდვიანისა და გი-
ორგი მენგელაიას არც რომანის მხატვრულ-აზრობრივი მი-
ნარჩის დაუშვანიწინებით და არც ფილმისთვის მოვალაით
კინემატოგრაფიული ემბი, მაგრამ ეს შანში უნდა ვთქვა: ვი-
საც სურს პოლონელ მწვერებს ფილმს აზრობრულ-მინარჩის,
მან აუცილებლად უნდა ნაკითხოს რომანიც. ეს ავიცილებ-

ლობა ნაკარნახევი მხოლოდ ერთი ფაქტორით - დროის პრობლემას გადაწყვეტის.

ახალგაზრდა კომპიუტორის მოგზაურობა - ესაა ფლემი იმის შესახებ, თუ როგორ ავალბებს პროცენტებს ფლობა, ქვეყნის შიდა ვითარება, ნინაბლმეცობები თავი-სოფლებისკენ მიმავალ გზაზე.

ახალგაზრდა კომპიუტორი - ნიკუმს, თითქმის ბიჭი, რომელიც ახლა იწვევს ცხოვრებას, რამისმ შექმნის, პირველად ხედება დიდ სამყაროში (თუნდაც ამ სამყაროს გეოგრაფიული ფარგლები, პირობითად, საქართველოს სოფლებს არ სცილდებოდეს). რეჟისორი მის ექსტრემალურ სიტუაციამთ ათავსებს. იგი ვიჯობების ცხრა ვარსს გაივლის და უსუსურა, ჩამოყვანილებელი გმანფილიდან პიროვნებად ჩამოყალიბების გზას ადგება, თავისდაურებურად, შემოხვევებს და ეტყო თითქმის შეშვებით, რვა-აღმასთან შეხების ცხოვრებას, ადამიანის დანიშნულების ვაცნობიერებას აწყებს და ქემწარტი ღირებულებების ფასს შეიცნობს.

გიორგი შენგელიამ ნიკუმს ბედი უშვალოდ დაუკეთრა სამშობლოს ბედს. ის, რაც ქვეყანამ ხდება, რეჟისორის გადაწყვეტილი, ისევე, როგორც თიარ ჩეხის რამისმა, არ არის მხოლოდ ფიჩი, არ არის მხოლოდ კატალისტორი, რაც ადამიანებს საკუთარი სახის გამოშვადებების საშუალებას აძლევს თუ საამითი პირობებს უქმნის. ისტორიზმს, ცხოვრებისეულ კატალიზმებს, რაც ძალადობის, ძალადობისთან ბრძოლისა და დამონებული ერის შედეგობის განვითარებული სურათის გამოშვადგვლია, ვადართა და მის მსხვერპლთა ზოგადსაკუთრობა და, ამავ დროს, დამონებული საქართველოს მეტაფორაა - დიდი დატვირთვა აურთია, მოქმედების სრულყოფილებას შინაწილდა და მისი ერთ-ერთი აქტორი პერსონაჟია.

ნიკუმს ძიება შეუდგებოდა, მაგრამ ხალხური მუსიკის შედგობების სურვილი და, აქედან გამომდინარე მოულოდნეობა, ძალაუნებურად აყვებებს მის შეგნებას, მსოფლიოცხოვრობის სწორ გზაზე და - როგორც ყველა ნამყოფი პიროვნება - ხალხისთვის აწყებს ბრძოლას (უფრო უსუსტად, ბრძოლის მცდელობას), აქტორდება და თავისი არსებობით რწმუნას ბედებს.

ფლემი ძალაუნებურად იბადება (თუ ქემწარტიურად დასმულია) კითხვა რა უფრო წინმეწოდვინა: ხელყოლი და სამშობლო თუ სამშობლო და ხელყოლი? რა უფრო წინმეწოდვინა, ადამიანთა თავის ნაყოფში, მხოლოდ პირადი ინტერესების მიხედვით იცხოვროს, თუ, მაშინ, როდესაც ასეთი აღტკინებად დგება, არჩევანი საზოგადოებრივი ინტერესების სასარგებლოდ გააკეთებს? არა ის, თუ რას აკეთებს სამშობლო ჩვენთვის, არამედ ის, თუ რა შეუქმნია ჩვენ მისთვის, ერის კეთილდღეობისთვის გაეკეთათ.

საქართველოს ისტორიულ-სოციალური ვითარება, ქართველი კულტურის და არისტოკრატის ბედი-იღბალი, მწვავერების სახე, მონიბის ფორმები და ძალადობის ხერხები, ადამიანად ქცევის და გადგეგვარების, შიშისა და მამაცობის, ხელყოფისა და სიღამის ურთიერთობათა და ურთიერთგამომდინარეობის საკითხები - აი, რა ადუღლებს ყველაზე მეტად რეჟისორს.

თანაც ეს ყველაფერი მუდმივია, დაუსრულებელია, როგორც ფილმში დაუსრულებელი შარავხა - გზა არსათი, როგორც ვუსუსტა მალერის სიმფონია და ნიკუმს ხმის ჩამწერმა დაჩრქილი ერთადერთი ქემწარტი მუსიკა - ხალხის ხმა.

მოქმედება ახალგაზრდა კომპიუტორის მოგზაურობაში 1924 წლის საქართველოს მიმდინარეობს, საქართველოს ერთ-ერთი კუთხეში, მაგრამ დრო და ადგილი ტრანს-სიორმბევის განადგობის, ფლემის ახსნული მოულოდნეობის მიხედვით, ქვეყნის შიდა ვითარება, ნინაბლმეცობები თავი-სოფლებისკენ მიმავალ გზაზე. ახალგაზრდა კომპიუტორის, მხოლოდ საქართველო და ძალადობის მსხვერპლი გამადარო.

ამ ფლემში თითქმის სოფლების სახელწოდებებზე ნაცნობია და მის მცხოვრებათა გვარებზე, ზოგიერთ შემთხვევაში ეს მეტად სპეციფიკური, მკვეთრადსახსილეთი, მკვეთრად გამოხატული, ძველი ქართული გვარ-სახეობითა, ზოგიერთ შემთხვევაში მხოლოდ გვარებებზე, მიჯნარებებზე მათზე, რაც ტოპოგრაფიულ დასახელებების ანალოგიურ ელენადობასთან ერთად განზოგადებისა და, ამავ დროს, ძალისა ურუნული საყვარლის გამოხატულებაა.

ლეკის ნიკუმსთვის შეგზურობა შეიძლება სულ სხვაგან გავიწა. სულ სხვა ადგილებზე და ხალხი უცნებინა. მთი შეიძლება თავს სხვა ამბები გადამდგროვდა, მაგრამ შედეგი ყველანა და ვეღასთვის იყოვე იქნებოდა. ვეღასთვის - ექვითთვის, ვეღასთვის, დიდი კალბატონისა და მისი ნინა-ვალერიხივანი თვებისთვის, შაქროსთვის, ახალი, ფერმწერის ყავის მფერინათვის.

გიორგი შენგელიამთვის კონკრეტული არც ადგილი, არც წელი, არც თითავარი გმირის პროფილა მთავარი არაა - მთავარი ისაა, რაც საშუაროს ხდება, რაც ქვეყანას, კაცობრიობას სიმბოჭედ აწყებს. მისთვის არსებობია, რომ ადამიანის ყველა სიტუაციათა და პერსონაზე სხვ შეიანარწეროს, ან ასეთად ჩამოხაზობდეს, აფიქროს, განსაჯოს, არჩევანი გააკეთოს, დაძლიოს შიში, რომელიც დაუღუღებია, და მსხვერპლს დაეღუღოს.

სწორედ მხსნელად, სადღესული მითითი მოსუღად ჩათვლის ყველა ნიკუმს. ლეკო ადამიანებზე არ ჩრწმუნას ადგილებზე. ახალგაზრდა კაცის პროტესტს ყურს არავ უფუგებს, რადგან სურთ დაიჯერონ, რომ იგი, მხსნელი, ნინამდლო, ვიაც აქედნა ხანი ელოდენ, მოვიდა. მოშმა ვერ ჩაქდა ხალხში რწმუნა და იმედი. ვერ გაანკლა ბრძოლის სურვილი, რომელმაც თავისუფლება უნდა მოუტანოს. ისინი მითითი-მითითი ელანს შურისგების დღეს, ეს აძლებენბით. ნიკუმს შიშის, მაგრამ, როგორც მოსალოდნელი იყო, მის მოხუცლას მსხვერპლ მიშკებდა. ყველა სურებო ამ გამოცდებებას, მაგრამ უფანაკოვოდ გამარჯვება შეუძლებელი იქნება. თავისუფლების გულისთვის ხალხი კვლავ ადის გოლოვითაზე.

ახალგაზრდა კომპიუტორის მოგზაურობა* ფლემი-მეტაფორაა. არც სათავარი ნინაბლმეცობები (თუნდაც არამეტაფორები, ფაფარაკითი აღსავსე) მოგზაურობა და უფრო მეტს მაგვინიშნებს, რადგან ესაა ახალგაზრდა კაცის მოგზაურობა საკუთარი თავის ძიებისკენ, თავის შესახებობად. ერის სულიერი სიმდიდრის ძიებისკენ. ადამიანის დანიშნულების აღსაქმელად, ესაა მოგზაურობა - პიროვნებად რომ აყალიბებს და საკუთარ თავში პიროვნებას აღმოაჩინებებს ნიკუმს, ნებისმიერი ადამიანს.

ფლემი შეხატორაა - იღვამლა, შეეცნობლის ბურუსში გახვეული უხალკო უარყოფითი და კეთილი ძალებით და-მუტებული. სიმშობლივითა გვარები, სახელები, ქემები, პერსონაჟები. ეს არის ფლემი, სადაც სრულიად ახლებურად, თავისუფალი კუთხით გამოჩნდა გიორგი შენგელია. მას

არსობდნ არ გადაუჭრა ახეთა მხარე, მორალურად და ზნეობრივად აქტიური პრობლემა, არც მსჯავად გამოუყენება სახელი ზრებზე. იღვის მორიდებას და მხატვრული განზრების განაყოფიარ სანმრფე და დახეილი მანერა განსაკუთრებულ სახეს უქმნის ფილმს, განსაკუთრებულ ზემოქმედებას ახდენს მაყურებელზე.

ფილმის პირველი კადრები ვაკანობს ნიკუმას და იმ მიზნებს, რასაც ახალგაზრდა კომპოზიტორი მოვ ზაღრობისას იხაბებს. ეკრანთან ზურგიით (მის ფილმის პილისად კი ეერ ვნახავთ) ზის პროფესორი, ნიკუმას მასწავლებელი. განზოგადებულა, დაკორტკების მოკლებული სახე, აღბათ მინიშნულოვანი ის კი არაა, ვინ მივაისაღვლის ვზხს, არამედ ის, თუ რომელ ვზხს დაადებება. მასწავლებლის მხრიდან წინააღმდეგობის განქევა და მუცდებობა, ქაბუეს გამგზავრება ვადაფიქრებინოს, ხბეაზე ზრუნვით არის გამოწყველი, მაგრამ მისი პროტესტი სუსტია, უღონამაა, რადგან იყის, ამ წასვლით, ახალგაზრდა კაცი უფრო მინიშნულოვან აღმოჩნებამდე შეიარბება მივიდეს. მივიდეს, რათა თუ გაუბლებს, იყარგოს, განიმზინდოს და ვაგანარდოს, როგორც პიროვნება, როგორც ქვეყნის ღირსეული შვილი.

ერლიმ აბულედიანი, თიარ ჩხეიძე, კორეი შრეველია, რევაზ ჩხეიძე

საფუძველს ყველა კონფლიქტსაც ისე პროფესორი ჩაუყრის. მისი დარჩებოთ, რეკომენდაციობს, მის მიერ მიცემული რეკომენდაციის ნიკუმა კარდაკარ და წიადაბს უქმნის მოვლენათა განვითარებას. ხელოვნებათა შორის ყველაზე მეტად აბსტრაქტული, ყველაზე მეტად ემოციური და პარამორული ხომ მუსიკაა და მუსიკის საწარმოებლის სწორედ ნესტირის, წინასწარობის აღხაღენად ელოინება. შემდეგ ამ პარამონის საკუთარ თავში ახოვის და ვანერკობს.

თავდაპირველად ნიკუმა თვლის, რომ მის არაფერი ეხება, თავისი საწეუ მოვადელობა აქვს, რომ ამქვეყნად ყველა ერთ რამისთვის არ იბადება. მისი აზრით, როგორც ტრადიციულ უნდა ტრიალებეს ერის თავზე, რაც უნდა ხებუთადეს ერის ცხოვრებაში, ხელოვნება თავის მინიშნულობის, ფასის არ უნდა კარგადებეს და ხელოვანიც მუდამ მის სამსახურში უნდა იდგეს.

თუ რამდენად სწორია ეს მსჯელობა და როგორია რეცეპტის პოზიცია, ფილმის მსჯელობის მანბილზე ირკვევა. ნიკუმას მთავარი ღირსება მისი სინამრფე და სუფთა ხელოა. მის ჯერ არ შეუბნია სიაცე, არ შეუბნია ძალიანობა და პიროვნება. ამიტომ ვერც წარმოდგენია მისი არსებობა. არ იყის, რისი და რატილ უნდა ემზოდეს, რადგან ჯერ მიზმი არ განუქმდია. არც ადამიანებს იყნობს კარგად, არც ქვეყანას - რეკომენდაციის, წინააღმდეგობის განქევის უმარცხ არ გაანბნია. ემოციულობა ღვკოს და ეერც ვერავის უმბდაეინებს თავის წინაშეულ ვინაობას.

შემდეგ მის თვალში წელწელა ეჩილება, წელწელა ენობილრება სამყარო, მაყური წრე ირღვევა. ფიზიკური თავისუფლება მისთან იმბობს მივს, რომ ამოვხაეობისა საბოლოოდ დასრულებული. ადამიანია და მოვლენათა სწორი, რეალური აღქმადან აქტიურ მოქმედებაზე გადაიფდეს და მრავალი მტერილი, მისთვის შეწირული ადამიანების ესტადეტა მიიღოს.

ნიკუმას ნაცემ ღვკოს (წერბოს პირას რომ დაუდგია ელადის ეს შემოხეული, შიშის გამო წინასწარობადაპირველად და, ამავე დროს, რადიკალირად გათავიებებული კაცი) თითქმის განგება, პედისწერა შეახდებრებს. ღვკო გამოკლებობს იყნრება, რათა „ესინაილოს“ წინ წარუღვეეს და ხედვის უმარი მინაქობს, ხალხს რმმნა მოკლებობს და შემდეგ თითორეც განმწმნდაღმა, სიყვადლიან სახილვოთი დამაშფიებულმა და ამაღლებულმა, თიკესუფლება ისეც ნიკუმას მოუბკვლეს. ღვკოს თეთრიკვლულობაც სრულიად განკურნავს ქაბუეს გულვრეილობისეგინ, -გვერდზე მგვკომის“ პოზიციას უკუაგდებინებს.

ეკვავიობა შიშის დაძლევაა. ელიზბარი, მალეც, დავით იტრიელი და მრავალ სხვა პერსონაჟი, სწორედ მისი დაძლევის თიადებება

მის დაძლევის არიან ძლიერი. მათ საქმისთვის თიადებება მხრობის მიტებს. ნიკუმას გამოჩენა კი სტიმულატორის, მამოძრებელის როლს ასრულებს.

ამავე დროს, ახალგაზრდა კომპოზიტორის გამოჩენა აფხიზლებს და მოქმედებაში მოჰყავს ფანდარმები. ყველა თავისი ხვედრის, თავისი კუთნილის მოლოდინშია და მის მისამოვებლად იბრყეს. ყველა შესაფერის წამს ელოდება.

შედეგად ვახამობენ გერანდუსტის თჯანის, სტუმრების იღებენ, შრომობენ დავით იტრიელის მერწინებობაში. ეტომი ელიზბარი ავიდყოფებს უფლის, მისი ძმა „წამანს“ ელოდება ქალაქთან. მაგრამ იმ ყოველდღიური, რთიერორგანიზაციის გარეწებული სამშვიდის მოუხდავად, ყველა აიღლებებუდა, მრავალად დაძაბული, რადიკის მომლოდინე და ეს დროც გდება.

ნიკუმასა და მისი მეგზურის დამეული სედა, ჩაბნელებულ, რიკეტობ, მაყრებულ თჯანებში, მათელ ფილმში გამეჭვრელები დაძაბული, ნერვიული სიმევიფე თიადანეცე და ფილმის მთელ მავლელობისას ზუსტად განსაზღვრავს საქმის ნამეფულ არსს, რეალურად არსებულ ვითარებას.

ნიკუმას გამოჩენის შემდეგ, პირველივე დამეს მასილვებზე მონ მალევის, პეტრიე ვარაზელი ფანდარმების აჯყეს ვარდლებს და მიმადლება. გაურკვეველობა, შიში სუფეს მწვედა, ბოლისი, დღებობაზე, ეკლესიის ეტომი ვარწილი ხანძრის დროს, უკლებლედ ყველას, ესისე ნიკუმა ესტრუბია, ვინც მის რუკაზე ყოი აღნიშნული, ვინც თავისუფლად აზროვნებაში იყო შემწეული, ამატიმრებენ.

უდამამალეო ხალხს იტყვიან მათი ცოდვა სამშობლოს სიყვარულისა, ტრადიციების ერთგულება. ხალხს არაბრუნული მხსნელისა და უწინარის რეკის გამო ამატებენ. თუმცა ეს რუკა გიორგი შენგელაიას მიერ იმ შთაგარ მტკავარიან იტყვიან, რომელიც მიუღი ფილის ბატონუტურას, მისი მხატვრულ და იდეურ წიხის განსაზღვრება.

ხელოვნების საკეთილდღეო ჩატარებული სულა ტრაველიდა იქცა. ახლათ ვეღლაფერს თავისი დრო აქვს. მაშინ, როდესაც ქვეყანას ბრძოლა სჭარდება, ხელოვნებისთვის, ხელოვნების მიღწევის მხოლოდ ამ გზისთვის, ჩვეულებრივად ადამიანური სურვილის მიხედვით, აფიქრო არ რჩება. შვილებს ყველა კომპოზიტორი არ იყოს, მაგრამ მებრძოლი სამშობლოსთვის - ყველა.

ნიკუქას მიერ შეკრული მუსიკის ჩანაწერებში მხოლოდ ხალხის ხმა დარჩება. მხოლოდ ხანძრის გუგუნის და ცხენების თქარა-თქარი. ახლა ამისი დროა ახლა ეს განსაზღვრავს ცხოვრების ახლს. გიორგი შენგელაია მიიყვანა რიხს, ვიზუალურთან ერთად, როგორც მტკავარის, ისე იღებებს, და კიდევ ერთი, განზოგადებული მრით ამდღერებს ფილის მხატვრულ სტილისტიკას.

„ახალგაზრდა კომპოზიტორის მოგზაურობა“ თავისებური ტემპო-რიტმული ნაშრომია. ქვეყნის შიდაკადრული თუ კადრშიღმა დინება აუნტარებული, მდორე, თითქოს ერთდორეანია. ის ზუსტად გადმოსცემა განწყობისა და საერთო იდეოლოგიის, შინაგანი დაქობილობის, დესტანციორობის მიგრირების აღმნიშვნებს.

ამ რეგმარებას, მოწვევლიან სისხლის დეკო აცოცხლებს, რომელიც ყველა ვითარებაში ესტრავაგანტურად, ხანჯასმილი მინორულითა და ენტრავანი მოქმედებს. მისი საქციელი ზოგჯერ უადგილოდ გვეჩვენება, გადაჭარბებულა და ზედმეტად ყალბადაც კი, მაგრამ სწორედ დეკოა ყველაზე მტკავრად აქტიური, ყველაფრის განმსაზღვრელი და დამტკავრელი, მამორავებული, მამორაყოფიელი, რადგან დუმილი, უმოქმედობა და ლაღინ აღარ შეუძლია. იგი ცდილობს, ადაფინოს დარღვეული ნონასწორება, როგორცაე შემოატრიალოს ცხოვრების სიმდორე, გააღვიბოს ხალხი, სახანული მოახდინოს და თვალის აუხილოს ნიკუქას.

დეკო ახვედრებს მას სხვადასხვა ვითარებაში, სხვადასხვა გარემოში, რათა ქაბუბა ვეღღან ყველაფერი ნახოს. ყველაზე რთული გამოცდასაც მოუწყობს და თითონაც ურთულეს ნაწიხს გადაადგამს: საბოლოოდ გათავისუფლებული მსხვერპლად ენარება და იმას გვიჩვენებს, თუ რა გზას შეიძლება დაადგეს ადამიანი, მაშინ, როდესაც, თუნდაც უწინდელი, მოვალეობა დეკოა.

ფილმი, რომელიც მოგზაურობის, მუხედერების ფრავ-ზომტბისგან შედგება, გარკვეულ სიუჟეტურ ხაზს გვგამ-სწორებდა მიხედვს. მოუღებიათ, მოქმედების განვიითარების ნული ტემპის, თითქოს ერთდორეანების მოუხედავად, მყოფრების დაბაბულ ინტერტის ინტეს. ეს დაბაბულობა ეგრანსხე, ნიკუქასა და მავრებელში თინდათან, სიუჟეტის მსველდობასთან ერთად იხრება.

„ახალგაზრდა კომპოზიტორის მოგზაურობის“ კულმინაციური სკენა ეფუციის ექობა გასწრელი ხანძარია, რომელიც თვალისმომხრებლად იფიქრებს გარანტე. ბოლოს კი „სუპერსტოლი“ გადაადრება, უცრად დატვირთებული მარგა, მასტელდორის მუხედე ტრენებში, მავრეან, ოღონდ მრავლისმოქმედი.

შთიღი ფილმი ერთიან, მკაფიო, ჩამტკავრ ტონალობაში გადარყვტილი. ზედმინერული სუფთა გამოსახულება უმცი-

რის დეტალებამდა დახვეწილი და ყოველ მათგანს, ყოველ ნაწიხს მინიმუმობა ენიჭება. განტვირთული კადრი და მასში ნარმოდეული ძველებური ნიციება, ქურდული, მკურნალობა დახვეწილი კოსტუმები ზუსტი ამოჯანის გამობატვის ესახურება. ეს არის სამყარო, რომელიც ვერ კიდევ არანორმული თავის სანების, სანეს, ხასიათს. სამყაროს, რომელიც სწორედ იმისტიმ, რომ ნარსულიან კეპონი არ დაუკარგავს, კიდევ შეიძლება ემეგლოს. მას მკაფიო საზღვრები (კადრი ყოველივის დაკორწერი და კომპატერნია), მკაფიო განზობალება გააჩნია, ოღონდ მკაფიოდ პირობითია, რის საფუძველზეც სათქმელისა თუ სივრცის განვრცობა, განზოგადება ხდება და ახალგაზრდა კომპოზიტორის საქართველოს სიუჟეტის მოგზაურობა ერველ სამყაროში მოგზაურობად იქცევა.

ფილმი აქტივება, რომ თითქოს კი არ გაქრება, არამედ საერთოდ აღარ არსებობს და თვისებები დაკარგა. იგივე სახე მიიღო, რაც სივრცემ, თითქოს მას შეურნა. მიუხედავად იმისა, რომ ამ არსებობს დედა და ღაჩე, არსებობს მინდა და კამკამა მზე, დროის ცნება პირობითია. ამით ხდება გამოსახულების კონტრასტულობის ხანჯასამა. სწორედ განხვეწის ამგვარობა, პირობითობა ასეცა ნარმოქნამ შეუწყო ხელი გამოსახულების სიმკაფიოებს, რათა ამითაც მიღწეულიყო ის პარამონი, რაც საუბარში დიარება. სწორედ ამგვარმა გადაწყვეტამ შექმნა ვერანზე პოეტური სამყარო, რომელიც გიორგი შენგელაიას საკუთარი პოეტური ხედვის, სინამდვილის, თვით ტრავიკული მოვლენებით აღსავლენ რეალობის გადმოსაცემად გამოიღება.

გიორგი შენგელაიას ინტერტის მიმართული იყო იქით, დაკორწებდა, თითობაზე გავნიშობრებას თუ სხვის-თვისაც ვაზნარებას თავისი ხედვა (ამ თქმის იგი ვერ კიდევ „ალეგორიზმისა“ და „ფორსიმანი“ და მუხედე „კორფი-ნოსის სიკედელი“ იყვლევდა), რა ქმნის ხელოვნებას, როგორ იხვედბა ხელოვანი და რა უწყობს ხელს მითი შემოქმედების ჩამოყალიბებისა. რა იმუღებს, დატკბენ და მოვლენები განაპირობებენ მის მსოფლმხედველობას, თუ ვინ, როგორი პიროვნება შეიძლება იყოს და არის ხელოვანი, თუ რა მოვალეობანი აქისონა, როგორც ერის სულიერი კულტურის მოქმედი, ასევე საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

ახალგაზრდა კომპოზიტორმა მხოლოდ ფილმის ფინალში - ანუ მოგზაურობის დასასრულს დაინახა სიმართლე. აღეცა სამყაროსა და ხელოვანის არსი და მისი მოვალეობის საკიობხეც დაეფიქრა. მან ადამიანი შეიკონ, შეიკონ ცხოვრება და თითოეული მოჭადაკის ბედის განხიარებით საკუთარი არქიტრანის გაცნობრების შეუცხა. ახალგაზრდა კომპოზიტორმა სამშობლოს, კაცობრიობის წინამძველდღეულედა შეიკონ. სწორედ ფინალში, როდესაც ამბავი, მოქმედება მთავრდება, რეალურად იჩნება ნიკუქას ახალ გზა და ეს გზა ბევრად უფრო რთული იქნება.

„ახალგაზრდა კომპოზიტორის მოგზაურობა“ გიორგი შენგელაიას მშინ მოქმნა, როდესაც უკან მიხედვისა, საკუთარ ცხოვრებაზე თეალის გაფიქრების შესაძლებლობა მიცევა. გადახედა საკუთარ ცხოვრებას, საკუთარ „ალეგორიზმისა“ და „ფორსიმანს“, ბევირ რამ გადააფასა, ბევირ რამ ახალი ძალით აინთო. ამევე ფროს, რეფისონმა საფლავ წინადა, მომავლისკენაც გადახედა. მან კითხვა დასვა, რომელსაც, სამწხვროდ, მასხუბა შემდეგე მკროდის ქართულად ენისმ ვეღარ გასცა - საით ნავა ხელოვანი, რა ახალ აღმოჩენებს გააკეთებს თავისთვის, საით მიდის ცარელი და მტკრინანი მარაგა?..

თამარ ბარბაქაძე

მზის განაცხარი „პორიასში“

„ზეცა კატბთებდა, მუცსა სცრდა ძებნარშია;
გაცირალო მუცი ფეფინება ძებნარის მუცარბულთა“.

ოთარ ჩხეთე, „პორიასი“

„პორიასი“ XI თავი ასე იწყება: „მოვარის განაცხარი იმდენი არადგრო, მზის განაცხარა გამოადვიბით“. გაცილებული კი ლეკო და ნიკო არას, 1967 წლიდან რომ გამოიქვედნენ ოთარ ჩხეთეს რომანების სერის გმირებს და უკვე ორმოცი წლისანი არიან. ახლაც ახალგაზრდა კომპოზიტორის მოგზაურობის* მარშრუტს მიუყვებიან მის ძაღვად თანამგზავრ ლეკო თათამელთან ერთად. ძაღვად დროს კობკობასა და მოძალადე სამსო პანას ოცნებებსა და სინამდვილის გასაყარს, მეჯნას მიახლოებულა XXI-XII საუკუნეების ფაფარებს მინებულთა ქართული მკითხველს, რომელსაც ვეღარც მეტად სიყვარული უყვარს ამქვეყნიად. სიყვარულის მიზეზით უყვარს „პორიასი“, მისი ავტორიც და რომანის გმირიც. სიყვარულს მზის განაცხარის ამოცნობის კი სიყვარულის გაქრთვად მდებდენ გაიმორჩილა არცერთ ქვეყანაში – არც რეალურსა და არც ნაოცნებში. თუკი მანაც გადამეცხვებო, „მზის განაცხარი“ მასპინძლისა და სიკეთის მომლოცვე გმირების მონახულება, მოვლად იმტობ, რომ დღევანდელ საქართველოში ამოვარდნილა ვაჭრობის ანუ პორიასი მხოლოდ ამგვარი შეხვედრებით უნდა დაწინარდეს.

თანამედროვე ლიტერატურისმოვლენები, ევროპულსა და ამერიკულ სინამდვილეს გაეცნობილენ, გვარანმუხებენ, რომ მიახლოებულია ისტორიის დასასრული და მწერლობას ფუნქცია აღარ შეტრქნია მსოფლიოში. ვინ იცის, იქნებ მართალიც არის, მაგრამ ჩვენ რა უქნათ, იმ ქართველებში, ვისაც დღემდე არ გვეძებება, რომ ჩვენს ცხოვრებას ეროვნული მწერლობა კვებავს და სიყვარულის ებას მწერლის სიტყვების გარეშე ხინათლად და სიროშა ავლენება?!

საბარო „პორიასი“ XI თავიდან დაიწყეთი. ეს რომანი კი „ჯეჯის ხიზნების“ მხატვარად, 24 თავისაგან შედგება. XXV თავი უფრო ბოლოთქმია. 24 თავი 1924 წლის აგვისტოს აჯანყებისაკენ მიგვიღებდა და ამბობდა არ უმეტესად ათეული წლებს განმავლობაში საბჭოთა ცენტრის მკითხველამდე არც ამ წინსა და არც საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლებს. XI თავში კი თითქმის შუაგ ხამდე მისულან იტრიალებსაც მისავალი ნიკოში და ლეკო შუაგ ხამდე კი მამარჯვლებსა უნდა უმასპინძლონ: „მამარჯვლთა გვარისანი მანაც შემორჩენილიყვენ, მიმოდავებულყვენ, მიმოვანტულყვენ, აღარ მოსდევდათ ძველი დიდება, არცა ტრებდა, მხოლოდ სამავე შემორჩენილათ, დაუთმობლათ შემორჩენილათ, კვლასანი იყვნენ, უფროვლად შეასკებდნენ, ჩიტის ევროპებით შეასკებდნენ, ვინც უნდა გაეფადგომოდთ წინა“.

მასპინძელი, ვიკო მამარჯვლი მინ არ დახვდით სტუმრებს. „ქ“ შუავე წავყინილი, საიდანაც მხოლოდ იმით უმეტეს, ვინც წარსულს დაგმობს. ვიკო მამარჯვლი ახორბულია“, ამბობს „მამარჯვლი“ ვიკოც კი წარსულს არ უარყოფენ, ამიტომაც ფეფინავენ მათ მთელი მსოფლიო, ღრმად, თანაზომიერად იცინა, რომ მათი მას დაწინაურების შეულებს წარსულს და, რაღა თქმა უნდა, მომავალსაც. ვიკოს ცოლსა, პეტრე ვარაზულიც არ დატოვებს საქართველოს. „ფრინილისოდენა“ იმედი მანაც თუ იქნება თავისუფლებას, თუნდაც ამ იმედის მომტანი უცხოში ახალგაზრდა კომპოზიტორი იყოს, ლეკო თათამელი რომ ნათლავს ვეღვან „საფარებთ დავალებით“ წარმოგზავნილად დედატაბაქიდან. სულ პატარა ნაქრთავილიც კი საკმით აღბრძნად, რომ დამუდგონასაც და სტუმრებსაც საქართველოს უკეთეს მომავალს და დაეცათ მსუქლობა, მაგრამ „ლოფინას ვიკოში“ არ დაეცა და იხსნებ მინილად ძველსადაც გაიქცენ და კარგა ხანს „ქვეყნობდენ გაქრთვებს“, „შუქარა მამარჯვლია ძაღვანი“.

... გაქრთვებული კაცის მშველელი კი ღმერთია, მზის სხივით გარდამოსული ქვეყანაზე არც ღამით მოტრეკებია ღმერთი მთავრებს, ღამის მნათობს, დღისათ კი მით უფრო აღარ მოატრეკება დღის მნათობს, რადგან უმსოვლად მინავე გრლითა, დღაც გრლითა და კონსტანტ მსუქონილი“. მწერალი ბუნის ხიზნე გავეტარა და დაეცა, ვიკო, რომ ქართველი კაცი ღმერთს მანაც ეყვარება, ვიკოც ქართველს სტუმარი არ დაეყვარება, „ზრუნავარლობა“ არ მოქმედება. ლეკოს ვერ დაეცა, რომ მასპინძელი, მათთან ერთად ღმერთი პეტრე ვარაზელი სტუმრებს ზრუნავს მათკენ: არც უმეტესად იმედს, შექმნა რომ გახურდა, თვალები ამაშიადა იმა გახურებულ ძებნარშია, ამაშიადა ვაჭროვს მზის ქვეშ (ხაზგანს ჩუქნა – თბ.), ამაშიადა წესხმელებსა, საბნებდნენ არ მამარჯვლი თავი. იმითგანი გახვდეთ, უფროსიაგანი. გამოძვრა იქნებებინა, ქითანი და პურები გამოტანა...“ ეს ეპილოდი ლიტერატურის თავიანთსმეცხველად ამბობს უამრავი პარალელსადაც უმეტეს: დავთ გურამიძის ხაროვან გამოძვრისა და, მზის იმედად, ძებნარსა და ჩაღაბულაში გათრეხულ დამეცხვასაც ვაგეხსენებს და დამტე ალტიგორის ცხოვრების შუაგ ხამდე შემოღამების შემტე მით განათებული საპოზის უკვეტავთ სივრცეს მოგვებითებს. ლეკოსა და ნიკოს, ალბათ, იმედნად არა, მაგრამ იმედის მამებელი დღევანდელი მკითხველისათვის სტუმრებისათვის ლეკოს მიმწოდებელი ვიკო მამარჯვლის უყვარსი ვიკი მამარჯვლი ამ მზის სხივით, რომელიც მზის განაცხარის მზის წარჩინად აქცევს.

„პორიასი“ კი მზე იქ ჩაბნებებს, სადაც წიგნებია. ქვრივად, ოცნებებთან: „ქვეცა ჩაბნებდა ზეცი, ჩამოღერილი ღამეული ნათელი თუ ანარელი მზისა... ხანდა ასხმული წიგნები იატაკიდან ტრანამდისა, ყოველი კვლავს გაყოლებითა“. სიროდ წიგნებით, მსოთ, ღამითით განათებულ ოთახში მოსაუბრე მასპინძლის სიტყვები გვირად შეგახსენით დღევანდელ ქართულს, რომელიც თავისი საფარული მწერლის წიგნში ტყვის ნამილს საკუთარი სიტყვას: „აო შეტლებოდა, ჩვერედი იმით შორის, მოთახობა რო იცინებს ძლივს დაბრუნებულად დამოუკიდებლობისა და ვერ რაი გაგებინოს ერთმანეთსა, ხალხსაც ვერა“.

ფერი ჩაუდგენ თავში, შო, ჩვეყრედი-
მუთი, მაგრამ ვერ ჩვეყრე, ევრა; მე ექ
ვერ ჩავჯივო, შენ აქ ზე გაივლებ გულში,
ციცქრონი მტერებსაცა მეგობრობდა
კერისასა და მეგობრებსაცა კერისასო,
ნუ გაივლებ, რაიმეო სხვა ვინმე გა-
ბნდა ციციკრონი, შესაძლებლობანიცა გა-
ბნდა სხვადასხვაგვარი, წერასაც აე-
ტანა პატერნოლგარეობისა. შე არც რა
გამაშინია... პატერნოლგარეობისაც ვე-
რადღერი გაგვიფ, ხოლო უამისოდ ვერა,
ვერ ივარკვებ სახელმწიფო თუ პოლიტიკ-
ურ სარბიულზედა”.

საკუთარი სენი ვახსენეთ, ეს სენი კი
წინააღმდეგეა პატერნალის ქართველების
ნაკლებობა ხელისუფალთა წრეში:
რაც უფრო ნაკიხი, განახლებული,
კეთილი თანამედროვე ქართველი, მით
უფრო შორს დგას პოლიტიკისა და სა-
ხელმწიფოს მართვისაგან, მერე კი უკ-
ვიროს, ახლერ შეუდომისა და უბედურების რომ ბოლო აღარ
უქმნას ქვეყანაში, ოცნების მსგავსად მოაზროვნე აფილი-
სოლოვიკო, „აქუთაიკობულ“ კაცები ხალხთან ერთად
დგომას, თითქოს, უკადრისობენ და შერე კიდევ უკვიროს:
ხალხი ასეთი პრივილეგიის არის, ვინაფდარებს რომ უკვი-
რებსენ? მე თუ მეითხავა, „პორაიკის“ ბეჭდისა და შიკო-
ხელისაგან იხვე ღეკო თათაბულისთან „გადარეულუნისა“
უნდა საუკროდეს: აფილიზოთა თუ რწმენა არც არავერი
ისი თავისთავადა, მხოლოდ საფარია პოლიტიკური ბრძო-
ლებისა, ხოლო თუ მეტრბოლა არა ხარ, ფილოსოფოსაც არ
ქნებო... ამ ჩვენი მასპინძლის წინა რომ ნაკვიფო, რაც
გავიფე ში უახრობა იყო, რაც ვერ გავიფე, მომეტებული ამ-
ბუბუბა და რწმენა...“ შიტი განახნახებული, წინაგნის სი-
ნათლთი ხავეუ ოთახთან მასპინძლის უნიათობით გამო-
დევნილი ღეკო და ნიკო ჩაბჩიას მთვარის ქვეშ აგრძელებენ
გზას და ვეგარწმენებენ, რომ მხოლოდ მოძრაობა, მოქმე-
დებსა, უნაყოფო მწიფობობისაგან გამოუყენა ვეპაოენი-
ნებსა სამკლეს.

მე ხავარი და მეგ ხორი, ნიკო და ღეკო, ოლიას „მე ხავარის
წერილები“ გმორჩებით რომ გვატყობენ თიათიან „მისაქე-
ცე-მისაქეცეად მონიშნულ“ ქვეყანას, ბოლოს ფერისცევა-
ლობის სერს უნდა მიადგინე. ახლგახარდა კომპოზიტორმა
სანადილი უნდა აისრულოს და ფერისცევალობის დღესასწა-
ულზე შეკრებილი ხალხის სიღრერები ჩიონეროს. განგებეს
წებთა, სწორედ ფერისცევალობის, ტაძრის საიბრებელი უნ-
და დატარებულეს ბორიყა, რასა ქართიელმა ინტელექტუ-
ალმა საკუთარ ხალხთან ერთად განიცადოს უცხო ძალის
თავებუბობა და ზღვარგადასული თავდაჯერებულობა:
მხოლოდ ფიზიკურად კი არ დაიპყრობს იგი ქვეყანას, ქარ-
თულ სულსაც დაიმორჩილებს, სულს ამოთავისებს და მის
ცეცხვა-სიღრერის საკუთარი ჯარის ბრძველნი შეცეცხვას;
ქართველი ხალხის ქრისტიანული დღესასწაული რუსის
ჯარის ბუნება-ჭედილი უკვანაგნის აღღუსა და მიმეცეცხ-
ვას: „კვანაგნისას სხეულ ორკესტრი უკვირედა, სამხვერო
ორკესტრი, ვასსულე ორკესტრი ვალავანანას, უკრავდა,
უკრავდა, გახელებულიყო და გახელებულიყო ცეცხვად

რამდენიმე ჯარისკაციცა, ანუო ათეუ-
ლი, ანუო ოცეული ბეერი ცეცხვდა...
ბუქინდა, კიკოდა, ქვილიდა, ისე ქვილიდა,
იმ იმეგარი ბედნიერებითა, მთლად
ქვენიერებას რომ მთლად ამოიფებდა ქვე-
მა, ხოლო საქართველო უკვე ამოფილი,
კეცქასია შო უკვე ამოფილი, ამოფილი და
ბუქინდა, მტევრში, მტევრში ბუქინდა,
მტევრში მტევრში, ბორიყაში ბუქინ-
და, ბორიყა რომ მიპქინდა, სადაც რომ
დაადგამდა ფეხსა, ბორიყა მიპქინდა,
მტევრი მიპქინდა და აქედნად მტევრ-
და, ბორიყა მიპქინდა, კედიანი ქარი,
უნმაის ქარი“ (ვახუცასმა ჩვენია - თბ.).
„შეკითხი უფილდინე, ბორიყა თუ უფილ-
დინე, ჩაკიკიათი“ - განავრობას თხრო-
ბას მწერალი, რომელმაც 60-იანი წლე-
ვის საქართველოს შეახსენა, თუ რო-
გორ მიპყავდათ ტაძრთან დასახერე-
ტად, სადღესასწაულო წირვიდან სიკ-
ველიზსაცენ: ეპისკოპოსი მრევული, სასულიერო პირები,
მრევლი. სამწუხაროდ, არც XX საუკუნის 20-იანი წლების
საქართველოში რეცენდირდა ამგვარი საქველიზისა, არც
დღეს და არც 120 წლის წინათ, როგვანც აკაკი წერეთელი
წერდა: ... იციოთ კი, თუ რად იწიეს ეს წვენი მხარე? თქვენ-
სა მხვე - სირეხულით, რომ ამისთანა ხალხი ასახია.

თუ დედამინა შორცხვია, შავიერად ცა შეშმარ-
ია: იმბიადა, რომ ჩვენი ცოფით ცა ატირდება...
მიგრამ ეინ დაგვიწილებს ამ ცეცხლს, რომელიც შე-
მომპარულად ვადო-ქართ (ხაზგასმა ჩვენია - თბ.).
გვიბერება და ძირს გვიანამიბრებს? იმას ჩვეულებ-
ერი წიგნები ვიღარას უშეძლება.“ (აკაკი, „ცხელ-
ცხელი ამბები“, „დროება“, 1882, 156). რუსის ჯარის
მიერ მოხტინილი ბორიყა ქვეყანას მტევრში ხვედა
და ეს ჯადო-ქარი ადამიანებს, ქართველებს ზეფთა-
ნეთის სულში ჩახედივის ხამველს ადარ აძლევდას,
რადგან სულს ართმევდა, სასულეში აღწევდა ამ ჯა-
დო-ქარის//ჯადოქარის უხილავი საცეცხვი და და-
ყრობილ ოთხ სულთამხუთავთავით გუფავდა. აკაკის
მსგავსად, რას ჩხეცხვება ამ ექვეცება, რომ „ცხელ-
ხელი ვერ ზააქრობდა იმ სივარჯარესა, სისხლს უნდა
ჩაქტრო“.

... ოცეცხვადობის ტაძრის ვალავანთან, ღეთისმშობ-
ლობის დღესასწაულზე ავარდნილი ბორიყა საარჯვეწის
ციხესთან უნდა გაგრძელებდეს ლოგეურად. ქართლის
ციხეწივებს ცხა ხომ საუკუნეების განმავლობაში ტაძრებს-
სა და ციხე-კომპლექსზე გავიფიდა, ამიტომაც ბორიყა იქ უნ-
და ავარდნილიყო პირველად და უკანასკნელადაც. ტა-
ძარი ციხეს უნდა გადაეჩინოს: სული ძალამ უნდა დიცივას,
უფრო სწორად, სულიერმა ძალამ, ანუ ციხეს სული უნდა
ჩაედგას. ამგვარი სულიწაფლავს სურამის ციხეს ხალხური
ლექციების შემქმნელებმა, ხოლო ოთარ ჩხევიანმა გენიალუ-
რად განახორციელა ბეტის ციხეში, არქევეანიძეთა უკანას-
კნელი მოშაქის, გურანდუჭტის დროის მცველის ბეტა
არქევეანიძის სულის ვახუცაძეთა თეკლას სხეულში: ციხე გა-
დარია, ბეტაც გადარია, რადგან მისი სული მიყენურმა შე-

ნახა. თავდადებულმა ციხის აღმოს სურათით: ... იქნება ციხის თავზედა დადუმონეს ორივე მხრიდან, დაუშინეს და ბული აღინებ, ჩაეშინებეს ქობინურებს, შეღვინეს სათაფურებს, ჩამოაქციეს კედლები და აღმართა ბორცვი ქვა-ლორდასა, ქრებ აღარ იყო, მტვერისა დათოდა, პორიანი აბოდა, შებ მუხურვილიყო პორიანითა“ (ხაზგასმა ჩვენია - თბ.).

ფიზიკურად დამგრეული, ქვა-ლორდის გროვად ქვეყნული არეკვნილთა ციხე ვერ კიდევ არ არის მარცხი, რადგან კომის კედლებში იცავდა ქართველობას იტრიელები, მძე-ბი: დავითი, ვახანბერი, დიმიტრი, ვიორგი, ბაქარი - საკუთარი გულით კი არა, მისი გულით რომ ცხოვრობდნენ საქართველოში. როსტომმა უნდა გაამართოს დააღვიო ბორი-აყის აფთა პატრონობთან, პორიას მხრძანებლებთან და უთხრას: „მეუფარია ერი, თავისთავადობისათვის თუ არ ზრუნავს!“

როსტომის დაღვიო თავის თანაგონისაზღვლთან, უცხოთა სამსახურში შესულ, სამხედრო ფორმისა გამოსყო-ბად მტერთან, აღდგამდელ საქოხველს ვგვლავნ მეტად ესაღებურება.

იტრიელთა დიდებულ საგარეულოს უფროსი ძმა, როსტომი, დარწმუნებულა, „სადავ ძალაა, აღარ არის კან-ბათის ადგილი“, ხოლო ნიკუმე ჩანანძის საბურჯონი რუკისათვის შეთქმულია ვამაქცივის უფნქვის მონიჭება „ვაზუთაფებულა ვამაქცივის განძებისაგან“; როსტომთან ერთად მთელ ქართველ ერსაც სჯერა, რომ „მასცა აქეს ისტორიას რადაც უფიცილი, რადაც თავისი, საკუთარი, ვერაინ რა ვერ შეუძის...“, თუმცა ისტორიას მრავალჯერ იცვლება, რადგან მას ხშირად ვამარჯულებენ სწორედ და გამარჯულებულ კი მრავალია, „ისტორია მაინც ერთია, იც-ვლებს და მრავდ უფელავთა, მკლავდა და მკლავდნენ...“ მკლავდნენ და მკლავთ, მვარამ მაინც ცველას ვერ მოპ-კლავთ, ცველა რომ მოპკლავთ, ვილა ხე უნდა იბატრონო?..“

ისტორიის ამგვარი ვაგების წყალობით არის, რომ ჩვენ-ი ერი დღეს თავისი ისტორიით, ნამდვილი, შეუღლამზებულ-ი ისტორიით ამაჟობს; როგორც ძველი, დათინური თქმა ვგაუნებს, „სიგნებსაც აქეთ თავიანთი ბეგი“, ისტორია საკუთარი არსებობისა; სწორედ ამგვარი საამყო ისტო-რია აქვს ოთარ ჩხვიძის „პორიასსაც“, რომელიც, ქართული სისხლით, მუხრამ მატყაფორის ღვსისა არ იყოს, ნღუ-ბის განაწილებაში, ვადამოდა რედაქტორიანს რედაქ-ტორიან, ვამოცეულობიან ვამოცეულობიან და მოდო-და, მოდოდა... მოაღწია ჩვენამდე, ახლა კი ჩვენ უმასინ-ძლობთ. ეს ნიკინ ცველა ქართველისთვის დღეს ის სასურ-ველი სტუმარი, რომელიც, „პორიასის“ გმობიებით, ოჯა-ნილი ოქროსა უნდა მოვხაზობდეს, შიშისა და ვატირე-ბის მოხუცადავდა, მას უნდა კიოხვობდნენ და პატრონობ-დნენ.

აქ კიდევ ერთხელ გვინდა, „პორიასის“ სტუმარ-მას-პინძელს მიუბრუნდეთ და, მიუხედავად იმისა, რომ ნი-კუმე ჩანანძისა და ლეკო თათამედის მეოხებით, ბევრი სანაქტისი მასპინძელი ვაიციანთი, ერთიც უნდა ვაიცი-ბენოთ ხახვ ამირეჯიბი. ეს ის ხახვა, 1915 წელს ლეკთა-ნი მოუხდნა იოსებ ვამასვილიმა, იმ დროისათვის უჩ-ვეულო რიტუელა ელტრადობით ვამორცხული, ორიგე-ნალური საზომით (442; 424) ვამართული ლეკს:

ნეტავ ვხლა აქა მყავდე, ხახვ,
ნეტავ ვხლა ვრთად ვყოთ ჩვენსა,
რომ ისინი მამის სიჭახტებე,
რომ ისინი იადონის სტენა-
აქ ვვაღილებს სიყვარლის ლაქად
დასტეხია ზევის ბაღასაზონს
აქ ვაგურ ფიცეს ქალწულის ღუნქად
დამხვევია ნისლი საღამოსი.

აქ მოვარე, ჩემის თვლით უნახე,
მისი ვადამდე როგორ ჩაესვენსა...
ნეტავ ვხლა აქა მყავდე, ხახვ,
ნეტავ ვხლა ვრთად ვყოთ ჩვენსა!

ურბნისთან ახლოს თბილისის ნაღბი საზოგადოებან ხახვ ამირეჯიბის ენეუდა ხოლმე მარიაშობისა: ... დიდი მუშაობარ აქ ვამართება, დამანჯღავენ პოეტები ერთი-მორთხა. სოსოს მაინც ვერაინ აჯობებს, ვერას... ისევ აქ ვარ, ისევ მუნთან ხახვ, ეგრე ვინ ვაგვერის ჩემო მშო ჩვენსა, რომ გვექმოდეს შაშუს სიჭახტებე, რომ გვექმოს-დეს იადონის სტენა. სიჭახტებე - გესმის, გესმის... ვერ ვის უაფრია რთიში ასეთის!! გაუძლებს ვანა „კრი-სები“ ვალაგტიონისა?! ლეკს რო სხედაირად ამბობო, - შეხებდავს მოვხაური. შე ეგრე ვამოუქვამ აქ თო თუ როგორ ვადაკეთებს, ნება იმისაო“, - დაუფინია ლეკოს.

ოთარ ჩხვიძის უამრავი სურნარნი აქვს „პორიასის“ მკითხველისათვის და სულ ამდენს მომდევნო „ხახვ“ ერთ-ერთი მადანია. ლეკო შარლადც ცვლის იოსებ გრო-სამუფლის ლეკის I-ი სტრიქონებს და საესეთი სამარ-თლიანად: ლეკოს კაცია, სასურველს, სანატრელს ნამ-ჯელად, კოლარად რომ იგულებს: რაც უნდა, იმას დაი-ჯერებს კოლეც! განა ნიკუმე ჩანანძის ვამაოიგონუდელ-ბელის მონაც ასე არ ირწმუნა და სხეებაც დააჯერა ა ბ-რის ქემარატება?! ლეკოს ბუნება, მისი ხალსი, ნათელი გული მზეს დაატარებს მუდამად, ამიტომაც ბეჭდის თვა-ლით მასეა სტრიქონსა და სტრიქონსა შუა: „ქემო მშო“, ლექსიც ვანანია და ნიკუმაც სტუმრობისათვის შეამზავა. ლეკო „პორიასში“, თითქოს, მოძალადე სტუმარია ქარ-თლის ცნობილ თავადთა ოჯახისა, მვარამ სტუმარი ლეთისა, სტუმარი მშო, ჩვენი ტრადიციით, ეს სტუმარ-მაც იყოს და მასპინძელმაც; ამტომ ლექსიც ვერ იყვიო-ებს. რომისებს მუჯობრება, რომისებს ტრანსიტა“ 20-იან-ნი წლებს საქართველოს ვანურეული ატროზიტა, ამტომ-მაც არ გვეცხოება, რომ, ერთი მუხედუთი, ბევრი ამპით ერთმანეთისაგან ვანსეულებული ლეკო და ნიკო ამ და-ლოგისა ვათამბრებებას, ლეკოს „აღვსიკოდებობილი დაკირებებანი“ მოინონა ახალგაზრდა კომპოზიტორმა: ნი-კომ იყოს, რომ ლეკომ ლეკო ვადაკეთა, შუახსნა კიდევ, მავრამ იმსაც მხვდა, რომ ლეკო ამ ლეკის მასპინძელი, მან იცის სიტყვის ადარი და, ამიტომ სოსოს ლეკის ეს კე-თილი ცვლილბა ვერაინერს დააკლებს.

მაკა ჯობისას ძალიან კარგ წერილს ლეკო თათამე-ნი კორელი მიმინძელიან არის მიმხვავსებულა. ერთი მუხედუთი, მკვან კიდევ, მავრამ ჩვენ მიახვ სხვა, უფრო მნიშვნელოვანა მისილი აღჭურვილი ვგვიგონა ეს გულ-ქართლო, სამშობლოს ზვარაკად ქვეული კაცია. ... ნუთი-

სოფლის სტუმრები ვართო, ნათქვამი რომ არის, კიდევ უნდა იყავი სტუმარივითა, იღვლოს, იმბაროვლოს, გაახაროს თავისი ყველაფერი...“ - ავტორის რეზერვა: „... ახლათა, კარგა ხანი ილაპარაკებდა კიბის თავზე ნამომართოვლი, ხელგეგამილი, „ნამოხრული ვარსკვლავიანი ცილია...“ (საზეკასმა ლენინა - თ.ბ.), გეოჟიკებიზმის, რომ ლეკო თათამულის ხეობრივი ფუნქცია „ახალი მონესკების“, „მთისის მთავრობის“, „მედის ახირების“ გამოქმნი სრულიად ორიგინალურად იკითხება. მუხრლებელია, არ დაეთანხმო გურამ ასათიანს: „ლეკო თათამულის მიხედვით საშვარო დანახული ახალი თვალთ - კრიზისულად, ნინაიდმდეგობრულად. მთელ რიგ პასაჟებში მისი ფსიქიკა გახსნილია, დანაწევრებულია, ანალიტიკურად შენაწივლილია და დოსტოევსკისებურად გამოხატული ფუნქციის წარმოდგენაა...“ ლეკომ იყოს, რომ განვებამ დაკვირვა უდიდესი მოვლათა, ბუღმა კი უმუხთილა, ამბობთ ფერადელობის მთაზე მისი მსხვერპლენიერვა ამაღლებს უთანაბრდება იდეალური თვალსაზრისით, მაგრამ რეალურად ამის დანახავი საზოგადოება, ხალხი აღარ არსებობს; თუმცა ლეკო ნიკოსიათვის მანქანა გადამრბინია, ნიკოს ფუნქციის მიწოდებელიც და შერე - მშველელიც, მსანელიც, ლეკო, თითქოს, ნიკოს დაკარგული ნახვარაო, ნიკოს გეგრა „ქიანინიქ“, თითქოს „ლეკოს“ - სახელს - უფრო იხდეს, „ნიკუმ“ კი ასევე რბილი და მთავრი, უწინარი სახელია, როგორც „ასათამული“. ასე რომ, ნიკუმ ლეკოს განუყოფელი ნაწილია ისე, რომ თითქოს ნიკო ქიანინიქ - დაკარგული ნახვარაო... მანამდე ვერ ჩათვლის, ვიდრე ნამდვილად არ გამოუვლება იგი ხელიდან. უმჯავროდ, რუსის გარემო, იდეოლოგიური განსარკველ მოვხურის პატარა კუთხისა, უძველესი ცივილიზაციით რომ იქადავდა ურდულით და არც გამორჩეობდა არაფერი ახალი, ავი იქნებოდა თუ კარგი იქნებოდა...“ კარგა ხანი დასტურდება, სანამ სულს მოითქვამს თავისი მოძღვრის დარეზე განრთხმული, რათა წამოაღვეს და თითქოს იკისროს მკვხურის როლი, თითქოს დაიბრუნოს თავისი ნათლობის სახელი, ნიკუმადან ესტატობა გადაიკლებს, მუხსასავით მომდიდრდეს და მუშლითი მოსულ მტერს გაუმკლავდეს: ინტელიგენციამ უნდა იკისროს წინამძღოლობა ქართული ერისა, სახელმწიფოს შემქმნელი ერისა, რომელმაც თავისი ერთიანობა ერის, მამულის, სარწმუნოების დუდაბით, ღვრტით შეკრა თითქმის უხსოვარ დროში. ლეკო თათამულისა და ლელი ლენინას მსგავსი ადამიანები კი აღელად ეფლობიან და არ დაზარდებიან წინამძღოლების ცხის გაკვლევაში. მანამდე კი ნეველასავით „გეკოლენის“ ბედი-მეფეობა, „ნამოგვერვა სადმე და გეკოლინის“. ოთარ ჩხეიძის ქართლორმა ამ ფრანკოს სალიტერატურო ენისათვის თითქმის გაუცხოებელი ზნა „გეკოლინის“ გააკოცხლა: ტანჯვის, შრავალგზისი, განწორობული, სულის დამაპურებელი, ფიზიკური ტკივილის აღსანიშნავი ფორმა. ემმასის წრეზე ეტრიალებთ თითქოს და წინსვლის მავთურად, ამირანისა და მისი მშენის მსგავსად, მესამედე რე მადეფარო, გეგრიმ რომ დავკარო ისარი!“ თუმცა იცა, მანვე სრმოდა გეგრიმენია, გაქრება ფარუხია: „თუ საქართველო მართლა გვიყვარს, არ უისბდებოდით მანაც უქმად და ვირობდებით, აღმა-დაღმა ვირო-

ბოლქდით, რომ სხვებისთვისაც მოვეცემო მოვლენების საშუალება, მზის მოვან კი ყველან შეიძლება - თითი ძალიან ცუდი ცხოვრებაშიც კი“ (ჯოდერძის ნახელი).
 ბელა ნიფურია წერილიმ ოპტიკურბრტეკიოს პრობლემა ოთარ ჩხეიძის რომანში „პორიავი“ აღნიშნავს: რომანის გმირები განწირული აღმოჩნდებიან ინტერპრეტაციის თამაშებში ასევე, როგორც რეალურად განწირული აღმოჩნდა საქართველო მსოფს საუკუნის ისტორიის საბედნიერო თამაშებში...“ ოთარ ჩხეიძე გვიჩვენებს, „თუ რა სასტიკი შეიძლება გაბდეს გულუბრყვილო ადამიანთა თამაშები ისტორიის წინაშე, თუ რა სასტიკია საშვაროში აღზვევულ პირობე ძალიან ირონია“.
 სასწუხაროდ, ამ სიტყვების ქვეშარტიტმა უკანასკნელი ოცნლული განმავლობაში არარეკობის იქნია ქართულმა ერმა. რომანში კი არცთუ გულუბრყვილინი თამაშებში და არცთუ გულუბრყვილოდ უყურებენ თავიანთი ქვეყნის გასატარს: გურანდებტის აზრით: „... ქვეყნის ძარცვებენ უწინააღიდა და ეს არაფერი, სულს რომ ძარცვებენ, ის უფრო მამეტებელი საშინალებაა და რადეც კიდარცვით თავსა მავს ჩვენსა, სულსა ჩვენსა ჩვენვე ეთარცვავო. ჩვენსანები შემოუძლენენ, ჩვენსანები დათარეშებენ, ჩვენსანები დაშარხარებენ განანახლება ჩვენსასა... რიდას იმელო, რიდა იმელო, სასწინარეკვია მიმუხობრტია ფუტი იმედისათვისა“, - ვითრულიმ გურანდებტის ამ მოწოდოებს და ნიკო მარის სიტყვები გახსენდება, „შერანზე“ ნათქვამი: კატასტროფის წინაშე მდგარი ერის სულერი მოწოდოება რომ მიჩნია იგი. კატასტროფად არ არის შეუძლებელი, თუ იგი „შეგნებული აუცხლებლობა“, ანუ აშვარო აღსასრული არჩევნის თავისუფლება თუ შერე გვეუბრის, ანუ თუ ისე აღსასრული, როგორც ეს ქალბატონმა ეფემიამ შეტოვა: გორაკულაქვიაში სავარსებო გააკორტინა თავისხნადა ჯერ გააპოზინა გორაკულაქვია, რიბლად სრიალებს, ასე სჯობიანო, პო, გააკორტინა და დარჩა იცავე, აქ მიჩრქენიაო, კავკასიონი კარგად მოსზანა აქედანო, დედრეც კარგია, ღამაზად მოსტყუესო. დედრეს დასტეროდა ის აივანი, ცოტა მორყული, მოაფრმორცული, ბოძებ-მოაყული...“ ეფემია, კათარელთა ისტორიის პოლო წანულს ასრულებს ამ აივანზე, წერს და გვერდიდან მოვრძო კვტს არ იშორებს, რომელმაც მეგზურის როლი უნდა იკისროს დიდრონი გადაშენის შემდეგ... ჩექმების ტრანსპონის ხმას დაუმატებელი სტუმრების ღრიალიც მოკვეცდა და ეფემია კათარელიც საუბართა ნებით გადაეშვება კუტინამ მომარყველები, თავისი გორაკულაქვიაში სავარძლიანად, ძისძისენილად, მოადრეულ ნყაღში. ... აივანზე დარჩა უკანასკნელი თავი კათარელთა ისტორიისა, უკანასკნელი თავი და ერთადერთი ფურცელი, იმასაც ქარი დასტანებულა, დათარედა ჯერ აივანზე, შერე ვარ უყნის, და ისე ნაღებდა“.
 ლიტერატურის სასწაულმოქმედი უნარის ნყაღობით, იმ ერთადერთი გადაჭრული ფურცლითაც კი, ქარი რომ მოიჭნას ოთარ ჩხეიძისწარ მიწრიალთან, შეიძლება ტრმა სინარტილ არ დაკარგოს, ისტორიის ქარი ერთიანი ძალით არჩვეს ლორიოსის ქრასა და პრიზიკიოსის გონს, ოთარ ჩხეიძის „პორიავიში“ აღწერილი XX საუკუნის 20-იანი წლების სატარეველის ტრაგედიას გალავტობის ღვტი ასე ეხმარება:

კრიტიკა

ჩაქრო ყველგან სანთლები მტვერმა,
დაკრა დარაბას, დაღუნა მინა,
ქალაქის გარეთ გუგუნებს ფერმა,
ვერ უზბოვიათ ქაოსებს ბანა.

ავღაბრას დაღმა ეშმაკის ზარო
საესეა მიშიო, საესეა წყრომიო,
იქროლე, ქარო, იქროლე, ქარო,
მთვრალო სიცივით და მუშოღმობით!

გდევდეს წივილი, თხოვნა-ხვეწილი
და ქაჯურ ვალსში იყო გართული,

**ეს ტვილითა თმაგანწილი
და მწუხარება წვენი ქართული!**

აქაც „ქარი პერსის“, სიყვარულის ქარი, რომელიც არ ჩანს, მაგრამ იგრანობა, ბორიალისაგან, მტვერისაგან განსხვავებით. ბორიალისა ადამიანები მგრძობილდობას კარგადვენ და ფიზიკურ გადარწმუნაზე ფიქრობენ მხოლოდ.

ოთარ ჩუქიდის „პორიკა“ შხის სხივებით, შხის განაცერმა ჩანან ის ადამიანები, რომელთა სულები ქარის მღერას“ შეერთებან საქართველოს სანუგეშოდ, რათა ბორიკაყმა ვერ შეამინოს „უმისო“ ვერ.

ფიქრები

შაკა ჯაფარიძე

ალიოზა აბულაძე რომ არა

დღიურის ფურცლებიდან

მამამ მთხოვა, როსტომი მივადეს და შექსპირის „ამლეტო“ მომიტანოსო. ახლა როსტომი უზის და ამლეტისა და პორციოს დიალოგებს უკითხავს.

ამ საღამოს რომ შევედო, ცუდად ვარო, მითხრა. რატომ, რა განუხებთ-მეთქი და ტირილი მიწდაო. წერებები ხანდახან უმტკუნებს ხოლმე. ნამალი მივეცი, ჩამოუყუჯტა სანაოლზე გვერდით და რაღაცები უკამბე, ენ. „ახალი ამბები“.

შემდეგ პავლოვაზე ვუკითხებოდი და ისიც მამაბობდა, როგორ დადიოდაწენ ფეხებშიო წყალზე საბანაოდ. ოღონდ ლიაზეზე არა. იმას ვინ შეებედავდაო.

ერთხელ მე და ჩემი მეგობარი ალიოზა აბულაძე გავიჭაბეთო ლიაზეზე. აღზათ მე-მ ან მე-9 კლასში ვიყავითო. სექტაქლას ვდგამდით სკოლაში. პიესის ავტორიც მე ვიყავი, რეჟისორიც, დეკორატორიც და მთავარი როლის შემსრულებელიცო. მაგრამ მსახიობები ივანოსოს ბელსანაულზე გავგვეცინენ ლიაზეზეგადამა და ვის ეთეატრუბოდა, ქეოფი და დროსტარება უნდოდათო. მე და ალიოზამ მივაკითხეთ, სექტაქლზე რომ წამოვეყვანა, მაგრამ ყურ არავინ ვეგოდოო. ჩვენც გვაპატაჟებოდნენ, ადარ დეერჩით და წამოვედითო.

ალიოზა აბულაძესთან ერთად.
1932 წელი, 26 ივნისი

28 ივნისი, ოთხშაბათი, 2006

ლიაზეზეთან რომ მივდივით, ადიოდა ლიაზე და ნაგვლო ორივეო, თან სატონელი, ურწემო, მორცხი, ყველაფერი მოპტონდაო.

მამას ფეხსაცმელი სცმია, რომელიც მუზნობელს მუტეკრავს. იმხანად ფეხსაცმელი ან კურთხე უნდა მუტეკურა, რაც ძალიან ძვირი იყო, ან არტელში უნდა შეგვეკეთა, ამისათვის კი დღევადამ რიგში დგომა იყო საქირო და ის რიგზე ან მოგიწევდა, ან არაო.

მოდა მამას ეს ურთი ფეხსაცმელი პტონია. რომ შეეხედე, ნყარს მაქონდა, გადავწედი და ის იყო რომ ამამჩაბა ლიაზეზე და ამ დროს ალიოზამ სად მიხედა ბიჭო და თმებში მწედაო. მაშინაც დიდი თმა მქონდაო.

ასე გადაურწმია ალიოზას. ბოლოს რაღაც ორ დიდ მორს მოვიტყევეთ და იმან მივეყვარა ნაპრამდელი.

მან რომ დაბრუნებულა, დედემას თავიბა ჩუსტები მოუცია. ცხინვალში მუტეკრალი მოხუცი ქალის ფეხზე გამოქრალი ჩუსტები იყო და ეგ იყო, ფეხშიწველი აღარ ვიყავი, თორემ იმითი აბა ვინ არ თავს მოინონებდა და ამ ქალის ჩუსტებით ჩამოვედი უნივერსიტეტშიო...

სულ მინდა დაუჯდე და რაღაცები ეაამბოზიო. ხანდახან ეახერხებ, ხანდახან – ეერა...

ეკა ბუჯიაშვილი

ნიპი

ზაციურ ზღვართან

ნეთიანი, მხარობიანი ოთარ ჩხეიძის დაპროექტის დღიდან

აი, აქ, სწორედ აქ იწყება მარადიულობა.
მთავრდება დრო, ქრება ამქვეყნიური სახომები, იწყება წული სოფლისა და სხვა სამყარო იწყება.

იქით ვხე არ არის.
არც მილაკებია, არც ოღრთოლორები, არც ეკად-ბარდები...

იქ მობარობისა და ნიკოლოზობის შორის გაჯერებულ ფრთებიანი საქაირი.

ჩვენ ახლა ამ საზღვართან ვდგავართ.
ოლონდ ვიფრე აქამდის მოვიდოდით... ნვამდა.

ადამიანთა სამყაროს ზეცოური ცრემლი ასეველებდა.
კიდევ დეკემბერი იდგა.

ის ბარბარობისა და ნიკოლოზობის შორის გაჯერებულ ფრთა მოკვდავნი, ოჯახის აბლობლები, სრულიად უცნობნიც...
ყვილა, ვინც იცის ოთარ ჩხეიძის პიროვნებისა და ლიტერატურული მემკვიდრეობის ფასი.

ეკლესიის მადლიან კედლებში საზოგადოება XX საუკუნის უდიდეს მწერალს ოთარ ჩხეიძის ემშვიდობებოდა.
მამად მთუყვებოდა ადამიანთა მდინარე თავის კალაპოტს.

ჭირისუფალს უსამძიმებდნენ საზოგადოების სხვადასხვა სფეროს ცნობილი წარმომადგენლები, უბრალო მოკვდავნი, ოჯახის აბლობლები, სრულიად უცნობნიც...
ყვილა, ვინც იცის ოთარ ჩხეიძის პიროვნებისა და ლიტერატურული მემკვიდრეობის ფასი.

– უკანასკნელი მოპოკანიც წავიდა, – როსტომ ჩხეიძის უბნებოდა კონსტანტინე (კოკი) გაშახურდია.

– არა მარტო დიდი მწერალი, დიდი კაცი, წმინდობადაც დიდი კაცი დავკარგეთო, – მარცხი დალოტიფიანიძემ ამასვე ამბობდნენ ბაჩანა ბრეჯვამე, ანზორ ერქომაიშვილი...

მოგვიანებით ბატონი ეახტანე ჯავახიძე იტყვის:
– დაქარვეთ XX საუკუნის დიდი ქართველი, ვინც წუთისოფელი ჭეშმარიტი მწერლური ცხოვრებით გლანა, მთელი თავისი შემოქმედებით ეშახურა საქეთარ ხალხს და, რაც მთავარია, სიწარღვეს.

დრო, რომელიც ოთარ ჩხეიძის უწევდა ცხოვრება და მოღვაწეობა, ძალზე რთული იყო და მწელი. დღევანდელმა მკითხველმა იქნებ ვერც შეძლოს წარმოადგინა იმისა, თუ რა პირობებში უწევდა მწერალს ამ თავისი მართალი სიტყვის წერა. ამიტომ დასაფასებელია არა მხოლოდ ტალანტი ოთარ ჩხეიძისა, არამედ მისი შეუპოვობაც.

გზა მართლაც რთული იქნისა.
და ისე გაივლიდა, ნახუი არ შეეშლებოდა.
მამად და მტკიცე იყო ეს ნახუიები –
მწერებით საკეთარი ჯვარი მოქიქნდა, გულით – სამ-მოხლოს განცედა.

ავბედითი რეგენი სიავს არ ავლებდა.
ციცება იყო მისი ნილი გოლოთია.

ის კი მინც მიდიოდა... მიდიოდა... საკეთარი ტვირთის სიმძიმე არ ამინებდა, გულში დანთებულ ხანთელს უმწყურებდა.

და ქმნიდა...
და აღწერდა... ჟამს თავისი ქვეყნისა.

სიტყვა მოქიქნდა – მართალი სიტყვა, მხატვრული სიტყვა ქართული ენის მისეულ განზომილებებში გამოსატყულა.

აკი ამიტომ იტყვის გიორგი გაჩეჩილაძე:
– ოთარ ჩხეიძე მომავლის მწერალია და გულდასაწყვეტია, რომ ჯერჯერობით ეს თვით პროფესიონალთა ვინაირი წრეშიც არ არის სათანადოდ გაცნობიერებული. ის იყო უდიდესი რეფორმატორი, რომელიც მუცენიერებაში შეიძლება ნიუტონს და აინშტაინს შეეადაროთ. მან ქართული ენა ლიტერატურის პერსონადად აქცია. მარტო იმის გააზრება, რა ფუნქცია დააკისრა მან ენას, როგორც კულტურისა და აზროვნების ფენომენს, საქმარისი იქნებოდა მის მწერლურ მასშტაბებზე წარმოადგენს შესაქმნელად... და მე მხარია, რომ ვერ ადამიანი, ვინც ოთარ ჩხეიძის სიციცხულეშივე მისი „პორაიყო“ XX საუკუნის სამ საუკეთესო რომანს შორის დაასახელა „ჯავოს ხიხინება“ და „მთვარის მოტაცებისთანა“ ერთად...“

– ოთარ ჩხეიძე ამიტომ ოსებ ქუმშურიც გახეთ „საქართველოს რესპუბლიკაში“ (№246, 18.XI.2007) გამოქვეყნებულ გამოსახივარ ნერილში... თორემ ილუბებოდა ყველაფერი“ (რომელიც შემდეგ ლიტერატურულმა საქართველომაც გადაბეჭდა) სწორედ ამ რომანზე გაამახვილებს ყურადღებას და დაწერს:

„პორაივის“ სახელი სამშობლოს ფარგლებსაც გასცედა: მის ავტორს „ქართული პასტერნაკი“ უწოდეს, ხოლო მოკვანებით, როცა ამ რომანს ორწინული ლიტერატურის კლასიკონი ამხად შამლე გაეცნო, ქართველ მთარგმნელს, გიორგი ლობჯინიძეს ასე განუცხადა: „ქმითვის ახლა უკვე ნათელია, საბჭოთა ურჩხულს თავი როგორ დააღწიეთ, თქვენ ხომ ოთარ ჩხეიძისადარი მწერალი გყოლიათ“.

თავად ბატონი ოსებ ქუმშურიც კი ასეც იტყვის:
– ოღახით ყველა შედარება არ მოკოტლებს, მაგრამ თუ მამც ვინმეს უწდა შევადაროთ, ის „ქართველი ფოლკლერი“ უფროა – ცხადია თავისი მწერლური მნიშვნელობით და მალღმამატიერული ხელზეავიანობით“.

ესეც მერე იტყვის.
ჯერ კი...
თავისი ქვეყნის ფაშააღმწერელი ვალმობილი გადიოდა ამ წუთისოფლიდან.

სტკილოვანი მადლიერებით ემშვიდობებოდა ერი.
იხევა დიდი მწერალი რაღაცნაირი დიდებული სიმშვიდით თუ მშვიდი დიდებულებით...
გაერთ კი წემიდა...

მძალსა, რბილსა და სულშიც ატანდა დეკემბერი... მერე ტაძრის კარებს გაიღო და უჩვეულო მადლით აივსო კვადლები -

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმინდესი და უნეტარესი ილია II შემობრძნდა ეკლესიაში. აკურთხა ოთარ ჩხეიძის სული; დალოცა მისი შთამომავლობა და შეკრებილებს მიმართა:

«დღეს გლეგობს მთელი საქართველო, რადგან აღარ უკავს თავიანი შვილი ოთარ ჩხეიძე.

დადიო მისი დამახურება თავისი ერისა და ქვეყნის წინაშე. ღმერთმა გაანათლოს მისი სული მარადიულ სასუფეველში, ამინ!»

მერე რადიკალიზაციას, სასწრაფოებრივად გაბრწყინდა ტაძარი.

მერე ითვლებოდა ნუგებები, წამებოდა... ამ მონეტაზე ფიქრე დროის საზომი არსებობდა.

მერე ტაძარში შეკრებილებს შორის ერთმა მეორეს გადაულაპარაკა:

- ჯერ კიდევ როდის ნერვია ოთარ ჩხეიძე მონარქული მმართველობის სიყვარულზე... სხვა დროში მოუწინა ცხოვრება... დიდი მწერალი რომ არა, დიდი პოლიტიკოსი იქნებოდა...

მერე უკანასკნელ გაზაზე აცილებდა მწერალს საზოგადოება.

დიდუბის პანთეონამდე მიყვებოდნენ შეკრებილები თავისი ერის დიდ შვილს.

მერეც წვიმადა...

რადიკალიზაციად სუბსიანად წვიმდა... სულშიც.

ქაშუთა, 18 დეკემბერი, 2007 წელი

მინა იყო...

სეველი, ზამთრის სუსხით და მზრალა, მადლიანი - ქართული სურნელით გაღვნილი, თითქოს ცოტა და არასაკმარისი თავისი დიდი შვილების მისაბარებლად. ოთარ ჩხეიძის შემოქმედებასაც ამ მინის სურნელი ასე ღიოდა.

მისი მწერლობაც ზომ ყოველთვის ვეღვაფერი ქართული იყო გაღვნილილი.

გაჭირდა სამარქესთან ვიდევითი შეკრებილები. ცოტაც და... თითქოს გაგანინებდა სამარე, გაინევა გამოინევა თავისი დიდი შვილის დასატყუად - აი იყო, როგორც მწერლის ერთ-ერთი მოთხრობის ფინალშია.

ამ დაუდგრომელ სულსაც მიიბარებს, დაიბრუნებს, ჩაიხუტებს...

ოღონდ მანამდე ზეციური და ადამიანური ცრემლი ასეველებს ვეფხას და ვეღვაფერს. ამ გამოსახილვარ სატყვესაც, თანამედროვეობის ცნობილი წარმომადგენლები რომ ამბობდნენ.

პატრიარქი ვაგი აბლაშიძელი უძღვევოდა გამოსახილვარ მატყვეს:

- დღეს საზოგადოება ემუქდებოდა თანამედროვეობის უდიდეს მწერალს, კლასიკოსს, ოთარ ჩხეიძეს, - ამბობდა იგი, - მან სანუთოთო გალია მადალწვნიობრივად და მისი ცხოვრება მაგალითით იქნება მომავალი თაობებისათვის, ეს არის ავტორი ოცდამორი რომანისა და აქ უმთავრესია ის, რომ მათში მადალწვნიობრივად და თავმოყრილი XX საუკუნის საქართველოს ცხოვრება XXI საუკუნის დასაწყისის ჩათვლით, ერთგვარი საგაღამოს ჩვენს დღევანდელ ამიტომ მის შემოქმედებას მომავალში არა მხოლოდ ლიტერატურაში მოცოდნეები, ისტორიკოსებიც ვერ აუვლიან გვერდს, თუნდაც ამიტომ, რომ ბოლო 15-17 წლის მანძილზე გამოცემული რომანები ბრწყინვალე ნაშუთია

შაბატრულ-დოკუმენტური პროზისა.

ოთარ ჩხეიძე მრავალფეროვანი მწერალი იყო. არ შეიძლება არ გაეცნოს მისი დამახურებენი დრამატურგიაში, პუბლიცისტკაში, ესესტიკაში, შაბატრულ თარგანში... აღანიშნავია მისი ის სამი ნივთი, რომლებშიც თავმოყრილია შესანიშნავი ნოვლები და მოთხრობები საერთო სახელწოდებით „ქეზი სოფლის ტიტოუდები“.

დემურ დოიაშვილი ავრძელებდა გამოსახილვარ მატყვეს:

„იშუთად ასეც ხდება - გულთან ერთად გონებაც იცვლება.“

გული კერძო კაცს მისტიკოსს, გონებას მგლოვიანება კი მამინ ინგება, რომელსაც ერისკაცის ნაშინდნარის თვალს მოავლებ და მიხედები, ვის თხოვება საქართველო.

ოთარ ჩხეიძემ კერძო, ხორციელი ადამიანის მოკმარელებული ცხოვრებასაც იცხოვრა და უპატრონესი ქართველი მწერლის არცთუ დაღინებულ სოცოცხლითაც, მაგრამ მან, როგორც შემოქმედმა, სულს სინანულისთვის დაგვიტოვა ის საუნჯე, რომელიც ქართველ ერს შემოქმედრეობად გადაეცემა.

ერთი მწერლის უკვდავებასათვის მარტო „ბორიყვი“ იკმარება, მაგრამ ოთარ ჩხეიძის სამწერლო ღვანდია

სხვაგვარადაც არის გამოირჩეული და მნიშვნელოვანი – მან შექმნა რომანების ციკლი, მიიღო ეპოპეა, XX საუკუნის „ქართლეს ტური“ და ამ მხრივ ის თანადაცხოვრობდა თანამედროვე ქართლის ცხოვრების მატანთანაა“.

მოკვლევებით 90 წელს მიღწეული ქართული ემიგრანტი პეტრე ხედველიც ამერიკიდან რომ შეხვდებოდა როსტომ ჩხეიძეს, სწორედ ამ მხარეზე გაამახვილებს ყურადღებას:

– მისი რომანები XX საუკუნის საქართველოს ისტორიაა. რაც ისტორიკოსებმა ვერ შეძლეს, ველაფერი ამ ნაწარმოებებშიაო.

ამერიკიდანვე მოსწრის სამიშრის წერილს როსტომ ჩხეიძეს აძენდა იქ მცხოვრები ჩვენი თანამემამულე, პოეტო ნინო დარბაისელი:

„ჩემო როსტომ! ძალიან განვიცდი, რომ ამ მძიმე დროს ხარ, გვერდით არ ვარ. შენ დიდი მამის ღრსივული შვილი ხარ, მაგრამ ბატონი ოთარ მხოლოდ შენთვის ის არაა, ჩვენთვის, ყველასთვის ნათელი ორიენტირი იყო ამ ჩვენს საყრდენებშიყოფილ ცხოვრებაში.“

ღმერთმა ნათელი დაამკვიდროს მასი სული“.

***

დღეების პანთეონის უბოში კი კიდევ ერთი დღე იწერებოდა ისტორიაში.

ახლა უკვე ქალბატონი შავა ჯობაძე აწბობდა თავის ემიგრანტ სიტყვას. აი, ამონარიდები მის გამოსვლადან:

„იმდენად მწარე რეალობა, რომ ჩნდება განცდა: საქართველო დღეს უკვე მითია... და მაინც, დიდი ბერძენი მოაზროვნის პერიფრაზის მოიმიჯღვიღებ და ჩვენს სამშობლოზე ვიტყვი: ვინც საქართველოში დაბადდა, მისი მოვალეობაა განაგრძოს მარადიული ქართული მითი...“

ოთარ ჩხეიძეს მივლი თავისი შემოქმედების რთულ რელიეფზე საქუთარი სამშობლოს ბედი აინტერესებდა, ამ ბედს განივიდა... მისი უზარმაზარი ტალანტი და უღვევი ენერჯია ღია ეულკანივით იფრქვეოდა. ვერ იქნა და ვერ გააგონებს, ვერ დაიცხრეს, ვერ აქცისეს მკვდარ კრატებად. ოფიციალმა საიდან არ მოუარა, რით არ მოუარა, მაინც ვერაფერი დააკლო, ვერაფრით მოუდგა და ბოლოს თავი იპოვიდა, რომ ძნელად საქობთავ მწერალთა რიგებს მიაკეთებინა. იცოდა, რასაც აკლებდა: ძნელად საქობთავი მწერლები იყვნენ ჯოისიც და ფოლკნერიც, სამაგიეროდ ხალხს არ კოფინდა განათლებლა და ენერჯია, ამ „ძნელების“ დასახლეობა და გასაგებად...“

მწარედ მოტყუდუნენ, სხვადასხვაგვარი საქობთავი პეაგად ხალხის სახით ევრომა-ამერიკისა და საქობთავლოს. ისე, როგორც სხვადასხვაგვარი იყო ამ ქვეყნებში მწერლის მისია და ფუნქცია.

რაც შეეხება სტილს, ოთარ ჩხეიძის სტილი ერთგვარი მედიუმიზა, ვაშტარი მუხისა და მინაა შორის. ესაბეთია, მზის ენერჯიას რომ ფლტრავდა და აკავებს. რომ არა ქვა, მზის მზურავება გადამზავდა დედამინაა. ოთარ ჩხეიძის შემოქმედებაშიც ასეა. იმდენი სიძველე, ისეთი პროსტეკთი და მოვლენები იმალება და კიდევმა მისი სტილისტიკით, რომ არა ეს ხელწერა, მათი ნიაღვრები მამლეკავი აღმოჩნდებოდა გონებისათვის. ეს მანერა, ეს სტი-

ლური ნრებრუნვა, აზრის ნრთული ტრილი ფორმის თვალნახრისით, საკუთარი ხალხის, საკუთარი სამშობლოს სიყვარული გამოიგონა და შექმნა ოთარ ჩხეიძე. აზრებისა და სიტყვების რეფრენული განმეორებებიდან მწერალმა მოახერხა ლაბორინთი მექანიკა და თან ცოცხალი, როგორც ლაბორინთში მდგარი თანამემამულეებისთვის დაერბებინა ლეთისაგან გაუცხოებული ადამიანის უმწირობა და უძლეობა.

საქართველოში არ არსებულა პროცესი, მოვლენა თუ ფაქტი, მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვანი და ღირებულთ, ოთარ ჩხეიძეს თავისი გამოირჩეული სიტყვა რომ არ ეთქვა. მან შექმნა XX საუკუნის ქართლის ცხოვრების უწყვეტი ქრონიკა – თავისი 22 რომანით, მოთხრობათა კრებულებით, პიესებით, მინიატურებით, ესეისტკითა და პუბლიცისტკით, გამოკვლევებით, თარგმანებით ინგლისურენოვანი ლიტერატურიდან. მარტო ჩამოთვლილიც კი გასაოცარი მთავრედილებას ახედებს, აკავისა და ილიას ენერჯია გახსენდება და მერე რდობს და მერე სად...“

რამდენადაც შიმის გამოგონებელი, ველაფერის გამხევეტი სიწმითაა დაწერილი ოთარ ჩხეიძის შედგერი „ბორიათ“, იმდენად თვამევეტილი, ავანტიური ტემპითა და ხმაურით მოძრაობს „არტისტული გადართილები“ დანამაკა და ველა რომანი, რომელიც შემგლოში დაინერა.

რა მდენიერებაა, რომ ოთარ ჩხეიძე არასოდეს დამორჩილებია წრეელების მანუქმედი ტემპს ცხოვრებასა – დროს გამოვეყენებულ ამ პროცინტოულ სწამბის, როცა ყველა და ყველაფერი მოსწრებაზეა – გაყნობაცა და გადგვიყნებაცა, სიყვარულიცა და სიძულელიც, ჩაცმაცა და გახადაც, საფლავის ტავაცა და სათლის დანთებაც დასწრებაზეა.

ბოლო წელნიანდებავარი, მიუხედავად იმისა, რომ თავს ევლენოაწენენ, ინვა დიდი შემოქმედისა და დიდი ადამიანის მარტობით გათანგული. ერთი ტკიანი კაცის თქმისა არ იყოს – დიდი მარტობაა განმეტეილებლა დახავსებულ სამყაროსთან და ძალთა მოკუნება გადამწყვეტი ბრძოლებსათვის.

მიუხედავად იმისა, რომ ველა ბრბოლა, როგორც სხეითან, ისე საკუთარ თავთან, მოცებული შკონდა, მისი „მარტობის დაღვტევა“ ისე ნამ მიინვედა და მომავლისათვის ფიქრებდა. მომავლისათვის ფიქრმა და ზრუნვამ, გარდაცვალბამაწე რამდენიმე ხნით ადრე ასეთი დიდებულ ადვრემ დაატოლებინა ნატო ჩხეიძისათვის: „როსტომმა უკვე შეასრულა დანაპირები, დანერა ბოგრაფიული რომანი იაკობ გოგებაშვილზე. ახლა ჯერი მუნება, აბა თქვენ იცით, როგორ მოუვლთი იაკობ გოგებაშვილის სახელსა და მის კარ-მიდამოს. მოუარეთ გოგებაშვილს.“

ასეთ ადვრებებს რახანია აღარ ტოვებენ სამყაროში... ბევრმა შეიძლება ვერც ამ უკანასკნელ სათხოვარს გაუგოს ევრაფერი დღევანდელ საქართველოში.

***

დღევანდელბოში ამ სხვა ქარტკილიები მოუტანა საქართველოს...

რეპორტაჟი

შამნი კა...

იდეოლოგიის მარნუხები ათასგვარი საცდურითა თუ საცდელი თაღის გზნ რომ იზრდებოდა ახალგაზრდებს, ოთარ ჩხვიძე ეძლეობდა თეთონ შემოცრება სტუდენტებს და უზმაროვ გაეცდებინა თავისი საქმე უროვნული ძარღვის გადასარჩუნად. აქ ამიტომაც უნდა იყვნენ „მოძღვართ-მოძღვართ“ და მისი სტუდენტი ლევან ფრუაძეც სწორედ ასე დასათარუებს თავის წერილს გორის გაზეთში „შემოქმედება“ (1-2, 2005), რომელიც ოთხ გამოსათხოვარ პუბლიკაციას უძღვეს ოთარ ჩხვიძის მსოფს.

ვაჟა შიუკაშვილი პოეტური სტრიქონებით მიმართავს მწერალს: „ექვს შამსს, მზე გრძნეულ ფონს რომ კვლავ შეიძენს,

მოგივალთ ყელქცეულს შინ ოთარ ჩხვიძეს...“ ბატონი გიორგი ავალიანი მწერლის გარდაცვალებასა და მიძღვნილ ლექსში მის სიტყვას მოქმედ მათარას შეადარებს;

ნიკო ოთინაშვილი კი, ოთარ ჩხვიძის ლექსზე და შემოქმედებაზე საუბრის შემდეგ, წერილში თავის სურვილს გამოთქვამს: - კარგი იქნება ქალაქ

გორში, სადაც მწერალი ათეული წლების მანძილზე ლექციებს კითხულობდა, მისი სახელობის სტიპენდია დაარსდეს, ჩვენმა საზოგადოებამ თავისი სიტყვა თქვას ამ დიდ მამულშია და სახელს უკვდავსაყოფადო. ყველგულში მისი სახელ-მეზღვემის დაარსებაზეც ჩამოაგდებს სიტყვას...

თეთონ ოთარ ჩხვიძეს კა... არ უთხოვია: ჩემს წიგნებს მიმიხედეთო. არც სადღაც უთქვამს რამე და არც სახელ-მეზღვემს შეე;

საერთოდ თავის შემკვიდრებაზე ზრუნავს არ დაუტოვებია ანდერძად შთამომავლობისათვის. სარეკელზე მკაფიულობა სულ სხვა რამ დაუბარა შეკლებს.

იუბი ათბობდნენ გაჭირდა სამარეს. ისინი ვერ ქალბატონი ნატო მხვიანის ხელში თრთოვდნენ შამნი, ეფერე ის გამოსათხოვარ სიტყვას ამბობდა: „შამნი ავად რომ იყო, მის სანოლთან მეფაქმს ერთხელ ასეთი რამ მიიხრა: - ამ რამდენიმე წლის წინათ მე და როსტომი ვინც დედას უღიან მოვიდოდით. ვარსაშიან მის მუთხარის ხედი დაწერე გოგებაშვილზე და მის სახელ-მეზღვემს უმატრონე შეიქცა. როსტომი შემიძრდა. წინგან - თავის იმედადა, სახელ-მეზღვემსა - ზაზასა.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ალია II და ქალაქის ტაძრის მინამდვარი შამნი გიორგი

როსტომმა წიგნი დანერგა... სახელ-მეზღვემს მიმიხედე, შამნიკო! გოგებაშვილს მოუარეთ, შეიღებო, გოგებაშვილსა! ოთარ ჩხვიძეს ყვათელში ყველაზე მეტად იყბ ვარდა.

აი, ია, შამნიკო...“ არ უთხოვია: ჩემს წიგნებს მიმიხედეთო. არც საერთოდ მის შემკვიდრებაზე ზრუნვა დაუტოვებია ანდერძად შთამომავლობისათვის.

ეროვნული ფესვები, რაზეც დგას დღევანდელი ქართველობა, უმთავრესი სადაქრალი იყო მისთვის.

იაკობ გოგებაშვილის „დღედაწიან“ ბურჯად ევალებოდა ეროვნებისა.

აკი სწორედ ამ სათაურით დაეწერა როსტომ ჩხვიძეს ბიოგრაფიული რომანი გოგებაშვილზე.

როსტომმა პირობა შემიხრულაო, - ხარობდა სარეკელს მკაფიულები დიდი მწერალი.

უნდა ეხარა კიდეც - დიდ დიტირამურულ შემკვიდრებასთან ერთად ელოდებოდა შთამომავლობის უტოვებდა თავის ტრს. იქნებ ამიტომაც უცხო

შინიდან გამოგზავნიდა სამძიმრის წერილში ბატონი გურამ პეტრიანიშვილი როსტომი ჩხვიძეს ეტყვის:

- როგორც გველა შეგნებულ ქართველს, მეც ჩამწყდა გული, მშაო, ვიხარებ თქვენი ოჯახის მწეხარებას. ბატონ ოთარს სიმწარე გაჰყვა თან სამშობლოს მდგომარობის გამო, მაგრამ ბედნიერია იგი, რადგანაც დატოვა შენ - გამჭრდილებელი მისი დიდი საქმისა. ნუგეზად ის უნდა გავმოდეს, რომ დღერს ის გავუნროვართ, თუკი კვლავიც გვიგზავნის ოთარ ჩხვიძისებრ ადამიანებსო.

***

გავაიწერებდა სამარე. გაიწერე-გამოიწერეს. ამ დაუფტრომელ, სამშობლოს წერას ატანილ სხეულს დაიტყვის, დაბრუნებს, მიიბარებს. ბუერი აღმოჩნდა ასე „ცოტა“ საქართველოს მაფლიანი მინა.

დიდი მწერალი გასულიყო პატარა ნუთისოფლიდან. - კარგი, შეიპოროგი, ღონიერი ადამიანი აღარ შკავს საქართველოს, - ამბობდა ეფერე თათარაძე, - რას შეიძლება შევადარო ეს დღე? მთელ ჩვენ ერს, ენას, შამულს, სარწმუნოებას, საერთოდ ყველაფერს, რაზეც ვართ და ვანაც ვართ, ძალიან ძლიერი ზობი რომ წაეჭყვეა, მაგრამ იმედი გატყს, რომ ის რაღაც უწყვეტად ამოიღებს თავის

სიმწვანეს და მუდმივად იხსნასხებს. ამ იმედით ეტოვებო მის გულზე მოყრილ მიწას. გამოფიქვარა და გვეჯრა, რომ გონიერ საქართველოში აუცილებლად მოგვიბრუნდება ეს ღონე და ათათასმაგად აუღვნიებს თავის ძალას.

რა გულდასაწყვეტია, რომ თოთარ ჩხვიძელსთან ერთად მიღის მისი ემფატიკური „ა“, ახლ ახლობელი ჩვენთვის, ახლა სახეთქით მოსადფრებელი რომ გაგივადებდა.

ეგ არის და ეც...*

ბატონი **ჩუხე ესაძე** კი ასე გამოხატავს თავის დამოკიდებულებას ამ მწერლის შემოქმედების მიმართ:

„თოთარ ჩხვიძე უკანასკნელი ბურჟუა იყო დიდი მწერლობისა, უცნაურად შეშვერული ახალი დროებისა და ნარსულის მემკვიდრეობისა. იცით რა მაგონდება ახლა? ბავშვობაში მსულე. დაუფარცხენელ ბალახებში მოყვარდა შეყვლა – თი უნაში, ყველა ყველაფერს სურს ერთად რომ აქვს და, ამასთანავე, თითოეულ სურნელს ცალ-ცალკედ რომ გრძობს. ამას მაგონებს თოთარ ჩხვიძის ენა და მწერლობა. ეს განვალკეცბელი სამყაროა, დიდი ქართული სამყარო. ვინც ენას უწუნებს, არ ენებს, რომ ენა მართლ ის კი არ არის, რაც გვეჩვენებს, არამედ ეს არის ის, რასაც ვგრძობთ, ერთგვარი ხიზია განცდილისა და განსაცდელის მორის.“

თოთარ ჩხვიძე ის მწერალია, ვინც თავის სიწმემში ხმა ურობდა.

როცა მას თბზულებებს ვკითხულობ, უცნაურა განცდა მაქვს – ხან რუსთაველს ვამბუფლები, ხან ცურტაველს, გიორგი მერჩულეს...

ვერა და ვერ გადამწვრიტე რომელი პიესა დამედეგა მისი, მოლოს „თედორე“ შეეარჩიე. უცნაურია ხომ? თითქოს არანაირი თეატრალურა მასივი არ არის, მაგრამ სწორედ ამითაა უჩვეულოდ თეატრალური, ისეთი ფორმები იბადება ამ ნაწარმოების კითხვისას...

ჩამოვადი მის რომანებს და არც კი ვიცი ამაზე დიდი მატყანე თუ არსებობს დროსა. მათში უბრალოდ ფაქტები კი არ არის აღწუსხული, დროის ხისხიანი და პარადოქსალურ რიტმსაც გადმოვცემს.

თოთარ ჩხვიძე ის მწერალია, ვის შემოქმედებასაც არა აქვს საში განზომილება.

მისი შემოქმედება ბაბუას ხელისგულივით არის – ბავშვობაში ხელს რომ მომიკიდებს ბაბუა, თუ სითბო მჭირდება, თბილი იყო მისი ხელი, თუ სიგრილე – გრილი.

თოთარ ჩხვიძის შემოქმედების ტემპერატურა ყოველთვის ისეთი იყო, როგორც მის სამშობლოს სქიზოფრენია. ის ისეთი მწერალია, ლიტერატურული გურმანივით მომხდება-ხოლმე შევიდეთ მის სამყაროში და იქიდან ეუმზირო ქვეყნიერებას. იქ თითქოს სულ საგნებისა და ვერ უნდა შევადგე, რა ხდება მათ მიღმა, მაგრამ ყველა საგანი გამჭვირვალეა და საკუთარი თავიც შევიძლია დიანაზო მათში.

და კიდევ:

ხომ საოცრად აღწერს დროს, მაგრამ იქ დრო არ არის. ამ სამყაროში ყველაფერი მარადიულია“.

***

თოთარ ჩხვიძის „ბურუსი“ რომ დაიბეჭდა „მნათობში“, წიბილ კრიტიკოსებს „საბჭოთა სინამდვილისათ-

ვის შეუფერებელი რომანისთვის“ უშურველად უწოდებიათ ის შემზარავი სიტყვა „ანტისაბჭოთა“ და მწერალეც ყველა-ყორნებისთვის ჩაუგდიათ ხელში გასაბრტყელებად“.

თუმცა ხალხმა ყველაზე უკეთ იცოდა სიმართლე – ის მაინც თოთარ ჩხვიძისკენ მიისწრაფოდა.

მის ენობობა.

გორის თეატრში მისი პიესა რომ იდგმებოდა, ერთ ნოთსაც არ ტოვებდნენ გარს შემოკრებილი მსახიობები.

თითონაც იმას ცდილობდა, მხარში დასდგომოდა მომავლე თაობას.

გორის გაზეთში გამოქვეყნებული წერილიც „თბილისათობობით“ აკი ერთაფერთ მიზანს – ახალგაზრდობის გამხრელებასა და დახმარებას – იხანავდა.

აქტე ავღუიანებდა...
აქტე ამხრეებდა...
იქით კი დღისა და მატარას „ბურუსი“ ეცერა პირზე, გაზეთებზე და რადიოც ნალმა-უკლამა ატრიალებდა რომასს:

– საბჭოთა სინამდვილე მრუდე სარკეშია დანახული, დანახული და დასამარებულიო.
მერე „ჯეზირსაც“ აიტაცებენ...
„მურუსაც“, „კვერნასაც“, „აღმართ-აღმართსაც“, „... „ლანდებსაც“, „ბორიასაც“... რომელი ერთა ჩამოთვალელი...
გორის პედაგოგური ინსტიტუტი იყო მისი სეიანე, თუმცა იქაც შეუწნებთან, არ მოასვენებენ, არ დააცლოან...“

მოყვასიც მტრად გადაიქცევა.
„მშაბშიც არავინ ამოსდგომია, ენაც არავის დასუბულებლის კარ...“ იქითაც აღარ გაუბუდავს, იმ ქუჩასეც გასვლასაც ერეებოდა. მაინც თავს იკავებდა, ერთბელაც არ ნამოსდგენია ავტე“.

ამ ყველაფერს მწერალი ზაურ ნაჭაძე გაიხსენებს გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკაში“ (2008. 1 მარტი) გამოქვეყნებულ წერილი და ამასაც იტყვის:

„კოი, იმ სუსხიან დილით გაღვიძებას, შემატყობინებს, რომ თოთარ ჩხვიძე გარდაიცვალა. იმ ნოთის მომაცნოდა 1995 წლის ფერისცვალების გამოგზავნილი წერილი, სადაც მწერდა:

„მელანია შემობრუნდა, ზამთარი მოგვადგა კარსა, ზამთარი, მარმანდელზე ნაკლებად რო არ იმუქრება“.
თორმე წლებამდელი ზამთარი უგულისხმია.
თორმე წლებამდელი ზამთარი დამუქრებია და აკი აისრულა კიდევ გულისწადილი“...
– ავად ვარ, ენე ვარ. სამიწარზე მისვლაც ვერ შევძელიო... – დანახილი გტყვის სასრცევლს მიჯაჭვული ანა კალანდაც იოსებ ტუმბურიძეს.

რადაცხირო ტკიპილი გტყვის...
იქნებს ისიც წინათგრძნობით მარადისობის გზის მოახლოებისა...“

კანსიმომდგარი გაზაფხულის შექარისა, მარტში რომ აისრულებს გულისწადილს.

თანამერტოვობის არაერთი ცნობილი მოღვაწე გამოცხმარება თოთარ ჩხვიძის გარდაცვალებას.

გამოცემლობები „ინტელექტი“ და „არტანუჯი“ თანაგრძობას გამოუცხადებენ რუსეთს ჩივიტს „მასს, ადგილს მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის, გარდაცვალების გამო“.

ქალბატონი ლია სტურუა ეწინააღმდეგება „ლიტერატურული პალატის“ (№1, 2008) ფურცლებზე გამოქვეყნებულ გამოსათხოვარ წერილში თათარ ჩხვიძის შემოქმედებას მიმდევრობისა და ადინმანავს ჯორის ბატონ თათარ მამინ პეონდა ნაკითხული ორიჯინალი, როცა ქართული თარგმანი არ არსებობდა და რუსულად ფრაგმენტულად შეიტლებოდა მოგეპოვებინათ.

„მისი შუბლის მიღმა შეიძლება ჯოსაც ცხოვრობდა, უტყუარო, პუმიგული, მაგრამ მთავარი ხანაილე ალატრადის ტაძრიდან მოდოდა, ყველგველის ზღაპრიანი, იმ შეაბობზე გმირებიდან, რომლებიც ვერ ვხვდებოდნენ საბჭოთა წვობას და სოციალისტურ რეალობას...“

თათარ ჩხვიძე მთელი სიცოცხლე წერდა. საქმიად ასაკიდან, შეუძლოდ მხოლოდ, ლოკინად ჩაყარდნო ქო როგორი ნათელი გონებით ნედეზობა ცხოვრების ხილრეგება და უფსკრულებს, როგორ აფასებდა ჩვენს სიცოცხლეს მკვიდრად შემოჭრილ პოლიტიკას. თავისი პოზიცია კვირნდა, რომლისაც არაფრის ფასად არ დათმობდა... – წერს ქალბატონი ლია და თათარ ჩხვიძის საუკუნის მწერლებს ამოუყენებს გვერდით:

„სანამ გეგმასხორება, რომ გილატობი გეყავს, გიორგი ლეონიდე გეყავს, თათარ ჩხვიძე გეყავს, რომლებიც აერთიანებენ ზეციურ და მიწური ქართველებს, მანამდე არა გაგეჭირდება რა“.

გაზეთი „საქართველოს რეპუბლიკა“ (№246, 18.XI.2007) სათაურით: „პირუთენილი მემბატინე“ გამოქვეყნებს საარდაქციო წერილს, რომელშიც მიმოიხილვია ადგილს მწერლის პოეტოლოგია და ადინმანავს:

„მრავალსაუკუნოვანი ქართული მწერლობა თავისი ერთ-ერთი უკანასკნელი კლასიკოსი დაქარვდა. თითქმის მთელმა მეოცე საუკუნემ საქართველოში ამ ტემპარიტად დიდოსტატის ღრმად ეროვნული, მრავალმეტრული სიტყვით საიმამლოდ შეგულისხმებულმა ჩაიარა. თუცა ქარ-

თველ მწერალთაგან ჩვენი საზოგადოება ვისმე უცუელ-გვარი უკუღმართობის წინააღმდეგ ბრძოლის რწმენით აღუტყურია და სამართლიანი შერხისსკენ გაუხვევებია, ერთ-ერთი უფროდ თათარ ჩხვიძეა, რომლის უღრესად მდიდარი და ღირსიერ მხატვრული შემოქმედებაც ქართული მწერლობის მუდამ ცოცხალ ხანაილე დაჩრქობა“.

ამავე გაზეთში თათარ ჩხვიძის პირუთენილობაზე გაამხილებს გურაღვინის ლილი გოგობია:

„პირუთენილობა საბჭოთა კავშირში ასევებოდა. თათარ ჩხვიძე პირუთენილობისთვის არ დაუპატარებოდა, ცხებში არ ჩაყვამთ, მაგრამ უარყოფილი იყო ხელისუფალიდან. მათგან უარყოფა ამ ჩვენს პატარა ქვეყანაში, და თანაც უარყოფა ტემპარიტე მწერლისა მეტად ძნელია. ძნელი იყო თათარ ჩხვიძისათვის, რომ არ შეიძლება ოჯახი და მეგობრები, რომლებმაც იცოდნენ მისი ფასი“.

გამოსათხოვარ წერილის ფუნქციას თათარ ჩხვიძის გაზეთი „ლიტერატურული საქართველოს“ (№44, 21.XI.2007) რედაქციაც და ერთგვარ პორტრეტსაც კი გამოკვეთს:

„არასოდეს უფიდა ველო აფილი გზებით, ან ოფნად მანაც გადაეგვია იმ გულთან, ბედსწერამ რომ განუსაზღვრა ბავშვობიდანვე, მორულე 1924 წელს, როცა ბნელებით მოცუქვებმა თვალნი დაუხოცეს სამსობოლოს თავისი უფლები-სადვის მებრძოლი მამა-პაპანი.“

შეუპოვარი, უშინარი, შემწართვებელი, ტემპარიტების სახელით მებრძოლი – აი, მისი პორტრეტი, როგორც მწერლობა და როგორც მოქალაქისა.

ერთი შეხედვით განცალკევებით იდგა, თითქოს არ ერეოდა ქვეყნის ორბიტრიალში, მაგრამ შინაგანად, მთელს არსებით იყო ჩადული საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, თითოეული წერილის ძალით გრძობდა მოყვანის ქონასა და ღებინს, მის ფიტრსა და გულისოქმას, სულის ხანითლით ინათებდა სამზერსა და შინაგანი თვალთ შედეგად იმას, რასაც სხვები ვერ ხედავენენ“.

მაია ჯალიაშვილი გამოსათხოვარ წერილში, რომელიც გამოქვეყნდა კრებულში „ლიტერატურული ძიებანი“, თათარ ჩხვიძის, თავისი მწერლური და საზოგადოებრივი დეპნლით, ილია ტაქტუაძისა და მიხეილ ჯავახიშვილის შემკვიდრეს უნოდებს და წერს:

ზურაბ მემბარაშვილი
„ლიტერატული კლასიკოსი“

„უპირველესად სწორედ ამ მწერლებს ენათყვანებოდა. მან გაამდიდრა მათი რეალისტური შეთქმა, გაამარჯვალა დიდი ხანი“.

ის იყო მთაწმინდელთა გზის გამგებლები. მისი ათონი ხან ხსენებდნენ თბილისის ბინა იყო, ხან კი შვედეთის ცენტრალური საგარეო უწყებები.

დღევანდელთა მისი კალამი მოკლებულია... მის შემოქმედებაში იკითხება არა მხოლოდ ქართველი ერის, არამედ კაცობრიობის წარსული და მომავალი.

ოთარ ჩხეიძე დღეს უკვე მთია. ბოლო დროს სენისგან დაუძღვრებულ მწერალს შეიძლება რომ ჩასძებნან: მამა, რა განუტებს, რა გტკივთ?

– სული მტკივთ, სული – ასე უპასუხია. მის შემოქმედებაშიც მთავარი სწორედ ესაა: სულის ტკივლი“.

გორის უნივერსიტეტის პროფესორი თამილა გოგოლაძე „ახალის გაზეთში“ (№38) დეკემბერი გამოქვეყნებულ წერილში – „ადი „ეკისარს“ მისი „საყვანიდან“ –“ ოთარ ჩხეიძის პედაგოგიურ ღვაწლზე გაამახვილებს ყურადღებას, იმ წლებზე, როცა მწერალი გორის უნივერსიტეტში თაბებებს წრდდა:

„ამ კედლებს დღესაც ახსოვთ თქვენი ხმა, მხოლოდ თქვენთვის მანერა ლექციის გადმოცემისა, მწერალით, ნაწარმოებით აღწერილობისა, კომენტარებით, ქართულ მახვლსიტყვაობით შეკაზმული, ამაღლებული და ამაღლებულიც...“

რამდენი ხალხი ნიჭი აღმოგონინათ და შეგვიმატებოთ ქართული მწერლობის არქივსაღვის...“

აღბოთ ამიტომ გვიხსენებთ ახალგაზრდა მწერლები, თქვენ ამ შემოქმედებით არცაღვის, „ეკისარს“. ქუმარიტად კესრული მარჯვენი და მარჯვენი“ ავლენიეთ ასინი, რთულ პირობებში ჟურნალიც დაიარსეთ და მას დიდი ხნის სიცოცხლეც დაუმკვიდრეთ, თემცა პერიოდულად შეცვლილი სათარებოთ („მერანი“, „ლახივი“, „უღდუკარი“)...

მონიშნებით ეიხრით ქლებს თქვენი ხსოვნის ნინაშე“.

***

ახლა დიდუბის პანთეონის კართან ვდგავარ.

იქ, შიგნით უკანასკნელ მუტა მონასაც მთავრად საზარეს და ოთარ ჩხეიძის სულის მოსახსენებლად გაემართებინა მუტა რეკონიტი.

დიმიტრი კორძია გაუძღვება სამგლოვიარო სუფრას, პროფესიით ექიმი, ღირსეული ქართველი კაცი, ვინც კარგად იცის ამ დიდი მწერლის პიროვნება თუ ლიტერატურული შემოქმედების, საერთოდ, ქართული სიტყვის დახა. სწორედ ამიტომ ასე საუბრობს ოთარ ჩხეიძის შემოქმედებაზე:

– მიზნად დაისახო დანერა ყველაზე რთული დროის მატარანისა, შექმნა რომანების მთელი ციკლისა, ნაწარმოებებისა, რომლებშიც გვიარებო და სახელები ემთხვევა მუნს თანამედროვეებს, დიდი მინაგანი ამბიცია და პიროვნული გაბედულებაა საჭირო.

„ძველ სანქციურსა მას სიტყვა – ზომი თითქოს არქანსებულა, რთულად ამოხრწებული, მაგრამ ისეთი თანამედროვეა, ისეთი ძარღვიანი... ამის გამოც გაკიხებას თავს

სხვა რომ არაფერი ეთქვით, მის ბოლო რომანებს რომ გაეცნო, გაოგნებული დავრჩი. აი, თუნდაც „მორჩილი“ რომ გავიხსენოთ, იქ ისეთი მინაგანი გვიარება, ისეთი ექსპრესიასა, ვერ იფიქრებ, რომ როცა ამ ნიღბს ნერდა, ავტორი 85 წლის იყო მაინ“.

წველა ყველაფრის ახსნა. რატომ შეგი დიდი შოთა რუსთაველი, – რომ მითიხით, მთელი ცხოვრება არ შეყოფა ამაზე სალაპარაკოდ.

გურამ დონაშავილი ამბობს: მკლავზე დამბურძღვას ხოლმე, როცა დიდ მწერალს ეკითხებოდა. აღბათ რაღაც მეცდესე თუ მეშვიდე გრძობით ხედეები, რომ ის დიდია.

დიდი კაცი და დიდი მწერალი იყო ოთარ ჩხეიძე“. თავად გურამ დონაშავილი კი როსტომ ჩხეიძის რომ მოსაამბობრებს, ასეთ რაშეს ეტყება:

– მართალია, გადახალხლებში არ ყოფილა, არც ცინებში მუტადა, მაგრამ თავისი ცხოვრებით მან კატორხა გამოიარა... და გამარჯვებული ნაწილი ამ წუთისყოლიაღვიწი. პანთეონიდან ბატონ გურამ ოდიშარიასთან ერთად გამოვლივარ. იგი თავის განცდებს მზიზარებს:

– მთელი დღის განმავლობაში ასეთი გრძობა მაქვს, თითქოს ბატონი ოთარის რომელღაც ნიღბში მოხვდი. იქნებ „პორაშა“, იქნებ „არტასტული გადართობებში“ ან სულაც იმ რომანში, რომლის დანერაც ვერ მოასწრო, მაგრამ ნამოკითხავი თითქოს, პერიონარებსაც ვიციმბო, აქ არიან... იგივე ვფარებოა თურმე.

ნატომ მოუძღვია უკანასკნელად. თითქოს ვიციკოდი, ამ ნიღბში ნავიკითხე... კიდევ სიღრმის ჩიხებით დაბადებულა გუშინ, მისი შეილითილთა.

ერისტიკონიანი ლექსითიოა სახელი „სიღრნია“... არა, ნამდვილად მის რომელიღაც ნაწარმოებში მოხედე...“

ყველაფრისთვის დიდი მადლობა ბატონ ოთარს...“ მერე პანთეონის კართან ვდგევა მანამ, ვიდრე იქ, შიგნით, ქართული მინის ხსოვი არღვევდა ნოტო სიყრცეს. ნუმიამ გადაილო. ერთ-ერთმა ჩენგანმა ცისკენ აგებაღდა: ნახეთ, ღრუბლებიცა გადაიარათ.

ცა ერთ ადგილას მართლაც გახსნილიყო და ამ სამყაროს სიყრცელიდან ადამიანთა ქვეყნურებაში იფიქრებოდა მზე.

რადაცნობარად უწევდლოდ კიაფობდა ის ერთი სხივი ცის ქუჭურებთანში. მუწენი ცხოვრების მარადეული კანონებით მქროლავ ქარს უსანგრელობისკენ მიმქონდა ღრუბლები.

აი, აქ, სწორედ აქ იწყება მარადეულობა... ეს ფიქრი მამინ ნამომეძღვლა, როცა თემურ დოიაშვილმა თქვა:

„საერთოდ, არსებობის ტრაგიაში რწუელთათვის მანაც იმედიადა მთავრდება ხოლმე, რადგანაც დასასრული დასასრულისაღვიწი ნიღბის მათთვის.“

დაღეს აქ ეს მანა ჩვენი თანამედროვის დაღილ სხეულს მიიბარებს.

მაგრამ ბედნიერება არის ის, რომ დღევანდელ ენებას მისი სხვა ცხოვრება – ოთარ ჩხეიძის მარადეული სიცოცხლე“.

ჩვენობები

***

დაკრძალვის მეორე დღეს **ემზარ კვიციანი** დიდი რაოდენობის მკითხველს გადამსცემს დიდი ტკივილით გაჯერებულ ეროვნობრივად ლექსს „ახალი თავშენიშნული მამულიანული (ოთარ ჩხეიძის დასაფლავება)“:

**იღვანა, ნღვბა რაც დააცადა...
მომფრებელი მშობელ მთა-ბარის,
საქები იყო მწერლად, კაცადაც,
დიდების შინას ვინც შაბაბრეს.**

***

ეს ყველაფერი ბარბარობას და ნეკოლოზობას შორის მობდა.

მერე მე ვაგრძელებ, რომ ტკივილიანი სიცილით დამხრად ადამიანთა სულს უცნაურად ათბობდა ის ერთადერთი სხივი.

მერე მე ცვდილობდი წუთები შემეგროვებინა ამ დღისა, სულ ცოტა მაინც.

მერე... დიდხანს ვაგვეტა გაბნეულ ფურცლებთან და დაეინყვ ნერვა:
დიდით კი... წუმიდა...

ჯანსტოლა

**ლალო სულაბერიძის
ბარათი
მოთარ ჩხეიძის**

ჩემო ოთარი!

გაგტყუარდა მდლად შეიღწევილებთან ერთად. ფრინველები არ მერდებიან, პარდაპირ მხრებზე მსახდებიან. ისე მომამცდენდნენ ეს დალოცვლები, რო ჩამიჭირებდნენ, ფრთას ცხვირზე გამკრავდნ ზოლზე.

მგონი ცოტა მოფეჯობიდი კუდაც. როგორც ვატყობ, გატყუარება ვაბნებია. შინისა და ფოთლების სიჯრულში კულტურაც უფრო ყვილობს, ვიდრე გახუდულად ანდალტზე იმის მერე, თბილისიდან ნახევარი მილიონი ქართველი მაინც რო გამოაკრიფება და სოფლებში გატყუარდება, შეიძლება ემეველის ქეყანას. ახლა რისაც ვეზღავ მე აქ, ასე თუ გაგრძელდა, დაღუპულია საქართველო. მიწებს აძლევდნ და აღარაივის აღარ უნდა შინა. მაღალიდან ტომარებში მოაქვთ გამომცდებარი თეთრი პური და ძროხებსა და ღორებს აქმევენ. კურცხი და რძე თავზე საყრელიად აქვთ რაიონულ ცენტრში, მანქანა ვეღვას ყავის და ჩამოგროვადღებია სოფლებთან და მიაქვთ რძე, კურცხი, ნაღები.

ლალო სულაბერიძე

შეშხარავი ბრძენი. დიდი ძალით გაქვს დანერვილი მონილოვები. დოქმარხავი მკედრის გარშემო ისეთი ეროვნული ცოდო-მადლია ატეხილი, შუგ ახარებენ შენს, - მკითხველი.

უფოთმა თეატრმა ნაღები ქეროკა და რომანტიზმი ქართული სულსა. თეატრში ეს მომართულება ვერჯერობით აუცილებელია ქართული ერისთვის. ცდებიან ძალიან ჩვენი თეატრლები, პარალელურად ეს გუნებენ რო არ არის თეატრებში. რა მარჯვედ შეიძლება დადგმულიყო „სოლომონი“ სცენაზე! მენ რო ცოტა მარიუთიანი იყო, თავისუფლად შეკედლო შეკევემა „ოთარ ჩხეიძის თეატრი“ - „თეადორი“, „ქეთივანის“, „გორგე“, „ადა“, „სოლომონი“, მე რო კვი რეფესორი ვყოფილიყავი, უეჭველად შევექმნიდი ასეთ თეატრს. ხო იყო „შექსპირის თეატრი“, „ბრეტის თეატრი“ და სხვათა და სხვათა? შოდა, ჩვენი ძალიან საინტერესო იქნებოდა „ოთარ ჩხეიძის თეატრი“.

შევექმნათ მე, შენ და ვახტანგმა - რა თქმა უნდა, როსტომიც ამოიყენით გვერდით, მოვნახოთ რომელმდე ახალგაზრდა ახმეტელი, გამოვიტანოთ ეროვნული ბანკი და ყრდობა, ეპოეით კვი კულტურის სახელი და მხახიობების მოხიდავა ამ გავთიქობდება.

იყოვე, დაგვესება მაცურებელი. გადაურეკე ერთი ვახტანგს, და უთხარო, ამგვარი იდუა გაწნდა და შენ რას იტყვი-თქო. თან ისიც დაუმატე, პირზე კოცინით მოგაკიბება ღადომათქო.

ვგ არის და გორის ციხე! მარიაშ, როსტომს, ნატოს - ჩენი თაყვანისცემა. როსტომს განსაკუთრებით - სამეომეგროვად ქორნულითქო.

ნახავმდის!

შენი ღადო სულაბერიძე
10 აგვისტო 1990
კახი
კვტარია

აქ ვყოფედ „დრამატურგია“. ნაკილახე შენი „სოლომონი“, მას მერე თვალწინ მაღვას რუსის ჩემეს და მესმის მისი

რეაქციის სახე

თუ ვინმეს ბეჭიანი დრამატული, მძაფრი განცდებით აღსავსე ბიოგრაფია XX საუკუნის საქართველოში, მათ შორის უთვლილ ღვაწლს სულაბერძენისა, ვინაც არც ვერმანული ანტიკონტრარატი ბნავა მოვლენა და არც რუსული კონსერვატორული გერმანიული ტყუობაშიც ვერა დაღესებს და კიდევ აღვეყნებთა ქართულ ლეგიონრთა გამოცეცებში, და რუსული ტყუობის შიამულღველებსაც აქვევდა პოეტური რჯალის - „რედულოვის ცილი“ - მხატვრულ საყრდენად და ქარტავად.

სტუდენტობიდანვე მეგობრობდა ოთარ ჩხეიძესთან და მისა ეს პოეტური რჯალიც და საერთოდ პოეტური თავისებურებანი კრიტიკოსებზე აფრე და გაყიდვებით უკეთ ამ ბელეტრისტში გაიზარდა და შეაფხა ისევემ და ცხოვრებაში. აქ ისიცა აღნიშნული, პოეტი მარტოვემ საკუთარ ხილვებსა და ნარწიასებებს, საკუთარ ფიქრსა თუ სწრაფებს კი არ გვიმცნობს, არამედ მღელვარე იმ თაობისა, რომელიც 40-იან წლებში დავაყადვადო (კი თაობის მომღერალია ღვაწლს დაღებრძე, აქამდე ეს მოხდეს, საფლაც მორეულ ქვეყნებში, მორეულ ფორმებზე დაქვემდებარე სული მოკვება და ინვესტიცია, ჯერაინი ამოკენება უგანასკნელი, საკუთარი კერის ნატკრამი ამომხდელი სელი; იმ თაობის მომღერალია და ღმერთისა დიდხანს აცოცხლოს და, რამდენხანსაც უნდა აცოცხლოს ღმერთისა, როგორცადაც უნდა გამარჯვებულადვე მისი პოეტური სამყარო, როგორცადაც უნდა დაიტვირთოს შიამულღველებითა თუ მელოდია, მანაც იმ თაობის მომღერალი იქნება, იმ თაობის მღელვარეობისა, იმ თაობის ტკივილებისა“).

დაღი სულაბერძენი თავის მხრივ ურცელ ღვწლს მუდკენიდა სურმის მეგობრს, საბელწოდებით „ოთარ ჩხეიძე (ტკივილები პორტრეტისადავის)“, რომელიც მოქვევდა მწერლის თავდამწირულ კვებებს სამტკორ რევიმთან და ღმერთულ ბეღმწერლისთან გამტკორიულ შინაშებებსა და ქარტავებში ხელმწიფებად და ამოკთვება ოთარ ჩხეიძის დრამატული ბიოგრაფია და ამ ღვწლის ცილე გამოკენა ურცელი კომენტარებითური უდაკოდ მნიშვნელოვანი მოვლენა იქნება ჩვენს სალიტერატურულ და საზოგადოებრივ ცხოვრებისათვის. აქ ორიოდ ფრამენტები ვიკმაროთ.

ოთარ ჩხეიძე - ეს თემა დღევანდულობის.
ეს არის თემა:
რღვევა მიწის,
რღვევა ველობის.
სულისა რღვევა,

ხორცის რღვევა,
რღვევა ვრისა...
რღვევა
ღვეწისა
ფუნჯებისა
და სიმღერისა.
...
„ჯვარს ვცვას, ჯვარსო! მა მეჩეჩი, რის მეჩეჩი?“
„სული ამადლი, ამადლება ჯვარზე ვერჩის“.
„ზარზემების ხომადღები დროვამს მიაპობს,
დიდი ვარსკლავი არ ჩანს, მაგრამ იქ, შორს კიაობს,
სად დაინახა მეჩეჩიო... ჯვარზე ვასვითო!“
„რას, რას იპოვით მორავეების ვაზზე ვასვლითო?“

ტახტის კაცები:
ნიწ.
ნიწ.
ნიწა.
ნიწოლოდ ნინაო!
მეჩეჩთან ჩვენი მდინარენი რამ გაკეინაო?
ამ მისი ნიარად სხვა მზე არასად არ ნავას, არ შიშობა!
ჯვარს ვცვას ვეე!
ჯვარზე
ჯვარზე.
ჯვარზე.
ჯვარზე...!

გორის ციხესთან შევეყვდა ველებს ციხისას.
ჯვარზემული ვეე ვუღვლითარება მთამ შეიხინსა.

სხვებია შორის, ღვაწლ სულაბერძენი რომ ახსენებს „ოთარ ჩხეიძის თეატრს“, როგორც ოცენებს, რომელიც აუცილებლად უნდა აცხადდეს, სწორედ იმავე ხანებში ახალგაზრდა რუბისორი ადელტი ჯაველი გორის დრამატულ თეატრში მართლაც მოკიდებებს ხელს - თავისით მოიფიქრებს, ცხადია - ამ განზრახვის ზორცემხმას: დამოუკიდებელი თეატრის შექმნას ოთარ ჩხეიძის ისტორიულ პიესებზე დაყრდნობით, და ამ ნამოწყებს გახსნის სწორედ ტრადიციით „სოლოზონ - მსაჯული მეფისა“. სპეტაკელს ნარმატებამ გორსა და თბილისში ის გამოიწვია, რომ ახალგაზრდა კაცი აიძულეს თეატრი დაიტკოვინა.

ქრონიკა

მერაბ მამარდაშვილის სახელობის საგამომცემლო თანადგომის პროგრამის მიზნით, გააღრმავოს საქართველოში ფრანგული ლიტერატურის შესახებ ცოდნა. სწორედ მათი ზეღმუნყობით ქართულ ენაზე უკვე ითარგმნა და გამოიცა ფრანგ ავტორთა 76 ნაწარმოები. 14 მარტს ამავე პროგრამით აღვეყნებდეთ დღევანდელ სახელობის ფრანგულ კლასტრის ცენტრში ერთდროულად ექვსი წიგნის პრეზენტაცია გაიარათა.

საღამოს ორგანიზატორი იყო დავის ცენტრის მედიაციკას ხელმძღვანელი - თამარ ხოსრუამელი.
ქარტველ მეიხებებს საშუალება მიეცა, კთავე ექვსი ფრანგი ავტორის ნაწარმოებებს ქართულად გაეცნოს: ვროკ-ემანუელ შიშტის რომანი „ურბანის ვეაობები“ თარგმნა მერაბ ფილიპ, ღვზანერია მარია თაბუკაშვილი, ვამოიცა ზაკურ სულაკაურის გამომცემლობაში. ვინ-მარო ვუსტატ ლე კლეზოს რომანი

„უღამონ“ სოფო ბერდიამილიმა თარგმნა, მომხადდა ადოკენეში, ვაფორნი გორა ნემსაქმ. აქ გამოიცა აგრეთვე ალბერ კამუუს „კალიგულა“ - გიორგი ანთულავას თარგმანი, ვდის დინახინი ხოსრუამელისა. დანიელ ბუნკოს „სადლი, საღლი“, ფრანგულიდან გიორგი ვიხაბაშვილმა თარგმნა. მისივე თარგმანები პიერ პრეუს „პატარა მარტრენი“ და ვინ-კლოდ მურლეკას „პორალიზ მერმარე“.

პრეზენტაციას ხეტკეით გამოვიდა გიორგი ანთულავა, რომელიც პირველ რიგში მადლობა ვადაუბადა დავის ცენტრს და თამარ ხოსრუამელს თანადგომისთვის და გულახდილად დაუარა „კალიგულას“ თარგმნისას ოუჯახის დიდ მმარდატრის ვერმობდო.

საღამოზე მხატობმა რუსულად ბოლქვაქმ ჩვეული პროფესიონალიზმით ნაიკობა ფრამენტები თათიუცელი ნანარმოებდენ

**ვახტანგ ჭელიძის
ბარათი
მოთარ ჩხიძის**

მშობლივად, გუგუნი ჩამოვიყვანი და ვაჩუქე და დამეცა არც კი ციცილი მუშავედი ნოჰური („მნათობი“) თუ გამოვიდა. ედიშერ ყოფიანაშა მითხრა უკვე გამოვიდა და თან მენი რომანის ქებაც

გამომიყვა ეს იყო ნუხელ დღეს ვიშვივე ვერნალი, მოყვებანი სახელები და ეს არის დავამთავრე მენი „პურუსის“ კითხვა, რაც მუშავედი ნოჰურშია დაბეჭდილი.

არ შემიძლია ახლავე არ გაგანა- და ჩემი გულწრფელი სხარაული, ვალაიანი მოლოცვა და (თუ ახლ- ბად არ გამომხდება) მადლობაც. ეცილი, რომ იმეებს აჯობებდა, რაც აქამდე დავაინერია, მაგრამ ასე დიდებული თუ იქნებოდა, ეს აბარ მეგონა. ამიტომ კი არა, თითქოს შენგან არ მოველი მეტს, ან მენი იმედი არ შექნოვდა, უბრა- ლოდ იმედი, რომ ასეთი ნანარ- ნოები შეგინდ არ იწერება, ყოველ- შემთხვევაში მე არ ნამოკითხავს და არც შევუღება ჩვენს მწერლო- ბაში. მენი სტილი, რაც ნინა ნანარ- ნოებებში მერყუობდა და, თუ მარ- თალია ვინდა, ზოგჯერ, ერთგუ- რად მაინებდა კიდევ, ახლა მტკი- ლად ჩამოყალიბდა და ჩამოყალიბ- ბულია. განვებ მუშტარის თვალთ- ვითხულობდი, მაგრამ ამ ხუთ- ეტის ფორმა ნანაცვებში ერთი საბოთირო ადგილიც კი არ შემიღებია. რაკი საბოლოოდ ჩადედი შენს კალამობში, რომ იტყვიან ხოლმე, რაკი „თავი მოწინა“ და ასეთი იარა- ლი მომარგვედ, რასაც მწერლისთვის ტონი და სტილი ნარმოადენს, - შორსა, ახლა მოდელი და სწერე. ძალიან ვინაბი, რომ მენი „ჯებილი“ აქამდე არ ნამოკითხავს! თუ- ცხად ეს შენი ბრალია, არ მადობს ნენი. ჩვენს ვაგამსტულ რომანისტ კონცინიანგან განსხვავებით, ამ შენს ახალ რომ- ნანში უკვე იფრმონა ადამიანი თავისი უზადრუკობითა და სიცილით. ეს კი უკვე ყველაფერია. ამასთან ახერხებ იმას, რომ გამოპოვებებით არა სწერ (როცა ადამიანის უზადრუკობას და მანკიერებას აღწერ), ესეც დიდებული

ვახტანგ ჭელიძესთან ერთად

რამ არის. არც ერთი ადგილი არ შემიძინანგ, რომ გან- გებ, თვითმინით გეკონვეს ჩამწერული, როგორც ლამაზი ეპიზოდი, რომელიც ამბის განთითარების არაფრად ვჭირ- ება, მაგრამ მინც ვერ ვლევინ და ჩამწერავედი ხოლმე ჩვენი დიდი რომანისტი კონცინი. ერთი სიტყვით, ბარათა- ლა, ჩემი თორა, ახლავე უნდა იყო დარწმუნებული, რომ მაგ შენ ახალ რომანს ბევრი მტერი გამოუჩნდება, მაგრამ შენ მაინცდამაინც არ იყო ხოლმე გულთან მიტანა ასეთი რამეებისა და ახლა მით უმეტეს ყველაზე ნაკლებ არის სა- შიში, რადგან ნამევილად კარგ ნა- ნარმოებს საბოლოოდ ვერაფერს დააკლებენ ლავროსისთანა“ ნა- ცარქევიტი.

შეიტლებოდა აქვე გამოვიყვი- ნა მენი სხარაულის ბარათი და მძურად განაოცობებოდი, მაგ- რამ ჩვენ ისე ვართ გაფუჭებული კრიტიკოსებისაგან, რომ მეც არ შემიძლია ერთი პატარა „მაგრაშ“ არ დავატარო, თუმცა იმავე კრი- ტიკოსებისა არ იყოს, ეს ოდნავა- დაცვ არ ანელებს იმ დადებით მზა- რეებს, რაც ხუმროს გვექონდა აღ- ნიშნული“. ჩემის აზრით, გაუმარ- თლებულია საღამოს მხრით გად- ჭარბებული სიძულელი შატრა- ანიტ კაციონ. ეს არაბუნებრივად მომწამია. ენა ბრწყინავდა, მაგ- რამ აქაც უნდა გისაყუდებო - ხნარობ ერთ ფორმას (რომლის სა- ხელი გრამატიკულად არ ეცილი), რომელსაც ვერაფერი ვერ შევგუ- ვებოვარ და ჩემის ღრმა რწმენით უნდა განიფუქოს ტართულიდან, თუმცა თითქმის ყველა ხმარობს.

ეს არის აი ასეთი ფორმა (ახლა შენს ნანარმოებში აღარ დაეუწებე ძეხას). „ჩვენი მშვიდერთი ქუჩა, ახე კვლავცად რომ არის ჩამეჯდარი ხუთა შორის...“ და სხვ. (უნიქონი მაგა- დლითი გამომევიდა. მეორე გამოვიგე, რა ფორმასაც ვამბობ). აღარ ჩამოვიტოვებ კერძოდ რა ადგილი მომეორა, ყველაფერი კარგია და ნამდვილად მწერლობა. შევად- თებით და სხვა უზადრუკობათ შედარებით კი არა - ნამ- დფოლად, ყველაფრისაგან დამოუკიდებელი.

გართმევე ხელს, გკოცნი, მომიკითხე დედა, დარეყვანი და ყველა თქვენგანი.

შენი ვახტანგი.
23/VIII 55 წ.

* ედიშერ ყოფიანი (1924-1972) - პროზაიკოსი, ავტორი რომანების („ნათელი ღრუბლები“, „ცაში ასრული ქუდები“) და მოთხრობების („კურთხეული ანაფორები“, „მწვანე ფარ- ლი“, „მეცხერ კარი“, „შობილი...“), აგრეთვე საგამსწელი თხზუ- ლებისა - „ცელოდენს რაინდები“. მას ვახტანგ ჭელიძე არა და- ტრიატორულ სტატიაში ახასიათებს, როგორც იშვიათი გულ- რწმუნობისა და უზუალბის პიროვნებისა, და დასძენს: „ერთი მომიხილავი თვისება ჰქონდა - ყოველთვის გულწრფელად

ახარებდა სხვისა ნარმატება და არავის მომართი ოდნავადაც არ გრმობდა მურსა - თუნდაც იმეფის, რაც აღმართი ბუნებო- სადის იქნებ ჩვეულებრივი და მოსაოწრეს იყოს“. პარასე ის პასაჟი თხოფის ოცდაათი წლის შემდეგმ დანერგია ამ სტრუქტურის ნინასწარი ოლტრატრიატია.

საგულისხმია ერთი დეტალიც. მურმან ლუბანისის ლექს- კანტატაში „არპორტავი ახალგაზრდა მწერლის სახალ- დლო სუფრამი“ ერთი ასეთი პასაჟია, თუ როგორ სხედან

რეზო ინანიშვილი და ედიშერ ყიფიანი გავლენებით მხარ-
დამხარე არაბა სეფენე, არაბა ჭაჭან და ოთარ ჩხეიძის „ბე-
რუსზე“ ზეპირდნ. ღირსიად გამოჩნდა ვარდსახელი ცნობი-
ლი მწერლები სხვა მწერლის რომანზე რომ საუბრობდნენ,
ასეთი ფეტილა სხვა არც მოიხებნება ქართულ (და აღბრა არა
მარტო ქართველ) პოეზიას.

“ მოგვახსენიო, 35 წლის შემდგომ, დანერღი ისეთი „სო-
ფლი ქარლის გულში“ ვახტანგ ჭავჭავაძე ასე გაიხსენებს იმ
მღელავარ ეპოზოდს წევნის სალიტერატურო და საზოგადოებ-
რივ ცხოვრებაში.

„სამედიწერო ნრეუბას და მთელ საზოგადოებაში ჯერ კიდევ
არ განვლულყო შიშის ზარი, რაც ქართველი ფსიქოლოგი-
სადვის დუნდობელი სისასტიკითა და ტლანკი სობრუითი მოწ-
ყობილმა სამსჯავრომ გამოიწვია, რომ დაიბუჭდა ოთარ ჩხეიძის
„ბერუსი“. ეს მუხის გავარდნას გადაე. ოციკალური ზელს-სუ-
ფელმა დაწვეული არ იყო ასეთი მკაცრ... არა თუ მკაცრს, საერთოდ
არანაირ კრიტიკას. რამაშის ლა პირდაპირობით იყო მხლდ-
ბული ის მწველი ძალბა, რომლებიც ქართულ კულტურას ემ-
რძობდნენ და არაწვადენენ. პირდაპირ იყვნენ დასახდული
განუსაზღვრელი ძალაუფლების მქონე გონსამეზღველი ზო-
რრისტი ადამიანები. ეგარის ფონეტიკური მოსტყავებით ცნობდა
მყოფელი ამ ხალხს ეს ნამწველი გმირთა იყო.“

“... ლეონის კავანაძეც (1903-1962) — საბჭოური კრიტი-
კის ტაქური წარმოადგენელი, კონსტანტინე ლორთქიფანი-
ძის შემოქმედების ერთი თავაბობდებული მკვლევარი. რა გა-
საკვირია, რომ უპირისპირდებოდა ოთარ ჩხეიძეს და მწერალ-

თა კავშირის თაბობრებზე, სხდომებზე, კრებებზე ჯოტბად და
შეწვებარად იმერტობდა: ასე წერა არ შეიძლება, მდგარია
მხატვრულად და იდგურდაყვია. როდესაც „ბერუსის“ გა-
მოქვეყნებას დიდი აღბაკითი მოხედა და პარტიის ცენტრალ-
ურმა კომიტეტმა მკაცრად დაგმოც ეს რომანი, რევიორე საბ-
ჭოთა სინამდვილისათვის სრულიად მოუძღველი, და მწერალი
თა კავშირის მამწველმა დაშეჯდომარემ არაკალი აბაშიძემ
ტრიტინიდან ესაყვედურა რწველ კრიტიკოსის რისთვის ზარ
შენ „მწიათის“ რედაქციამ, ამხანაგი ლავროვი, იქ რისთვის
გავეზავეთო?! — ამან თავი ასე იმარტა: რათ, არ რევიორე
სიგნალები თავის დროზეო...“

თღონდ არ შეიძლება გამოიტოვოს ერთი ეპიზოდი, რი-
ვიორე მტბად მწიგნელოვანი პირიწველი ფსიქოლოგიის
თვალსაზრისითაც და ამ კრიტიკოსის ხასიათში მოლოდინეც გა-
სარკვევადაც. იგი წლის შემდგომ, როდესაც გამოცემულმა
„მერაში“ ყოველმხრივ ამრკობდა და აქიანებდა „პირი-
ყას“ გამოცემას, ეს რომანი სარწვენობოდ გადასცემ ლავრო-
ვის კვანდატს, როგორც ოთარ ჩხეიძის არაკულიმობსრენს,
წინასწარვე დაიწვედებულბმა, უსათუოდ უარყოფით დას-
კენას მოტანას და ატბორს ურთი გაიხსტბრეობი. მან კი...
წარუდგინათ სახტბო რეცენზია, აღმატებულ ეპოთებებს არ
იმტბდა და დასწვედა მთელი ცხოვრება ამ რომანის დაწე-
რას ველიდა და ახლა კავანაძე მწიგნად მოეკვეო.

ეს იმ შემთხვევათაგანია, როდესაც ცხოვრებისეული რეა-
ლობა აღმატება და ვახშის თვით ყველაზე დუშრტებულ ფან-
ტაზიასაც.

ენა და მწერალი

ნესტან ფთია

„გალიგლებული“
სიტყვა

ოთარ ჩხეიძის
ტრილოგიის მესამეში

სიტყვას და ოთარ ჩხეიძის შორის მსტიკური ვაგნი-
რია. მწერალი მადლიანი ქართლის ქარისუფლის სამ-
შოლოს, მისი შედეგებზე თ ძალანი თავიწებურია და მო-
ახზრებს: ო „გულიგლებული“ ა-ს, ტიტულოლოგის, გრწმობადი,
აზრობრივი თუ რიტბული წიყანსების გამოსახვის ურთუ-
ლეს მიეთდივა... არუბიანობით მუფერული სტილიტიკა,
არც თუ იწიეთად, ამუღვენებს ენასთან მწერლის თამაშის
ამოურწავლ სურვილს და ამ თამაშში არსებობს მარად ად-
ვილიწმადეველ ზღვარი პაროდიასა და ტრადევიას, თვითი-
რისობა და დაფარულ სეფდას შორის“ (ციყი აღბა ხიწველი,
„რომინე-მატინე“).

სიტყვაქმწადობით ზელოცებისა (ლიტერატურის) და
სიმორთის მსახურება რწველთა ზეფდრია, მისია ემოქსია და
ისტორიის წინამუ, რაც იტიკრითა „სულთი მუდგარმა“
ოთარ ჩხეიძემ.

სიტყვა არს ლოვობა; ის ძე ღმერთის ხახელია; „პირე-
ლითვან იყო სიტყვა და ხიტყვა იგი იყო ღმერთისა თანა, და

ღმერთი იყო სიტყვა იგი“ (ოთანეს სახარება, 2,1:1). მწერა-
ლი სხედასხვა წარწომებში ასახავს, თუ როგორ კინწვე-
ბა სიტყვის დაკნინებით წევნა სულიერება, შესაბამისად -
ყვედაყერი ფსიქოლოგია, ისტორია, არქეოლოგია, თე-
ნოლოგია.

რომანში „ოთარ დათო“ მწერლის დისკურსი ვარიაცი-
ულია, ატბორს მიმართავს ვრცელ ფესკრბიტულ პაუზას,
აღწერს, როგორ მთვლდა აქერტბოიკის მოსკოვი უტბორ-
ურ სიტყვებს, მავრამ ამოსკოვი ატბანდა, ნეატიტანდა, გა-
დახარწავდა, სქელია ტყავი რუსეთისაო... ზოლო ვაი შენ სა-
ქართველოო, პატარა რა ზარ, ტვირთი რო დიდი დაჯკსრე-
ბია, დიდდ დიდი, უზარმაზაროო...“ (ოთარ ჩხეიძე, „ოთარ
დათო“)

მწერლის თვალსაზრისით, „სახეღმწიფო მოლოდ
ენაა“. ვრცელ მსჯელობაში მენატინე ამსხელოს ერთ ბუფსა
და რა ხე პასუხისმგებელი: „ახლბი ენას გააფუფტება, ზო-
ლო პარლამენტი თვითონვე თუ აფრქვევს, ურარცხელიოდ
თუ აფრქვევს, ამფავად თუ აფრქვევს აურსცხელ უტბო
სიტყვას, უტბორადაც თუ აფრქვევს ეს ობტბილურიო,
პარამეტრებიო, ეს შოლო, ეს სტავნაციოო, ან თუ რალო
და რადა არაო: რესტრუქტურინაცია, სობობლემბა, სიმ-
პტომატურა, ფიზიკურად, კონსტრუქტული, კონსტრუქტუ-
ალური, რევიორებდა, დაფქსირება, სიმონარა, კოტკირე-
ბა, ლობობრება, კომუნიკაბლური, ნოვაციები, პანაცეა,
ტერმინალო... (იქვე) ასე გრძელდება წამოთული უტბო
სიტყვათა იმ წინაღობისა, ასე რომ შემოქმეია ჩვენს ყოველ
დღეობობას და ყურს ტრის ქართლისის ქომბა. ესეც
მწერლისეული მსატბრულ ბერბად ჩამსა მოითხველს პრობ-
ლეზის სიმწვავე დაანახოს ღვარად დადენილი ბარბარხ-

მუბით, რაც ლექსიკურ ნორმად მოვლიათ ამპარტავანი.

მრავალწრივად არის დახასიათებული ხალხისა და ენის ურთიერთობა ენობრივ ფუნქციას მონაცემები პარამეტრის, პრების, ტელევიზიის ფონზე: „ხალხმა რა გაიკეთა, თუ არ წაიჭია ვერა, თუ არ გაიპოვრა, თუ არ წაახდინა თუ არ გაბრუნა ენაი თავისი... თუ არ დაიფიქვა სიტყვიანი თავისი, თავისი გამოთქმანი, მინაარსისი გამოთქმანი, გულში ჩამწვდილნი, სულში ჩანსულნი, - რაღა გაიკეთა? (ოთარ ჩხვიძე, „არტისტული გადატრიალება“)

ენა... ენამ! სხვა ენის სახელმწიფო სხვისი იქნება? (იქვე). ენას რო დაჰკარგავ, დაჰკარგავ თავსაც და უკარგებინა და ენათმეცნი და ვერცხუშალაობით და ვანკლებით და უკარგებით და უხოლებით და ექსპლიტებით“ (იქვე).

ენა თუ რწმენით ცნობიერებაზე დამკვირვებულ ეროვნულ იდენტუტეზებს არ შეეძლება, გაიწირობა, ააღუფხება“ დაფარავებულ, „მოყვრულად მოსილ“ მტერთა ლექსიკონი.

XIX ს-ში იანვრის მასხუბ ილია ქაჭავაძემ წერდა: „საქორ სკოლა ერის მინათორ სკოლა, ის მოღდაინა, სადა ერის გუნებამ და გრწმობამ პირველ იღბ უნდა აიყვას, ის გამწარველი ერისა, რომელმაც უნდა აძლიოს ერს საწრდობელი სულია და ხორცისა...“

ილია ამხელს იანვრისა დაფორცულ, სწავლების მუხანათორ მეთოდისას ქართულ სკოლებში რუსულის დამკვირვებებისა და ქართულის აღმოსაფრეხვად იგი ამბობს, რომ ურთიერთგამამორიცხავია პირველი ცნობიერად და გავებით სწავლების თუ მოზარდნი „მშობლიურ ენაში ისე არ გაიწერებინან, რომ მასზე დაფორცდეს რუსული ენის სწავლა“.

საგულსმობა „ბერმუდის სამკეთილემი“ აღწერილი XX საუკუნის 70-80-იანი წლების სინამდვილე: საბჭოთა რეჟიმით რუსულ სკოლებში მომრავლებული ქართველი ბავშვები და მისი მეფევე გიზო კორძელობათის თბილისი ცნობიერად უკამრადებოდა მხოლოდ ბუშკანს, გრობიფოვს, „პარათაფილივი რო დასერობოდა იეს, მართლა დასერობოდა, ამგენი იღარ უსწავლებიან რუსულ სკოლაში, - მატარა ქალაქებში პო არა, თბილისშიაც არ ასწავლოდნენ, ქართულს ისედაც ასწავლიათ. ასე სწავლობდნენ, - გადაუწყვეტა რო თბილისი“ (ოთარ ჩხვიძე, „ბერმუდის სამკეთილემი“). ფუნქციებსგან მოწყვეტის მეფევე აქ მხატვრულად და ასახული: რუსული სკოლა ქართულ მეტყველებობას, მშობლიური სიტყვისგან გარეგება. სწორედ ეს მანიაც და ანგრეული სულის. მწერალი ამბობს: „სულეც ვაჩრთია ვასაბჭოებულ“ (იქვე). ტემპარტი სიცოცხლე უფაღში და უფლის არის მხოლოდ, უფლის მონაცემები სული უსიცოცხლეა - „ჯგართია“. საბჭოური რეჟიმის ერთ-ერთი მიზანი იყო უფორნი (ე.ა. უენი) საბჭოთა აფმანის გამოტრეწვა. ეს გახლდათ „მოკავშირე რესპუბლიკებს“ ეროვნული გადაკარებისკენ მიმავალი პირდაპირი გზა.

ეს პროცესი კანონზომიერების რღვევა და ბუნების სამყაროს წინაშე მტე-ნაყლად სცოდავის როვეც მარცხ:

დამპყრობელი (თუნდაც „ერთმონიშნულ“), და მის მიმტებული საზოგადოება, რომელიც ამო დღეებისთვის უარს ამბობს ტემპარტი ღირებულებებზე, ეროვნული თავისთავადობისათვის მრწამსი არამარტო საკუთარი ქვეყნის, კაცობრიობის წინაშე არის მოვალეობა, „ყინე ამის დაიფიქვს, დაილუტება, მაშინვე გატრება საერთაშორისო ასპარეზიდან როგორც ხალხი, როგორც განსაკუთრებული ენის, ფსიქიკისა და ტრადიციის მტრე დამოკიდებული ფუნქციონი და, ამტომაც, განუყოფელი, სისხლბორცული ნაწილი მთელი დანარჩენი კაცობრიობისა“ (ოთარ ქვაძე). თავისთავადობისთვის ბრძოლა იგი კი არ უპირისპირდება მთელს ანუ დანარჩენ კაცობრიობას, არამედ ამდიდრებს და აყვებს მუქლებისდაგვარიად.

არქიმანდრიტი რაფაელის განმარტებით: „ყოფდა სულიერი რადიკალიზის გული“, რაც თავისთავად არისებვა სიტყვაზე, სიტყვისადმი დამოკიდებულებაზე. ოთარ ჩხვიძის რომანი „არტისტული გადატრიალება“ ცხადყოფს, როგორ მოხდებულა სიმთვლილი, როგორ ავიწყდება ტიტულეტი, ნოვეზანი, თავდაჭერის მანიკულობანი: ოქციბოლდენ მეტე მოტრებზე უარესადა, მაშააკენი რაღა ასე უნდა, არადგერი რო ავისმობოდათ, ყველაზე რო ასე იფინობდნენ მინა თუ გატეთა, გაბრახბულნი თუ დამწიფებულნი, თავსაც ირინებდნენ ახალ-ახალი მეტაფორებითა, უხასშითა რაღა თქმა უნდა იფინებოდნენ. იწყებებოდნენ“ (ოთარ ჩხვიძე, „არტისტული გადატრიალება“).

მწერალი არ გუბნისათვის ურთიერთობებს ადამიანთა განწყობას, არ არქვევს სახელს ასე მოსაუბრე ადამიანების დამოკიდებულებას პრეინფორმაციში, მაგრამ ეს ყველაფერი ვაკლებით ვერწინა მოციმული მონაკვეთი. ეს არის ენობრივი სისტემის ოტატურე ქარაღა მოვლენის, ხასიათების გამოსახატავად. ერთი მავალითივე: ყუნვე მოქარგული ამგებულა მოქარგული ენაი, ემბაკის ენაი, ემბაკის ენა ამგებულა, ქარდაცის სივაცა, სინთეზივაცა ქარდაც“ (იქვე).

მერთი გამსიყვებელი სიმთვლილის საპირისპირო დამოკიდებულება პრეინფორმაცია ასე გამოხატავ:

„ისინი ჩვენ ტყვეებს გვეყვინან“, - ამბობს პრეინფორმტი, ჩვენ იმით ყვაილები დაეუენინათ...“

ამბობს. მოწონებებს.

და, ერთივე ვნახით, მომხლველვე ეს ამოვენი ხალხი, მომხლველვე და წაშოვა, ანთუ სერია ყვაილოვანი“ (იქვე).

განხილულ მონაკვეთებში მთლიანდება აღმნიშნული (მწერალი) და აღსანიშნული (მოვლენა), ცხადდება დამპირსობების ხასიათი, მაგრამ მუშავსებელი მწერალი კი არა, მკითხველი.

ოთარ ჩხვიძის რომანებიდან ყურადღებას იმეორებს არა მხოლოდ სიტყვის ფუნქტია მწერლის ხელში, არამედ სიტყვისადმი, ენისადმი, როგორც ფასეულობათა სისტემისად-

მი დამოკიდებულება. ეროვნული ცნობიერების განმტკიცება მხოლოდ მშობლიურ ენის მეშვეობით. ამ მხრივ ნიშნავდობლივია ლინგვა მოვლედის მიერ გადმოცემული ამბავი: ალექსანდრე მაკედონელის მიერ დამპრობილ საქართველოს განგებამ მხსენილად მოუვლინა ფარნავაზი, მან გააიანვისუფლად ქვეყანა და შემდეგ არაღანა იზრახებოდა სხვა ენის ქართლსა მანა თიერეო ქართოელისა და ამან შექმნა მწიგნობრობით ქართული“.

ამ საკითხზე მსჯელობისას, აკაკი ბაქრაძე იმჩნეებს ინგლისელი ისტორიკოსისა და ფილოსოფოსის რობინ ჯორჯ კოლინგვუდის ნააზრევს: „იმ დროს ჩვეულებრივი გახდა ბარბაროსთა უღანად მოქვეყნა. ბარბაროსთა გრეციზიკაცია ბერძნულად იწოდება ელინიზმად (სიტყვა „ელენიკნი“ ბერძნულად ნიშნავს დაბარსებს, უფრო ფართო აზრით, ბერძნული სწავლებლების მიღებას), ხოლო ელინიზმი პერიოდი არის პერიოდი, როცა ბარბაროსებმა ათიკისეს ბერძნული სწავლებლებანი ასე რომ, ბერძნული ისტორიული შეგნება თუ ადრე, პერიოდულიათვის, უპირველესად იყო ბერძნებასა და ბარბაროსთა შორის მტრობის შეგნება (ომები სპარსულში), ახლა იგი ვალდებულად ბერძნებასა და ბარბაროსთა შორის თანამშრომლობის შეგნებად, მაგრამ თანამშრომლობის იმეთ შეგნებად, როცა ბერძნები ხელმძღვანელობენ, ხოლო ბარბაროსები კი ეპორჩილებანი მათ ხელმძღვანელობას, ხედავან ბერძნები, ბერძნული კულტურის მიქვეყნებები და ამით ბერძნული ისტორიული შეგნების მიქვეყნებებიც“ [აკაკი ბაქრაძე].

ამით საცნაური ხდება ფარნავაზის იდეურპოლიტიკური მიზანი და არჩევანი „ელინიზმის გაბატონებულ ტრენდციას ბერძნული ენის ათიკისების გზით, ბარბაროსების, ანუ არაბერძენი ხალხების გაბერძნების ტრენდციას – ფარნავაზი უპირისპირებს ქართული ენის ვაერცვლებას და ქართული მწიგნობრობის შექმნას. ამით იმარწუნებს ის ერთეულ სახესა და სულს. ანუ მიმდინარეობს ბრძოლა ეროვნული თათისთავადობისათვის“ [იქვე].

ისტორია ადასტურებს, რომ ქართული ეროვნული თავდაცვა სამ ძალას ეყრდნობოდა: ქართული ენა, კაცკასის ხალხთა ძიბობა და ქრისტიანობა. „თუ ელინიზმი ცდლობს ალექსანდრე მაკედონელის ისტორიამ ბერძნული ენის მუჭეობით სხვადასხვა ხალხთა ერთიანობა შექმნას, ქართველი მეფე იბრძვის ამ იმპერიას დაუპირისპირდეს კაცკასის ხალხთა თიბობა-ერთიანობის სახელით. ამ ძიბობის დედაბად კი ქართული ენა გამოიყენოს“ [იქვე]. კაცკასის ძიბობის ხალხთა სიმტკიცე, შემგებმა უყვე რწმენის ერთიანობა შეგნებდა და ქართული ენა Lingua Franca-ს როლს კაცკასიში XIX საუკუნის ბოლომდე ასრულებდა. ამას გვიდასტურებს აკაკი ბაქრაძე 1881 წელს თსილბისი რუსულად გამოცემული ნიგნის არსებობით, რომლის სათაურია – „ქართული ენის სახელმძღვანელო – თიკომისსაველებელი, შედგენილი თბილისის რეალური სასწავლებლის ქართული ენის მასწავლებლის გაბრიელ ტერ-გაბრიელიანის მიერ“. ამის მერე წერია: „აუცილებელი ნიგნი ყველაათვის, ერც ამიერკაცკასიში ცხოვრობს“ [იქვე].

ოთარ მჭვითის ქართული მატანე მკითხველს უხატავს თანამიმედურულ სურათს ენის, ქართული სიტყვისაღმი, ქართული ცნობიერებისაღმი, ქრისტიანული სულისაღმი „უმადლო ფაში“ მოვლინებულთა დამოკიდებულებისა.

იგი საბჭოთა სინამდვილის „ბურჟუიდან“ მოქმედება მართალი სიტყვით, როცა ემსჯელობი მის შემოქმედებით ვახსებ, სიტყვაქმნადობაზე, ენისაღმი დამოკიდებულებაზე, კილბე სულიერ ტვინის, სიამეს, რაგვან არსად არ ასახება ხოლმე ასე მამარად და მთამშვედვად ემოქის სული, ხასითი, ყველა მასი დამახასიათებელი ნიშანი თუ თვისება, როგორც ტუშპირთა მწერლის შემოქმედებაში“ [ოთარ მჭვითე], სადაც სიტყვა დრო-სიერცული მიკრომოვლეია ხელული თუ უხილავი ასმეტეს ვახსრებოთ. სწორედ ამ ფუნქციითა და თვისებით ენის მხატვრული ნაწარმოები ემოქის სულს, ესთეტკურ და სწიფობრივ სტრატეგიას.

დრო-სიერცულ მთლიანობას მახტინი ქრონოტის უწოდებს (მომდინარეობს ბერძნულადან „ქრონოს“ – დრო, „ტოპოს“ – სიერცე). ქრონოტისა მოიაზრებს ლიტერატურულ ტრესტისა და ვარეცამყროს შორის არსებულ ღრმა კავშირს, ეს კი თავის მხრივ, კვლევითი ინტერესის მრავალ ასმეტეს გულისხმობს: მხატვრული ნაწარმოების ვარნი, ისტორიული დრო-სიერცისა და ისტორიისათვის მნიშვნელოვანი პიროვნებების სინთეზი, აგრეთვე მხატვრული დროის, სიერცისა და პერსონაგების მათთან შეთავსების პროცესი“ [ლიტერატურის თეორია] და ა.შ.

ქრონოტოპული თვალსაზრისით, ოთარ მჭვითის ტრიოლეია ვინიხლება ტრესტის დონეზე ისტორიის ნარწილს ჩენად, ამ პროცესში მწერალი სიტყვას აკოსრებს დრო-სიერცული მიკრომოვლის ფუნქციას, კერძოდ, ტრიოლეიაში ასახული ემოქის სული, ლიტერატურისაღმი ბერძნობაგებას დამოკიდებულება მღვანელება სიტყვისაღმი ადამიანებას, მარლამენტის, მათგრობის დამოკიდებულებით, მწერლის მიერ სიტყვის ნიწარმობრივ-ფსიქოლოგიური ადატორიით.

ენის სიმრთველ ეროვნული ცნობიერების სოგანსაღება სიტყვა „თუ ვალიზებულა“ (მურაცხყოფილია, დაკნიებულია, ადარ ფნიხობს, მოფუნებულია), ვითარება საგანგაშოა, ცხადია: სიმრთელეს აგადობა სხალავს. „საკვერველი არ არის რა იმში, რომ შურს, რომელსაც მადიანად შეეცევა ვანმრთელი კაცი, რის ვიავებლახით ეტყვის სასამტკივანი; მათული, ესოდენ საამო სალი თვალისათვის, აუტანელია სწეულისათვის“ (წებარი აგუსტინე, „აღსარებანი“).

ბუთშაბათს, 24 აპრილს
ქუთაისის აკაკი წერეთლის
სახელმწიფო უნივერსიტეტში

ერჯილ ნემოიანუ
ნიკითხავს საჯარო ლექციის
„ანგლოსფაროს გუნება
და მსოფლიო პოლიტიკა“
დასაწყისი 14 საათზე
ქუთაისი, თამარ მეფის 59

სიყვარული, ძალა და შენსა...

გაოგნებული იყო ჯონ სტიპინეტი. დაიბაც იოლავე ვერ გადავირეცხებოდა ბევრის-მნახველ ამერიკელ მწერალს, მაგრამ ერთი შეკითხვა, დატონებით რომ უსვამდნენ საქართველოში, მართლაც უკერდა და ამცვიფრებდა. სხვაგან წვეულებრივ, მოსალოადნელი შეკითხვები უნაოდა. ერთად, უკრანიაში კეთილგონდნენ სახელმწიფო თქვენს ფერმერებს რჩევებითა და ფულით თუ ენებარებო? რამდენი მინაა საჭირო ოჯახის შესანახად, რამდენი გზარჯებით კვების პროდუქტებისა და ტანსაცმლის საყიდლად, სამედიცინო მომსახურება რამდენი კოჯედებით? ომის ეტეტრანებზე თქვენში როგორ ხრუნავებო? (1947 წელი იდეა), პრეზიდენტს როგორ ირჩეოთ ანდა კონგრესსო? ეს თქვენი პრეზიდენტი ტრუმენი რა კეთილო?

უოლედა ეს, ცხადია, საქართველოში ანტიტრუმენდით, მაგრამ ერთი შეკითხვა ველის ჩრდილვად, ველაზე ნინ ვამორაშვი და ველაგან მეორედებოდა – თბილისში, გორში, მათუშში: უფრო თუ არა ამერიკელებს პოეზიო?

სტიპინეტი გეამიწობს, ამერიკელები ამ საკითხს დიდ მნიშვნელობას არ ანიჭებენ, მაგრამ ქართველების აზრით, თუკი პოეზია არ ვიყვარს, ეს ღამის დასაძინებელ უფროსო.

საკურნებებს თელის სიყვარული პოეზიისა საქართველოში. ხალხის საყარულ პოეტებს მხოლოდ სახელებით მოიხსენებენ. ამა ვახსენებ: შოთა, აკაკი, ილია, ვიფა და გეა. კატორინი... ხოლო მომდევნო სახელებთან დეტალით თუ არა, ერთი ბრწყინვალე ოცეული თამაშად შეადგება შედეგებით და მრავალნერტილი დიფუზვით ბოლოში.

სად, რომელ ქვეყანაში მუშავებდით ამგვარი ტრადიციები? ამა, ერთი სტადიოდ და რეზიგნაციად, თქვენი პოეტები ძან მიყვარსო და მამოუთავადუ: შორია და ოსია, ველოდია და სანა, გეგოფედა, ეს ცხადია ვარაერბით და რას ეუამილიზებოთ? ერთი შეკითხვა, იხსენ მიახლოებათა, ანადლოია ბრუნლიაში მოსიკვება, საყვარელ ფეხბურთელებს მეტაბოლიზმით რომ იცნებენ. გახსენებ? კიდე, გარინია, დიდი, ადრე ახლა – კაკა. მაგრამ სად პოეზია და სად ფეხბურთი!

და სიყვარული ამა თუ იმ პოეტისა ზოგჯერაც ისე ხატონდა, ისე ქვაფილვ ავიზგივებდა, რომ თავს ეღიარე იკავებ და ნამოთხებებს სხვა საქართველო სად არისო...

ოთარ მიხიძის მეშვერული თხზულებების კრება საყანა* რომ შეკია, მრავად და მრავალ სანტიტრესო ამბავთა შორის ერთი თხის ამბავი გეხებება, რომელიც საუცხოოდ ასეურობის და ავსატრესებს ზემოთქმულს.

რეგას ვაფაროდე სტუმრად არის გორში, ხარატომელების ოჯახში. ვიდრე სუფიარა გაიშლებოდე, გამოწინილი ქართველი მწერალი კვადელზე გამოვიწვილ სურათებს ათვალერებს. მერე თავისთან იხიშობს მასპინძელს, თვის გაიშვრას ეკვლისკენ და პირნქმული ეკითხება: ეს რა არისო?

სიყვადურის კოლო შეაკებუნებს მასპინძელს, ნტბაი რა არ მოსწონსო, და პასუხსა სცემს: ვიგას სურათიო. გვერდევერედ მისივე ძმების – თელი და ბანანა რაზიკაშვილების სურათები კეადა.

მერე აკაკიო, წყრომით ამბობს სახელმწიფეცხოლო სტუმარი, აკაკი სად არისო? დახრეული მასპინძელი თავს იმაროლებს ჩემი მეუღლე რაზიკაშვილების ქალი და თვისიანების სურათებს გამოიფირო. აკაკი არ არის თავისიანო? – გავკლებებით ამბობს რეგას ვაფაროდე. ღამის სამშობლოს ღალატი დასანაშობს უფსანაშული დამანაშავის.

რასა ბრძანებო, აკაკის სურათივ ვეკეტს, აი მოზრსანდით, ნახეთო, – უფსანის მწერტიებული მასპინძელი. მაგრამ სტუმარს არაღობს ვაგონება აღარ სურს. შუერაცტყოფილი ტოეებს იჭაურობას აღარც სურფა ენადლედა, აღარც სადღერტყოფები. შედეგარს დაადენებენ, მაგრამ ველს ვერ მონულობენ.

ათასი სახელმწიფეაელო რომ დაწეროს XX საუკუნის საქართველოს ისტორიისა, ამგვარ ენიზოდ ვინ ვეაქტაქსა აუდებურია პათიისთი ვამსტვალდე ნამოწმებო. ანადა, რადედე მფიროფსია ზემოხსენებული ამბავი. რადედე თეადანათლე ვეახტატეს, თუ რადედე უყვარდათ პოეზია და პოეტები საქართველოში.

დასალოებით იმედე ხანებში გურამ სადარაძე სცენოდან ერთიანობის მიყოლებით ორ ლექსს კიბხობლებო. ეს იყო აკაკი წერეთლის „ავტო-ფსიკეელას“ და „ავტოგინებულ პასუხს აკაკს“ – ვეადანო.

რეგას ვაფაროდე თვისი შორივ რომანს ათავარებდა და პოეზიისათვის არ ეცადა, თორენ მსახიობს, უსათოვო, ავტორმალედა ამგვარ უკადრისობას. შერისბავდა, შორს ჩვენგანს კიდრე და კრკლავბო!

თვერე ვარე, დროზე დაიწუნეს ილია ტაჭევაძის ძეგლის თეადანაწიველი პროექტა და აკაკი წერეთელი ამოუყვეს მსახრი, მათი დამორტება ვინ ვეაღიონა!

სიყვარული, ძალა და შენსა – ტყუალად რადი უთქვამს სახელწოდ ქართველ პოეტსა.

ქრონიკა

9 მარტს არტ. კაფე „ქარავენაში“ ქართული პროზის თეადანაწილი წარმომადგენლებს გურამ დონანაშვილს უქსასრძლა. აქვე ვამართა მისი ახალი ექვსტომეულიდან პირველი – სამი ნიწის ნარდინებაც. ამ ტომეულების გამოცემა „არსა“ ითავა. რედაქტორია ნინო შედლობლიძე, მხატვარი – ეახტანე ზურა.

გურამ დონანაშვილის მემორიკლების თეადანაწიველითა გულწრფელი ერთდებულება ამ დედაქმედება ღონისძიებამდე ცხადია. აღსანიშნავია, რომ ვაფაროდე დონანაშვი ახალტაშეკვრისა მეტოდან, რაც თავისებური დედასტურება – მწერალი ინარჩუნებს თათბის ავიატორს.

შევერება ვახანა და სანტიტრესო უფლებბოა ლტეტრატორი და კრატოტისი კახა ვამბურია. მანვე „ქარავენაშლი“ სა-

ნაქებოდე დასანა, რომ ხელოვნების სამსახურში მათი აქტორობა ათვალეებელი და საქტორია დედს ვანსკეუტორებით, როცა ავასიანებს სულის საზრდადე სქარტეგება მართალი სიტყვის ვაგონება.

გურამ დონანაშვილის მომთბლავება სხსადედე, ვულწრფელობას კიბხებზე პასუხების გეკევისას რომ ვამოეკეთა, შეიძლება თქვე ვამონაშარი კოდეც ავტოტორია, ამიტომაც შეტევერამ ბუნებრივად დიდება ვეასანა.

დასასრულ მწერალმა მადლობა ვეადუბადა მსმენელს – მიყოლებული სიყვარულისთვის, თანამდროისთვის და რედეც ვეუზარა მთა: ძლიანა ვთხოვე იკითხონ რეტილი ნანარჩოელები, სადაც ქართველი სულია. იკითხეთ კლასიკა*.

ოთარ ჩხეიძის შთაგონებით

როსტომ ჩხეიძის

ორი ახალი ბიოგრაფიული რომანი,

ორი დიდებული მოღვაწის ფსიქოლოგიური პორტრეტი

„მდინარესა ზედა ქსნისასა (ელი ზზარ ერისთავის ცხოვრების ქრონიკა)“

და

„წერილები იტრიის ნისქევილიდან (არჩილ ჯორჯაძის ცხოვრების ქრონიკა)“

რომელთა რედაქტირება მოასწრო ოთარ ჩხეიძემ სიცოცხლის ბოლო წელს.

თვალს ადევნებდა ორივეს შექმნის პერიპეტიებს და არჩილ ჯორჯაძის ცხოვრების რომანი სულაც მისი შთაგონებითა და მარჯვე კომპოზიციური ქარგის მიწოდების წყალობით დაინერა.

აქამდე როსტომ ჩხეიძეს გამოქვეყნებული ჰქონდა

ოთხი ბიოგრაფიული რომანი:

„აღუქსანდრე ორბელიანი“,

„ბურჯი ეროვნებისა (იაკობ გოგებაშვილის ცხოვრების ქრონიკა)“,

„ყაზბეგია“

და

„ბედი პავლე ინგოროყვასი“.

უახლოეს ხანში გამოიცემა კიდევ ორი ბიოგრაფიული რომანი

იასე ფალავანდიშვილსა

და

შეო არაგვისპირელზე.

როსტომ ჩხეიძე

მდინარესა ზედა ქსნისასა

როსტომ ჩხეიძე

მდინარესა
ზედა
ქსნისასა

როსტომ ჩხეიძე

წერილები იტრიის ნისქევილიდან

ილუსტრაციის გრაფიკის
„2001 წელს“

ვუგა ზაიდეშვილი